

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 11

ANDRA KAMMAREN

1962

9—14 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 9 mars

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. åtgärder mot oljeutsläpp i Östersjön	6
fröken Elmén ang. utökning av lokalerna för statens institut för folkhälsan	7

Tisdagen den 13 mars

Svar på frågor av:	
herr Nilsson i Östersund ang. det av kommittén för näringslivets lokalisering bedrivna arbetet	10
herr Gustafsson i Skellefteå ang. den förutskickade översynen av bostadsstödet	11
Svar på fråga av herr Arweson ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation av herr Hedin ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön	
	14
Interpellation av herr Holmberg ang. en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen	
	18

Onsdagen den 14 mars fm.

Sveriges utrikespolitik	21
-------------------------------	----

Onsdagen den 14 mars em.

Sveriges utrikespolitik (forts.)	98
Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet	108
Utgifter inom finansdepartementets verksamhetsområde:	
Ersättning till städerna för mistad tolag	116
Utgifter å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde:	
Televerkets anslagsbehov	118
Luftfartens markorganisation	122

	Sid.
Stat för försvarets fastighetsfond	128
Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond	129
Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden	133
Statsbidrag till den organiserade barntandvården	139
Rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m.	143
Ekonomisk värdering av hushållsarbete	144
Undersökning av vissa malmfyndigheter	147
Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram	153
Interpellation av herr Börjesson i Glömminge i anledning av vissa fraktkostnadsökningar på Öland	160

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 9 mars

Val av ledamöter i särskilda utskottet	5
» » suppleanter i särskilda utskottet	5

Onsdagen den 14 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifter inom utrikesdepartementets verksamhetsområde	98
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 5, om ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet	108
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 7, rörande utgifter inom finansdepartementets verksamhetsområde	116
— nr 9, rörande utgifter å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	118
— nr 19, ang. utgifter å tillägsstat II (kommunikationsdepartementet)	127
— nr 37, ang. stat för försvarets fastighetsfond	128
— nr 38, ang. frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan	129
— nr 39, ang. frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.	129
— nr 40, ang. försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter	129
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 16, om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond	129
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	133
— nr 5, om ändring i lagen om jordbrukskasserörelsen, m. m.	133
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 32, om ändring i lagen om jordbrukskasserörelsen, m. m.	133

Sid.

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 13, om ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden	133
— nr 14, ang. godkännande av konvention om utlämning mellan Sverige och Amerikas förenta stater	139
— nr 15, ang. ändrad lydelse av 3 § lagen om utlämning för brott..	139
— nr 16, om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.	139
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. statsbibrag till den organiserade barntandvården	139
— nr 11, om rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m.	143
— nr 12, om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet	144
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, om undersökning av vissa malmfyndigheter	147
— nr 4, om ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram	153
— nr 5, om statlig rådgivningsverksamhet vid byggande av ungdomsgårdar	160

Fredagen den 9 mars

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talman.

§ 1

Jämlikt kammarens den 7 innevarande mars fattade beslut skulle val nu förättas av ledamöter och suppleanter i särskilda utskottet. Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr Gustafsson i Stockholm för val av ledamöter i utskottet avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Arvidson
Wiklund i Öjebyn
Helén
Karlsson, fröken
Blidfors
Larsson i Hedenäset
Johansson i Södertälje
Källstad.

Sedan herr förste vice talmannen uppläst denna lista och den av kammaren godkänts, förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till ledamöter i särskilda utskottet.

§ 2

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda ledamöterna i särskilda utskottet.

Den av herr Gustafsson i Stockholm för detta val avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Andersson i Linköping
Holmqvist, fru
Hammar
Cassel
Ekström i Iggesund
Johnsson i Skoglösa
Holmberg, fru
Johansson i Trollhättan
Carlsson i Huskvarna
Hæggbloom
Gustafsson i Kårby
Larsson i Umeå
Nordgren.

Herr förste vice talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn uppförts å listan, utsedda till suppleanter för ledamöterna i särskilda utskottet.

§ 3

Justerades protokollet för den 2 innevarande mars.

§ 4

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till

Riksdagens andra kammare

Undertecknade anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen för deltagande i Nordiska rådets tionde session i Helsingfors för tiden 17—23 mars 1962.

Stockholm den 6 mars 1962

<i>Bertil Ohlin</i>	<i>Sigrid Ekendahl</i>
<i>Leif Cassel</i>	<i>Hans Gustafsson</i>
<i>Lars Eliasson</i>	<i>Fridolf Thapper</i>
<i>Sven Mellqvist</i>	<i>Ingrid Gärde Widemar</i>

Kammaren biföll denna anhållan.

Interpellation ang. åtgärder mot oljeutsläpp i Östersjön**§ 5**

Föredrogs var för sig och hänvisades till särskilda utskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 54, angående reformering av den obligatoriska skolan m. m., och

nr 61, angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 till förberedelseåtgärder för skolreformen m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 80, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg förordningsförslaget, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 6

Föredrogs den av herr *Mattsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående markbyten mellan domänverket och lantbruksnämnderna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Andersson* i Storfors vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående sommarstugeägares rättsställning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Ordet lämnades på begäran till

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hem-

ställa att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 54 och 61 måtte med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionerna kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter torsdagen den 22 innevarande mars.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 9**Interpellation ang. åtgärder mot oljeutsläpp i Östersjön**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Alltsedan årsskiftet har tidningarna — i likhet med föregående år — nära nog varje vecka haft skildringar om oljeskadade fåglar som drunknat, hungrat eller frusit ihjäl såvitt inte fåglarnas lidanden förkortats genom välriktade skott.

Från hallandskusten rapporteras att cirka 4 000 sjöfåglar hittats döda eller svårt oljeskadade på sträckan Varberg—Haverdal norr om Halmstad. På den lilla danska ön Anholt mellan Grenå och Varberg har 2 000 sjöfåglar hittats på den 6 km långa strandremsan. Oljedöden torde vara en av de värsta som någonsin drabbat västkusten. Liknande rapporter kommer från skånekusten där en enda patrull en dag sköt 150 fåglar: svärter, alfåglar, sjöorrar, knipor och tobisgrisslor.

Värst synes läget i år vara på Gotland, där denna vinter blivit den hittills olyckligaste för alfåglarna i Östersjön, en vinter då hela frågan om den svenska alfågelstammens fortbestånd tillspetsats till det yttersta. 1952 rapporterades cirka 30 000 oljedödade sjöfåglar längs den gotländska östkusten, 1957 10 000—15 000 och i slutet av januari i år över 8 000 trots stammens decime-

Interpellation ang. utökning av lokalerna för statens institut för folkhälsan

ring. Visst är naturens resurser stora men därför inte outtömliga.

Såväl utefter Gotlands kuster som på skåne- och hallandskusterna har skyttepatruller ur statspolisen, kustbevakningen och hundratals frivilliga dag efter dag vandrat efter kusterna och med hagelskott avlivat de nersmorda, fastfrusna eller uthungrade sjöfåglarna, som t. o. m. trutar och kråkor kalasat på medan de ännu levde.

Frågan om oljedöden för våra sjöfåglar har uppmärksamats i många sammanhang, men av vad som skett även detta år framgår att vidtagna åtgärder icke varit tillräckliga eller effektiva. 1954 års oljeskyddskonvention ratificerades av Sverige 1956. Samtidigt utfärdades en lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg. Ytterligare föreskrifter utfärdades 1958. Av randstaterna kring Östersjön är nu alla överens om 1954 års oljeskadekonvention, Polen sedan den 28 februari detta år. Sovjetunionen förväntas i en nära framtid underteckna konventionen och har förklarat att bestämmelserna i konventionen sedan länge i praktiken satts i tillämpning av befälhavare i den sovjetryska handelsflottan, som fått föreskrifter att noga efterfölja konventionens föreskrifter.

Kvar står då frågan: Varifrån kommer oljeutsläppen, som hotar att utrota vår sjöfågelstam? olyckor och ofrivilliga oljeutsläpp sker tyvärr, men då nu Polen och i praktiken även Sovjetunionen icke bidrar till oljedöden måste orsakerna sökas på annat håll. Fråga är väl om inte den s. k. skamfläcken i södra Östersjön, belägen 50 sjömil från närmaste kust och där oljeuttömning från tankfartyg är tillåten, borde ägnas större uppmärksamhet. Visar inte erfarenheten att Östersjön som hav är för litet för det enligt konventionen tillåtna oljeutsläppet sydost om Gotland?

Till detta kommer att bland de stater som ej ratificerat oljeskyddskonventionen finns ett flertal stora sjöfartsnatio-

ner, bl. a. Liberia och Panama. Fartyg, som för dessa länders flaggor, trafikerar ju i icke ringa utsträckning även de farvatten som här berörts. Vore det otänkbart att Östersjön kunde bli en för oljeutsläpp helt förbjuden zon? Detta särskilt med tanke på det sjöfågelbestånd, som alltså finns i Östersjön och som särskilt vintertid uppehåller sig i farvattnen söder om Gotland.

Sjöfågeldöden, oljeproblemet i samband med fiske och badstränder som även oljeskadats, talar för att denna fråga snarast måste lösas så vittomfattande som möjligt.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet ta initiativ till förhandlingar i syfte att snarast nå internationell överenskommelse om att hela Östersjön blir en för oljeutsläpp förbjuden zon eller — i varje fall i avsakta på sådan överenskommelse och jämsides med denna — medverka till andra åtgärder, som kan mera effektivt förebygga oljeutsläpp i Östersjön och därmed följande skadeverkningar särskilt för sjöfågelbeståndet, fiskerinäringen och badmöjligheterna kring de svenska kusterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 10**Interpellation ang. utökning av lokalerna för statens institut för folkhälsan**

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ELMÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Statens institut för folkhälsan har i många år arbetat under ytterst besvärliga förhållanden.

Institutets lokaler, som blev färdiga 1941, dimensionerades för en personal på ca 50, och redan i slutet på 40-talet var personalen uppe i ett antal av 210. Sedan dess har en mindre ökning av

Interpellation ang. utökning av lokalerna för statens institut för folkhälsan

personalen skett, och denna är för närvarande ca 220. Såväl arbetslokaler som personalrum är mycket otillfredsställande. Redan 1945 togs lokalfrågan upp, och i det betänkande, som folkhälsoinstitutsutredningen avgav 1956, framgår att lokalförhållandena knappast medger ett rationellt arbete och inte heller välbehövlig utökning av personalen. Utredningen påvisar en stor arbetsbalans med eftersläpning av ärenden upp till 6 år.

En överarbetning av betänkandet gjordes i departementet. Proposition i frågan framlades 1958. I denna framhåller och understryker departementschefen att lokalerna är otillräckliga och en översyn av lokalbehovet ofrånkomlig.

Statsutskottets 3:e avdelning, som tog del av förhållandena vid besök på institutet, fann att lokalbristen var stor för så gott som alla avdelningar på institutet och uttalade i sitt utlåtande att en översyn av lokalbehovet var ofrånkomlig. Utskottet förutsatte att förslag i ämnet skulle föreläggas riksdagen så snart detta var möjligt. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Ännu fyra år härefter har inget förslag förelagts riksdagen.

Arbetsförhållandena måste under de år som gått ha förvärrats med hänsyn till de ökade krav som ställts på institutet. Många viktiga frågor får anstå på grund av lokal- och personalbristen. Man kan heller inte bortse ifrån att dessa svårbemästrade arbetsförhållanden måste ha en ogynnsam verkan på rekrytering av personal.

För institutets fortsatta arbete är utbyggnad av lokalerna den primära frågan.

Med hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet skyndsamt uppta till prövning den av 1958 års riksdag påtalade lokalbristen för statens institut för folkhälsan och förelägga riksdagen förslag till den lokalförstärkning

för institutet som nu är oundgängligen påkallad?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1962/63 jämte i ämnet väckta motioner,

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m., och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond, och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden,

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om utlämning mellan Sverige och Amerikas förenta stater,

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott, och

nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till den organiserade barntandvården,

nr 11, i anledning av väckta motioner om rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m., och

nr 12, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om undersökning av vissa malmfyndigheter,

nr 4, i anledning av väckta motioner om ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram, och

nr 5, i anledning av väckt motion om statlig rådgivningsverksamhet vid bygande av ungdomsgårdar.

§ 12

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, såvitt denna avser förslag till lag om nedsättning av allmän kommunalskatt i anledning av övergångsbidrag vid vissa ändringar i den kommunala indelningen;

från statsutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nedsättning av allmän kommunalskatt i anledning av övergångsbidrag vid vissa ändringar i den kommunala indelningen, m. m., såvitt propositionen icke angår lagförslaget;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/63 m. m.; och

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande utgifterna å kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

från andra lagutskottet:

nr 95, i anledning av väckt motion om översyn av reglerna för samhällets stöd åt ensamstående barnförsörjare; och

nr 96, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för kostnad för sjukgymnastik eller därmed jämförlig behandling.

§ 13

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 73, angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Institutet för metallforskning (Metallografiska institutet), m. m.,

nr 74, angående vissa frågor rörande totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.,

nr 78, angående premiesystem för viss reservpersonal vid krigsmakten,

nr 83, angående godkännande av en överenskommelse mellan Sverige och

Finland angående avsättning till den gemensamma kulturfonden av 5 milj. kr. ur räntelikvider å till Finland lämnade svenska statskrediter, samt

nr 84, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 4 mars 1955 (nr 110) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 14

Anmälades en till herr förste vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 677, av herrar *Elmwall* och *Grebäck*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till lag om likviditetskvot och kassakvot för vissa kreditinrättningar (likviditets- och kassakvotslag), m. m.

Denna motion bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.08.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 13 mars

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande mars.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Björkänge, som vid kam-

marens sammanträde den 27 nästlidne februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. det av kommittén för näringslivets lokalisering bedrivna arbetet

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. den förutskickade översynen av bostadsstödet

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har frågat, om jag är i tillfälle att närmare angiva den tidpunkt då kommittén för näringslivets lokalisering kan väntas avsluta sitt arbete och framlägga sina förslag.

Kommittén för näringslivets lokalisering har ett omfattande och komplicerat utredningsuppdrag. Med hänsyn härtill och på grund av att erforderligt statistiskt material ännu ej föreligger i önskvärd utsträckning torde utredningsarbetet inte kunna slutföras innevarande år. Utredningen bedrivs emellertid med stor energi och man strävar efter att bli färdig under nästa år.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Anledningen till att jag ställde min enkla fråga var att de lokaliseringspolitiska åtgärderna enligt min mening har fått en alltför undanskymd plats inom arbetsmarknadspolitiken. Mot bakgrunden härav hoppades jag att av socialministern få ett meddelande om att utredningen angående näringslivets lokalisering snart skulle vara färdig. Jag konstaterar nu med tillfredsställelse att statsrådet räknar med att utredningen skall bedrivas så skyndsamt att resultatet kan föreligga under nästa år.

Under sådana förhållanden vill jag begränsa mitt anförande och tackar socialministern för svaret på min enkla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. den förutskickade översynen av bostadsstödet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå har frågat, om jag vill medverka till att den i årets statsverksproposition föutskickade översynen av familjebostadsbidragens utformning och bostadsstödet i övrigt utföres genom en utredning med företrädare för partierna.

Undersökningar i fråga om bostadsstödet framtida utformning pågår nu i socialdepartementet och bostadsstyrelsen. De är tills vidare av teknisk natur. Vissa riktlinjer för de fortsatta övervägandena har bragts till riksdagens kännedom genom ett uttalande av mig i statsverkspropositionen. Där behandlas familjebostadsbidragen i relation dels till de generella subventionerna till bostadsbyggandet, dels till familjepolitiken i övrigt. Då det blir anledning att ta politiska ståndpunkter får formerna härför övervägas. Vad saken gäller är på vilket stadium de politiska partiernas direkta medverkan skall påkallas. Under alla förhållanden får ju partierna tillfälle att här i riksdagen ta ställning till förslagen.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet. Tyvärr kan jag inte finna att svaret var särskilt positivt. Den sista meningen i detsamma: »Under alla förhållanden får ju partierna tillfälle att här i riksdagen ta ställning till förslagen», tyder väl närmast på att socialministern anser att partierna först i samband med riksdagsbehandlingen skall få uttala sig om de mycket besvärliga spörsmål det här gäller.

I statsverkspropositionen har ju statsrådet antytt de förändringar han tänkt sig beträffande bostadsstödet. Han ställer där frågan, huruvida inkomstprövningen av familjebostadsbidraget numera fyller någon uppgift, och resonerar på ett sätt som visar att han tydligen anser att denna inkomstprövning

Svar på fråga ang. den förutskickade översynen av bostadsstödet

skall kunna avskaffas och att i stället en viss prutning på räntegarantierna bör kunna övervägas.

Ett fullständigt avskaffande av inkomstprövningen beträffande familjebostadsbidraget innebär inte bara en helt ny tankegång, utan strider också mot den politik i fråga om familjebostadsbidraget som vi tidigare varit eniga om. Denna enighet kom särskilt till uttryck vid 1957 års riksdag, då den bostadspolitiska utredningens förslag behandlades. Inom utredningen hade man varit enig om att inkomstgränserna för erhållande av familjebostadsbidrag borde höjas på ett sätt som svarade mot penningvärdeförsämringen men därmed inte mot standardstegringen. Den krets av familjer, som är berättigade till familjebostadsbidrag, skulle visserligen till en början inte minska eftersom det produceras allt flera lägenheter som är godtagbara ur bidragssynpunkt, men så småningom skulle det ske en minskning och till slut skulle endast återstå en mindre krets av familjer med särskilt låga inkomster, vilka familjer utöver det allmänna familjestödet skulle erhålla ett behovsprövat stöd som anslöt sig till innehavet av en godtagbar bostad. De medel som på detta sätt frigjordes skulle kunna slusas över till andra familjepolitiska åtgärder, beträffande vilka det icke uppställdes några krav på innehav av godtagbar bostad.

Utredningen hade som sagt varit enig i detta avseende, och även departementschefen var av samma uppfattning. I propositionen nr 100 för år 1957 skriver han bl. a. följande: »Som utredningen närmare utvecklat överensstämmer detta ställningstagande» — alltså departementschefens eget ställningstagande — »med principen, att man vid omprövning av inkomststrecken endast bör beakta levnadskostnadernas förändringar och sådana ändringar i beskattningsreglerna, som påverkar relationen mellan årsinkomsten och den

beskattningsbara inkomsten, men däremot icke höjda realinkomster.» Detta uttalande föranledde inte någon erinran från utskottets sida och icke heller från riksdagen.

Fördelarna med det system, varom vi sålunda enades, var framför allt av två slag. Den ena fördelen var att det skulle bli mindre arbete för kommunerna. Familjebostadsbidraget är rätt besvärligt att administrera, även om inkomstprövningen bortfaller. Det återstår i alla fall att göra en prövning av frågan om bostaden kan godtas och att kontrollera att det inte sker någon uthyrning av rum o. s. v. Den viktigaste fördelen var emellertid att man skulle undvika en dirigerig av konsumtionen, som principiellt är olustig även om den inte sker med hjälp av käppen utan såsom i detta fall med moroten. Samhälleliga åtgärder, avsedda att dirigera konsumtionen, bör endast tillgripas när de betraktas som nödvändiga med hänsyn till folkhälsan — det är en princip som vi borde kunna vara ense om. Ett fritt konsumtionsval utgör en form av ekonomisk demokrati, men konsumtionsvalet blir inte fritt om staten tar i anspråk en del av människornas inkomster för att betala vissa kostnader för en konsumtionsvara.

Vad bostadsfrågan beträffar är det emellertid mycket osäkert, om bostadsstandarden för barnfamiljerna redan nu skulle bli tillfredsställande utan ett stöd som är knutet till innehavet av en godtagbar bostad. Det är inte endast fråga om de ekonomiska resurserna utan också hur man värderar innehavet av en god bostad i jämförelse med andra konsumtionsvaror. Jag tror inte att bostadsvanorna för närvarande är sådana att familjebostadsbidraget skulle kunna avvaras. Men bostadsvanorna ändras och det är ingalunda sagt att det nuvarande familjebostadsbidraget behöver bibehållas för all framtid.

Det slutliga ställningstagandet till detta förslag får vi återkomma till. Vad jag

Svar på fråga ang. den förutskickade översynen av bostadsstödet

ville ha fram är att man kan ha rätt delade meningar om den linje som socialministern här har anfört. Det viktiga just nu är emellertid hur frågan skall utredas. Här gäller det att ta ställning till ett par principiellt politiskt mycket väsentliga problem inom bostadspolitiken.

För det första måste man göra klart för sig hur familjepolitiken i stort skall utformas på längre sikt. Skall vi använda en betydande del av de resurser som kan avsättas för den till ett stöd som endast ges till dem som har eller kan skaffa en godtagbar bostad? Det är en betydelsefull fråga. Skall familjebostadsbidraget ingå som en för framtiden bestående del av familjepolitiken? Det är också en viktig fråga.

För det andra måste man klargöra hur det skall bli med det generella bostadsstödet. Skall vi ha kvar visst skydd mot höga räntor? Hur skall det avpassas, och hur skall det konstrueras för att det inte som nu skall motverka sparandet inom bostadssektorn? Här gäller det att ta ställning till ett par av de viktigaste problemen inom bostadspolitiken. Man får också lov att göra klart för sig hur det kommer att inverka på efterfrågan på lägenheter, om vi tar bort inkomstgränsen. Säkerligen finns det en del familjer som nu inte har familjebostadsbidrag av två skäl. Dels har de inte en bostad som kan godtas, dels har de för hög inkomst. Om vi tar bort inkomstprövningen, återstår bara skälet att bostaden inte kan godtas. Då är det troligt att åtskilliga kommer att ställa sig i bostadskön för att få en bostad som kan godtas för familjebostadsbidrag. Kommer en sådan anordning att leda till ytterligare förlängning av väntetiden i bostadskön? Innan man nu vidtar åtgärder som ökar efterfrågan på bostäder bör man också ha klart för sig om man har möjlighet att öka bostadsbyggandet i sådan grad att det kompenserar den ökning av efterfrågan som man på detta sätt skapar.

Enligt min mening talar alla skäl för att här borde ha tillsatts en parlamentarisk utredning redan från början. Jag skulle vilja hemställa till socialministern att han tar sig ännu en funderare på detta problem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag har knappast något skäl att vid detta tillfälle ingå i en realdebatt om hur den framtida bostadspolitiken skall utformas, och det är inte heller min avsikt att så göra.

Jag vill emellertid påpeka att när jag har angett vissa synpunkter i statsverkspropositionen har det liksom varit för att signalera några av de tankegångar som jag bär på. Det är därför som jag med mycket stort intresse skall ta del av vad utskottet kommer att skriva på denna punkt och vad eventuellt blivande reservanter inom utskottet kommer att ha för meningar om de tankegångar som jag där har utvecklat. Detta skedde just därför att jag räknade med att jag, om jag utvecklade mina tankar redan i statsverkspropositionen, skulle få någon reaktion på dessa. Resultatet får jag väl se när utskottet kommer med sin skrivning och de eventuella reservanterna säger sin mening.

Emellertid vill jag framhålla för herr Gustafsson att tanken på att ta bort inkomstprövningen ingalunda är ny. Redan den bostadssociala utredningen av år 1947 anförde ju synpunkter härpå och framställde direkta förslag. Att man då inte följde dessa berodde närmast på bedömningen av deras lämplighet. Man ansåg sig dels av ekonomiska och dels av andra skäl inte denna gång helt kunna acceptera den bostadssociala utredningens förslag.

Herr talman! Jag har bara med dessa korta kommentarer velat säga ifrån att jag inte nu vill koppla in bostadspolitiken i en allmän familjepolitisk giv, inom vilken man skulle ha anledning att ta ståndpunkt till den ena el-

Svar på fråga ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön

ler andra utvägen, ty jag fruktar att åtgärderna då kommer att ligga så långt fram i tiden att det blir ett alltför stort dröjsmål innan någonting görs, vilket kan bli mindre tillfredsställande från familjernas synpunkt.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Det må vara att socialministern inte vill koppla in denna fråga i en allmän familjepolitisk giv, men den som skall utreda saken kan inte arbeta i ett lufttomt rum. Man måste ändå ha någon föreställning om hur familjepolitiken i stort sett skall utformas, innan man beslutar sig för att använda så stor del av resurserna för ett bestämt ändamål som här är fallet.

Det är riktigt att bostadssociala utredningen sade detta 1947. Men tio år senare var ju samtliga partier och regeringen eniga om en helt annan linje, som socialministern nu tydligt är på väg att överge.

Vad reaktionen beträffar har ju socialministern i dag fått den från mitt håll. Jag menar nog att socialministerns tankegångar här är av den arten att man i varje fall har anledning att allvarligt granska dem. Jag tycker fortfarande att detta om något är en fråga som borde ha lämpat sig för parlamentarisk utredning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Endast ett litet påpekande. När herr Gustafsson i Skellefteå hänvisar till vad jag sade i statsverkspropositionen 1957, vill jag understryka att detta inte var en principståndpunkt från min sida, utan jag tog ställning till ett rent praktiskt förslag när det gällde att avväga inkomststrecket vid en viss tidpunkt. Att säga att jag här skulle ha anslutit mig till en annan princip än den som på sin tid företrädades av bostadssociala utredningen

1947 är nog att dra för långtgående slutsatser av vad jag sagt.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag har inte talat om vad socialminister Nilsson skrev 1957, ty när statsverkspropositionen skrevs hade vi en annan socialminister som hette Ericsson. Men han uttalade sig ganska klart i princip för det förslag som kom från bostadspolitiska utredningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN, som yttrade:

Herr talman! Herr Arweson har i en fråga till jordbruksministern hemställt om meddelande hur långt underhandlingarna mellan strandägarna omkring Östersjöområdet om skydd för laxbeståndet framskridit och när dessa förhandlingar väntas bli slutförda.

Vidare har herr Hedin i en interpellation frågat mig, huruvida resultat i fråga om en laxfiskekonvention för Östersjön kan förväntas som en följd av eventuellt pågående förhandlingar samt, därest förhandlingar i ärendet icke pågår, huruvida jag är beredd vidtaga åtgärder för att få sådana till stånd.

Med hänsyn till att dessa frågor berör samma ämneskomplex ber jag, i samråd med jordbruksministern, att i det följande få besvara dem i ett sammanhang.

Till en början vill jag erinra om att Nordiska rådet vid sitt möte i Helsingfors i februari 1957 rekommenderade

Svar på fråga ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön

de nordiska regeringarna att träffa anstalter till skydd för laxbeståndet i Östersjön. I anslutning till denna rekommendation ägde i augusti 1957 förhandlingar rum i Stockholm mellan svenska, danska och finska expertdelegationer, och i november samma år mellan svenska, danska och västtyska delegationer. Vidare sammanträdde i februari 1958 svenska, polska och sovjetiska expertdelegationer i Stockholm för att överlägga i samma ämne. Dessa tre förhandlingsomgångar på expertplanet resulterade i undertecknandet av tre olika protokoll innehållande förslag till åtgärder till skydd för laxbeståndet i Östersjön. Dessa skyddsbestämmelser, som i stort sett överensstämmer, avser fastställande av minimimått på fångad lax, maskor i laxdrivgarn och gapet på krok å laxlinor samt vidare införande av fredningstid för laxfiske med drivlina.

I stort sett har sålunda enighet i princip uppnåtts om själva skyddsbestämmelserna. Emellertid har det fortsatta genomförandet av arbetet på en överenskommelse om laxfisket stött på vissa svårigheter. Problemet har i första hand bestått i att finna en sådan form för uppgörelse, att samtliga berörda länder blir bundna av bestämmelserna. Av de länder som undertecknat nyssnämnda protokoll har bl. a. Danmark såsom villkor för medverkan i en uppgörelse uppställt kravet på att samtliga i saken intresserade östersjöstater biträder överenskommelsen. Detta har emellertid visat sig svårt att genomföra bl. a. på grund av den omständigheten att flera östersjöstater icke har diplomatiska förbindelser sinsemellan.

Förslag har emellertid framförts om att man skulle söka få till stånd ett avtalsreglerat skyddsprogram som biträdes av åtminstone de viktigaste laxfiskande staterna. Diskussioner har i detta syfte under hand förts mellan Sverige och Danmark. Från dansk sida har

därvid förklarats, att man vore beredd ingå en överenskommelse av i stort sett det innehåll som angivits i 1957 års protokoll. Med hänsyn till att en överenskommelse — i varje fall till en början — icke skulle gälla för samtliga östersjöstater, önskade man emellertid att bestämmelsen om fredningstid skulle utgå. I sammanhanget har vidare anförts, att de danska fiskemyndigheterna, som endast med stora betänkligheter accepterat bestämmelserna om fredningstid enligt 1957 års protokoll, vid denna tid icke förfogade över erforderligt vetenskapligt material för att kunna bedöma spörsmålet. Ett sådant underlag har nu sammanställts av den danska expertisen, och man är beredd att diskutera detta med svenska sakkunniga.

Från svensk sida har framhållits, att man önskar en uppgörelse på basis av tidigare utarbetade texter inkluderande bl. a. bestämmelsen om fredningstid. Denna bestämmelse vore en väsentlig del i varje överenskommelse, och vi ansåge, att vetenskapliga skäl talade för det berättigade i den svenska ståndpunkten.

De svenska myndigheterna företar nu en förnyad genomgång av det vetenskapliga materialet. Så snart denna är slutförd kommer saken att åter tagas upp med danska regeringen.

Jag vill här understryka, att det är ett viktigt intresse att en överenskommelse till skydd för laxfisket snarast kommer till stånd. Laxfisket ger bärgning åt ett stort antal östersjöfiskare, och varje mera avsevärd minskning av laxbeståndet måste på längre sikt få allvarliga konsekvenser för dessa befolkningsgrupper. Att lax över huvud taget fortfarande finnes att tillgå i Östersjön får i väsentlig utsträckning tillskrivas de omfattande och kostnadskrävande anstalter för att reproducera laxbeståndet som sedan länge vidtagits från svensk sida. Vid de större laxförande älvarna vid svenska östersjökusten har

Svar på fråga ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön

anlagts laxodlingar varifrån årligen ut-sättes bortåt en miljon utvandringsfärdiga laxungar. Kostnaderna för reproduktionen av laxbeståndet beräknas uppgå till ca 4 milj. kronor per år. Vi överväger också att inbjuda representanter för bl. a. danska fiskeriorganisationer och myndigheter att på ort och ställe personligen lära känna vad vi företagit oss på detta område.

När diskussionerna i laxfiskefrågan nu inom kort återupptages, är det min förhoppning att de kommer att leda till en principiell uppgörelse som kan ligga till grund för en överenskommelse med Danmark och så många som möjligt av de övriga östersjöstaterna.

Vidare anförde:

Herr ARWESON (s):

Herr talman! Jag vill först framföra ett tack till utrikesministern för det svar jag fått på min fråga.

Av svaret framgår att underhandlingar pågått, och att man från svensk sida försökt att få till stånd ett avtalsreglerat skyddsprogram, som biträdades av åtminstone de viktigaste laxfiskande staterna. Diskussioner härom har under hand förts mellan Sverige och Danmark. Som jag ser saken är det nog i första hand med danskarna vi behöver komma överens. Det är de som bedriver det största fisket, i synnerhet när det gäller fångst av smålax.

I detta sammanhang vill jag emellertid framhålla att det svenska laxfisket är ganska betydande. Det bedrivs såväl i Östersjön som i Bottniska viken samt i många av våra vattendrag. Laxfisket representerar stora värden och ger bärgning åt många yrkesfiskare i berörda områden. En minskning av laxbeståndet får därför allvarliga ekonomiska konsekvenser för dessa fiskare.

Under en lång följd av år har vi i vårt land offrat mycket pengar och ar-

bete på laxodling och utplantering av laxyngel. Denna verksamhet har pågått år efter år och på senare tid ökat i omfattning. Laxens tillväxt är också störst under de första åren i havet, och den bör därför skyddas under denna tid. I vårt land har man också sedan länge ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om åtgärder till skydd för laxbeståndet. Men de svenska fiskarna är som sagt inte ensamma om att fånga denna dyrbara fisk. Samtliga länder som gränsar till Östersjön bedriver laxfiske. Därför behöver det träffas en överenskommelse med dessa länder om gemensamma bestämmelser till skydd för smålaxen.

Nu har det under många år pågått förhandlingar härom. Redan 1953 behandlades frågan av Internationella havsforskningsrådet, då man beslöt att rekommendera regeringarna i Sverige, Danmark, Finland och Förbundsrepubliken Tyskland att vidtaga erforderliga åtgärder. Som utrikesministern säger har frågan sedan förts upp på ett mera officiellt plan i Nordiska rådet 1957, där man beslöt att rekommendera regeringarna

1) att förhandlingarna angående skyddet av laxbeståndet i Östersjön skall föras vidare, om möjligt i ökat tempo, samt

2) att dessa förhandlingar för de nordiska ländernas vidkommande fortförande skall skötas av Sveriges regering.

Sedan har förhandlingar pågått, och jag vet mycket väl att man från svensk sida har gjort stora ansträngningar för att komma till en lösning. Jag hälsar också med tillfredsställelse att man från svensk sida överväger att inbjuda representanter för danska fiskeriorganisationer och myndigheter för att på ort och ställe personligen lära känna vad vi gjort när det gäller laxodling. Jag hoppas också liksom utrikesministern att man inom kort skall nå fram till en uppgörelse, som innebär skydd för smålaxen.

Svar på fråga ang. skyddet för laxbeståndet i Östersjön och på interpellation ang. åstadkommande av en konvention rörande laxfisket i Östersjön

Herr talman! Med det anförda ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber också att få tacka hans excellens herr ministern för utrikes ärendena för svaret på min interpellation.

Frågan om en konvention för laxfisket i Östersjön är av utomordentligt stor betydelse för det svenska fisket, vilket herr Arweson redan har understrukt, och det är en fråga som har varit aktuell under åtskilliga år. Därför är det inte så underligt om många fiskare nu frågar varför det ännu inte har blivit något resultat. Jag är nu synnerligen glad över att utrikesministern understryker att det är ett vitalt intresse att en överenskommelse om skydd för laxfisket snarast kommer till stånd.

Den av allt att döma största faran för laxbeståndet i Östersjön ligger i det intensiva fisket på smålax i den södra delen av Östersjön, framför allt då av danskarna, vilket herr Arweson också var inne på.

Laxen kommer från älvarna efter odling eller naturlig lek, och när de som s. k. smolt kommer ut i havet, är de av ungefär en strömmings storlek. Den vandrar ner till södra Östersjön, där den hinner växa till lagom portionsstorlek. Att som nu sker fånga den i stor mängd i den storleken måste anses vara ett upprörande slöseri med en naturtillgång, i synnerhet som laxen senare växer oerhört snabbt och kan komma upp till 10 kilos vikt redan efter tre år i havet. Våra kostnader för reproduktion av laxbeståndet på 4 miljoner kronor årligen, vilka redovisas av utrikesministern, är också i och för sig ett motiv för att se till att fisket bedrivs på ekonomiskt riktigt sätt.

Jag hoppas liksom också herr Arweson att den goda tanke som utrikesministern här nämnt, nämligen att inbjuda representanter för bl. a. danska fiskeriorga-

nisationer och myndigheter att studera vår laxodling, blir förverkligad. Man borde vid en sådan kontakt kunna skapa större förståelse för denna fråga.

Det viktigaste är naturligtvis i alla fall att vi snarast får en överenskommelse till stånd. Om det inte är möjligt att få med alla berörda länder eller att i överenskommelsen inrymma alla önskvärda bestämmelser, bör detta inte hindra att en uppgörelse åstadkommes med i första hand Danmark. Jag har personligen den uppfattningen att det skulle vara av utomordentligt stort värde om man kunde enas om minimimåttbestämmelser, t. ex. om 50 centimeter som vi har här. Då skulle de olägenheter som nu råder avsevärt kunna minskas.

Jag vill än en gång tacka utrikesministern för svaret och för hans positiva intresse för frågan och hoppas att utrikesministern skall göra allt för att snarast få till stånd en överenskommelse, även om den till äventyrs inte skulle tillmötesgå alla svenska önskemål. En uppgörelse kan ju senare kompletteras, om man kan skapa bättre förståelse för skyddsåtgärder som avser laxbeståndet i Östersjön.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionerna:

nr 73, angående godkännade av avtal om fortsatt drift av Institutet för metallforskning (Metallografiska institutet), m. m.,

nr 74, angående vissa frågor rörande totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.,

nr 78, angående premiesystem för viss reservpersonal vid krigsmakten, och

Interpellation ang. en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen

nr 83, angående godkännande av en överenskommelse mellan Sverige och Finland angående avsättning till den gemensamma kulturfonden av 5 milj. kr. ur räntelikvider å till Finland lämnade svenska statskrediter; samt

till bankoutskottet propositionen nr 84, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 4 mars 1955 (nr 110) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den å bordet vilande motionen nr 677.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 3, 7, 9 och 37—40, bevillningsutskottets betänkanden nr 16 och 32, bankoutskottets utlåtanden nr 4 och 5, första lagutskottets utlåtanden nr 13—16, andra lagutskottets utlåtanden nr 10—12 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 3—5.

§ 9

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående åtgärder mot oljeutsläpp i Östersjön.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av fröken *Elmén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepar-

tementet angående utökning av lokalerna för statens institut för folkhälsan.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista *dels* konstitutionsutskottets utlåtande nr 5 uppföres närmast efter statsutskottets utlåtande nr 3, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 32 uppföres närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 5.

Denna hemställan bifölles.

§ 12**Interpellation ang. en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HOLMBERG** (k), som yttrade:

Herr talman! För befolkningen på båda sidor om Torne älv har det alltid varit angeläget att kunna upprätthålla så goda förbindelser som möjligt över gränsälven. Det har tidvis förekommit svåra hinder av militär och politisk art, och även om det fortfarande förekommer motstånd av detta slag har det dock skett stora framsteg för de mellanfolkliga förbindelserna i detta område. Upprättandet av en gemensam nordisk arbetsmarknad samt passlättnader m. m. har bidragit till denna önskvärda förändring.

Under de senaste åren har också kommunikationerna över älven blivit bättre genom nya färjeförbindelser. Men detta är otillräckligt, det behövs broar över älven. För närvarande finns det vid landets östra gräns bara en bro över till grannlandet, nämligen vid Haparanda. Sedan mycket lång tid tillbaka har det emellertid ställts krav från

Interpellation ang. en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen

såväl svensk som finsk gränsbefolkning att det skall byggas en bro även vid Övertorneå. Denna fråga har också behandlats länge av vägmyndigheter på båda sidor om älven, och i den finska riskdagen har saken förts på tal genom motioner från fyra olika partier.

Att det finns ett starkt behov av en bro även i mellersta Tornedalen visar trafikräkningar i detta område. Från 1950 till 1961 ökade den årliga persontrafiken vid Övertorneå från 47 247 till 736 606 och under de sju år som det varit möjligt att föra motorfordon över älven på denna plats har trafiken med sådana fordon ökat från 15 939 till 72 911. Med ett par timmars bilkörning från färjlägena på ömse sidor om älven når man ett område med 115 000 invånare.

Sedan gammalt finns det en betydande näringspolitisk samverkan mellan de nordligaste delarna av Sverige och Finland, och förbindelser av detta slag torde bli ännu mer omfattande när järnvägen på den finska sidan inom kort kommer att nå ända fram till gruvfyndigheterna i norra älvdalen. Turisttrafiken inom hela Nordkalotten utvecklas i allt snabbare tempo, och även den är en viktig ekonomisk faktor som skulle få ökad betydelse för Tornedalen, om det fanns en bro vid Övertorneå.

I regeringens proposition om Tornedalen har inte lovats något bestämt hur det skall bli med kommunikationerna i älvdalen, men däremot anges att vägfrågorna delvis är beroende av militära önskemål. Även under diskussionen om brofrågan i Övertorneå har antytts att projektet i hög grad kommer att bli beroende av de militära myndigheternas uppfattning. Det är självfallet inte min mening att man skall bortse från försvarspolitiska synpunkter, men dessa bör inte heller överbetonas. Just i Tornedalen finns många exempel på att viktiga vägfrågor fördröjts i årtionden på grund av militärt motstånd. Men det

faktum att även sådana vägar slutligen kommit till stånd efter mångårig folkopinion visar att de militära invändningarna inte alltid varit sakligt grundade.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande fråga:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidtaga för att snarast möjligt få till stånd en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen, exempelvis vid Övertorneå?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Till bordläggning anmälades första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om förbud mot professionella boxningstävlingar, m. m., i vad motionerna hänvisats till lagutskott.

§ 14

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 97, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 15

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 81, med förslag angående inköp av obligationer i Förenta Nationernas obligationslån,

nr 82, angående bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m.,

nr 86, angående anslag för budgetåret 1962/63 till personhistorisk forskning och publiceringsverksamhet,

nr 87, med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612), samt

nr 93, med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående omorganisation av de fiskesakkunniga organen i vattenmål, m. m., motionen nr 678, av herr *Hedin*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till lag om likviditetskvot och kassakvot för vissa kreditinrättningar (likviditets- och kassakvotslag), m. m., motionerna:

nr 679, av herr *Cassel m. fl.*, och

nr 680, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående reformering av den obligatoriska skolan m. m., motionen nr 681, av herr *Alemyr m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 56, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), motionerna:

nr 682, av herr *Antby m. fl.*,

nr 683, av herr *Fälldin* och *Antons-son*,

nr 684, av herr *Hansson* i Önnarp *m. fl.*,

nr 685, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 686, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Larsson* i Norderön, samt

nr 687, av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 67, angående anslag till skogshögskolan för budgetåret 1962/63, motionerna:

nr 688, av herr *Hedin*, och

nr 689, av herr *Wachtmeister*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 16 maj 1957 (nr 202) med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965, m. m., motionen nr 690, av herr *Heckscher m. fl.*; samt

i anledning av från fullmäktige i riksbanken inkommen framställning angående dispositionen av överskotten från riksbankens rörelse, motionerna:

nr 691, av herr *Antonsson m. fl.*,

nr 692, av herr *Helén*, och

nr 693, av herr *Svensson* i Ljungskile.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.36.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 14 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 81, med förslag angående inköp av obligationer i Förenta Nationernas obligationslån,

nr 82, angående bidrag till ortopediska hjälpmedel och hörapparater m. m., och

nr 86, angående anslag för budgetåret 1962/63 till personhistorisk forskning och publiceringsverksamhet;

till behandling av lagutskott propositionen nr 87, med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612); samt

till bankoutskottet propositionen nr 93, med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 678;

till bankoutskottet motionerna nr 679 och 680;

till särskilda utskottet motionen nr 681;

till bevillningsutskottet motionerna nr 682—687; samt

till jordbruksutskottet motionerna nr 688 och 689.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 690 hänvisades densamma, såvitt avsåg för-

fattningsförslagen, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till bankoutskottet de å bordet vilande motionerna nr 691—693.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter första lagutskottets utlåtande nr 12.

§ 4

Föredrogs den av herr *Holmberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående en broförbindelse mellan Sverige och Finland i mellersta delen av Tornedalen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5**Utgifter inom utrikesdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Herr talmannen meddelade, att överläggningen beträffande punkten 1 finge utvidgas till en allmän debatt om Sveriges utrikespolitik.

Punkten 1**Sveriges utrikespolitik**

Sedan punkten föredragits lämnade herr talmannen ordet till

Sveriges utrikespolitik

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! I dag inleds nedrustningskonferensen i Genève. Den följs av förhoppningarna från en hel värld, att framsteg nu äntligen skall kunna göras på vägen mot det av ett enhälligt FN uppställda målet, som är allmän och fullständig avrustning. Vägen dit är lång och mödosam. Kapprustningarna har under det senaste året tagit ny fart, och mer pengar och mer mänsklig möda läggs nu ned på rustningar än någonsin tidigare i fredstid. Men svårigheterna får inte leda till ett avfärdande av Genèvekonferensen som ett propagandaspektakel eller en meningslös ceremoni. Allt för mycket står nu på spel för att inte det förnyade försök som man enats om skall tas helt och fullt på allvar. Oberoende av storlek, militär styrka och geografisk belägenhet har världens alla stater ett gemensamt intresse av att åstadkomma det mått av avspänning, som tillåter en minskning av kapprustningarna och ett utnyttjande av de frigjorda resurserna för produktiva ändamål. Självfallet ankommer det i första hand på de stora militärmakterna att vidtaga åtgärder, ensidigt eller efter överenskommelse sinsemellan, för att nedbringa rustningstempot, men de mindre makterna bär en del av ansvaret och kan lämna bidrag både till den politiska avspänning, som är en av förutsättningarna för nedrustning, och till nedrustningsarbetet, som i sin tur kan minska den politiska spänningen i världen.

Det är i denna anda som Sverige kommer att delta i nedrustningskonferensen i Genève.

Konferensen kommer uppenbarligen att ta till sin utgångspunkt de principer, som nedlagts i den mellan USA och Sovjet överenskomna förklaringen den 20 september förra året och som bekräftades i en resolution i generalförsamlingen några månader därefter. Dessa principer är allmänt hållna, men de ger ett

rätt klart intryck både om det som förenar stormakterna och det som skiljer dem åt.

Det har tydligen inte varit svårt att enas om principen att en fullständigt avrustad värld skall vara målet för förhandlingarna och att säkerheten i en sådan värld skall garanteras av en FN:s fredsstyrka. Inte heller råder någon oenighet om att nedrustningen bör ske stegvis och på sådant sätt, att den inte rubbar det relativa styrkeförhållandet mellan makterna. När det däremot kommer till kontrollfrågan, kan formuleringen inte dölja att de grundläggande meningsskiljaktigheterna kvarstår.

Utgångsläget för förhandlingarna om denna fråga ter sig inte gynnsamt. Å ena sidan står den sedan lång tid konsekvent hävdade ryska tesen att endast sådana rustningar, som enligt nedrustningsavtal skall försvinna, får inspekteras av ett internationellt kontrollorgan. Varje inspektion, som avser utgångsläget beträffande rustningarna, eller de efter en genomförd nedrustning kvarstående rustningarna, betecknas däremot som en otillåten inblandning i de inre angelägenheterna eller som legaliserat spionage. Å andra sidan står det lika konsekvent hävdade amerikanska kravet på full och obehindrad inspektionsrätt av såväl genomförda nedrustningsåtgärder som de därefter kvarstående rustningarna.

Det är tydligt, att båda dessa ståndpunkter är påverkade av en grundläggande ömsesidig misstro. Man vill inte låta locka sig in i ett läge, som på något sätt kan skada den egna maktpositionen och rubba maktbalansen. Även om man i och för sig säkert önskar en minskning av rustningstakten och i själva verket hyser en gemensam fruktan för att kapprustningarna genom sin egen dynamik skapar risker för ett krig som ingen önskar, anser man inte dessa handlingsmotiv så starka, att man vill slå av på sina egna maximala säkerhetskrav.

Sveriges utrikespolitik

Det är vanligtvis inte lätt för de små makterna att komma med förslag i denna fråga, som kan överbrygga motsättningarna, men det bör kanske inte vara omöjligt för dem att i Genève åtminstone söka få fram en mera nyanserad diskussion av de olika former av kontroll, som kan vara lämpliga och erforderliga för att göra den ena eller andra nedrustningsåtgärden godtagbar för de berörda makterna.

I fråga om kontrollproblemen, liksom för övrigt även beträffande andra nedrustningsfrågor, bör det finnas utrymme för tekniska undersökningar av enskilda frågekomplex, som kommissionen definierar såsom lämpliga för sådan särbehandling. Tekniska utredningar skulle måhända vara ägnade att i någon mån avpolitisera vissa tvistefrågor. Lika visst som det är att ett organiserat kontrollsystem måste ingå i ett nedrustningsavtal, lika klart är att kravet på kontroll ibland drives till en ytterlighet, som måste betecknas som utslag av perfektionism.

Självfallet blir arbetet även i bästa fall tidskrävande och komplicerat. Men det är svårt att se, hur seriösa framsteg skulle kunna vinnas på annan väg, så länge kontrollen måste genomföras i en atmosfär av ömsesidig misstro och uppfattas som ett pris, som motvilligt måste betalas för att någon som helst nedrustning skall kunna åstadkommas. Läget skulle bli annorlunda, om kontrollen i stället kunde ingå som ett led i ett av stormakterna själva eftersträvat system till skydd mot krig genom misstag. För att ge varandra en viss säkerhet att de egna militära dispositionerna inte missförstås av motparten och i sämsta fall leder till förebyggande anfall av denne, borde stormakterna ha ett gemensamt intresse av att välkomna en kontroll över delar av de egna rustningarna, t. ex. i fråga om experiment med raketter och kärnvapen eller beredskapsläget för sådana vapen. Det är tänkbart, att de med en sådan form av kontroll sam-

manhängande problemen också kan ägna sig för ett studium under konferensen.

Slutligen kommer helt säkert frågan om upphörande av kärnvapenprov att diskuteras vid konferensen. En överenskommelse härom mellan stormakterna skulle av allt att döma innebära ett faktiskt fastläsande av status quo i vad avser typerna av kärnvapen och kretsen av stater, som innehar sådana vapen. Som ett led i en allmän nedrustning skulle provstoppet visserligen ha endast en begränsad betydelse, men det skulle ändå kunna bilda utgångspunkten för vidare förhandlingar och väsentligt öka det ömsesidiga förtroendet.

Det är glädjande att bakom förslaget om ett provstopp står en stark folkopinion över hela världen. När Sovjet förra hösten genomförde sin provserie med megatonbomber, bekräftade ministerpresident Chrustjov, att det fanns många kretsar i hans eget land, som ställde sig tveksamma, om det militära värdet av proven kunde uppväga den politiska prestigeförlust för Sovjet, som ett brytande av det nästan treåriga moratoriet otvivelaktigt innebar. I USA finns också starka stämningar mot återupptagandet av prov ovan jord, och president Kennedy har uppenbarligen stått inför en besvärlig avvägning mellan politiska hänsyn och den av militärerna hävdade åsikten, att USA skulle försvaga sin maktposition i förhållande till Sovjet genom att avstå från proven. När nu principbeslutet ändå fattats, har presidenten gjort den uttryckliga reservationen, att det inte skall sättas i verket om ett avtal om provstopp kommer till stånd före senare delen av april. Han har därmed visat, att han anser provstoppet så viktigt, att tillfälliga militära fördelar kan uppoffras för att få det till stånd. Under dessa omständigheter blir våra förhoppningar desto starkare, att nedrustningskonferensen verkligen skall leda till resultat på detta område. Sovjet tog på sig ett stort ansvar genom att

Sveriges utrikespolitik

förra hösten bryta det nästan treåriga moratoriet. Det vore djupt beklagligt, om detta steg visade sig vara inledning- en till en ohejdad kapprustning i fråga om kärnvapen. En sådan utveckling skulle inte båda gott för freden.

I de nu kärnvapenfria staterna har opinionen bakom kravet på ett provstopp varit stark och i många länder enhällig. Så har exempelvis de nordiska länderna med stöd av en odelad opinion kunnat verka i FN för att kärnvapenmakterna fullföljde sina förhandlingar om en provstoppsöverenskommelse. De har därmed också antytt, att de för sin del kommer att kunna ansluta sig till en sådan överenskommelse. Innebörden av en anslutning är otvivelaktigt, vilket framgår av vad som förekommit vid Genèveförhandlingarna, att de deltagande staterna frivilligt avstår från möjligheten att genom köp eller genom inhemsk produktion skaffa sig egna kärnvapen. De skulle med andra ord då formellt åtaga sig de förpliktelser av detta slag, som förutses i planen om kärnvapenfria zoner. Genom sitt stöd av tanken på ett överenskommet provstopp har de redan godtagit dem i princip.

Vad avser de i planen på en atomfri klubb förutsedda åtagandena att inte lagra kärnvapen för annan makts räkning har den invändningen rests, att sådana åtaganden skulle vara till ensidig nackdel för västsidan. Man vill med andra ord i väster förbehålla sig fortsatt frihet att träffa överenskommelser med andra stater om placering av kärnvapen på deras områden, och man anser att den ryska överlägsenheten i fråga om stående styrkor måste kompenseras genom möjligheten till sådana överenskommelser. Kanske kommer denna hållning att göra det omöjligt att för närvarande åstadkomma några överenskommelser om kärnvapenfria zoner just i Europa. Det kan också tänkas, att en mera positiv inställning till detta försök att bidra till internationell

avspänning så småningom kan växa fram. Det är med tanke härpå som svenska regeringen i sitt svar på FN:s rundfråga om planen angivit vissa förutsättningar, avsedda att minska betänkligheterna mot planen utan att beröva den ett värde som bidrag till avspänning. Sålunda har en eventuell överenskommelse tidsbegränsats. Den har gjorts uppsägbar med omedelbar verkan i fall av krig eller hot om krig. Den träder i kraft endast för den händelse kärnvapenmakterna å sin sida kommit överens om provstopp. En ömsesidig kontroll förutses över att åtagandena faktiskt iakttages. Eventuellt kan en övergångsperiod tänkas, under vilken stater som deltar i överenskommelsen har rätt att fortsätta lagring av kärnvapen för annan makts räkning. Det förefaller svårt att inse, att planen under dessa omständigheter kan leda till en ensidig nackdel för någon makt. Slutligen står det envar stat fritt att föreslå kompensation i form av andra nedrustningsåtgärder, som antas drabba motsidan kraftigare. I vart fall borde en befarad nackdel icke anses vara så stor att den skall få hindra detta försök att främja ett syfte, om vilket alla makter i världen är ense, alltså att hindra en annars sannolik spridning av kärnvapen till nya länder med den ökning av krigsriskerna, som utan något tvivel är förbunden därmed.

De svar som nu kommer in på FN:s rundfråga går nu närmast till FN:s stora nedrustningskommission, där alla medlemsstaterna deltar. Detta hindrar självfallet inte, att planen kan bli föremål för diskussion redan under förhandlingarna i 18-maktskommissionen i Genève.

I den rysk-amerikanska förklaringen den 20 september 1961 understrykes starkt behovet av arrangemang för fredlig lösning av tvister och det talas om att nedrustningen måste åtföljas av åtgärder för att garantera freden och säkerheten bl. a. genom upprättande av

Sveriges utrikespolitik

en FN:s fredsstyrka, som skall effektivt hindra all användning av militärt våld i strid med FN:s principer. Detta mål kan förefalla utopiskt, och från många håll hävdas, att styrkebalansen mellan de stora militärblocken är den enda garanti för freden, som det lönar sig att satsa på. Det är visserligen sant att den ömsesidiga skräcken i nuläget verkar som ett avhållande moment. Det låter också säga sig, att stormakterna fruktar atomangrepp mot sina egna territorier i så hög grad, att de visar sig mycket angelägna att inte bringa sina stridskrafter i direkt kännning med varandra i lokala konflikter, där de är engagerade. Man vill inte riskera att läget råkar ur kontroll.

Men den säkerhet, som ligger i balansen, är föga stabil och kan lätt komma att rubbas. Det måste därför oavslått arbetas på att lägga en fastare grund under de fredsförhoppningar, som delas av en hel värld. Det kan vi göra genom att aktivt och lojalt medverka i FN:s arbete och att i FN:s organ söka utnyttja de möjligheter, som vår oberoende politik ger oss att verka för avspänning och en fredlig lösning av uppkommande konflikter. Vi måste hävda, att stadgans förbud mot användning av våld för att lösa sådana konflikter måste tas på allvar. Våld föder våld, är en sats som under nuvarande förhållanden har större aktualitet än någonsin. Samtidigt som vi reagerar mot militära lösningar av aldrig så brännbara politiska problem, måste vi ständigt beakta behovet av att i tid söka komma till rätta med de lägen i världen, som förgiftar atmosfären och uppfattas som orätfärdiga av en stark opinion i ett land eller i en grupp av länder. FN måste med andra ord i vidgad omfattning åtaga sig en förebyggande uppgift för att om möjligt undvika att få sig rollen anvisad att begränsa verkningarna av en redan utbruten konflikt. Vikten härav har vi sett i Kongo, där FN tvangs att under mycket svåra förhållanden improvisera

en aktion, som avsåg att hjälpa den nya självständiga staten att upprätthålla lag och ordning och därmed att hindra konfliktens spridning och stormakternas inblandning. Att lärdomar faktiskt har dragits av händelserna i Kongo tycks framgå av diskussionen i FN-församlingen i februari om det belgiska förvaltningsområdet Ruanda-Urundi framtid. Under positiv medverkan av belgiska regeringen har energiska förberedelser gjorts för att möjliggöra landets självständighet i ordnade former redan i vår. På svensk sida har vi sökt att genom olika förslag i församlingen bidra till att göra övergången så riskfri som möjligt. Den resolution man nådde fram till antogs praktiskt taget enhälligt.

Till FN:s förebyggande uppgifter hör också att på längre sikt medverka till en ekonomisk och social standardhöjning framför allt i u-länderna och därmed en minskning av den väldiga klyftan mellan rika och fattiga länder. I det skede av ökat ömsesidigt beroende som världen befinner sig i måste vi söka undvika uppkomsten av ett internationellt klassystem, som kan orsaka allvarliga konflikter och i sista hand sätta freden i fara. Här ligger ett viktigt skäl för länder i Sveriges läge att öka sina ansträngningar att på olika sätt hjälpa u-länderna och även att såvitt möjligt företa dessa ansträngningar genom FN.

Om de internationella uppgifter, varom nu talats, skall lösas i samarbete mellan världens stater, erbjuder FN den givna organisatoriska ramen. Kritik har riktats mot FN både för vad organisationen gjort och för vad den inte gjort. Naturligtvis kan skäl till kritik ha funnits och misstag ha begåtts. Men man måste beakta, att generalförsamlingen inte är någon lagstiftande församling med rätt att fatta för medlemmarna bindande beslut. Inte heller är säkerhetsrådet det exekutivorgan, som skulle krävas i ett effektivt arbetande system för kollektiv säkerhet. Såsom Dag Hammar-

Sveriges utrikespolitik

skjöld många gånger underströk, har FN icke utrustats med sådana befogenheter, att organisationen i nuläget kan hoppas ge ett självständigt bidrag till en lösning av de rådande intressemot-sättningarna mellan stormakterna.

Men dessa sedan länge kända och diskuterade förhållanden får inte leda till misströstan. FN är inte ett fullvärdigt instrument för det internationella fredsarbetet. Men ingen har givit anvisning på något bättre.

Vi vill alltså hålla målet i sikte att med FN som främsta instrument skapa en internationell freds- och rättsordning, där allvarligare konflikter mellan staterna kan förebyggas eller, om detta inte lyckas, biläggas. För att framsteg på denna väg skall kunna göras ankommer det i första hand på stormakterna att söka komma till rätta med de problem som skiljer dem åt och att praktisera en fredlig samlevnad.

Vi hör från Moskva, att den fredliga samlevnaden i själva verket skall förstås som en obönhörlig kamp mellan olika samhällssystem, som inte får sitt slut förrän kommunismen vunnit sin ödesbestämda seger i hela världen. Väpnat våld skall inte få användas i den kampen, men man gör ett undantag för »heliga befrielsekrig», där undertryckta folk eller folkgrupper i förtvivlan griper till vapen för sin frihet och sina rättigheter.

Enligt denna teori kan storkrig inte tillåtas i kärnvapnens tidsålder och den fortgående kraftmätningen mellan olika idéer och olika intressen kan inte tillåtas föras så att risk för storkrig uppkommer. Reservationen om en »rätt till uppror» kan inte avvisas som orealistisk eller orättfärdig, när man betraktar läget i somliga delar av världen. Vad som inger oro i den angivna filosofien är snarare anspråket att en viss stormakt skulle ha rätt att avgöra vad som är ett »heligt befrielsekrig» och i detta krig lämna aktiv, i sista hand väpnad hjälp till den part som företar

»upproret». Ett sådant anspråk kan lätt leda till att andra stormakter också företar interventioner i syfte att skydda frihetens sak sådan som den uppfattas på det hållet.

Vad man på längre sikt bör hoppas på är att de högindustrialiserade stormakterna i väst och öst skall inse sitt gemensamma intresse av att stödja en snabb ekonomisk och social utveckling i de länder, som nu undergår vad man kallat »de stigande förväntningarnas revolution». U-länderna har jämsides med sitt tillägnande av nationalismens idé också börjat anamma den övertygelsen, att fattigdom och klassprivilegier inte tillhör naturens ordning utan kan ändras genom egna aktiva insatser. De stater och samhällssystem, som bäst lyckas genom sina hjälpprogram och genom sin allmänna hållning identifiera sig med dessa strävanden, har största utsikterna att bli mönsterbildande. En fredlig tävlan av detta slag, öppen för alla stater, bör hälsas med glädje.

Det är givetvis i Europa, som stormakternas omedelbara intressemotsättningar gör sig starkast gällande och åtminstone på kort sikt medför de största krigsriskerna. Sovjetunionen förefaller att i första hand inrikta sig på att vinna formellt och politiskt erkännande av det faktiska läge, som skapades genom kriget. Man vill uppenbarligen befästa status quo och betraktar även sina förslag i Berlin- och Tysklandsfrågorna som ett led i dessa ansträngningar. Tankegången får antas vara, att i status quo innefattas ej endast ett uppskjutande på obestämd tid av Tysklands återförening och ett erkännande åtminstone de facto av Östtyskland utan även kontroll av kontakterna mellan Västberlin och Östtyskland m. m. På västtyskt håll anser man helt naturligt, att garantier för det sedan många år bestående faktiska och juridiska läget i vad avser förbindelsen med Västberlin och bevarandet av medborgerliga rättigheter och demokratisk styrelse är

Sveriges utrikespolitik

ett uttryck för det status quo som bör respekteras. Att för närvarande nå en uttrycklig uppgörelse om dessa frågor har av naturliga skäl visat sig svårt. En stark västtysk opinion, vilken västmakterna tillmäter stor vikt, anser att ett erkännande av Östtyskland skulle innebära en legalisering av Tysklands delning. Å rysk sida torde man se som sin uppgift att opinionsmässigt förbereda ett accepterande i detta avseende av status quo. Ett sådant syfte tjänade säkert det märkliga ryska aktstycke, som den 27 december överlämnades till Västtyskland.

Här har angivits några av de perspektiv på längre och kortare sikt, i vilka den svenska politiken måste ses. Det finns ingen anledning att här ånyo lämna en närmare redogörelse för innebörden av vår neutralitetspolitik. Men det må framhållas, att vi i det hårdnande internationella klimatet mindre än någonsin har råd att låta någon tvekan uppstå om konsekvensen och hållfastheten i den linje, som vi valt att följa i vår yttre politik. Vi tror, att vi genom en sådan hållning lämnar ett bidrag till stabiliteten i Norden och i Europa. Samtidigt visar vi genom vidmakthållandet av ett efter våra förhållanden starkt försvar, att vi har en bestämd vilja att i framtid följa en rak politisk kurs och att i fall av konflikt och krig stå emot alla försök från stormaktshåll att utnyttja det svenska territoriet för militära ändamål.

När Sovjet den 30 oktober förra året riktade sin framställning till Finland om upptagande av militära konsultationer, hade svenska regeringen anledning att understryka vårt stora legitima intresse för utvecklingen av förhållandet mellan dessa våra två grannländer, ett intresse som även Sovjet erkänt bl. a. genom att särskilt informera Sverige om framställningen. I ingressen till 1948 års finsk-ryska fördrag talas om Finlands rätt att hålla sig utanför stormakternas inbördes intressebetsfält.

ningar. Med utgångspunkt här har Finland byggt upp en egen neutralitetspolitik, vilken vi betraktar som ett värdefullt bidrag till lugnet och säkerheten i Norden. Om sovjetnoten den 30 oktober förorsakade oro i Finland och det övriga Norden, berodde detta just på en farhåga att man i Moskva skulle ställa själva grunden för denna finska politik under diskussion. Vi ansåg för vår del inte, att hypotesen om en sådan rysk avsikt var sannolik. Vi kunde inte tro, att man i Moskva skulle vara omedveten om betydelsen för stabiliteten i Norden av att Finlands utrikes- och försvarspolitiska status bevarades. Vad som därefter inträffat mellan Finland och Sovjet har inte föranlett någon ändring av detta betraktelsesätt.

Enligt vår uppfattning är det av stor betydelse för en sund utveckling av både det ekonomiska och politiska livet i Finland, att landet får tillfälle att bedriva en livlig utrikeshandel åt alla håll. Detta är ett av skälen, varför vi hoppas, att Finlands export skall komma i åtnjutande av så gynnsamma konkurrensbetingelser som möjligt på den västeuropeiska marknaden. Vi hoppas även att Sveriges ekonomiska associering med EEC skall bidraga till att öka Finlands möjligheter att inom ramen för sin allmänna politik tillgodose sina handelsintressen i Västeuropa.

Att främja sammanhållningen och samarbetet mellan de nordiska länderna är en grundlinje i den svenska politiken. Naturligtvis måste hänsyn tas till den olika utrikes- och försvarspolitiska orienteringen, som drar upp bestämda gränser för samarbetet. Respekten för dessa gränser är på alla håll självklar, och det särskilda förtroende, som präglar förhållandet mellan regeringarna och folken, utesluter varje försök till påtryckning.

Otaliga är de band, som förenar medlemmarna av den nordiska familjen. Enstaka irritationsmoment kan uppkomma och leda till polemik och till-

Sveriges utrikespolitik

fälliga missförstånd. Men huvudtenden- sen har dock pekat i riktning mot stän- digt ökade kontakter och större utbyte på kulturella, ekonomiska och andra områden. I syfte att bevara så mycket som möjligt av detta intima samarbete även i det skede av ökad västeuropeisk integration, som nu av allt att döma förestår, har efter initiativ av Nordiska rådet emellan regeringarna inletts över- läggningar om en särskild nordisk trak- tat. Däri skulle de hittills uppnådda re- sultaten av samarbetet sammanfattas och bekräftas. Samtidigt skulle trakta- ten innehålla en allmän målsättning för det fortsatta arbetet. Ett utkast med detta innehåll föreligger redan färdigt och kommer om några dagar att behand- las vid Nordiska rådets möte i Helsing- fors. Det är vår förhoppning, att trak- taten därefter snabbt nog skall kunna undertecknas.

I detta sammanhang må med till- fredsställelse konstateras, att enighet uppnåtts mellan de nordiska länderna om ett förslag till överenskommelse om internordiska centralbankskrediter.

Om Sveriges intresse av att fortsätta ett omfattande ekonomiskt samarbete i Europa föreligger fullständig enighet i vårt land. Det är också med stöd av en praktiskt taget enhällig opinion i riks- dagen som regeringen föreslagit för- handlingar mellan Sverige och de sex i den gemensamma marknaden repre- senterade länderna. Vad vi eftersträvar är att skapa så gynnsamma betingelser som möjligt för en snabb och harmo- nisk utveckling av vår ekonomi. Vi tror, att en sådan utveckling är en av förutsättningarna för en fortsatt poli- tisk och social stabilitet i vårt land lik- som också för våra möjligheter att vid- makthålla det militära försvar som vi anser erforderligt. Självfallet skulle det bli svårare för oss att bibehålla den hittillsvarande takten i vår välfärds- ökning, om vi utsattes för diskrimina- tion på våra viktigaste marknader, d. v. s. de västeuropeiska länderna, vil-

ka mottar inemot 70 procent av vår ex- port. Vi har alltså ett intresse av att få konkurrera på dessa marknader på lika villkor, och vi har också ett intresse av att fortsätta det europeiska samarbetet om andra ekonomiska frågor än tullar och kvoter. Sådana frågor avser samråd om konjunkturpolitik m. m., en fortsatt harmonisering av arbetsmark- nads- och socialpolitiken, en samord- ning på jordbrukspolitikens område o. s. v.

Trots vår positiva önskan att deltaga i ett fortsatt samarbete på dessa områ- den har vi särskilda intressen att be- vaka. Men vi gör inte anspråk på att er- hålla några rättigheter eller fördelar, som vi inte är beredda att själva med- giva. Det vore föga välbetänkt, och vän- tas för övrigt inte heller av oss från våra förhandlingspartners sida, att vi skulle föregripa resultatet av förhand- lingarna genom att exakt ange våra förhandlingsmarginaler. Vi är fullt med- vetna om att en association innebär en avvägning av ekonomiska rättigheter och skyldigheter. Mot en sådan avväg- ning har vi inga betänkligheter. Där- emot kan något kompromissande inte tänkas om neutraliteten. Vi tänker inte skjuta fram neutralitetspolitiska be- tänkligheter för att motivera rent eko- nomiska önskemål, och vi räknar i gengäld med att de sex skall respektera den avgränsning som neutraliteten krä- ver. På samma sätt respekterar vi den politiska målsättning som de sex län- derna önskar befordra genom sitt in- bördes samarbete och deras önskan att bevara den europeiska ekonomiska ge- menskapens politiska identitet. Såsom ofta förklarats önskar vi på intet sätt motverka dessa politiska enhetssträvan- den även om vi själva icke kan taga del i dem.

I nära fortsatt samråd med Österrike och Schweiz vill vi aktivt medverka till att finna lösningar på de särskilda pro- blem, som uppställer sig i fall av eko- nomisk associering mellan gemenska-

Sveriges utrikespolitik

pen och de neutrala. Samtidigt vill vi lojalt fortsätta och bevara samarbetet inom EFTA intill dess alla medlemsstater nått uppgörelser om sin plats i det större europeiska samarbetet, vilka tillfredsställer deras legitima intressen. Genom EFTA-arbetet håller vi på att skapa en stormarknad för 90 miljoner, vilket representerar ett bestämt värde både i och för sig och som ett steg på vägen mot den större marknaden. I detta sammanhang kan det vara värt att understryka, att Stockholmskonventionen nu i snart två år tillämpats utan några som helst svårigheter. Under denna tid har EFTA även hållit jämna steg med Europamarknaden i fråga om inbördes tullsänkningar. Med få undantag uppgår nu tullarna mellan medlemsländerna till blott 60 procent av ursprungstullarna.

Allmänt sett önskar vi se det ekonomiska europeiska samarbetet som en fortsättning av de storstilade ansträngningar för Europas ekonomiska sanering, som gick under namnet Marshallplanen och som ledde till handelns frigörelse och till ett organiserat ekonomiskt samarbete över vidsträckta områden mellan Västeuropas länder och USA. Dessa ansträngningar har varit en viktig bidragande orsak till den snabba ekonomiska utveckling, som ägt rum i de deltagande staterna. Vi tror, att ett fortsatt ekonomiskt samarbete mellan alla de europeiska länder, som är villiga och i stånd att ta på sig de därmed förenade förpliktelserna, är bäst ägnat att öka välbördet och stabiliteten i Europa och att sätta vår världsdel i stånd att lämna ett maximalt bidrag till den ekonomiska utvecklingen i den övriga världen.

Detta samarbete, som kommer att väsentligt underlättas om det av presidenten Kennedy föreslagna programmet för tullsänkningar antas av kongressen och leder till snabba liberaliseringsaktioner inom ramen för GATT, har Sveriges fulla stöd.

Vidare anförde:

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! För varje år blir det internationella läget allt allvarligare. Tecknen på avspänning blir mer och mer sällsynta; motsatserna i världen hårdnar. Alltjämt kan trontalet vid början av varje riksdag säga att Sveriges förhållande till främmande makter är gott. Men förhållandet mellan de tongivande makterna i världen är inte gott. Den ena konflikten avlöser den andra, och det är ofrånkomligt att detta har konsekvenser även för oss. Vi måste se verkligheten i ögonen och vara beredda på en ganska lång period av internationell spänning, en spänning där också vårt land befinner sig i farozonen.

Man kan instämma i regeringens uttalande »att vi i det hårdnande internationella klimatet mindre än någonsin har råd att låta någon tvekan uppstå om konsekvensen och hållfastheten i den linje, som vi har valt att fullfölja i vår yttre politik». Så säger regeringen och den linje man där talar om är alliansfrihetens linje. Och alliansfriheten skall — det är vi överens om — fullföljas. Alla försök att förmå oss att avvika från den, genom utpressning eller på annat sätt, skall avvisas, varifrån de än kommer och i vilken form de än kommer. Vi har valt vår linje själva, av fri vilja och efter moget övervägande. Ingen makt skall tro sig om att vare sig med hotelser eller på något annat sätt kunna utöva ett bestämmande inflytande på den svenska utrikespolitiken.

Alliansfriheten betyder inte likgiltighet för vad som händer i världen. Den betyder inte heller att vi strävar efter isolering. Inget land, allra minst ett litet land som Sverige, som dessutom så aktivt deltar i det internationella handelsutbytet, kan isolera sig i dag. Alliansfriheten hindrar oss inte heller att iakttä våra förpliktelser mot För-
enta Nationerna. Men just nu är det

Sveriges utrikespolitik

kanske ändå allra viktigast att komma ihåg, att alliansfriheten är fullt förenlig med svensk medverkan i det europeiska samarbetet.

Uppbyggandet av ett samverkande Europa måste vi i Sverige, oavsett våra ekonomiska intressen, se som en betydelsefull och sällsamt glädjande utveckling. I den europeiska gemenskapen finns också många av våra gamla vänner. Där finns Belgien, Nederländerna och Luxemburg, småstater som vi, med problem som påminner om våra egna. Där finns Frankrike. Det skall inte förnekas att Frankrikes inställning till de europeiska samarbetsfrågorna under de senaste åren ofta har tett sig svårbegriplig just för oss i Sverige. Men samtidigt har vi med levande intresse kunnat följa president de Gaulles arbete på att skapa ökat välstånd och större social rättvisa i det inre av Frankrike samt på att komma fram till en rimlig och för alla någorlunda godtagbar lösning av det nästan hopplöst svåra algeriska problemet. Det är inte överraskande, att han har att kämpa med våldsam motstånd från ytterlighetsriktningar på olika håll i det egna landet, sådana som det sällsynt vidriga halvfascistiska OAS.

Men mera överraskande är att stora delar av de opinionsbildande organen i Sverige, där vi har varit förskonade från problem av sådan svårighetsgrad som de algeriska, begagnar tillfället att vädra sin ovilja mot Frankrike och dess nuvarande ledning. Vi har en fri press och en mer eller mindre fri radio och television, och det är självfallet inte min avsikt att vilja inkräkta på deras yttrandefrihet. Men också i andra kammarrens talarstol har man yttrandefrihet, och jag har därför velat begagna detta tillfälle att beklaga den franskfientlighet som så ofta har kommit till uttryck på senare tid.

I den europeiska gemenskapen ingår vidare Västtyskland, där Adenauer och Erhard framgångsrikt tagit ledningen

av ett återuppbyggnadsarbete, som håller på att återställa det tyska folkets arbetsro och levnadsstandard och därigenom ger den bästa garantien mot en upprepning av nationalsocialismens vanvett. Där finns Italien, också ett land som av ålder mött stark sympati hos oss. Och till slut är Storbritannien på väg att för första gången på allvar ge sig in i en vittgående samverkan med länderna på Europas fastland. Därmed tar den brittiska regeringen också ett viktigt steg mot en friare handel, trots att både denna liberalisering av handelsutbytet och samverkan med fastlandet över huvud taget bland annat för det engelska näringslivet innefattar mycket större problem än vad en motsvarande anslutning någonsin kunde betyda för Sveriges ekonomi.

Framgång för strävandena till enhet i Europa utgör den bästa garantien mot möjligheten av att vi någonsin skulle råka ut för en ny fascism eller nationalsocialism. Men lyckas det ekonomiska och sociala samarbetet i Väst-europa, är detta också det bästa beviset på att kommunismen är underlägsen de fria, demokratiska samarbetsformerna. Naturligtvis är det just därför som Sovjetunionen och exempelvis de svenska kommunisterna så ivrigt bekämpar den europeiska gemenskapen.

Också vi har all anledning att hjälpa till i strävandena att göra slut på den ständiga splittringen i Europa, att få fred i vår världsdal och att på freden gemensamt bygga upp ett välstånd som möjliggör vidare social, ekonomisk och kulturell utveckling. Det enda undantaget från vår medverkan i det europeiska samarbetet måste vara, att vi till följd av alliansfriheten inte kan vara med i maktpolitiska eller militärpolitiska åtgärder.

Innebörden av den svenska alliansfriheten klargjordes på ett entydigt sätt på våren 1956. Kommunisterna hade då väckt förslag om att Sverige skulle avge en allmän neutralitetsförklaring

Sveriges utrikespolitik

och söka garantier för neutraliteten från andra länder. I full enighet mellan alla våra demokratiska partier — socialdemokrater, högermän, folkpartister och centerpartister — avvisades det förslaget. Utrikesutskottets enhälliga uttalande, som godkändes av riksdagens båda kamrar, kan vara värt att än en gång bringas i erinran. Utskottet yttrade bland annat:

»Ingen tvekan råder, vare sig inom eller utom landet, om de svenska statsmakternas föresats att fasthålla vid deras självvalda politik att icke genom anslutning till något av stormaktsblocken förminska möjligheten för vårt land att icke indragas i en eventuell stormaktskonflikt. — — — Men motionärerna avse något helt annat. Deras förslag innefattar en permanent bindning av svensk utrikespolitik för varje tänkbart läge i en oförutsebar framtid och därtill att ställa denna bindning under garanti av ett antal främmande makter. En omläggning av denna art av vår utrikespolitik finner utskottet icke vara vare sig påkallad av nu rådande läge eller innebära ett ändamålsenligt tillgodoseende för framtiden av svenska intressen.»

Inom högerpartiet står vi kvar på den ståndpunkt riksdagen då anslöt sig till. Vi utgår från att de andra medverkande partierna också gör det. Ur den synpunkten är det beklagligt, att man numera allt oftare får höra missvisande uttryck om den svenska politiken — uttryck som både inom och utom landet kan leda till att alliansfriheten förväxlas med likgiltighet eller isolatism.

Vi måste emellertid komma ihåg, att den avgörande, oeftergivliga förutsättningen för att den alliansfria politiken skall kunna fullföljas är att vi med egen kraft bygger upp ett försvar som är tillräckligt starkt för att verka fredsbevarande. Det är i försvarets styrka som vi har att söka garantierna för Sveriges frihet och fred, som den al-

liansfria politiken syftar till att bevara. Utan ett tillräckligt starkt försvar blir allt tal om alliansfrihet eller neutralitet meningslöst. För vår del är vi beredda att ta de försvarspolitiska konsekvenserna av alliansfriheten. Vi tar Sveriges utrikespolitiska huvudlinje på allvar och finner den vara värd de nödvändiga upppoffringarna. De, som är negativa eller ljumma i försvarsfrågan, får själva göra upp med sitt samvete om de kan säga detsamma.

Med utgångspunkt från denna syn på den svenska utrikespolitikens huvudlinje är det som man har att diskutera de särskilda frågor, som berörs i den utrikespolitiska förklaring regeringen i dag avgivit. En av de viktigaste bland dem är vad som gäller det nordiska samarbetets framtid — vårt ansvar för att samverka å ena sidan med Finland, å andra sidan med Danmark och Norge, skall fullföljas och utvecklas. Jag tror emellertid att de frågorna kommer att beröras av herr Cassel och skall därför här inte gå in på dem.

Regeringen har valt att inleda sin förklaring med att tala om nedrustningskonferensen i Genève, och det kan inte anses orimligt, eftersom det är just i dag som konferensen börjar. Det uttryckssätt som valts, där det talas om det gemensamma intresset »av att åstadkomma det mått av avspänning, som tillåter en minskning av kapprustningarna» är också oangripligt. Det kunde rent av ha funnits skäl att ännu kraftigare erinra om att man inte kan åstadkomma avspänning genom nedrustning, utan att det först måste inträda en avspänning, innan det kan bli tal om nedrustning. Regeringen understryker att man skall ta det försök, som konferensen innefattar, på allvar, och att det är i den andan som Sverige för sin del deltagar. Det är väl tämligen självklart att vi inte skulle ha något skäl att alls deltaga i konferensen om vi betraktade den som »ett propagandaspektakel eller en meningslös ceremoni». Så

Sveriges utrikespolitik

gott om tid har väl inte hans excellens utrikesministern att han kan delta i några »propagandaspektakel». Så länge det finns någon möjlighet att åstadkomma avspänning och nedrustning har Sverige naturligtvis all anledning att hjälpa till i den mån vi över huvud taget är i stånd att göra någon insats.

Men när man sagt detta måste man också tillägga, att vi inte får hänge oss åt några illusioner. Vår medverkan i nedrustningskonferensen befriar oss inte från skyldigheten att lägga upp vår egen politik utifrån en verklighetsbetonad uppfattning om vad som sannolikt kan bli konsekvensen av nedrustningsarbetet. Och den bedömningen måste tyvärr bli mycket pessimistisk. Jag vill inte kalla årets nedrustningskonferens för ett sista försök. Det blir säkert inte det sista och bör inte heller vara det. Så länge det finns någon chans måste försöken upprepas om och om igen, också om de förmodligen under lång tid framåt förblir lika resultatlösa som de hittills har varit. Utrikesministern har sedan gammalt en benägenhet att se ljust på möjligheterna till internationell avspänning och nedrustning — det är kanske naturligt för att han skall kunna hålla ut. Å andra sidan kan jag icke underlåta att säga att jag tycker att han ser ljusare på dem än vad det borde finnas anledning till mot bakgrunden av hans långa erfarenhet av hur nedrustningsarbetet misslyckats gång efter annan ända sedan det första världskrigets slut.

Jag kan just nu inte låta bli att tänka på hur det var för fem år sedan, när jag för första gången hade den äran att delta i en utrikesdebatt i denna kammar. Utrikesministern talade också den gången om nedrustningsförhandlingarna, och han fann i det rådande läget anledning till »en försiktig optimism». På förfrågan vad han menade med det svarade han: »Det betyder ju inte att man har ett nedrustningsavtal inom räckhåll. Jag har inte alls den

uppfattningen, utan med 'försiktig optimism' menade jag bara, att det kanske börjar röra sig en smula på detta område. Det är ju mycket starka intressen från folkens sida att någonting görs, och om man inte kommer fram till ett nedrustningsavtal, kan det lätt hända att staterna ensidigt börjar minska sina rustningar utan att det föreligger något avtal härom.»

Men sedan 1957 har utvecklingen av allt att döma gått i rakt motsatt riktning mot den utrikesministern då tycktes hoppas på. Det har inte förekommit någonting annat positivt än det i och för sig själv betydelsefulla faktum att det inte har utbrutit något världskrig. Detta faktum är betydelsefullt och i och för sig ägnat att inge vissa förhoppningar för framtiden. Så långt som till att världskrig skall kunna undvikas också under den närmaste femårsperioden vågar man kanske sträcka sina förhoppningar. Men i övrigt har vi väl ändå anledning att inrätta oss efter den övervägande sannolika möjligheten att det inte heller nu blir vare sig något nedrustningsavtal eller någon nedrustning.

Vad som står i regeringsförklaringen angående kontrollen i samband med nedrustning kan ju ur den synpunkten förefalla rätt akademiskt. Blir det ingen nedrustning blir det heller inte fråga om att kontrollera den. Men också i övrigt måste man nog säga, att de vaga och osäkra formuleringar regeringen på den punkten begagnar gör en litet orolig. Det borde väl ändå kunna slås fast, att det är meningslöst att tala om nedrustning utan tillfredsställande kontroll. Ty frånvaron av kontroll, vare sig man inte har någon kontroll alls eller begränsar den bara till vissa områden, är ju någonting som ensidigt gynnar diktatorländerna på de demokratiska staternas bekostnad. I ett land, där gränserna är stängda och där hemmaopinionen inte gör sig hörd i kritik mot den egna regeringen, kan regimen låtsas gå med på nedrustning och samtidigt

Sveriges utrikespolitik

upprusta av hela sin kraft. Men i ett demokratiskt land går inte det för sig. Där arbetar också militära myndigheter under en ingående uppsikt från både utländska och inländska iakttagares sida — någonting som vi inte minst i Sverige kan konstatera gång efter annan. I demokratiska länder är man på ett helt annat sätt än i diktaturländerna tvungen att iakttaga gällande överenskommelser. Det är betecknande när man från sovjetrysk sida säger att internationell kontroll skulle innebära »spioneri». Ja, det kan man kanske säga — om man nämligen är rädd för att någon skall utspionera det faktum att man inte fullgör — kanske inte ens tänker fullgöra — givna åtaganden.

Får jag i detta sammanhang också säga några ord om den s. k. Undénplanen. Det är ju det förslag om en undersökning av möjligheterna att få till stånd kärnvapenfria zoner, som utrikesministern lade fram i Förenta Nationerna i höstas. Jag vill gärna erinra om att detta skedde utan att regeringen hade samrátt med utrikesnämnden. Utrikesministern tal, vari förslaget ursprungligen framlades, hölls utan att något sammanträde med nämnden i frågan hade förekommit. Om sådant samråd hade ägt rum, skulle jag för min del ha bestämt avrátt regeringen från att ta detta initiativ, liksom högerpartiets representant i FN-delegationen också gjorde. Inom högerpartiet har vi varken på förhand eller i efterhand anslutit oss till den politiska grundtanke, som låg bakom utrikesministerns beslut att lägga fram förslaget. Vi gillade däremot naturligtvis i hög grad de allmänna tankegångarna i första delen av det tal som utrikesministern vid detta tillfälle höll.

I dagens regeringsförklaring finner man också, något dunkelt, en antydning om skepsis inför möjligheten att för närvarande få till stånd några överenskommelser av det här slaget »just i Europa». Inom parentes sagt är det knappast mera troligt att det skulle gå att få sådana

överenskommelser i Ostasien, eftersom ju Kommunistkina av allt att döma är fullt sysselsatt med att experimentera fram kärnvapen. Vad Europa beträffar är det väl i själva verket redan nu möjligt att säga, att det knappast kan bli någonting av. Det svenska svaret på generalsekreterarens förfrågan innebar ju endast ett konstaterande av de villkor under vilka Sverige för sin del skulle kunna vara med — om den oförutsedda händelsen skulle inträffa att Undénplanen blev något annat än ett hugskott. Regeringen har handlat på vanligt sätt: den har träffat ett avgörande och bundit landet i huvudfrågan. Sedan, när vår handlingsfrihet är begränsad genom regeringens egna åtgärder, begär man oppositionens medverkan till vad som sedan skall ske. Det är med den utgångspunkten som högerpartiets representanter i utrikesnämnden har kunnat medverka till att försöka ge det svenska svaret en någorlunda oskadlig utformning, trots att ingen av oss tror att hela förtagat leder till något resultat. Och det tror kanske inte utrikesministern heller?

Regeringen behandlar naturligt nog också frågan om utvecklingsländerna. Det är utan allt tvivel ett av vår tids verkligt stora spörsmål, också om vi här i Sverige måste vara medvetna om att de insatser vi kan göra alltid måste få en starkt begränsad verkningskraft.

Frågan är på ett sätt ny för världsopinionen, och det är väl därför som den ger upphov till så många underliga uttalanden. Den ryska teorien om »rátt till uppror», som berörs i regeringsförklaringen, hör onekligen till de underligaste i den vägen. En sådan upprorsrátt borde väl gälla inte bara i Afrika och Asien utan också i samma utsträckning i fråga om de ryska kolonierna i Europa, länder såsom Estland, Lettland och Ungern, där folken lever under kommunistiskt förtryck. Så länge vi inte anser oss kunna uppmuntra »heliga befrielsekrig» till förmån för de under-

Sveriges utrikespolitik

tryckta folken i vår egen världsdel lär vi få nöja oss med att hoppas att kolonialsystemen skall avvecklas i fred och med lugna överenskommelser. Det är ju också vad de forna kolonialmakterna just nu är i färd med att göra över hela linjen.

Vi måste också akta oss för att romantisera eller dramatisera problemet. Det är uppenbart att kolonialsystemets tid är ute. Men ändå bör man kunna kosta på sig ett erkännande till länder som Storbritannien, Frankrike och Nederländerna, vilka särskilt under senare tid gjort mycket stora uppoffringar av kapital och arbetsinsatser för sina kolonier. Man bör också komma ihåg att exempelvis Indien utan engelsmännen i dag över huvud taget icke skulle existera som ett särskilt land.

Vad det nu gäller är att se till, att avvecklingen av kolonialsystemet äger rum utan att dess värdefulla moment går förlorade. De forna kolonierna har på det hela taget lika stort intresse av två olika ting: dels att få sin frihet och dels att bevara och utvidga sina ekonomiska och kulturella kontakter med mera utvecklade länder. Som alla svåra problem kräver frågan om utvecklingsländerna realism och en viss frihet från illusioner. Detta finner man ofta i högre grad hos deras egna ledare än hos välment västerländska förespråkare. Men vi får inte heller glömma, att det ligger i själva utvecklingsländernas natur att de ännu inte fått fram ett ledande skikt med förmåga att klokt och praktiskt planlägga sina länders framtid. Just av det skälet är det särskilt angeläget att Västerlandets samarbete med utvecklingsländerna äger rum på ekonomiskt rimliga grundvalar och framför allt bygger på en förening av tekniskt bistånd med investeringar av normal räntabilitet.

En stor och viktig roll i det sammanhanget tillkommer det nybildade OECD, och det tycks man inse i alla länder utom i Sverige. Jag måste medge att jag

för min del finner det totalt obegripligt att Sverige ännu icke anslutit sig till denna del av OECD:s verksamhet, och jag kan bara hoppas att det snart nog blir en förändring på den punkten.

Den viktigaste frågan i vår utrikespolitik är emellertid utan all tvekan Europafrågan. I dagens regeringsförklaring sägs det förhållandevis litet om denna fråga, och det kanske är naturligt, eftersom vi diskuterat den så ingående både i höstas och under remissdebatten i januari. Även för min del kan jag till stor del nöja mig med att återropa vad jag då sade. Någon ändring i högerpartiets uppfattning har icke inträtt. I förbigående kanske jag får begagna tillfället att uttrycka min tillfredsställelse över att ledamoten av denna kammare herr Hagnell i en artikel — vars sakinnehåll jag i övrigt inte alls gillar — tagit in utförliga och såvitt jag förstår representativa citat från både mig och herr Ohlin. Jag vet inte om herr Hagnell har gjort det av välvilja eller därför att han har trott att vi skulle bli illa berörda av att han påminde om vad vi sagt, men åtminstone för min del kan jag bara med glädje konstatera, att herr Hagnell i motsats till en del andra socialdemokratiska citatkonstnärer verkligen citerar både rätt och fullständigt, och jag är honom tacksam för att han på detta sätt givit tidskriften Tidens läsare del av min uppfattning. Jag kan alltså hänvisa den intresserade även till herr Hagnells artikel.

Men något har ändå inträffat under de senaste månaderna. För det första har den norska regeringen beslutat att Norge skall söka fullt medlemskap i den europeiska gemenskapen liksom Danmark redan tidigare gjort. Detta innebär en bekräftelse på att nordiskt samarbete framdeles är beroende av att vi finner en lösning på frågan om Sveriges anslutning till EEC. Industriförbunden i EEC:s medlemsstater har kommit tillsammans och efter överläggningar kommit till det resultatet, att de icke vill

Sveriges utrikespolitik

rekommendera sina regeringar att med de ekonomiskt högt utvecklade länder som Sverige, Schweiz och Österrike association till marknaden. President Kennedys begäran om fullmakt att sänka de amerikanska tullarna med intill 50 procent har börjat behandlas av den amerikanska kongressen. Det lär nog dröja ett slag innan den behandlingen är slutförd, och man vet ingalunda säkert vad utgången kommer att bli. Om initiativet lyckas innebär det, såsom regeringens förklaringen också antyder, betydande fördelar även för Sverige, men man bör komma ihåg att vad amerikanska regeringen syftar till är ändå i första hand ett närmare samarbete med EEC.

Sveriges ansökan om ekonomisk association med den gemensamma marknaden har ännu inte börjat behandlas, men i betraktande av den diskussion som förs skulle jag ändå till slut gärna vilja säga ett par ord om högerpartiets inställning till de problem som sammanhänger därmed. Här, liksom när det gällde »Undénplanen» om kärnvapenfria zoner, är det regeringen själv som träffat det avgörande beslutet att begränsa ansökan till att gälla enbart association och att gå fram under nära samverkan med Schweiz och Österrike. Detta har den gjort utan avseende på de invändningar vi kunde göra. För min del har jag tidigare beklagat detta beslut, men å andra sidan är det alltid bättre än ingenting. Det innefattar åtminstone ett steg på vägen till det mera fullständiga deltagandet i det europeiska ekonomiska samarbetet som jag skulle ha önskat. Regeringen har majoritet, och den kan därför fatta beslut. Inom högerpartiet är vi emellertid beredda att med den angivna reservationen stödja regeringens ansträngningar att vinna association. Vi vill inte lägga några som helst hinder i vägen för förhandlingarna i den mån vår inställning skulle kunna ha betydelse i sammanhanget. Jag skulle dock vilja göra ett par erinringar.

För det första är det angeläget, att den svenska ståndpunkten i förhandlingarna inte begränsas till att avse endast handelspolitiken, utan att vårt land ger uttryck åt en klart positiv linje att över lag samverka med EEC i Europas ekonomiska uppbyggnad. Mot den bakgrunden måste jag med en viss tillfredsställelse hälsa de visserligen mycket försiktigt positiva formuleringarna i slutet av regeringens förklaringen. För att komma ur hans excellens utrikesministerns mun verkar de till och med riktigt uppmuntrande.

För det andra: vi måste självfallet hålla fast vid alliansfriheten. Men vi måste akta oss för att i denna tolka in sådant, som i verkligheten inte hör dit eller att uppta förhandlarnas tid och intresse med konstruerade, rent akademiska problem och svårigheter. Det kan bli besvärligt nog att nå en överenskomelse också utan att man trasslar till det hela mera än nödvändigt.

Och för det tredje: låt oss över huvud taget slopa all småaktighet i dessa förhandlingar! Naturligtvis finns det problem och svårigheter för oss, liksom det gjorde för gemenskapens ursprungliga medlemmar och för alla de andra länder som nu förhandlar om medlemskap eller association. Givetvis har vi alla skäl att göra vårt bästa för att på de punkter som här är i fråga nå ett resultat, som är så bra som möjligt för vårt land. Men det förhåller sig inte på det viset, att vi skulle ha anledning att motvilligt och under ständigt motstånd acceptera medverkan i den europeiska gemenskapen, utan precis tvärtom: vi har anledning att hoppas och önska att vi skall kunna få vara med. Man får ingenting gratis här i världen, allra minst deltagande i ett så stort företag som detta. Väger man emellertid fördelar mot olägenheter är det klart och tydligt i Sveriges intresse att vara med i så stor utsträckning som alliansfriheten, rimligt tolkad, ger oss möjlighet till. Vi kan kanske vara överens om

Sveriges utrikespolitik

att detta är utgångspunkten för alla våra resonemang i denna fråga.

Herr **HAGBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Två uttalanden om kommunistiska partiet av herr Heckscher föranleder några tillrättalägganden.

Herr Heckscher framställer EEC-organisationen såsom en antikommunistisk organisation och härleder därur det motsånd som vi från kommunistiska partiet reser mot en svensk anslutning i en eller annan form. För min del kan jag inte förstå att om man lyckas öka produktionen inom ett av kapitalismens områden, skulle detta stärka kapitalismen i allmänhet vid den tävlan mellan systemen som nu pågår. Jag skulle snarast vilja beteckna sådana påståenden som rena struntpratet. Den grund, varpå vi kommunister ställt oss när vi uttryckt vårt missnöje med anslutningstanken, kan sägas anknyta till vad statsministern själv har sagt inför Metallkongressen i somras. Men den knyter också delvis an till herr Heckschers egen argumentation både för ett år sedan och senare beträffande ställningen till EEC, nämligen att det är fråga om den enligt hans mening numera till medeltiden hörande nationella suveräniteten.

Den andra punkten, där jag skulle vilja göra ett tillrättaläggande, gäller frågan om en garanterad neutralitet. Vi kan inte bli övertygade om att det skulle vara en nackdel för Sverige, om de båda blocken både i öst och väst skulle ställa sig som garant för den svenska neutraliteten. Det är emellertid möjligt att den omedelbara anknytning, som herr Heckscher gjorde till sin ståndpunkt eller snarare antiståndpunkt i detta fall — nämligen att de ekonomiska bördorna skulle kunna bli något mindre vid en sådan anslutning — dock har ett samband. Finland betalar bara en elftedel, Österrike en niondel och Schweiz styvt en tredjedel av vad Sverige självt lägger ned på militära utgifter.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av den formulering som herr Hagberg gav första delen av sin replik vill jag framhålla, att jag inte ett ögonblick vill förneka att de svenska kommunisterna är experter på struntprat. När de yttrar sig om sådant har de stor sakkunskap.

I sak är det på det sättet, att det försiggår en tävlan mellan Västerlandet och de kommunistiska länderna om vem som skall uppnå det största välståndet och den största ekonomiska framgången. Vi vet mycket väl att kommunisterna på alla håll i världen med mycken oro följer den förbättring av Västeuropas ekonomiska ställning som håller på att äga rum för närvarande. De var lika ivriga motståndare till OEEC när denna organisation kom till som de i dag är till den europeiska ekonomiska gemenskapen.

Vad beträffar garanterad neutralitet kan vi bara återigen konstatera, att riksdagen år 1956 gav uttryck åt klart ogillande av kommunisternas uppfattning på den punkten. Där står alltså »mening mot mening».

Herr **WEDEN** (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för att med Er tillåtelse få ta till orda nu.

De frågor som sammanhänger med den europeiska gemenskapen är ganska kortfattade och allmänt berörda i regeringsförklaringen. Det är väl också klart, att när vi står inför förhandlingar med den kontinentala ekonomiska gemenskapen om en svensk associering, så kan det vara motiverat med en viss återhållsamhet i den offentliga debatten kring särskilda frågor i förhandlingskomplexet. Men jag vill gärna från vår sida försöka ge en allmän belysning av hur vi ser på det läge, vari denna stora fråga nu befinner sig.

Det för dagen viktigaste är naturligtvis hur vi skall kunna skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för

Sveriges utrikespolitik

ett gott förhandlingsresultat. Jag vill då bestämt avråda från den teknik som ofta användes i förhandlingar där bägge parter är lika intresserade av ett resultat, t. ex. förhandlingar på arbetsmarknaden. Man ställer då så höga krav som möjligt och bjuder själv så lågt som möjligt, i tron att kompromissen skall komma nära ens egna önskemål. Jag är övertygad om att det psykologiska läget i stormaktsfrågan är ett helt annat och inte alls lämpat för en sådan förhandlingsteknik. Ett försök att tillämpa den tekniken tror jag endast skulle leda till olyckliga konsekvenser.

Inom de bestämmande kretsarna i den kontinentala gemenskapen ser man denna som en organisation vilken stärker Västeuropa ekonomiskt och politiskt och därigenom säkrar en demokratisk utveckling. Man vill avlägsna alla risker för framtida politiska konflikter inom den västeuropeiska statsgruppen, alldeles speciellt vad Tyskland och Frankrike beträffar. Låt mig påpeka — ehuru det har sagts många gånger förut — att det verkligen är ett stort skeende i fredens intresse som här är i gång. Dess rätta dimensioner tror jag framgår bäst, om vi tänker på hur många gånger som Tyskland och Frankrike bara under de senaste 150 å 160 åren har mötts i blodiga konflikter. På många håll — men inte alla — på den europeiska kontinenten hoppas man att om några år kunna gå vidare och skapa en politisk union. Detta förutsätter dock en ändring av Romtraktaten genom såvitt jag förstår enhälligt beslut. Utsikterna härtill efter Storbritanniens, Danmarks och Norges sannolika anslutning låter sig förvisso inte i dag överblickas. Låt mig därför utgå från gemenskapen sådan den ter sig enligt den nuvarande Romtraktaten.

Vad är då Sveriges intresse när det gäller gemenskapens allmänna utveckling? Det är klart att ett ekonomiskt och politiskt starkt, demokratiskt Västeuropa är ett direkt svenskt intresse. Vi säger alla, och det har många gånger

sagts även av regeringens företrädare — och ännu flera gånger från herr Hedlunds meningsfränder — att Sveriges folk inte är ideologiskt neutralt. Vi tycker verkligen inte att det är likgiltigt om demokratin i världen försvagas och diktaturen stärkes. I den meningen är demokratiens sak vår sak. Detta hindrar inte att vi anser att för vår del alliansfrihet i fred och neutralitet i krig är den riktiga politiken. Vi kan och bör göra klart, att Sverige inte tänker uppge den politiken. Jag vill liksom herr Heckscher understryka, att den tanke som framförts från något håll att EEC — genom en avisande hållning till en svensk association — skulle kunna pressa vårt land bort från neutraliteten inte har någon grund i verkligheten. Genom att detta blir klart redan från början undgår vi en av riskerna för ett dödsläge vid förhandlingarna.

Men om detta är det första som den svenska hållningen måste innebära, så är det andra ett bestämt medvetande om att en framgångsrik utveckling av gemenskapen ur Sveriges synvinkel är ett intresse i och för sig, därför att den kan väntas stärka Västeuropa och demokratin i Västeuropa. Vem vill bestrida riktigheten av detta? Ingen, förmodar jag, utom kommunisterna. Men då bör det också kunna fastslås, att detta är en grundläggande svensk ståndpunkt.

Genom en sådan allmänt positiv svensk hållning vinner vi på kontinenten säkerligen en större beredvillighet att lyssna till den rent ekonomiska svenska argumenteringen. Men jag tror det vore ett misstag att då nästan uteslutande lägga tyngdpunkten på vårt intresse för en friare handel. Det intresset är självklart. För min del sätter jag därför som punkt 3 på ett svenskt inledande förhandlingsprogram en deklaration om vårt intresse av ett ekonomiskt-politiskt samarbete, som stärker Västeuropas och därmed vår egen ekonomi.

Naturligtvis betyder inte detta, att vi i förväg godtar alla bestämmelser i Rom-

Sveriges utrikespolitik

traktaten rörande den ekonomiska politiken. Hänsyn till vår alliansfrihet och neutralitet förutsätter särbestämmelser, men vi bör undvika överdrifter som bottnar i skuggrädsla. Vi bör vara återhållsamma i fråga om andra krav på undantagsregler än sådana, som är klart betingade av neutralitetshänsyn. Längre än så skall jag, herr talman, av hänsyn till omständigheterna inte gå. Jag avstår från att beröra de olika punkter där särskilda svenska önskemål skulle kunna övervägas. Jag vill bara tillägga, att jag verkligen hoppas att regeringen inte av något slags inrikespolitiskt motive-rad överdriven försiktighet skall låta sig lockas att kompromissa med sig själv om vad landets intressen kräver, ty då ökar riskerna för att vi helt kan få stanna utanför stormarknaden.

Jag har sett att man på något håll tycks ha den uppfattningen, att president Kennedys avsikt att förhandla med den europeiska marknaden om stora tullsänkningar skulle kunna motivera att Sverige väntar och ser. Blir de tullreduktionerna av, kan vårt land, vill man då säga, utan alltför stor skada stanna utanför gemenskapen. Jag skulle för min del bestämt vilja varna för en sådan spekulation. Ingen vet ännu vilka fullmakter presidenten kan erhålla. Ingen vet heller när eventuella tullreduktioner kan komma, hur stora de kan bli och vilka varor de kan omfatta. För oss viktiga varor, t. ex. papper, kan bli snävt behandlade. Den enda slutsats man tills vidare kan dra av presidentens initiativ är, tycker jag, att hugskott om svenska krav på ett omfattande inflytande beträffande gemenskapens tullmur som villkor för en svensk associering är ännu mera riskabla för Sveriges utsikter att uppnå en god anslutning än vad de var i fjol.

Innebörden av vår utrikespolitik är alltså, att Sverige skall undvika alla militärpolitiska engagemang och utrikespolitiska bindningar som skulle kunna hindra oss från att under krigiska kon-

flikter stanna utanför. Genom en sådan politik utanför stormaktsblocken får vi möjligheter att i främsta rummet minska de politiska riskerna i norra Europa men också att i övrigt göra insatser för fred och samförstånd i världen. Förutsättningen för den politiken är självfallet ett starkt försvar. Det medför en betydande ekonomisk belastning, varför ingen kan säga att Sveriges folk söker undgå sin andel av de upppoffringar som världsläget gör nödvändiga.

Vi vill ha tilltro och respekt för vår utrikespolitiska hållning. Det finns, herr talman, i detta sammanhang en sak som oroar mig rätt mycket, och det är en tendens här och var att säga, att om misstro mot vår politik framträder i utlandet, så skulle politiken behöva modifieras. Skulle rykten t. ex. uppkomma att Sverige tänker överge neutraliteten, så skulle det inte räcka med att kraftigt dementera dessa rykten. Det skulle också, enligt det resonemang jag här karakteriserar, behövas politiska handlingar av oss, som hos den misstroga och tvivlande parten i utlandet kunde återställa tilliten till att vi menar allvar med vår politik.

Att låna sitt öra till sådana resonemang, herr talman, är att ge sig in på en farlig väg, ett sluttande plan. Var skulle det sluta, om vi öppnade möjligheter för andra länder att genom rykten och uttalanden om bristande tillit till vår politik påverka den svenska utrikespolitiken och åstadkomma yttringar av den i den riktning som vederbörande i utlandet skulle önska? Om man t. ex. i en stat förklarar sig ha förlorat förtroendet för den svenska politiken, kan vi naturligtvis inte av den anledningen ändra vår politik. Om den saken måste, hoppas jag, alla vara ense. Den svenska neutralitetspolitikens innebörd skall tolkas här hemma och av oss själva. Genom att hävda den med konsekvens och bestämdhet — utan hänsyn till ryktes-spridning och manövrer i utlandet —

Sveriges utrikespolitik

vinner vi i längden säkert också störst tillit till att vi menar allvar.

Jag nämnde nyss att svensk utrikespolitik söker verka för fred, stabilitet och — naturligtvis — frihet i norra Europa, särskilt i Norden. Det ligger då i sakens natur, att förutsättningarna för denna vår politik i inte ringa mån är beroende av läget och utvecklingen i Finland lika väl som i Danmark och Norge. Det är väl klart att det i Sverige bara råder *en* mening om vikten för stabilitet i Norden av att Finlands utrikes- och försvarspolitiska status inte försämras. När regeringen framhåller detta med en klar adress, kan den påräkna bestämd anslutning från vår sida. Jag vill också instämma i uttalandet, att det för oss i Sverige framstår som angeläget att Finland får tillfälle att bedriva en livlig utrikeshandel åt alla håll och — jag vill tillägga — på naturliga ekonomiska konkurrensvillkor utan allvarliga politiska handikapp.

Det sovjetryska initiativet i höstas, som regeringsförklaringen också nämner, till finsk-ryska överläggningar kring vissa säkerhetsproblem och de reflexioner om inre finska politiska förhållanden som därvid framfördes från sovjetrysk sida, framstår också nu i efterhand som svärförståeliga och oroande, trots att en uppgörelse nåddes som i och för sig försköt hela problematiken till en obestämd framtid och gjorde den beroende av förutsättningar som inte behöver uppkomma. För Sverige är vad som då hände en angelägenhet av vikt, och en sak bör enligt min mening vara uppenbar. Påtryckningar på Finland kan inte av den stat som utför dem förväntas påverka den svenska neutralitetspolitiken i en för vederbörande önskad riktning. Jag tror det är lika angeläget att säga detta som det var klokt att inte i höstas hänge sig åt olika hypotetiska spekulationer.

Nordiska problem i övrigt skall jag inte ta upp till behandling i dag. Jag vill emellertid gärna säga att jag är

glad över att regeringen, justitieministern och hans medhjälpare så kraftigt har bidragit till att de nordiska regeringarna till den förestående sessionen i Nordiska rådet har verkställt ett förslag till nordisk samarbetsöverenskommelse, som efter en eller annan komplettering kan tillfredsställa högt ställda anspråk. Vilken betydelse en sådan överenskommelse kan få i framtiden är naturligtvis omöjligt att i dag bedöma. Den är likväl en manifestation av de nordiska folkens vilja att trots för tillfället ganska ogynnsamma förutsättningar fortsätta att utveckla den nordiska samhörigheten. Jag är, herr talman, naiv nog att ändå tro, att en sådan vilja — om den bevaras — så småningom skall övervinna även de hinder som i dag staplas på vår väg.

Från FN har Sverige liksom andra medlemsstater fått en förfrågan rörande vår inställning till tanken på en aktion från de icke kärnvapenförsedda makternas sida i kärnvapenfrågan. Denna tanke har som bekant väckts av utrikesministern Undén. Syftet är att motverka kärnvapnens spridning och om möjligt bidra till att de trängs tillbaka. Från vår sida har redan här i riksdagen uttalats sympati för detta syfte, och jag gjorde för min del detsamma i FN-delegationen.

Jag skall inte nu i efterhand diskutera utrikesministerns framträdande i FN, särskilt inte sedan FN:s resolution om en enkät givits en så neutral innebörd att den inte är bunden till några speciella drag i utrikesministerns ursprungliga tal. Utrikesministern är på det klara med att det rådde olika meningar om hur detta tal skulle utformas för att det huvudsyfte, som man ville nå, bäst skulle gagnas. I den nuvarande fasen blir uppgiften för FN och dess medlemmar att pröva läget sedan enkätsvaren kommit in för att se om och i så fall hur en aktion inom de icke kärnvapenförsedda staterna kan utformas. Det är mycket möjligt att

Sveriges utrikespolitik

därvid ett annat förfaringsätt än det av herr Undén förutsedda kan visa sig vara att föredra. Prövningen bör ske helt utan förutfattade meningar rörande den lämpligaste metoden.

För Sveriges del har den svenska regeringen avgivit ett svar. Det skedde efter två överläggningar i utrikesnämnden, som säkert var nyttiga. Huvudtankarna i svaret har mina meningsfränder i utrikesnämnden kunnat biträda. Träffas ingen överenskommelse före utgången av 1963 har Sveriges regering full frihet att ompröva sin ställning.

Jag vågar inte uttrycka någon optimism rörande utsikterna att uppnå ett positivt resultat. Det har framgått av tidningarna under de senaste dagarna, att det finns risk för att hela saken på en del håll tas om hand så, att den blir ett led i det kalla kriget. De som vill verka för ett resultat av aktionen får en mycket svår uppgift.

Vad det svenska svaret på FN-enkäten i övrigt beträffar fäster jag stor vikt vid att vi framhäver betydelsen av att en internationell nedrustning steg för steg bör ske så, att den militära maktbalansen inte rubbas. Vi förutsätter naturligtvis att nedrustningen gäller inte bara kärnvapen utan även konventionella vapen och att trygghet skapas för att en eventuell överenskommelse respekteras. I fråga om överenskommelser av den Undénska typen mellan icke-kärnvapenmakter är det väsentligt, att dess ikraftträdande sammanknytes med att kärnvapenmakterna sluter ett avtal om stopp för kärnvapenproven. Även här är kontroll väsentlig, ty mindre provsprängningar, särskilt under jorden, är svåra att upptäcka på avstånd.

Får jag, herr talman, i detta sammanhang ett ögonblick beröra en särskild passus i regeringsdeklarationen. Den talar om att opinionen i de kärnvapenfria staterna starkt har slutit upp bakom kravet på ett provstopp och att t. ex. de nordiska länderna med stöd av en odelad opinion i FN kunnat ver-

ka för att kärnvapenmakterna fullföljer sina förhandlingar om en provstoppsoverenskommelse och att de kan ansluta sig till en sådan överenskommelse. Så långt tycker jag detta är lätt att förstå, och jag kan för min del gärna instämma i det. Men sedan tilläggs det: »Innebörden av en anslutning» — och här måste väl menas en anslutning till en överenskommelse om kärnvapenprovstopp — »är otvivelaktigt, vilket framgår av vad som förekommit vid Genèveförhandlingarna, att de deltagande staterna frivilligt avstår från möjligheten att genom köp eller inhemsk produktion skaffa sig egna kärnvapen. De skulle med andra ord då formellt åta sig de förpliktelser av detta slag, som förutsattes i planen om kärnvapenfria zoner. Genom sitt stöd av tanken på ett överenskommet provstopp har de redan godtagit dem i princip.»

Jag har inte kunnat finna det logiska sambandet mellan den första och andra delen av detta stycke. Jag kan inte finna att den sammanknytning som regeringsdeklarationen här gör är motiverad. Jag förstår den helt enkelt inte och kan följaktligen inte heller instämma däri.

När nu nedrustningskonferensen i Genève skall börja sitt arbete utgår jag från att den svenska delegationen får instruktion att med bestämdhet hävda behovet av en betryggande kontroll. Den sovjetryska ståndpunkten, att internationell kontroll i väsentliga avseenden endast är en förevändning för spioneri, tillhör det mest svärförståeliga i nedrustningsdebatten. En neutral stat som Sverige måste här både av principiella skäl och av hänsyn till egna livsintressen intaga en fast hållning för en nedrustning under kontroll och bevarad militärpolitisk balans.

Det finns enligt min mening i dagens regeringsförklaring en ganska starkt framträdande tendens att framställa öst- och västsidans olika ståndpunkter i kontrollfrågan som uttryck för en ömse-

Sveriges utrikespolitik

sidig misstro, och det är klart att det i och för sig är på detta sätt. Men att göra detta liksom till en huvudsak utan att regeringen direkt tar ställning för en betryggande kontroll som en självklar förutsättning för en nedrustningsöverenskommelse kan inte vara riktigt. Jag vet inte varför regeringen inte vill deklarerat en klart kritisk inställning till Sovjetrysslands krav på att kontrollåtgärderna blir så begränsade, att de inte omöjliggör hemliga rustningar utöver vad man eventuellt kan komma överens om. Jag tycker, som jag nyss sade, att det borde vara fullständigt uppenbart, att Sveriges intresse är att en överenskommelse bygger på effektiv kontroll. Jag tror också att om man hävdar detta, så kan den dag komma närmare, då Sovjetunionens motstånd mot en sådan kontroll upphör och därmed den grundläggande förutsättningen för en överenskommelse skapas.

Vad jag nu sagt innebär naturligtvis inte från min sida något slags godkännande i förväg av precis de amerikanska kontrollkraven. Men vi kan väl vara överens om att en på någon punkt rigorös utbyggnad av kontrollen är vida att föredra framför en otillräcklig och otillfredsställande kontroll. Jag ställer mig därför frågande till regeringsförklaringens uttryckssätt i denna sak med dess lite överlägsna karakteristik av de amerikanska önskemålen. Vår alliansfria hållning får självfallet inte hindra oss från att i världsfredens, nedrustningens och vårt eget lands intresse hävda krav på ett effektivt och tillräckligt kontrollsystem. Att finna ett sådant är nyckeln till hela nedrustningsfrågan.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja fråga utrikesministern, om han har någon svensk teknisk-vetenskaplig och militär sakkunskap till täckning för sitt omdöme att västsidan överdriver kontrollfrågan. Det skulle vara av ett stort intresse att få ett svar på den frågan. Utrikesministern framhåller själv, att det kan vara värdefullt med teknis-

ka undersökningar rörande olika sidor av problemkomplexet. Han uttrycker sig med så pass stor säkerhet i kontrollfrågan, att man nästan får intrycket, att en undersökning gjorts av svensk teknisk-vetenskaplig och militär sakkunskap för att klarlägga hur mycket och vad slags kontroll som anses erforderlig i fråga om kärnvapenprov, tillverkning av kärnvapen, reduktion av olika slag av konventionella vapen m. m. för att en någorlunda tillfredsställande trygghet skall vinnas att en överenskommelse blir respekterad. Har en sådan undersökning verkligen skett?

På något längre sikt inverkar inte blott de nu ledande makternas svårigheter att komma överens. När det gäller kärnvapenfrågan har jag intrycket, att ehuru man naturligtvis med intresse och uppmärksamhet såväl i Washington och Moskva som på andra ställen följer vad som sker t. ex. i Sverige eller Schweiz, så är ändå huvudintresset inriktat på vad som även på detta område kan komma att ske i Kina. Utsikten att Kina om några år — kanske förr än man nu tror — är i besittning av atomvapen är djupt oroande, särskilt därför att om en verklig nedrustningsöverenskommelse skall komma till stånd, måste den såvitt jag förstår för att inte inom ganska kort tid bli orealistisk biträdas av jordens folkrikaste stat. Det är desto mera nödvändigt att ha detta i sikte som Kina i Tibet, vid Indiens gränser och på andra håll för närvarande visar uppenbart aggressiva tendenser.

Att med hjälp av internationella organisationer och institutioner skapa en internationell freds- och rättsordning har i tre kvarts århundrade varit en central tanke för svensk liberalism och förblir det. Det gäller både att förebygga konflikter och att med fredliga medel utjämna och lösa konflikter. I främsta rummet måste vi nu satsa på en utbyggnad av Förenta Nationerna. Men vi skall inte heller dölja vår oro inför

Sveriges utrikespolitik

försöken att beröva denna organisation en god del av dess handlingskraft genom trojkasystem på den ledande posten. Jag hoppas att den svenska delegationen i FN kommer att bestämt och målmedvetet bekämpa alla sådana försök.

Jag är glad över att kunna konstatera, att regeringens uttalande om hjälpen till u-länderna är mycket positivt. Jag skall inte tala om den litet barnsliga prestigeökansla, som i fjol fick regeringen att motsätta sig vårt förslag om en höjning av det svenska anslaget, varigenom dels möjligheter skulle ha skapats för omedelbara och reella förhandlingar om ökad hjälp, och dels vårt bidrag till FN:s verksamhet för u-länderna skulle ha kunnat höjas. Jag beklagar att propositionen om u-lands-hjälpen för nästa år inte ännu kommit på riksdagens bord, i synnerhet som det verkar som om en stor del av det i statsverkspropositionen nämnda beloppet utgör ett engångsanslag av särskild art, vilket har framkallat en del missförstånd.

I regeringsförklaringen talar man inte bara om en ekonomisk och social standardhöjning i u-länderna — det är ju vad hjälpen självklart syftar till — utan man vill också att FN-aktionen och andra stödformer skall leda till en minskning av den väldiga klyftan mellan rika och fattiga länder. Detta låter mycket bra. Men jag tycker att vi skall vara ärliga nog att erkänna, att den klyfta som det talas om i regeringsdeklarationen, såvitt jag förstår, för närvarande växer för varje år som går. Vackert tal om att utjämna klyftan verkar därför på mig stötande, så länge inga förslag framlagts som kan trygga en så snabb framstegstakt i u-länderna, att klyftan upphör att växa. Det är därför lämpligt att sätta som ett realistiskt mål för de närmaste åren att steg för steg vidga de industrialiserade ländernas insatser, så att klyftan upphör att växa, och sedan gå vi-

dare. Detta, herr talman, tror jag är en realistisk framställning av läget.

Låt mig till sist säga, att med alla hotande orosmoln och svikna förhoppningar som vi har bakom oss och inför de moln som fortfarande hänger över oss kan vi bara med stor glädje och tacksamhet ta emot meddelandet om att en överenskommelse mellan Frankrikes och Algeriets företrädare är nära, som kan göra slut på striderna och medföra en lösning av konflikten på självbestämningsrättens grund. Svårigheterna är naturligtvis därmed inte alls förbi. Man kan inte vara alldeles säker på att inte obehagliga överraskningar skall inställa sig. Men vi har i dag starkare skäl än tidigare att våga hoppas på en lösning i samförstånd. Därmed skulle ett avgörande steg ha tagits i en utveckling som ger de vita f. d. kolonialmakterna deras naturliga ställning som de nya självständiga nationernas stödjare och medarbetare. Diktaturstaterna berövas då också ett av sina främsta och mest missbrukade kort i det kalla kriget. För demokratiens sak i världen blir detta en oerhörd vinning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill gärna ansluta mig till de ord, varmed herr Wedén slutade sitt inlägg, och ge uttryck för den känsla av lättnad som alla hyser inför underrättelsen att stillestånd med all sannolikhet kommer till stånd mellan Frankrike och Algeriet.

Herr Heckscher har vid många tillfällen brukat meddela, att hans parti är anhängare av alliansfriheten, inte bara som en tillfällig konjunkturpolitisk linje utan även i så måtto, att denna politik skall fullföljas till neutralitet i folkrättslig mening om en konflikt skulle bryta ut. Det är självfallet att jag med stor tillfredsställelse även i dag hör hans försäkringar av denna innebörd.

Sveriges utrikespolitik

I interpellationsdebatten i denna kammarhäromdagen föreföll det emellertid som om herr Heckscher kom med en liten brasklapp i sina uttalanden om alliansfriheten. Först sade han bland annat, att det finns honom och hans partivänner närstående kretsar som inte hyllar denna alliansfria politik. Han syftade tydligen på ungdomarna inom sitt eget parti, vilka gett till känna att de har en annan ståndpunkt. Han hade som sagt också en brasklapp, vars innebörd var, att om vi inte skaffar oss kärnvapen, så vet man inte hur det går med alliansfriheten.

Jag lyssnade mycket uppmärksamt när herr Heckscher citerade ur utrikesutskottets utlåtande från 1956, men jag kunde inte höra att där stod någonting om att alliansfriheten var betingad av att vi skaffade oss kärnvapen. Jag skulle vara intresserad av att höra om herr Heckscher glidit från den ståndpunkt han anförde när han talade om utrikesutskottets definition av den alliansfria politiken. Är det så att ungdomarna har påverkat honom, så att han kommit till en ny ståndpunkt, eller har han alltid haft som grundval för sin uppfattning, att vissa villkor måste uppfyllas för att han skall kunna vara uppriktig anhängare av den alliansfria politiken?

Herr Wedén talade litet om kontrollsystemet och ställde några frågor till mig. Jag vill först understryka att inget kontrollsystem kommer till stånd som inte båda sidor är med om. Det föreligger alltså ingen risk för att den ena parten skall påtvingas ett kontrollsystem, som den inte anser vara tillfredsställande. Det är ju inte Sverige som dikterar vad de olika staterna skall vidta för kontrollåtgärder. Vi kan bara föra fram en uppfattning i debatten. Varje medlemsstat i Förenta Nationerna har sin fulla frihet att säga ja eller nej till alla förslag. Förenta Nationernas generalförsamling är, som jag redan förut har framhållit i dag, inte någon

lagstiftande församling. Det finns alltså ingen risk för att något land påtvingas ett system, som det inte tycker om eller anser vara ofullständigt eller olämpligt.

När jag uttalade att kontrollen kan drivas till perfektionism, syftade jag särskilt på kärnvapenprov och den kontroll som därvidlag har föreslagits. Jag kan inte gå in på den mycket komplicerade fråga som kontroll enligt de framlagda förslagen utgör: det är en jätteapparat för att kontrollera huruvida kärnvapenprov har ägt rum eller inte. Jag vill betona att det inte är fråga om att förebygga kärnvapenprov genom kontrollsystemet. Kontrollsystemet har inte till funktion att undersöka, om det till äventyrs i något land finns personer som ägnar sig åt utexperimentering av kärnvapen. Kontrollen har ett helt annat syfte, nämligen att i efterhand konstatera om en kärnvapenexplosion har ägt rum. Det är en särskild sida av kontrollsystemet som sällan beaktas i debatterna.

Herr Wedén frågade mig, om jag hade något tekniskt belägg för att det kunde vara onödigt med kontroll för att uppdaga vissa kärnvapenprov. Jag har inte något annat belägg för det än att vi t. ex. kunde iaktta de ryska proven i höstas med hjälp av instrument som finns i olika länder som Amerika, England och Sverige. Det är således inte någon svårighet att uppdaga vissa kärnvapenprov utan något internationellt kontrollsystem. Därför kan man ju tänka sig, att man försöker skilja ut sådana grupper av frågor, där kontrollen är överflödig eller där i varje fall kontrollen inte behöver vara lika ingående och komplicerad som i andra fall. Det var den tankegången jag hade, när jag uttalade att kontrollen kan drivas till perfektionism.

Jag skall också säga några ord i anledning av herr Wedéns anmärkningar om mina uttalanden angående förhållandet till EEC. Man fick nästan ett in-

Sveriges utrikespolitik

tryck av att herr Wedén menade, att det är vår skyldighet som demokrater att anknyta till EEC för att därigenom stärka demokratiens ställning i världen. Det är väl att gå litet väl långt att säga, att om nu Sverige, Schweiz och Österrike skulle finna att de inte kan acceptera de krav som ställs från EEC:s sida, så skulle vi därmed hamna i ett läge att inte betraktas som demokrater. Vi blir väl inte sämre demokrater för det. Man skall akta sig för sådana överord.

Även de, som inte ser med så reservationslös entusiasm på Romfördraget utan förhåller sig mera avvaktande, kan ju finna experimentet oerhört intressant och lärorikt. I denna tid av stora förändringar är tillkomsten av en federation av sådana stora mått en utomordentlig händelse. Kanske står vi inför en utveckling av analog art till den gamla tyska tullunionens, vilken som bekant så småningom övergick till att bli ett mäktigt enhetligt rike, ja, t. o. m. ett kejsardöme.

Har herr Wedén funderat på vilket inflytande de frågor har som behandlas i det s. k. Fouchet-utskottet inom EEC? Folkpartiet liksom högern är nämligen fortfarande av den uppfattningen, att vi egentligen borde ha anmält oss till fullt medlemskap i EEC. Den ståndpunkten tycks de hålla fast vid även nu, trots allt som har hänt sedan de först tog sin ståndpunkt. Bland de händelser jag då tänker på är tillsättandet av Fouchet-utskottet. Det hände efter ett ministermöte den 18 juli förra året i Bonn. Detta utskott, som premiärministrarna då bestämde sig för att tillsätta, skulle ha till uppgift att utreda en hel del betydelsefulla frågor, som alla går ut på att skapa en politisk parallell till de ekonomiska bestämmelser som finns i Romfördraget.

Visserligen är Fouchet-utskottets förhandlingar sekreta, men det har kommit ut så pass mycket i pressen, att man utan att behöva frukta att bli demen-

terad gott kan säga, att det har varit fråga om en gemensam utrikespolitik, en förstärkning av NATO och vidgat samarbete på andra områden, kanske också på det ekonomiska området vid sidan av det som finns i Romfördraget. Vad som ytterst avses är en intensifiering av de europeiska västmakternas politiska, försvarspolitiska och ekonomiska samarbete.

Jag skulle gärna vilja veta om herr Wedén har tagit med i beräkningen de kommande resultaten av Fouchet-utskottets arbete. Dess förslag är visserligen ännu inte framlagda, men om herr Wedén fortfarande anser att vi borde ha anmält oss till fullt medlemskap inom EEC, så undrar jag om han bedömer sådana slutsatser, som Fouchet-utskottet kan komma till, som förenliga med neutraliteten.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna svara hans excellens utrikesministern på den fråga han ställde om alliansfriheten. Jag kanske bäst kan svara med att hänvisa utrikesministern till vad som står i själva regeringsförklaringen, där det direkt uttalas, att ett efter våra förhållanden starkt försvar är en förutsättning för den alliansfria politikens fullföljande.

Enligt min uppfattning, som jag utvecklade i den interpellationsdebatt som utrikesministern hänvisade till, torde vi i framtiden — om det inte uppkommer ett allmänt förbud mot kärnvapen — komma i den situationen, att ett efter våra förhållanden starkt försvar blir så gott som omöjligt att upprätthålla, om vi inte har kärnvapen.

Om hans excellens utrikesministern i det fallet har en annan uppfattning, hade han haft tillfälle att framföra den vid denna interpellationsdebatt, som också var en försvarsdebatt. Jag kan inte riktigt förstå, att det skall vara

Sveriges utrikespolitik

någon svårighet att tolka innebörden av det resonemang, som jag därvid utvecklade och som jag av tidsskäl inte här kan upprepa helt och hållet. Det har ingenting att göra med det förhållandet, att det finns vissa distrikt inom Högerens ungdomsförbund — och även andra enstaka personer — som har en annan uppfattning än högerpartiets om den alliansfria politiken. Som jag sade i interpellationsdebatten, har jag för min del inte för avsikt att ändra min inställning till följd av att en sådan diskussion fortgår inom partiet. En diskussion inom ett politiskt parti även i utrikespolitiska frågor är såvitt jag förstår rimlig och motiverad.

Vad utrikesministern sade om kontrollen hänförde sig uteslutande till proven. Att en nedrustning över huvud taget inte är möjlig, om man inte har en effektiv kontroll av rustningarna, hoppas jag således att vi kan vara överens om såvida regeringsförklaringens vaga formuleringar på den punkten inte avser någonting annat än själva provkontrollen. Prov med 50-megatonsladdningar behöver alltså uppenbarligen inte någon särskild kontroll. En annan fråga är kanske hur det förhåller sig i detta avseende beträffande prov med små atomladdningar på exempelvis 0,1 eller 0,02 megaton.

Jag skall inte blanda mig alltför mycket i diskussionen mellan hans excellens utrikesministern och herr Wedén om EEC och Fouchet-planen. Men eftersom utrikesministern därvid också nämnde högerpartiet, vill jag bara säga att det förefaller att vara lika lätt eller lika svårt att få anslutning till vår alliansfrihet, vilken anslutningsform vi än väljer.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern tog upp en diskussion med mig om Fouchet-gruppen med utgångspunkt från att folkpartiet, enligt utrikesministerns mening, hade haft och fortfarande skul-

le ha den uppfattningen, att Sverige egentligen borde ha ett fullvärdigt medlemskap hos EEC. Jag vill bestämt bestrida riktigheten av detta utrikesministerns referat av vad som skulle ha varit en ståndpunkt från folkpartiets sida. Vad vi har sagt är, att man borde ha undersökt, om ett sådant fullvärdigt medlemskap låte sig förenas med den svenska neutralitetspolitikens krav. En sådan undersökning borde företas innan man bestämde sig för någon framgångsmetod i detta fall.

Jag beklagar att denna undersökning inte gjorts. Även om jag kanske för min del inte har varit alltför optimistisk beträffande vad utgången skulle ha blivit, skulle undersökningen i alla fall ha givit en annan bild av det Svenska intresset för denna sak över huvud taget, vilket kanske varit väsentligt när det gällde att närma sig kontinentalmakterna i en gynnsam atmosfär. Jag bestrider alltså, att utrikesministerns skildring av vår position hade något med verkligheten att göra.

Mot den bakgrunden kan jag inskränka mig till att säga, att såvitt jag känner till är meningen med Fouchet-gruppen att få till stånd en union, fristående från EEC och med från EEC skilda organ, om man undantar det gemensamma parlament, som där skulle finnas.

Jag skall nu, herr talman, bara i korthet beröra kärnvapenprovproblemet. Jag tycker det är ett mycket väsentligt framsteg som har gjorts, om jag får tolka utrikesministerns uttalande så, att han anser att de av mig åberopade punkterna i regeringsdeklarationen inte skulle hänsyfta på nedrustningsproblemet i stort utan endast på kontrollen av kärnvapenprov. I så fall tror jag att våra uppfattningar är mera sammanfallande än vad jag fick intryck av när jag läste regeringsdeklarationen. Man även när det gäller kontroll av kärnvapenprov — herr Heckscher har redan påpekat det — så framgick det

Sveriges utrikespolitik

av diskussionen i FN:s första kommitté, där utrikesministern under lång tid följde förhandlingarna, att inte bara prov under jord är svåra att kontrollera på långa distanser utan att även små prov i atmosfären kan vara utomordentligt svåra att kontrollera utan tillgång till något speciellt uppbyggt system. Jag vill tillägga att det är just på ansträngningarna att få fram små kärnvapen med små provsprängningar, som uppmärksamheten nu i hög grad koncentreras.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill ingalunda hindra högerungdomarna från att inta en annan ståndpunkt i utrikespolitiska frågor än partigruppen i riksdagen. Det var inte alls det jag syftade på, utan vad jag undrade var om denna riktning inom högerpartiet har påverkat herr Heckschers ståndpunkt så att han har sett sig föranlåten till den brasklapp jag talade om. Om vi inte skaffar oss kärnvapen, vet herr Heckscher inte hur det går med alliansfriheten. Det skulle innebära att om statsmakterna bestämmer sig för att inte skaffa kärnvapen, fastän försvaret har en budget på 3 400 miljoner kronor, skulle herr Heckscher säga: »Ja, då säger jag farväl och går över till Atlantpaktssidan». Det var detta jag ville få litet klarhet över, men jag beklagar att så inte blev fallet.

Vad herr Wedéns yttrande om Fouchet-gruppen beträffar, kan det sägas att det inte är något tvivel om att denna grupp har tillsatts inom ramen för EEC och ingalunda som en utomliggande anordning. Det kan hända att det kan utveckla sig därhän att Fouchet-gruppens förslag kommer att väcka kritik inom EEC. Man vet således inte alls vad det blir av det hela, men gruppen har kommit till såsom en anordning inom ramen för EEC.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om hans excellens utrikesministern inte fick någon klarhet var det möjligen därför att han inte önskade få någon klarhet. Det är väl på det sättet att om man hyser den uppfattningen att kärnvapen håller på att bli ett normalt instrument i militär-makternas arsenal, så kommer ett land utan kärnvapen — även om det betalar 3 300 miljoner kronor för sitt försvar — att ha svårt att utan kärnvapen få ett försvar med den fredsbevarande effekt som behövs för att upprätthålla en alliansfrihet. Detta är, tycker jag, en ganska allvarlig fråga som hänger ihop med våra möjligheter att föra en fri utrikespolitik. En bedömning av den frågan, herr talman, behöver inte på något sätt vara beroende av vad ett eller annat av våra ungdomsdistrikt sagt under den senaste tiden, eftersom det är ungefär den bedömning av frågan som vi under ett årtionde har annonserat i alla debatter som har förts i detta speciella spörsmål här i riksdagen. Jag förstår inte varför utrikesministern inte vill se den sanningen i ögonen. Att han och jag sedan kanske har olika uppfattning i själva kärnvapenfrågan, är väl i och för sig inte något överraskande. Men om jag är anhängare av att vi skall skaffa oss ett så starkt försvar som möjligt, inklusive kärnvapen — om de inte blir förbjudna — är det främst därför att jag tror att vi endast genom ett så starkt försvar kan bevara Sveriges frihet och fred, vilket är syftet både med försvaret och med den alliansfria politiken. De som är ljumma eller negativa i försvarsfrågan, oberoende av vilka försvarsmedel som kommer i fråga, skapar därmed allvarliga risker inte minst för möjligheterna att fullfölja den alliansfria politiken. Om detta mitt yttrande var ett uttryck för någon tvekan beträffande den alliansfria politikens värde, måste jag säga att hans

Sveriges utrikespolitik

excellens utrikesministern tolkar det hela litet egendomligt.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad över vad utrikesministern nu sade beträffande Fouchet-gruppens uppkomst och dess verkningssätt. Såvitt jag vet är den tillsatt av statscheferna, icke inom ramen för EEC. Den skall ha ett eget sekretariat och ett eget ministerråd, och till skillnad från vad som är fallet i många avseenden inom EEC krävs inom Fouchet-gruppen enhällighet av de i gruppen deltagande staterna för att fatta beslut. Jag kan fortfarande inte förstå varför utrikesministern drog upp den aspekten.

Eftersom jag inte fick tillfälle till det i min förra replik vill jag nu bara tillägga att jag tror att utrikesministern ganska djupt har missförstått vad jag sade i inledningen av mitt första anförande. Jag sade ingalunda att Sverige, Schweiz eller Österrike skulle spela någon avgörande roll för demokratiens öde i Europa eller i världen. Vad jag sade var att man inom de i EEC deltagande staterna hade den bestämda uppfattningen att det samarbete, som man på ett så framgångsrikt sätt har inlett och vill föra vidare, tjänar till att göra Västeuropa ekonomiskt och politiskt starkare och till att säkra demokratin. Sedan tillade jag — det var huvudmeningen med mitt anförande — att alldeles oavsett vad som skulle gagna Sveriges *ekonomiska* intressen innebär ett ekonomiskt och politiskt starkt Västeuropa en större säkerhet för en god demokratisk utveckling i och för sig. Det är också ett svenskt intresse. Har utrikesministern någon annan mening på den punkten?

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Medan den nu avslutade skärmytslingen pågick, undrade jag för mig själv: Är det här ett privat slagsmål, eller får man vara med? Jag

lät frågan gå vidare till herr talman, och det visade sig att det var ett privat slagsmål. Jag hade ingen replikrätt, eftersom jag inte blivit angripen. Jag skulle väl haft en del att säga, jag med, men jag får väl försöka låta detta komma till uttryck i det anförande som jag nu skall hålla.

Jag skall börja med nedrustningsfrågan. Jag konstaterar att för närvarande 50 miljoner människor i världen är sysselsatta för försvarsändamål, antingen i väpnade styrkor eller i rustningsindustrien, och att världens sammanlagda utgifter för försvarsändamål uppgår till 600 miljarder kronor. Dessa utgifter är hämtade ur den statistik som häromdagen offentliggjordes av Förenta Nationerna. Siffrorna är säkerligen för låga. Man kan konstatera att efter Berlin Krisen i fjol har rustningskostnaderna i både öst och väst stigit med över 30 procent. Sådant är läget i dag, då avrustningskonferensen i Genève skall börja. Man rustar, och man rustar som aldrig tillförne under fredstid.

Det bisarra i situationen är att ingen vill upprusta och — naturligtvis — ingen vill krig. Vad är det då som gör att stormakterna har så svårt att komma överens? De kan visserligen komma överens i viktiga stycken. Jag kommer ihåg hur det var i höstas, då ryktet spred sig i New York, att Förenta staterna och Sovjetunionen vore i färd med att göra ett resolutionsutkast i nedrustningsfrågan, att detta skulle innehålla regler om successiv avrustning och att framtidsmålet skulle vara en totalt avrustad värld, där ordningen skulle upprätthållas genom en Förenta Nationernas fredsstyrka. Det var något av en sensation. Det mest intressanta tyckte jag var att Förenta staterna och Sovjet satt och gjorde upp, under det att Kommunistkina inte fanns med i bilden. Det gällde dock en mondial nedrustning. Men, som här har sagts från många håll, man har svårt att komma överens i fråga om avrustning-

Sveriges utrikespolitik

en och det är kontrollfrågan som är stötestenen. Vi har läst i tidningarna hur utrikesministrarna Gromyko, Rusk, Lord Home och andra har deklarerat att »vi skall göra vårt bästa för att det skall bli ett bra resultat av denna nedrustningskonferens». Jag tror att de menar det. Det är inte brist på vilja, utan det är faktiskt, herr Wedén, brist på förtroende stormakterna emellan som gör dessa frågor så svåra att lösa.

Deras olika inställningar har, om också bara antydningssvis, nämnts här. Å ena sidan säger Sovjet: »Låt oss träffa överenskommelser om nedrustningar och låt oss kontrollera att vi på ömse sidor står fast vid våra utfästelser!» Å andra sidan säger Förenta staterna: »Det där är gott och väl men det räcker inte. Vi måste också ta en kontroll på vad som finns kvar av rustningar. Detta är nödvändigt för att man skall kunna känna till den kvarstående maktbalansen.»

Där står alltså åsikt mot åsikt. För min del hade jag inte något att invända mot hans excellens utrikesministerns modesta och medlande inställning i dessa frågor. Men jag är naturligtvis också ense med både herr Heckscher och herr Wedén om att det är klart att vi som svenskar bör önska att det blir kontroll så långt det över huvud taget är möjligt. Men detta är ett önskemål, och det är inte alltid säkert att det går att genomföra vad man önskar. Vi lär nog få göra klart för oss den sanningen, att det inte går att åstadkomma en internationell rustningskontroll som är hundra procentigt effektiv. En nedrustningsöverenskommelse skall givetvis säkerställas genom kontroll, men den måste också bygga på ett förtroende mellan makterna, som man skulle önska att det funnes mera av.

Vad kan nu Sverige göra i denna situation? Sverige är med bland de sjutton länderna där nere i Genève, men vi skall göra klart för oss, att Sverige är en mycket liten bricka i det spel

som försiggår. Det kan ju hända att vi kan använda den internationella goodwill, som vi faktiskt har, och medla mellan de olika ståndpunkterna i Genève. Hur det sedan kommer att gå, det vet ju ingen.

När jag nu har talat om avrustningsfrågan, får jag väl också säga några ord om den så kallade Undénplanen, d. v. s. planen om kärnvapenfria zoner. Jag var med därute i Förenta Nationerna, då planen kom till, och jag anser mig skyldig ge uttryck åt den observationen, att planen framlades vid en psykologiskt riktig tidpunkt. Det var nog inte minst detta som var betydelsefullt för planens framgång. Den svenska framstötten står enligt min mening i full överensstämmelse med traditionell svensk utrikespolitik. Här går sålunda principerna i vår utrikespolitik igen i den formen att vi för det första vill hindra atomvapnens spridande till nya länder och att vi för det andra också vill se till att maktbalansen inte därigenom rubbas. Jag menar att det framlagda förslaget som det var och än mer efter Sveriges skrivelse till U Thant inte binder Sveriges handlingsfrihet för framtiden.

Det vi såg i gårdagens tidningar under stora rubriker om Gromykos båda brev till U Thant innebär, som jag ser det, ingenting sensationellt. Det betyder helt enkelt i det ena fallet att Sovjet svarar — liksom vi och andra stater svarar — på U Thants rundfråga angående de kärnvapenfria zonerna, och i det andra fallet ett svar på U Thants fråga om en nedrustningskonferens för inställande av kärnvapenproven. I bägge fallen har svaren tillkommit på grundval av en resolution i generalförsamlingen, och de innehåller från Sovjet — såvitt jag har kunnat se i tidningar — ingenting nytt eller oväntat.

Herr Heckscher gav uttryck för sin kritik mot regeringen för att regeringen inte skulle ha iakttagit behörig kom-

Sveriges utrikespolitik

munikation med utrikesnämnden. Samma kritik har vi hört anföras från herr Ohlin tidigare. I den frågan vill jag inte peka på något speciellt anmärkningsvärt fall, utan jag vill rent allmänt säga att det ligger i regeringens eget intresse att hålla intim kontakt med de olika partierna i utrikesfrågorna, så långt det tekniskt är möjligt.

Så långt är nog såväl herrar Heckscher och Wedén som jag överens, men jag vill tillägga, med tanke på arbetet inom Förenta Nationerna, att det där ofta uppstår mycket hastiga scenförändringar i debatt- och förhandlingslägena, och då kan det vara nödvändigt att handla synnerligen snabbt. I sådana sammanhang bör de delegater, som sitter såsom representanter för sina respektive partier, anses vara fullödiga rådgivare å dessa partiets vägnar.

Vad jag sagt innebär att vi naturligtvis vill göra allt för att vara lojala mot regeringen då det gäller regeringens utrikespolitiska manifestationer, men det kan inträffa att denna lojalitet kan sättas på ett för hårt prov, om man ställs inför ett fait accompli.

Våra fyra större partier står varandra mycket nära i de utrikespolitiska frågorna. Vår syn på utrikespolitiken är i själva verket så likartad, att samarbetet och samförståndet borde kunna utvecklas och intensifieras ytterligare.

Detta omdöme gäller också frågorna kring Europamarknaden, om vilka vi haft så mycket partigräl under det senaste halvåret. Också under denna debatt har några efterdyningar av detta kunnat förmärkas. Ända fram till år 1961 var vi överens i Europamarknadsfrågan. Det var dock så — jag vill inte här konkurrera med herr Hagnell och andra citatkonstnärer — att det tidigare, alltså fram till mitten av förra året, förelåg klara uttalanden från både högern och folkpartiet om att vi inte kunde tänka på att gå in i sexstatsmarknaden. — Jag skall gärna verifiera vad jag nu sagt, om så önskas.

Herr Heckscher hade dock i ett anförande — jag har det inte här till hands — en reservation »under nu gällande förhållanden». Förhållandena ändrade sig, säger man. Men jag undrar vad det var för förhållanden som ändrade sig. Jo, England förklarade sig vilja inträda i EEC. Då sade högern och folkpartiet, att det förändrar ju läget, ty kommer England med i EEC, så påverkar det vår syn på saken eftersom EEC då inte längre blir det hinder för vår svenska neutralitetspolitik som vi förut ansett det vara. Vi i centerpartiet kunde inte vederlägga denna uppfattning, men vi tyckte nog — jag vill inte använda några hårda ord — att bedömningen var ganska realistisk.

Men vi vet hur läget är i dag. I dag är den engelska förhandlingsställpunkten känd och vi vet vad England menar. England begär inga förändringar i EEC-fördraget och inte heller något tilläggsprotokoll. Vid förhandlingarnas öppnande instämde t. o. m. britterna i Bonndeklarationens allmänpolitiska syfte.

England har således inte framfört krav på någon ändring av betydelse för svensk neutralitetspolitik. Därför undrar jag om inte de, som i höstas förordade medlemskap i EEC och som ju är anhängare av vår traditionella neutralitetspolitik, borde ha möjlighet att under de ändrade förhållanden som nu gäller deklarerera sin anslutning till associationslinjen. Det var med mycket stor tillfredsställelse jag hörde att särskilt herr Heckscher framhöll — men jag är säker på att herr Wedén instämmer däri — att han åtminstone önskar en lojal samverkan partierna emellan vad beträffar underhandlingarna med EEC.

I fråga om de rent ekonomiska sidorna av saken, de rent handelspolitiska sidorna, borde det inte heller vara svårt att komma överens. Härvidlag kan vi enligt min mening betrakta läget med avaktande lugn. Sveriges utrikeshandel i fråga om såväl import som export har en

Sveriges utrikespolitik

sådan varusammansättning och fördelning på olika länder, att vi inte kommer alldeles tomhänta till förhandlingarna. Emellertid är det klart att man, när man skall bedöma vad som är förenligt med vår utrikespolitik i övrigt, kan komma i svårigheter.

Jag konstaterar med tillfredsställelse de mycket klara uttalanden om anslutning till vår traditionella neutralitetspolitik, som gjordes både av herr Heckscher och av herr Wedén. Jag håller dem räkning för att de så klart uttryckte den saken. Det kanske är litet småaktigt om jag påpekar ett par nyanser i herr Heckschers och herr Wedéns anföranden. Herr Heckscher talade om »neutralitetspolitiken rätt tolkad» och herr Wedén sade att vi skulle undvika överdrifter i detta sammanhang. Det är så rätt som det är sagt, men det kanske varslar om att det måhända blir en del diskussion, när det blir tal om frågorna in concreto. Det blir säkert diskussion när vi ställs inför den verkligt svåra uppgiften att i olika detaljfrågor avgöra om ett associationsavtal är förenligt med svensk utrikespolitisk inställning och svensk målsättning, när vi skall bedöma om en åtgärd kolliderar med vår alliansfrihet eller med den handelsfrihet utåt som syftar till att bevara vår neutralitet i krig.

Jag har antecknat en hel del problem, som kan bli besvärliga att lösa. I vad mån skall Sverige t. ex. få möjlighet att av den ena eller andra anledningen annullera ett associationsavtal? Hur skall det gå om EEC-länderna mer eller mindre uttalat skulle använda handelspolitiken som instrument för allmänt utrikespolitiska syften? Hur skall det bli möjligt att vid avspärrning i händelse av krig säkerställa Sveriges behov av livsviktiga varor? I vad mån skall Sverige få möjlighet att inte minst genom jordbrukspolitiken åstadkomma den ekonomiska försvarsberedskap som vi anser nödvändig? Frågor av det slaget hopar sig. Det gäller för oss att kom-

ma fram till ett handlingsprogram, som vi kan ena oss om.

Samma spörsmål uppställer sig även för våra bundsförvanter Schweiz och Österrike. Nu tycks man vara på väg att uppnå enighet mellan de tre länderna, om man får tro vad tidningarna rapporterar från det expertmöte, som under den senaste veckan hållits i Rättvik. Jag har emellertid lärt mig att våra svenska tidningar har mycket väl reda på vad som försiggår under hemliga möten, varför jag tror på dem.

De frågor det här gäller mår väl av att komma under expertögon. De största svårigheterna tror jag ligger inte i att formulera ett svenskt neutralitetsmässigt handelspolitiskt program, utan i att presentera detta på ett sådant sätt att det går ihop med EEC-systemet och dess former. Här kommer framför allt den frågan in i bilden, hur vårt land skall förhålla sig till EEC:s olika institutioner. Hur skall den frågan ordnas så att vi inte kommer i konflikt med den handelsfrihetens politik som utgör kärnan i en neutralitetspolitik av svenskt märke? Nu lämnar de sex experterna sitt arbetsresultat till regeringarna i Sverige, Schweiz och Österrike. Vi får väl vad det lider se ett utkast till associationsavtal, och jag vill föreslå att vi kommer överens om att åtminstone till dess vara återhållsamma med partipolitiska manifestationer i EEC-frågan.

I övrigt ansluter jag mig till regeringsförklaringen beträffande Finland och de övriga nordiska länderna, liksom till regeringsförklaringen beträffande de underutvecklade länderna. Vad utvecklingshjälpen beträffar konstaterar jag med tillfredsställelse att man vill att den, då ej andra skäl föreligger, skall gå över FN.

Vi har i dag uppehållit oss mest vid de frågor som har direkt eller indirekt samband med den motsatsställning som finns mellan öst och väst. Men vi skall naturligtvis därför inte glömma, att det även finns ett problem »syd» som blir

Sveriges utrikespolitik

allt viktigare. Vi blir emellertid i tillfälle att komma in på den delen av de utrikespolitiska frågorna senare under denna riksdag, och därför låter jag det i dag, herr talman, stanna vid det nu sagda.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Egentligen är väl en utrikespolitisk debatt i dag tämligen överflödig. Det verkar på något sätt ansträngt att diskutera saker, som vi ju ändå i stort borde vara ganska överens om. Den oenighet som föreligger — om hur vi på ett tidigare stadium bort agera i marknadsfrågorna — kan väl anses nog diskuterad. Några nya synpunkter att tillföra den debatten torde inte finnas. Och att redan nu dra upp några fasta villkor — utöver vad som redan skett — för vårt lands associering med EEC kanske är något för tidigt, innan vi fått svar på den svenska associationsansökningen.

Då det alltså inte, enligt mitt sätt att se, finns anledning att i dag låsa positionerna, innan någon förhandlingskontakt med de sex ens etablerats, skall jag inte gå in på frågans detaljer, utan jag skall nöja mig med att beträffande marknadsfrågorna ta upp ett par saker, som visserligen tidigare diskuterats, men måhända ej tillräckligt.

Om jag fattat herrar Heckscher och Wedén rätt här i dag, så har de fortfarande en i varje fall från min avvikande uppfattning om neutralitetsbegreppets innebörd, om vad man kan tillåta sig eller inte tillåta sig utan att komma i konflikt med neutraliteten. Jag har tidigare varit förvånad över herrarnas beredvillighet att svälja det mesta av Rom-fördraget utan att sätta i halsen. Och jag är fortfarande förvånad och en del bekymrad, därför att högern och folkpartiet tycks vara beredda att acceptera vissa punkter av Rom-fördraget, som för mig framstår som absolut oförenliga med neutraliteten. »Vi står fortfarande fast vid vår ståndpunkt», sade

herr Heckscher — och jag fick intrycket att herr Wedén menade detsamma för folkpartiets del. Menar verkligen högern och folkpartiet, att vi kan godta avtalets bestämmelser om tullunionen och den yttre handelspolitiken utan undantag? De två sakerna är ju i vissa avseenden mycket nära förbundna med varandra, och för mig framstår det som helt beroende av vilka undantagsbestämmelser vi kan få på den yttre handelspolitikens område, om vi skall kunna acceptera tullunionen. Kan vi få frihet att själva sluta handelsavtal med tredje land och kan vi få tillräckliga garantier för produktion, lagring och import i händelse av ett beredskapsläge, så är inte mina betänkligheter större än att även jag kan tänka mig att godta tullunionen. Men att vi skulle kunna ge avkall på dessa villkor förefaller mig uteslutet. Det är en ståndpunkt, som jag menar vi måste hävda vid de kommande förhandlingarna med EEC.

Det kan i sämsta fall innebära att vi får en tullgräns utefter Kölen och Öresund, om nu Norge och Danmark vinner anslutning till den gemensamma marknaden men inte vi. Jag tror att de flesta i Norden skulle tycka mycket illa om och beklaga en sådan utveckling, men i valet mellan detta onda och bindningar, som kunde äventyra vårt lands möjligheter att hålla sig utanför ett eventuellt kommande krig, måste ändå det senare bli avgörande.

Därmed är inte sagt, att vi inte på allt sätt bör söka samordna de nordiska ländernas uppträdande vid förhandlingarna med EEC och så långt möjligt söka oss fram till gemensamma lösningar av föreliggande problem, även om anslutningsformerna skulle bli olika. Det kanske också blir lättare att finna gemensamma nordiska ståndpunkter, när danskarnas heta kärlek till De sex hunnit svalna något.

Det var, herr talman, den första av de frågor om marknadsanknytningen som jag ville göra några reflexioner om-

Sveriges utrikespolitik

kring. — Den andra är mer allmän och har med marknadsanslutningen i stort att skaffa.

Det har aldrig upphört att förvåna mig, med vilken frenesi man från höger och folkpartiets sida drivit tesen, att vi, nära nog till varje pris, måste med i EEC. Fördelarna av att vara med i gemenskapen och nackdelarna av att stå utanför har högljutt proklamerats — i varje fall det senaste året. Tidigare var det ju inte riktigt så. Men man har från det hållet knappast hört någonting om nackdelarna av att vara med och fördelarna av att stå utanför — även de finns ju. Skulle det inte vara till fördel för såväl debatten som för de kommande förhandlingarna med en något mer nyanserad diskussion? För mig har det avgörande vid ställningstagandet varit, att jag ansett fördelarna — icke taget i egoistisk svensk mening — av en anslutning vara större än nackdelarna. Därför har även jag accepterat, att vi borde söka en villkorlig anslutning — inom den ram som vår alliansfria utrikespolitik medger. Det är denna uppförstoring av fördelarna och undervärdering av nackdelarna av en anslutning, som jag tror är inte bara olycklig utan dessutom felaktig. Låt mig i detta sammanhang citera vad en framstående svensk bankman yttrade för mindre än en vecka sedan just i det här avseendet: »Emellertid är det utomordentligt viktigt att man vid bedömningen av vårt läge liksom i andra sammanhang undviker sagornas berättarteknik, där allt målas i kontrastfärgerna svart och vitt. Det kan knappast vara en objektiv beskrivning om man å ena sidan hävdar att Sverige får en problemlös tillvaro om vi associeras, och å andra sidan påstår att det blir en katastrof om vår associeringsansökan avslås. En långsamare standardstegring och sysselsättningssvårigheter kan bli följden av att associationen icke kommer till stånd. Men någon katastrofsituation inträder icke.» När man hör höger och folk-

partiets argumentation får man onekligen det intrycket att katastrofen skulle vara överhängande.

Om det tillåtes mig att säga ytterligare några ord om nackdelarna av en alltför nära anknytning av det svenska näringslivet till EEC, så vill jag gå förbi de besvärligheter för stora delar av vår hemmamarknadsindustri, som utan tvivel kommer att uppstå. Att svårigheterna på många områden blir betydande är uppenbart. Men det torde vara ett pris som vi måste vara beredda att betala för att få vara med. Vad som mera oroar mig — och det är en fråga som hittills alltför litet diskuterats — är följderna på längre sikt av en anslutning. Även med undantagsbestämmelser och garantier för en nödvändig ekonomisk beredskap och en försvarsberedskap kommer, såvitt jag begriper, en hårdare integrering av vårt näringsliv med De sex att allvarligt försämra vårt läge i händelse av ett krig om fem eller tio år. Jag frågar mig, om vi, efter att integrationen har genomförts, över huvud taget kan återtaga den självständighet och återgå till den grad av självförsörjning, som då blir nödvändig. Är rätten att uppsäga en eventuell överenskommelse härvidlag tillräcklig? Vilka möjligheter har vi att återuppta livsviktiga tillverkningar, som kanske legat nere under en följd av år?

Jag tror att också denna synpunkt måste beaktas vid avvägningen av för- och nackdelarna med en anslutning. Här möter — det är jag övertygad om — de som från svensk sida skall föra förhandlingar med EEC ett ytterst ömtåligt problem som kräver stor uppmärksamhet och den yttersta försiktighet. Jag förutsätter att riksdagen eller i varje fall utrikesnämnden hålles nära informerad under förhandlingarnas gång.

En svensk anslutning till De sex får enligt mitt sätt att se inte på några villkor bli sådant, att vi redan a priori försätts i ett tvångsläge, utan valmög-

Sveriges utrikespolitik

ligheter vid den tidpunkt då ett eventuellt framtida krig utbryter.

Detta var, herr talman, några korta randanmärkningar som jag ville göra till det avsnitt av dagens debatt som gällt marknadsfrågorna.

Beträffande övriga i regeringsdeklarationen berörda frågor skall jag fatta mig mycket kort. Alla är säkerligen överens om och beredda att instämma i de förhoppningar om framgång för den i dag inledda nedrustningskonferensen i Genève, vilka uttalas i deklarationen. Att en fortsatt och ohejdad kapprustning utgör ett fruktansvärt hot mot världsfreden torde stå klart. Det är inte bara kapprustningen på kärnvapenområdet, vilken efter de ryska proven i höstas och det från amerikansk sida signalerade återupptagandet av kärnvapenprov i atmosfären, som utgör det största eller kanske allvarligaste hotet. Kapprustningen på de konventionella vapnens område är kanhända i dag minst lika farlig. Med hopp om att inte bli missförstådd och beskylld för att försvara kärnvapnen kan man måhända våga hävda att just innehavet av kärnvapen under det senaste årtiondet haft en fredsbevarande effekt. Ingen vågar väl härvidlag ha någon mera bestämd uppfattning, men nog förefaller det troligt att om inte dessa vapen funnits skulle riskerna för en allmän konflikt ha varit större, därför att vedergällningsrisken för en angripare med konventionella vapen hade bedömts som mindre allvarlig.

Man vet alltså inte vad kärnvapnen betytt för att bevara världsfreden. Det är därför jag menar att en nedrustning inte bara på kärnvapenområdet utan över hela linjen måste till för att undanröja riskerna för en katastrof. Sverige bör — som sagt — efter måttet av sin ringa förmåga göra allt vad som är möjligt för att Genèvekonferensen skall bli om inte mer så dock en ringa början på den rustningsbegränsningarnas väg alla folk hoppas på. Några över-

drivna förhoppningar om framgång och omedelbara resultat av konferensen hyser väl ingen, men bara det faktum att de deltagande ländernas regeringar är beredda att allvarligt ge sig i kast med dessa problem är ju ägnat att i någon mån stilla oron för den framtida utvecklingen.

Låt mig bara till allra sist, herr talman, uttrycka min tillfredsställelse med att det varit möjligt att samla de nordiska länderna om en traktat, vari de hittills uppnådda resultaten av det nordiska samarbetet sammanfattas och bekräftas. För alla vänner av ett vidgat nordiskt samarbete och efter alla de besvikelser vi under årens lopp utsatts för — från misslyckandet med att få till stånd ett nordiskt försvarsförbund över torpederandet av det handelspolitiska samarbetet till riskerna för en splittring i Norden då det gäller de europeiska marknadsfrågorna — är det ändå en källa till tillfredsställelse att man lyckats ena de nordiska länderna om denna samarbetsakt. Dess betydelse skall inte överdrivas, men efter alla misslyckanden hittills bör man ha rätt att med tillfredsställelse notera även de små framgångarna. Tillkomsten av detta samarbetsavtal kan för framtiden komma att få större betydelse än vad som i dag kan överblickas eller vad avtalet i och för sig kan ge anledning att räkna med. Det kan bli den plattform varpå det nordiska samarbetet kan vidareutvecklas, förstärkas och fördjupas, vilket inte bara skulle bli till gagn för Norden utan också bli en medverkande faktor i de nordiska ländernas roll i det europeiska och internationella samarbetet.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för en replik eftersom jag tyckte att herr Gustafsson i Stockholm under första hälften av sitt anförande använde en onödigt polemisk och misstänkliggörande ton också mot folkpartiet.

Sveriges utrikespolitik

Vi inom folkpartiet har sannerligen inte hört till dem som på detta område målat i svart eller vitt. Jag delar herr Gustafssons uppfattning att det är angeläget med en rättvisande teckning av för- och nackdelar av det ena eller andra alternativet. Man måste också beakta att det även ur svenska intressens synvinkel måste bedömas såsom fördelaktigt att hela Västeuropa blir ekonomiskt och politiskt starkare. Men utan att måla i svart eller vilja väcka till liv några katastrofstämningar vill jag erinra om att det är en allvarlig sak även för exempelvis Svenska metallindustriarbetareförbundet, därest i fortsättningen utrymmet för reallönestegringar blir avsevärt mindre inom många och stora industrigrupper än som eljest skulle vara fallet. Jag är alldeles övertygad om att herr Gustafsson mycket väl uppfattar den allvarliga innebörden därav.

Vidare har jag, herr talman, den uppfattningen att i det förhandlingsläge, vari vi nu håller på att ingå, kan det icke vara till fördel att diskutera större eller mindre detaljfrågor i hela komplexet. Med anledning av vad herr Gustafsson sade om handelsförhandlingar med utanför Gemenskapen stående makt vill jag emellertid gärna framhålla att jag betraktar sådana bestämmelser, som skulle ålägga Sverige kvantitativa regleringar av import eller export under omständigheter vilka inte läte oss själva påverka det hela, såsom icke förenliga med den svenska utrikespolitiken. En tullunion däremot har enligt min bestämda mening icke alls någon sådan innebörd.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev inte på något sätt angripen av herr Gustafsson i Stockholm och jag delar de åsikter som han här framfört, men liksom herr Wedén fäste jag mig vid formen för herr Gustafssons framträdande. Särskilt vad han sade i början av sitt anförande före-

föll mig vara onödigt fränt och aggressivt.

Jag har därför begärt ordet för att understryka att vi bör verkligen försöka att ovan partierna komma överens i utrikespolitiken. Det gäller att ta vara på vad som förenar och att inte förstora upp vad som skiljer. I den farliga värld, vari vi lever, bör vi inte ta upp några smågräl i utrikesfrågorna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har anmärkts på min polemiska ton och över huvud taget på formen för mitt framträdande. Nu rör jag ju inte för att mitt rösläge är sådant som det är och att tonen kanske därför inte kom att direkt motsvara innehållet i mitt anförande, men jag får väl försöka bättra mig i detta avseende om det finns några möjligheter därtill.

Sedan säger herr Wedén — och det är kanske anledningen till att jag var något polemisk — att han eftersträvar ett ekonomiskt och *politiskt* samarbete. Det är väl ändå där uppfattningarna skiljer sig. Vi är beredda att gå mycket långt vad det gäller det ekonomiska samarbetet, men att gå in i ett politiskt samarbete med sexstaterna är i varje fall från mina utgångspunkter en omöjlighet. Jag är helt medveten, herr Wedén, om det allvarliga i att komma utanför med tanke på minskat utrymme för lönestegringar och lägre framstegstakt inom det svenska näringslivet. I valet mellan det och att göra bindningar som skulle omöjliggöra för oss att driva vår alliansfria utrikespolitik tror jag dock att majoriteten av det svenska folket hellre tar det första alternativet trots dess nackdelar.

Jag har också för min del undvikit att gå in på några detaljer i det förhandlingsläge som nu föreligger. Jag kan därför sluta detta inlägg med att helt instämma med herr Wahlund i att det nu är viktigare att ta vara på vad

Sveriges utrikespolitik

som förenar än syssla med vad som skiljer.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att det i varje fall var en avsevärd skillnad i tonläge mellan herr Gustafssons i Stockholm senaste anförande och hans första. Jag är dock tvungen att säga ett par ord till, eftersom herr Gustafsson fortfarande använder mitt uttalande om politiskt samarbete i ett missvisande, polemiskt syfte.

När jag har talat om politiskt samarbete här har jag klart och tydligt syftat på sådana former av politisk samverkan som är exemplifierade i själva regeringsdeklarationen, där man säger att man är intresserad av samverkan i fråga om konjunkturpolitik, fortsatt harmonisering av arbetsmarknad och socialpolitik, samordning på jordbrukspolitikens område o. s. v. Jag framhöll att man inte envist skall lägga huvudvikten på den rena handelspolitiken, eftersom det också finns andra frågor som är mycket betydelsefulla.

För övrigt, herr Gustafsson, är det en för oss alla välkänd sak att vi har ett avsevärt ekonomiskt-politiskt samarbete med en hel rad länder och organisationer utan att det stör vår utrikespolitik på något sätt. Jag angav som den första punkten i mitt anförande att varje tanke på att vi genom något slags påtryckningar skulle kunna pressas bort från den svenska utrikespolitikens huvudlinje icke var grundad i verkligheten.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ansträngde mig verkligen att moderera röstläget i mitt förra inlägg.

I anslutning till vad herr Wedén nu yttrade vill jag bara säga att det med den definition han här gjort av vad

han menar med politiskt samarbete inte heller föreligger några större skillnader mellan honom och mig i detta avseende.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Efter alla de något konstlade försök att mucka gräl som försiggått här inför TV-kamerorna skall jag be att få säga några ord.

När jag ser tillbaka på de utrikespolitiska huvudfrågor vi sköt i förgrunden under 1950-talet, måste jag konstatera att det inte längre bara handlar om kommunistiska propagandaparoller utan om grundsatser som fått officiellt erkännande av den svenska regeringen. Helt annorlunda talar denna i dag om problemen kärnvapenförbud, Östersjön ett fredens hav, hotet mot Norden samt den finländska utrikespolitikens uppgifter jämfört med början av 1950-talet.

Jag noterar med tillfredsställelse att regeringen numera är en klar anhängare av kärnvapenförbud, liksom den vill hindra dessa vapens ytterligare spridning. Vår paroll »Östersjön ett fredens hav», lyder i regeringens tappning: Fred i Östersjön. Finlands sak är inte längre svår, den har blivit vår, en av den svenska utrikespolitikens huvudintressen — det är förnuftiga ord utrikesministern sagt i dag i denna fråga.

Regeringen tycks inte längre tro att den västtyska återupprustningen och kraven på gränsrevisioner mot Östtyskland, Polen och Sovjetunionen är något oförargligt och likgiltigt. Den beklagar säkert detta utan att säga det öppet, liksom den väl måste beklaga det tysk-danska östersjökommandot och den norska regeringens invändningar, innebärande att om kriget kommer, skall också kärnvapenkriget kunna föras in på nordisk mark. Det dröjer kanske inte så länge förrän regeringen är mogen att repetera vad Per Albin Hanssons koalitionsregering sade i april 1940 att »Vänskapen med Sovjet-

Sveriges utrikespolitik

unionen utgör ett fundamentalt stöd för Sverige».

Jag samlar inte glödande kol på regeringens huvud för att den i viss mån talar annorlunda i dessa frågor numera. Omvändelsen är dessutom inte konsekvent. Den goda viljan är ofta bättre än de faktiska handlingarna. Bland dagens handlingar räknar jag fjäsket för den stormonopolistiska sammanslutningen EEC och indolensen gentemot Tyska demokratiska republiken. Jag tror att det finns ett samband mellan dessa skiljaktiga attityder och att deras gemensamma nämnare är opportunism.

När man lyssnar till utrikesministern, frågar man sig ibland om man liksom hos Mozart skall lyssna till den ton som svann eller som hos Beethoven till den ton som kommer. Det är så mycket halvkvädna visor och uttalanden, som kan tolkas både för och emot en sak. Han talar om Marshallplanens lyckliga utveckling till friare handel, medan det väsentliga och olyckliga är att den banade vägen för Atlantpakten, redskapet för det planerade tredje världskriget.

Han säger att ryssarna endast tillåter kontroll av hur nedrustningsbeslut genomföres — precis som om inte detta vore det enda riktiga och realistiska. Han talar om de amerikanska kontrollkraven som inriktade på perfektionism — som om detta sabotage vore något som kräver respekt och förståelse. Han erkänner kolonialfolkens rätt till nationella uppror, men framställer som suspekt om en stormakt försvarar rätten till nationella frihetskrig.

Är inte detta ett utslag av diplomatisk perfektionism?

Om utrikesministern känner bitterhet över omkostymeringen av den högtsyftande Undénplanen, så döljer han dock detta i dag. Jag tvivlar emellertid på att han själv tror på möjligheten att övertyga någon om att hans ursprungliga plan bara skall gälla under fred och bara om ett beslut om stopp för

kärnvapensprängningar åstadkommes samt att den inte vill hindra NATO-stater och andra att, innan planen beslutats, för amerikansk räkning lagra hur mycket kärnvapen som helst.

Jag noterar samtidigt att regeringen tar avstånd från höstens panikmakeri kring sovjetnoten till Finland. Nu förberedes en särskild nordisk traktat, säger utrikesministern, och erinrar om de otaliga band som förenar de nordiska länderna. Ja, men är det inte samtidigt något av banden mellan fyra bröder, av vilka två blir fackföreningsledare och två strejkbrytare? Lever inte regeringen något luftigt kvar i ungdomens saliga svärmeri när det gäller de nordiska problemen?

Regeringen vill exempelvis ha fred i Östersjön. Det är ett klart svenskt och finländskt intresse. Men danska regeringen har genom östersjökommandot skapat garantier för att det skall bli krig i Östersjön, om det planerade storkriget kommer. Skall man inte låtsas därom?

Eller låt mig ta ett annat exempel. Regeringen vill göra Norden till en kärnvapenfri zon. Det är en ädel tanke. Men den norska regeringen avvisar efter vad jag förstår Undénplanen. Herr utrikesminister! Borde vi inte vänta till ett lägligare tillfälle för att prisa samarbetet med krafter, som är mäktiga en sådan brist på lojalitet? En mera iskall avkylning än de danska och norska besluten har väl aldrig erbjudits så varma och osjälviska förhoppningar. Nog kunde regeringen något kärvare ha karakteriserat sådana judasgärningar än det försynta påpekandet att den amerikanska baspolitiken avser att hindra försöken att skapa kärnvapenfria zoner.

I dag samlas den stora internationella avrustningskonferensen i Genève. Sverige är en av de 18 nationer som måste rädda mänskligheten från kapprustningens och de i dess spår följande krigshotelsernas faror. Det är en

Sveriges utrikespolitik

stor ära för vårt lilla land, ett erkännande av dess internationella betydelse. Man kan helt instämma i de varma ord varmed regeringen hälsar denna märkliga tilldragelse.

Men bortsett från regeringen märks inte mycket av glädje över avrustningskonferensen — men så mycket mer av tvinsjuk skepsis. Vapenfabrikanterna har verkligen ett mäktigt grepp över sinnena.

Avrustningsfrågan har gått en lång lidandets väg, stenlagd med goda föresatser, som avbrutits av två världskrig. Bakslagen bildar liksom en allé av krossade illusioner. Starka krafter verkar även nu för att låta avrustningstanken kvävas i ett tredje världskrigs blod.

Uppgiften är därför, som vi ser den, att rädda avrustningen från kriget. Antingen avrustning eller krig — det är på längre sikt det stora valet. Det är i denna insikt FN beslutat inkalla den nya avrustningskonferensen och bestämt dess sammansättning.

Det saknar inte betydelse, att det inte finns någon regering som vågar förneka avrustningsfrågans centrala roll. Löses den positivt, blir det inte krig. Löses den inte och kapprustningen fortsätter, kommer krigshotet att skärpas — bagateller kan utlösa krig här och var. Kanske ett rent misstag, en synvilla, ett slarv eller en vårdslöshet kan föra folken till ett världskrigs tröskel. Allt detta är så självklart att det verkar banalt.

Enligt utrikesministern ligger de största svårigheterna för avrustningen i den ömsesidiga misstron. Denna misstro finns, men den är enligt min mening inte det centrala. Central är däremot inställningen till doktrinen om den fredliga samlevnaden, den fredliga tävlan mellan de båda systemen.

Vill man acceptera den fredliga samlevnaden och lösa tvistefrågorna vid förhandlingsbordet, väljer man också avrustningen, som kommer att lösa det mesta. Då griper man sig an frågorna

politiskt. Jag tycker mig kunna utläsa en förståelse härför i statsminister Erlanders första svar till premiärminister Chrustjov på hans förslag att inleda avrustningskonferensen med en politisk överläggning mellan regeringscheferna för de deltagande staterna.

Vill man det däremot inte, lägger man huvudvikten vid formaliteterna och rullar in hela problemet i en juridisk pyttipanna av spetsfundigheter och förbehåll. Häri ligger en stor fara, och det förklarar kanske en del skepsis hos sådana som ändå är anhängare av själva avrustningstanken. Faran att avrustningsproblemet konserveras i ett paragrafkäbbel kring det mindre väsentliga medan kapprustningen fortsätter bör tvinga parlamenten och folken att sätta det tryck bakom avrustningskravet som ensamt kan ge framgång.

Utrikesministern säger i dag att full enighet råder i riksdagen om önskvärdheten av ekonomiskt samarbete i Europa. Ja, men detta betyder inte enighet om ekonomisk-politisk blockbildning av en grupp stater, som diskriminerar andra stater. Det är inte enighet om att förbereda handelskrig som enligt gammal erfarenhet kan bära frön till militära krig. Det innebär inte heller att för några utpekulerade fördelar för den svenska exportindustrin uppoffra både den nationella självständigheten och neutralitetslinjen.

Regeringens kategoriska förbehåll när det gäller neutralitetskravet är tillfredsställande. Men den uttalade lojaliteten gentemot EEC:s politiska syften och strävanden minskar lika kategoriskt värdet av neutralitetsreservationen. Här invecklar regeringen sig i en härva av motsägelser och inkonsekvenser. Detta motsvarar inte klarheten i statsministerns riktiga deklaration inför metallkongressen i somras.

Ett uttryck för regeringspartiets dilemma när det gäller EEC-frågan är de åsikter, som från en konferens i höstas mellan representanter för LO

Sveriges utrikespolitik

och Kooperativa förbundet sammanfattats i en skrift av Clas-Erik Odhner. Därav framgår:

att EEC är en politisk-ekonomisk organisation där det politiska är det primära och det ekonomiska det sekundära,

att det politiska syftet är att de sex staterna jämte Spanien, Portugal samt nya och associerade stater skall stärka atlantalliansen och sammansmälta statsblocket i en union med starkt begränsade nationella friheter för de anslutna staterna samt

att denna tullunion, som logiskt utvecklas till en myntunion, gentemot de fem världsdelarna, d. v. s. alla övriga länder, skall föra en diskriminerande handelspolitik.

I skriften fastslås vidare:

att anslutningen i ena eller andra formen innebär avveckling av svagare näringar (naturligtvis till förmån för de monopolistiska storföretagen),

att vid depressioner inga stödåtgärder för att skapa sysselsättning får genomföras om dessa anses ensidigt gynna Sverige,

att exempelvis de mäktiga västtyska monopolen skulle kunna köpa upp svenska industrier och naturrikedomar,

att risk föreligger att kommande löneförhandlingar skulle centraliseras till EEC och

att de s. k. utvecklingsländernas svårigheter kan komma att skärpas genom EEC-politiken.

Ännu allvarigare ur regeringens synpunkt borde väl slutsatserna vara:

att anslutningen till Rom-avtalet inte ger trovärdiga möjligheter att hävda att landet för en självständig neutralitetspolitik och

att de neutrala staterna inte kan få associeringen på fördelaktigare villkor än vad medlemskapet kostar de övriga.

Det är milt sagt förbluffande och betyder ytterligare det tvetydiga i behandlingslinjen, att denna förkrossande kritik bara leder till ett stöd, låt vara myc-

ket motvilligt, åt regeringens associationsbegäran.

Denna försvagas ytterligare av de blygsamma förmenta nackdelar som Landsorganisationen och Kooperativa förbundet tycker sig ha kunnat räkna fram.

De är om Sverige bevarar sin självständighet gentemot EEC

att den svenska exporten skulle möta samma tullsvårigheter som hittills och gå miste om tänkta framtida tullsänkningar samt

att de gynnade svenska näringarna inte skulle kunna hålla samma expansionstempo utanför de sex som innanför.

Men här handlar det endast om oövisade antaganden. Tullar och andra handelshinder är i hög grad konjunkturbetonade. Det skall vara mäktiga murar som kan hindra goda och billiga varor, så mycket mer när leverantören är en s. k. förstklassig kund. Skapandet av jättemonopol hos de sex är varken garanti eller försäkring mot nya depressioner. Snarare kan de sägas provocera utbrottet av sådana och att fördjupa verkningarna. Skriftens påminnelse om »den oupplysta penningmakten» är verkligen helt motiverad.

Jag vill i detta sammanhang säga att jag i övrigt kan instämma i det mesta av vad herr Gustafsson sade om EEC, om jag bortser från att han dragit samma egendomliga slutsats som LO och Kooperativa förbundet har gjort i sin skrift.

Fördelarna av att stå utanför EEC verkar i denna redovisning snarast överväldigande. Det betyder att hålla fast vid neutralitetslinjen, bevara den nationella självständigheten, att i frihet kunna fullfölja strävan till världsmarknaderna inklusive bevakningen av intressena på EEC-marknaden och sist men inte minst möjligheten att i Stockholm bestämma vilken ekonomisk, finans-, penning-, handels-, konjunktur- och arbetsmarknadspolitik man vill ge

Sveriges utrikespolitik

nomföra. I jämförelse härmed väger spekulationerna om vad som kan erhållas via EEC i olika avseenden mycket lätt.

Vi måste beklaga att regeringen i EEC-frågan fallit undan för de högröstade exportintressen som högern och folkpartiet sålt sin själ åt. Det bådär inte gott för gamla Sverige.

Vårt hopp är att det skall trassla till sig så att England inte vinner medlemskapet och att associationen skall te sig lika äventyrlig för regeringen när frågan avancerat så långt som den ter sig i LO:s och KF:s analys. Vi tror att regeringen då om inte förr kommer att dra öronen till sig.

Det finns knappast någon som betvivlar att regeringen uppriktigt önskar avspänning och ett mildare politiskt klimat och att den följaktligen för sin del önskar minska de faror som hotar freden i Europa. Den har nu en stor möjlighet att slå ett slag härför. Genom att normalisera relationerna till Tyska demokratiska republiken skulle den kunna ge ett bidrag till att kyla ner febertillståndet i Centraleuropa. Regeringen skulle därvid bara behöva erkänna de fakta som det svenska folket och antagligen den själv bedömer som fakta, nämligen att Tyskland består av två stater och att Oder-Neissegränsen är en fredsgräns som inte kan förändras — inte med några medel och allra minst med krigiska medel. Dessa fakta måste förr eller senare erkännas av alla utan undantag.

Varför skall regeringen vänta härmed, när det enda resultatet blir att den stöder Hitlerrikets arvtagare och försenar tillfrisknandet i Europa? Många länder skulle sannolikt följa efter, om den svenska regeringen visade det politiska modet att bryta med en doktrin som har kriget som förutsättning.

Naturligtvis kan detta inte ske utan vissa svårigheter. Hitlerrikets arvtagare tar sig gärna ton och vill inte god-

känna att 1962 års Europa är något helt annat än 1942 års. De nazistiska ränderna sitter kvar, liksom den Hitlerska terminologien om integration, Neuordnung, Für Europa — där har inte så mycket förändrats. Och här i Sveriges riksdag förkunnar högerledaren lika trosvisst som sin företrädare 1942: Vi väljer Europa...

Om regeringen tror att risk skulle föreligga att Västtyskland inte skall köpa vår järnmalm eller att våra valutatillgångar inte skall länsas för köp av Volkswagen och Mercedes från Västtyskland, så oroar den sig i onödan.

Jag hoppas att regeringen skall allvarligt pröva denna möjlighet. Det borde även för regeringen vara prövande att ta emot förolämpande anvisningar från Bonn. Jag vill anföra ett exempel.

Sveriges exportförening hade anmält sig för en svensk representativ avdelning på Leipzigmässan. När allt var klart kom emellertid inte Sveriges exportförening, liksom inte heller de av repressalier hotade västtyska företagen. Hur kan sådant förbindas med de korrekta svenskarna, för vilka ett avtal säges vara ett avtal? Regeringen vill kanske inte medge att det varit i Bonn-regeringens säck innan det kom i den svenska påsen, men den har inte en lätt och angenäm uppgift om den vill övertyga världen härom.

Jag skall inte fördjupa mig i denna genanta detalj. Jag vill att regeringen skall ompröva den svenska positionen. Jag vill att den skall utnyttja den kanske största möjligheten i en regerings liv, att genom ett riktigt beslut göra en insats för att påverka historiens gång i en fredlig, progressiv riktning.

Utrikesministerns meditationer kring frågan om Västberlin, regimen därstädes och kommunikationerna västerut har ett ganska ringa samband med detta problem. Det är inte muren i Berlin som skapar krigshotet — den har snarast dämpat detta. Det är de öppet resta kraven i Bonn om gränsrevisioner

Sveriges utrikespolitik

i öster och den samtidiga militära upp-
rustningen som är kärnproblemen. Jag
vet inte om de krafter som driver rege-
ringen eller i vart fall önskar driva den
till en linje som i realiteten stöder de
krigshotande kraven om gränsrevisio-
ner skall kunna övertösta förnuftet.
Men det är ändå bara en tidsfråga, när
regeringen lägger om rodret i denna
fråga. Det vore en stor sak om det sked-
de nu eller så snart som möjligt.

Situationen är komplicerad, många
svårigheter möter fredssträvandena,
men vi är i motsats till övriga partier
övertygade om att fredens sak skall
triumfera.

Herr förste vice talmannen övertog
nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Låt oss erkänna det för
oss själva: den svenska nationen är i
närvarande stund inte särskilt populär
ute i världen. Vi betraktas i rätt vida
kretsar som ett folk av materialister,
för vilka det egna ekonomiska välbe-
finnandet är A och O men som saknar
idealitet och känsla av medansvar. Vi
har, säger man — för att citera ur de
senaste veckornas kritik i europeisk
press — »ännu inte blivit medvetna om
den västliga världens djupa och nöd-
vändiga solidaritet».

Vår alliansfria utrikespolitik, om vil-
ken alla de demokratiska partierna är
ense, har man på sina håll svårt att
förstå. Ofta kan man få höra den be-
skrivna som ett försök att slippa ställ-
ning i kampen mellan öst och väst. En
sådan feltolkning är sannerligen inte
ägnad att förbättra vårt anseende i de
länder där man kanske mera påtagligt
än hemma hos oss känner sig leva un-
der hotet från öst.

Det är uppenbart att vi inte kan slå
oss till ro med blotta konstaterandet att
Sveriges anseende är i sjunkande, utan
vi måste gå till rätta med oss själva, se

efter på vilka punkter vi kan ha felat
och vad vi kan göra för att bättra det
som har brustit.

Låt mig då först beröra ett par punk-
ter, där vår inställning synes ha varit
speciellt prövande för omvärlden.

För det första: Den omständigheten
att vi haft lyckan undkomma de båda
världskrigen har kommit oss att känna
oss som egendomsfolket, de speciellt
beskyddade. Härifrån har vi raskt gli-
dit över till föreställningen att denna
privilegierade ställning är någonting
som vi förvärvat på grund av vår sär-
deles förtjänst, att vi skyddades därför
att vi på något sätt var litet förmer än
de andra. Därifrån har steget varit kort
till den position där vi så gärna velat
ställa oss utanför och ovanför den
stora kretsen såsom domare och världs-
samvete.

För det andra: Vår ställning till de
nya folken.

Det finns i Sverige en allmänt om-
fattad entusiasm över dessa folks fri-
görelse, en entusiasm som bottnar i en
hög uppskattning av människovärdet
och i avsky för varje form av rasdiskri-
minering. Denna känsla är ren och ärlig
och vi har all rätt att i olika sam-
manhang ge uttryck åt den.

Men även här lurar egenrättfärdig-
heten på oss. År 1878 sålde Sverige sin
sista koloni. Även detta utnyttjar vi nu
för att pryda vår domarmantel. Vi har
inget kolonialt förflutet. Vi kan i mot-
sats till de andra nalkas de nya folken
oegennyttigt och med rena händer. Vi
vill gärna tro att deras intresse av att
samarbeta med oss bottnar i ett spe-
ciellt förtroende till våra ärliga avsik-
ter. I stället är det det helt naturliga
förhållandet att det alltid är mindre
riskabelt att inlåta sig med de små och
svaga än med de mäktiga och starka,
som ligger bakom. Eftersom vi inte har
ett kolonialt förflutet har vi heller
inga egentliga erfarenheter av de nya
folken och deras förutsättningar. Det
är detta som kommer oss att ibland se

Sveriges utrikespolitik

problemen så onyanserade och så grovt förenklade.

Inte sällan förefaller det som om vi alldeles glömde bort den pionjärgärning som de europeiska folken dock har uträttat runt om i världen. Vi glömmar att huvudparten av de framsteg som har gjorts i Afrika, Asien och Sydamerika aldrig skulle ha kommit till stånd utan insatser av arbete och kapital från de europeiska moderländernas sida. Själva begreppet rättsordning har kommit till de nya folken just genom det inflytande som moderländerna utövat. Detta är en sida av saken. Det är inte den enda, utan det finns även mörka sidor, som vi inte heller skall glömma bort.

Det är så enkelt att falla in i talkören: bort med kolonialisterna, om man varken gör klart för sig vad det skulle betyda för de nya folkens framtid eller hur det känns för de européer, som kanske i generationer har arbetat därute, att plötsligt jagas bort från sina odlingar och företag. Det är naturligt om de av de europeiska folken, som just under dessa år genomlever svåra kriser i samband med de unga folkens frigörelse, har lite svårt att begripa och uppskatta våra rätt ensidiga och ofta orättvisa ställningstaganden.

För det tredje har vi ingen som helst anledning att be världen om ursäkt för vår alliansfria utrikespolitik. Men vi har lika litet orsak att skryta med den. Den ger oss intet moraliskt mervärde i förhållande till de av våra kamrater i den västliga världen som har kunnat välja och dagligen måste välja position.

Om vårt förhållande till yttrevärlden var sämre än önskligt vid årsskiftet 1960/61 så har under det sistförflutna året omständigheter tillkommit som försämrat läget i ett visst avseende på ett synnerligen olyckligt sätt.

Den mycket hjärtliga stämning som under många år och särskilt efter prinsessan Astrids giftermål med dåvarande belgiske kronprinsen rådde mellan

Belgien och Sverige råkade ut för en första liten dissonans när Sverige 1950 till sina belgiska vänner synnerliga överraskning vägrade att delta i den stora världsutställningen i Bryssel.

När sedan just belgarna med sin utrikesminister Spaak i spetsen kom att spela en ledande roll vid de europeiska integrationssträvandena är det naturligt att man i Belgien såg med någon undran på Sverige, som tycktes vilja vända sig bort ifrån det som man ute på kontinenten betraktar som grundläggandet av bestående europeisk fred.

Men påfrestningarna på den traditionella vänskapen blev av betydelse först i samband med Kongokrisen. Belgarna hade svårt att förstå att pressen just i Sverige, som man betraktade som ett av ålder vänskapligt sinnat land, skulle vara mera hätsk och mera oförstående än på andra håll.

När i början på 1961 den belgiska politiken under Spaaks ledning genomgick en betydande kursändring med syfte till samarbete med FN, fortsatte den svenska kritiken utan att man gav uttryck för uppskattning över den belgiska sinnesändringen.

De verkliga svårigheterna kom dock som en följd av att Sverige medverkade i FN-aktionen i Kongo. Just genom vår ställning som alliansfritt land blev det naturligt att FN vände sig till oss när det behövdes trupper för fredsaktionen i Kongo. Det var lika naturligt att den svenska regeringen i fullt samförstånd med oppositionen fann det vara Sveriges oavvisliga plikt att hjälpa till. Men actionen blev något annat och långt äventyrligare än någon av oss hade anat.

Kritik har riktats mot regeringen därför att vår trupp inte drogs tillbaka när FN-aktionen fick ändrad karaktär. Den kritiken förefaller inte mig vara rättvis. När vi en gång ställt trupp till FN:s disposition hade vi ingen moralisk rättighet att överge FN i dess hemsökelses stund, även om det kan fin-

Sveriges utrikespolitik

nas fog för kritik mot sättet att genomföra själva aktionen nere i Kongo. Vi kunde som medlemsstat söka påverka FN:s handlande men vi hade inte rätt att förlama FN genom att kalla hem vår trupp.

Krisen kom i september 1961 och blossade åter upp med stor kraft i december.

Jag skall inte uppehålla mig vid alla de beskyllningar och överord som vid sådana tillfällen alltid blommar. De är redan välkända och bör snarast glömmas.

Låt mig bara med största tillfredsställelse slå fast att det tack vare noggrann uppsikt och ordentlig rapportering har varit möjligt att tillbakavisa alla beskyllningar mot svensk trupp för avsiktlig grymhet och brutalitet. Misstag har begåtts, det skall inte döljas. Smärre förseelser också, som i vederbörlig ordning har bestraffats. Även från belgiskt håll har man numera erkänt att den svenska truppens hållning har varit godtagbar. Nya påståenden om övergrepp måste emellertid prövas ingående och förutsättningslöst på samma sätt som de redan behandlade.

Balanserade belgare har haft förståelse för de förpliktelser Sverige har inom ramen för sitt FN-engagemang. Man säger att vi i alla fall borde ha höjt vår röst i FN för att tvinga FN på andra tankar. Detta har vi i själva verket också gjort.

Den antisvenska stämningen i Belgien tycks emellertid nu lyckligen vara i hög grad dämpad. Och vi har väl bara att livligt hoppas att det inte inträder några nya incidenter i Kongo som kan få den att flamma upp igen, utan att vårt traditionellt goda förhållande till våra gamla vänner i Belgien skall återställas. Utrikesministerns initiativ med det öppna brevet i *Le Soir* tycks ha haft effekt, liksom de ansträngningar som gjorts och göres av våra båda ambassader hos den belgiska regeringen och hos EEC:s organisation i Bryssel.

FN:s verksamhet håller på att lamslås av brist på pengar. Detta, ärade kammarledamöter, är någonting helt orimligt, som icke får inträffa. Att en värld som hotas av förintelse, som årligen förbrukar 100-tals miljarder dollar på rustningar, inte skulle ha råd att förse sitt främsta, om ock alltför bräckliga organ för fredens bevarande med tillräckliga medel, är någonting som strider mot varje förnuft.

FN:s ordinarie budget uppgår för år 1962 till 82 miljoner dollar. Till denna ordinarie budget skall medlemsländerna bidra efter en skala som vart tredje år fastställs av generalförsamlingen. Varje land belastas där i enlighet med sin betalningsförmåga, sådan den framräknats på grund av tillgänglig inkomststatistik. För 1962 skall sålunda USA betala något över 32 procent, Sovjetunionen nära 15 procent och Sverige 1,3 procent. Bidragsskalan skall emellertid revideras under 1962 på begäran av bl. a. Sovjetunionen, som menar att dess inkomststatistik har blivit feltolkad och att Sovjetunionens bidrag därför blivit alltför högt.

Vid sidan av sitt ordinarie program bedriver emellertid FN två ytterst kostnadskrävande företag; UNEF, d. v. s. vakthållningen sedan Suezkrisen mellan Förenade arabrepubliken och Israel, och ONUC, d. v. s. fredsaktionen i Kongo. Av dessa kostar UNEF cirka 20 miljoner dollar om året medan Kongoaktionen beräknas till 10 miljoner dollar per månad. En rad länder med Sovjetunionen i spetsen vägrar att lämna några som helst bidrag till någondera av dessa två extra aktioner. FN hade vid årsskiftet utestående fordringar — mer eller mindre osäkra, för ordinarie medlemskap och för sina kostnader för dessa aktioner — gentemot medlemsstaterna på icke mindre än 94 miljoner dollar. Detta gör att FN:s ekonomi är undergrävd. Underskottet beräknas vid samma årsskifte ha uppgått till nära 114 miljoner dollar, och

Sveriges utrikespolitik

om icke extraordinära åtgärder vidtages kommer det den 30 juni 1962 att ha stigit till icke mindre än 170 miljoner dollar. Att mina siffror inte exakt överensstämmer med propositionens beror på att jag här har använt något senare beräkningar än dem som legat till grund för propositionsskrivningen. Mina siffror visar att situationen nu är allvarligare än tidigare.

I denna alarmerande situation har generalförsamlingen beslutat lägga upp ett obligationslån på 200 miljoner dollar. Sverige har röstat för den resolutionen. Alla måste väl ha klart för sig att här måste göras någonting radikalt. Man kan inte bara som den amerikanske delegaten uttryckte saken »sopa detta in under mattan».

FN har i sin kamp för freden tvingats förtära sitt eget kapital, göra slut på fonder som insamlats för helt andra ändamål och dessutom skuldsätta sig i utomordentligt hög grad.

Läget är de facto sådant att FN, om inte friska pengar kan tillföras, om några månader blir tvingat att upphöra med större delen av sin verksamhet. Det är betecknande att Sovjetunionen sökte stoppa förslaget om utgivande av ett obligationslån för att på detta sätt underminera FN:s verksamhet.

Visst är det väl troligt att de nationer som tidigare smitit från betalningen och försökt vältra bördorna över på andra, kommer att göra likadant även i fortsättningen. Vi har all anledning stryka under alla medlemsstaters skyldighet att solidariskt bära de kostnader FN:s verksamhet medför. Men andras underlåtenhet fritar inte oss från att här göra vår skyldighet.

Till sist, herr talman, bara ett par ord inför Nordiska rådets session i Helsingfors om några dagar, som jag hoppas skall bli en manifestation av nordisk samhörighet och särskilt av samhörigheten mellan de övriga nordiska staterna och just Finland.

Det är också min förhoppning att

den svenska regeringens representanter och övriga delegater genom måttfullhet och god vilja skall lyckas bilagga den misshällighet som har uppstått mellan Norge och Sverige rörande kvävetillverkningen i Kvarntorp, en misshällighet som kanske kunnat undvikas eller i allt fall kunnat få mindre proportioner om den svenska regeringen hade visat litet bättre handlag i det nordiska umgänget.

Till denna session har de nordiska regeringarna utarbetat ett förslag till en traktat om det nordiska samarbetet. Denna traktat har väl egentligen två olika syften.

Det ena är att samla och sätta på pränt vad som hittills har uppnåtts i det nordiska samarbetet, vilket inte är alltför imponerande — men dock en rad praktiska ting.

Det andra och långt viktigare är att söka klargöra för oss själva och andra på vad sätt och för vilka syften de nordiska folken önskar samarbeta även i fortsättningen — om det nu blir någon fortsättning! Framtiden kan under olyckliga omständigheter bli så ytterst mörk, ur nordisk synpunkt, att en hög tullmur uppbyggs mellan Sverige och Finland å ena sidan och Norge och Danmark å den andra. Om denna olycka skulle komma över oss, vilket dess värre ligger inom det möjligas gräns, blir vi liksom Finland mer och mer beroende av handeln med öst. Med ett ekonomiskt beroende till en totalitär stat följer politiskt beroende. Därmed vore det slut med vår traditionella utrikespolitiska linje, alliansfriheten.

Med andra ord: ett fullföljande av vår alliansfria linje förutsätter att vi inom ramen för Romavtalet bygger upp vårt samarbete på det ekonomiska, sociala och kulturella området med våra europeiska och nordiska grannländer.

Försöken att bygga upp ett nordiskt försvarsförbund gick i stöpet och alla strävanden att få till stånd en nordisk

Sveriges utrikespolitik

tullunion har också misslyckats. Skulle nu Sverige tvingas vända ryggen inte bara åt det fria Europa utan även åt Norge och Danmark så är därmed den nordiska tanken död.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I den förhoppning om en ljusare framtid för det nordiska samarbetet som herr Cassel här uttalade vill jag för min del gärna instämma. Det pågår redan nu kontinuerliga kontakter såväl på tjänstemanna- som ministerplanet, och vid ett sammanträde härförleden med de nordiska ekonomiska samarbetsministrarna var den viktigaste punkten på dagordningen en diskussion om de problem som uppstår genom de nordiska ländernas relationer till den framtida europeiska stormarknaden. Som framgått av regeringsdeklarationen vill regeringen för sin del ta vara på alla möjligheter att även inom den europeiska stormarknaden fortsätta och utvidga det nordiska ekonomiska samarbetet. Det erinras ju också i denna deklaration om förslaget om nordiska centralbankskrediter.

Av den debatt som har förts här i dag har det framgått att det nu råder en ganska långtgående överensstämmelse i uppfattningarna om den i regeringsdeklarationen redovisade linje som vi valt för att befrämja en lösning av de marknadspolitiska frågorna och söka säkra vårt lands deltagande med hela vårt näringsliv i det ekonomiska samarbete som nu med vidgat innehåll och i nya former håller på att växa fram. Visst finns det alltjämt — det är jag medveten om — nyanser i synen på dessa ting inom den svenska riksdagen mellan de demokratiska partierna. Jag gör mig heller inte några illusioner om att i det väldiga problemkomplex som rullas upp, när vi så småningom kommer i förhandlingsläge, vi skall bli överens om alla ställningstaganden och alla punkter. Tvärtom får man förutsätta

att i väsentliga hänseenden meningarna kan komma att gå isär. Jag tror att det vore orealistiskt att inte räkna med det, men ändå måste jag med största tillfredsställelse och glädje hälsa att de demokratiska partierna nu i utgångsläget befinner sig så nära varandra som debatten här i andra kammaren ändå har visat. Jag skall tillåta mig att knyta några kommentarer till vissa uttalanden i den hittills förda diskussionen.

Herr Heckscher underströk i dag att regeringen själv har träffat avgörandet om att välja associationen. Han beklagar det och han betonade att han hellre hade sett att man hade valt en annan väg. I anslutning till detta, herr talman, tillåter jag mig att göra följande påpekande.

Uppenbarligen föreligger det inom EEC starka betänkligheter mot att länder, vilka inte kan åta sig Romavtalets politiska förpliktelser, skall få dra de fulla fördelarna av det ekonomiska samarbetet. Ja, de begränsar sig ju inte endast till de politiska förpliktelser som finns inskrivna i Romfördraget, utan man vill ju gärna ge det en vidare tolkning.

Det förefaller mig dessutom nästan som om åskådningen att den ekonomiska integrationen i huvudsak skall betraktas som en förutsättning och en metod för ett politiskt närmande och enande mellan de olika nationerna inom gemenskapen hade vuxit i styrka och omfattning under låt mig säga det senaste året. Enligt denna uppfattning befarar man att det politiska innehållet i EEC skulle komma att urvattnas, om andra länder, som inte är beredda att medverka i det militära och maktpolitiska samarbetet mellan västmakterna, vinner insteg som likaberättigade parter på gemenskapens stormarknad. På sina håll har man därför en klar benägenhet att betrakta EEC som en exklusiv klubb, där medlemskapet begränsas till de länder, vilka är villiga att fullt ut delta i västmakternas politiska samar-

Sveriges utrikespolitik

bete. Men man är i dessa kretsar, i varje fall tills vidare, klart inställd på att nytillkommande länder i den europeiska integrationen inte på något sätt får försvaga EEC:s politiska innehåll och utvecklingsmöjligheter eller utgöra en komplicerande faktor i det politiska samarbete som nu äger rum i andra organ utanför EEC.

Jag konstaterar detta utan att därför fälla något som helst omdöme, men en slutsats kan vi enligt min uppfattning dra av detta; det är inte främst ekonomiska utan politiska betänkligheter som ligger bakom motståndet mot oss. Detta har blivit allt klarare ju längre tiden har lidit. Man är rädd för att en associering av de neutrala skall urvattna Romfördragets politiska innehåll, fördröja inte den ekonomiska men väl den politiska integrationen i Europa. Önskedrömmen att snart få se en europeisk union förverkligad skulle gå upp i rök.

Ja, eftersom motståndet mot vår association beror på att vi på grund av vår neutrala status inte kan delta i den integration, som syftar till en harmoniserad utrikespolitik och en gemensam försvarspolitik, måste väl var och en förstå att motståndet hade blivit ännu starkare, om vi i stället sökt förhandlingar om medlemskap och understrukit att vi obönhörligen höll fast vid vår alliansfrihet och neutralitet. Om det sistnämnda är vi inom alla partier överens. Jag tycker att det är så självklart att det knappast skulle behöva diskuteras längre. Om man på grund av vår utrikespolitik har svårt att tänka sig oss som associerade, måste det vara ännu svårare att godta oss som medlemmar.

Vi hade först tänkt oss en ekonomisk lösning av marknadsfrågan, varvid de utrikespolitiska spörsmålen inte skulle aktualiseras. Denna lösning skulle vara gemensam för alla EFTA-länderna. Det var inte heller från svensk sida som det hävdades att vår neutralitet borde få utgöra ett hinder för vårt land för

en långtgående medverkan i det ekonomiska samarbete som nu utvecklas i vår världsdel. När det inte gick att finna en gemensam rent ekonomisk lösning, stod det länge klart för oss att vi med hänsyn till vår neutralitet aldrig kunde överväga att gå längre. Jag vill bara ha detta sagt som en ytterligare förklaring till den väg vi valde, när vi den 15 december ingav vår ansökan om förhandlingar om association med Sexstatsunionen.

Jag vill så övergå till att säga några ord om en annan sak. Både herr Heckscher och herr Wedén uttryckte sin tillfredsställelse över de försök, som Kennedy-administrationen gör för att på världsvid basis åstadkomma tullsänkningar. De uttalade emellertid en bestämd varning för att regeringen skulle låta sig nöja med det och minska ansträngningarna att bereda väg för Sveriges inträde på den europeiska stormarknaden. Jag vill bara säga, att regeringen är fullt medveten om att en allmän tullsänkning genom aktioner i GATT inte är tillräcklig för oss, även om den naturligtvis gör de europeiska handelsfrågorna en smula mera lätthanterliga. Jag gav uttryck åt detta alldeles tydligt, herr talman, i remissdebatten den 23 januari i år. Jag skall därför inte uppta kammarens tid med att återge vad jag vid den tidpunkten klart uttalade. Vad som kan vara tillfredsställande för Amerika med en mera begränsad handel och ett annat geografiskt läge kan inte vara tillräckligt för oss. Vi har ingett vår associationsansökan med den uppenbara avsikten att försöka åstadkomma ett fördrag om en association med sexmaktsunionen. Det är inte något annat eller något mindre som vi önskar.

Herr Heckscher lär — jag hörde det tyvärr inte själv — ha ställt en fråga och uttryckt sin förvåning över att vi inte deltar i OECD:s utvecklingsarbete. Jag vill bara säga, att vi för närvarande inte är medlemmar i det organ inom

Sveriges utrikespolitik

OECD, som satts upp för denna del av verksamheten, den s. k. Dac-kommittén. Det beror på många omständigheter. I den kommittén ingår i huvudsak företrädare för de stora bidragarländerna, länder inom den europeiska familjen, som därjämte har alldeles speciella utvecklingsproblem. Vi eftersträvar att som en huvudlinje i vår utvecklingshjälp få en så multilateral inriktning av densamma som möjligt. Det är därför naturligt att vi vill göra våra huvudansatser inom Förenta Nationerna och inom de speciella organ för bistånd, som arbetar på världsvid basis i nära anknytning till Förenta Nationerna. Vad vi hittills ansträngt oss att göra är att se till, att inte resurserna splittras genom vad som här sker på det europeiska planet och att inte få en alltför ensidig inriktning av hjälpen utan att verkligen få en verksamhet på detta område inom OECD, som ligger helt i linje och kan vara ett stöd och möjligen något komplement till vad som uträttas i vidare sammanhang. Men jag vill också framhålla, att den omständigheten, att vi tills vidare inte deltar i denna grupp, inte betyder att vi undandrar oss ansvaret för verksamheten, eftersom vi redan genom vårt medlemskap i OECD måste dela detta ansvar med andra medlemsländer.

Jag skulle vidare, herr talman, något vilja beröra vårt eget förhandlingsläge, tidsmässigt sett. Det kan kanske för kammarens ledamöter ha ett visst intresse. Alla här känner till att vi inte erhållit något svar på vår ansökan om förhandlingar med De sex, trots att vi kanske vid den här tidpunkten hade väntat oss att få motta ett sådant. Vi har inte ansett oss ha anledning att tyda detta dröjsmål som en avvisande åtgärd från De sex' sida. Tvärtom har det förefallit oss förklarligt, att EEC inte ännu haft möjlighet att ta ställning till de neutralas förhandlingsframställning. EEC:s ministerråd har, som alla vet, haft ett mycket pressat pro-

gram den senaste tiden och detsamma gäller också kommissionen. Jag behöver bara erinra om ministerrådets långdragna men framgångsrika överläggningar i början av året, under vilka enighet uppnåddes om huvuddragen i den gemensamma jordbrukspolitiken. Men tillämpningsföreskrifterna är på många punkter inte ännu färdiga. Dessutom har som bekant EEC:s program för förhandlingar med tre länder varit fulltecknat och erfordrat alldeles speciella kraftinsatser. Jag åsyftar de engelska överläggningarna, som givetvis tar största delen av De sex' förhandlingsresurser i anspråk. Vidare har Danmark och Irland börjat sina förhandlingar med EEC. De översjöiska områdenas förhållanden till EEC är för närvarande också föremål för behandling inom EEC. Med termen de översjöiska områdena avses framför allt de självständiga länder i Afrika, som tidigare varit franska besittningar.

Med hänsyn till de brittiska förhandlingarnas avgörande betydelse i synnerhet för de andra EFTA-ländernas behandling kan man knappast räkna med att dessa länder kan uppta förhandlingskontakter innan de engelska överläggningarna börjat visa mera konkreta resultat. Det ser emellertid ut som om de engelska förhandlingarna nu skulle dra ut på tiden mycket mer än man från början hade anledning att tro. Hittills har det huvudsakligen varit fråga om en kartläggning av de olika problem, som här anmäler sig, och det dröjer nog ännu någon tid innan man definitivt kan se hur de engelska förhandlingarna skall gå. Det finns de som tror att man inte kan komma att se vägen klart framför sig förrän till hösten. Det blir som sagt först då, som EEC mera definitivt kan börja ägna sig åt de övriga EFTA-länderna, inklusive de tre neutrala länderna. Vi får därför sannolikt bereda oss på att vänta ytterligare. Jag räknar med som en möjlighet att vi någon gång i april eller

Sveriges utrikespolitik

kanske i maj får en inbjudan att framträda med vår första presentation och kommentar till vår associationsansökan. Men någon egentlig förhandling lär det inte bli för vår del förrän tidigast i höst.

Varken de engelska eller de danska förhandlingarna har ju ännu kommit så långt att man kan någorlunda överblicka utgången av dem. I och för sig gör dröjsmålet för vår del inte så mycket, om vi kan börja förhandla i så god tid att våra överläggningar inte kommer att fördröja hela förhandlingens slutförande.

Låt mig, herr talman, allra sist understryka, att vi omedelbart framför oss har en bekymmersam tid med många och betydande svårigheter. Att få ett slut på splittringen i Europa och åstadkomma en verklig stormarknad, där alla europeiska länder får tillfälle att delta, blir mycket tidskrävande och kommer att medföra många ekonomiska bekymmer, i varje fall av tillfällig art. Att näringslivet finner detta tillstånd av ovisshet om framtiden, som nu råder, otillfredsställande och oroande, är lätt att förstå. Det gäller emellertid framför allt att hålla huvudet kallt och inte förlora kontrollen över sina nerver. Vi bör inte ha för bråttom i våra ställningstaganden eller vara för snabba i våra slutsatser. Tiden torde vara inne för en allmän uppslutning kring de utgångspunkter för förhandlingarna med EEC som nu valts och redovisats.

Av dagens debatt vill jag gärna dra den slutsatsen, att en sådan allmän samling är på väg, och det hälsar jag med allra största tillfredsställelse.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig att först och främst helhjärtat instämma i vad herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet senast sade, när han talade om att man inte skulle vara alltför snabb i sina slutsatser. Jag tror det är en sak som han själv också borde överväga

med tanke på vad han tidigare sade i sitt anförande.

Statsrådet Lange säger, att om nu på grund av vår utrikespolitiska linje EEC har svårt att acceptera oss såsom associerad stat, skulle väl EEC ha ännu svårare att acceptera oss såsom medlemsstat.

Detta är just en sådan slutsats som dragits alltför snabbt och som statsrådet Lange varnade för i slutet av sitt anförande. Men det finns en annan tolkning också, som ligger betydligt närmare till hands: man är inom EEC inte särskilt rodd av att den svenska regeringen tror att valet av den enkla genvägen att söka association i stället för medlemskap skall göra det möjligt att komma ifrån hela detta problem. Jag tror att det i själva verket är väl så sannolikt att det är det resonemanget som ligger bakom våra möjligheter att få association eller medlemskap eller över huvud taget anslutning i någon form till EEC. Det hela sammanhänger givetvis med den svenska utrikespolitiken, både på vår sida och på EEC:s sida. Möjligheterna att vinna anslutning är inte i första hand beroende av vilken anslutningsform vi söker, utan de är i första hand beroende av vilken enighet som kan uppnås mellan EEC:s nuvarande medlemsstater och Sverige om att den svenska utrikespolitiken är ett intresse ur allmän europeisk synpunkt. Kan man uppnå enighet om denna sak, och kan man få den rätta förståelsen i Europa för den svenska utrikespolitikens huvudlinje, då tror jag inte att det har någon avgörande betydelse huruvida diskussionen förs om medlemskap, association eller någon annan anslutningsform.

För vår del finner vi den tolkningen ligga närmare till hands än den tolkning statsrådet Lange gav uttryck åt. Men jag skall gärna erkänna, att varningen mot att dra alltför snabba slutsatser gäller inte bara statsrådet Lange utan också mig. Ingen av oss kan med säkerhet säga vilkendera av de båda tolkningar-

Sveriges utrikespolitik

na som är den riktiga. Det hade vi kunnat få veta endast med utgångspunkt från en förhandling som i detta hänseende hade varit reellt, om också inte formellt, förutsättningslös.

I förbigående vill jag också erinra om att vi, som ansåg att man borde ha sökt sig fram i första hand på vägen mot medlemskap, ju ingalunda räknat med att vi skulle — som någon talare tidigare i debatten visst sagt — acceptera Romavtalet utan undantag. Det finns över huvud taget ingen medlemsstat i den europeiska ekonomiska gemenskapen som har accepterat Romavtalet utan undantag. Alla medlemsstaterna har gjort undantag på den ena eller andra punkten.

Sedan, herr talman, skulle jag vilja säga några ord om OECD, som jag tyckte statsrådet Lange gick mycket hastigt förbi. Jag hoppas att anledningen till att han gick så hastigt förbi OECD är att saken ligger under regeringens prövning i någon form och att vi därför kan hoppas på full medverkan i arbetet också inom OECD.

OECD:s insatser för biståndsverksamhet och över huvud taget ekonomiskt samarbete med utvecklingsländerna innebär inte att OECD i det fallet skall ersätta Förenta Nationerna, utan tvärtom är OECD:s uppgift att åstadkomma en samordning av de särskilda medlemsstaternas fristående och bilaterala program med varandra och med Förenta Nationernas verksamhet. Vi har i Sverige inte endast medverkat i FN:s arbete, utan vi har också en bilateral verksamhet i gång. Därför har vi precis samma intresse redan ur hjälpverksamhetssynpunkt av en samordning som alla andra stater har. Och när det gäller de frågor som enligt min uppfattning är väl så viktiga, nämligen investeringsverksamheten i utvecklingsländerna, vet vi också att Sverige hör till de länder som i förhållande till sin storlek gör en icke helt betydelselös insats på detta område.

Jag vågar därför hoppas att vårt medlemskap i OECD även på denna punkt inom en nära framtid skall kunna bli fullständigt och helt effektivt.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske bedömer saken fel, men det föresvävar mig i alla fall att det inför de förhandlingar, som nu har inletts och som väl kommer att få aktualitet för oss ganska snart, skulle vara angeläget även för regeringens företrädare att hålla så intim kontakt med oppositionen som möjligt. Jag antar att statsrådet Lange själv kommer att presentera innebörden av Sveriges associationsansökan för De sex någon gång, säg i slutet av april eller början av maj.

Jag ifrågasätter om det inte skulle vara befriande, om statsrådet Lange redan i dag ville avge den deklarationen att problemen skall tas upp i utrikesnämnden, innan man avlämnar presentationen; att utrikesnämnden skall få höra, hur regeringen tänker utforma sin presentation. Detta är uppenbarligen ett utrikesärendes av stor vikt. Hur vår associationsansökan kommer att upptas av De sex beror i ganska hög grad på de ordalag i vilka våra tankegångar redovisas. Jag hoppas att det är självklart, att jag skall få ett jakande svar på denna fråga, som jag har framställt bara därför att det nyligen förekommit ganska betydelsefulla frågor på det utrikespolitiska området, som regeringen har avgjort utan att utrikesnämnden på förhand varit herrrättad. Jag syftar på det tal som hans excellens ministern för utrikes ärendena höll i Förenta Nationerna om den atomfria klubben.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministerns anförande ger mig anledning att framhålla tre saker. Den första är handelsministerns uttalande om OECD-kommitténs arbete för utvecklingsländerna. Jag vill liksom herr Gustafson i Göteborg vid ett tidigare tillfälle har gjort i kamma-

Sveriges utrikespolitik

ren framhålla, att det för oss ter sig sunt och värdefullt att Sverige aktivt medverkar på ett annat sätt än bara genom det ansvarstagande, som handelsministern talade om. Det vore också värdefullt, om Sverige visade intresse för EEC:s verksamhet till förmån för utvecklingsländerna.

Den andra saken rör den tidtabell som handelsministern berörde. Mycket beror här givetvis på omständigheter utanför vår kontroll, men det är ett starkt svenskt intresse att det inte dröjer alltför lång tid från det att Storbritannien uppnår ett avgörande förhandlingsskede till dess vi också börjar nalkas ett sådant förhandlingsskede. Det är naturligtvis likaledes av stor vikt att vi inte uppträder på ett sådant sätt, att man på engelsk sida kan få någon skälig anledning att vika från den ur svensk synpunkt mycket fördelaktiga position, som man intagit i EFTA-överenskommelsen angående alla EFTA-staternas inträde i EEC.

Den tredje saken är att jag i så måtto instämmer i vad handelsministern sade om att debatten i dag varit lovande som ståndpunkterna har legat närmare varandra än de gjort vid något tidigare tillfälle. Huruvida denna lovande utveckling skall fortsätta blir naturligtvis i mycket hög grad beroende på hur regeringen utformar den presentation inför EEC av de svenska synpunkterna, som väl nu relativt snart skall komma till stånd. Man skall reservera sitt slutliga omdöme till dess man får se hur regeringen formulerar detta dokument. Med anledning av vad herr Cassel yttrade vill jag tillägga, att det skulle vara en sensation, om inte en så viktig handling noga skulle penetreras av utrikesnämnden. Om handelsministern i det avseendet har en annan uppfattning är det befogat att han så snart som möjligt ger den till känna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Till herrar Cassel och Wedén har jag egentligen bara en enda sak att säga — jag vill inte förlänga debatten här i onödan — nämligen att jag förutsätter som alldeles självklart, att utrikesnämnden får tillfälle att diskutera den första presentation, som kommer att avlämnas i någon form av någon person till De sex. Något annat har aldrig övervägts. Det skulle för övrigt ha varit så mycket mer orimligt som i förberedelserna för denna presentation ingår diskussioner inom den rådgivande kommitté, vilken i viss mån är knuten till kommerskollegium som ett särskilt organ för regeringen, på samma sätt som de olika expertgrupper som arbetar samordnade under Malmforsdelegationen.

Jag är lika angelägen nu som när jag började mitt första anförande om att de meningsskiljaktigheter som jag vet alltjämt föreligger men som varit mer utrerade tidigare, inte i dag skall framstå som större än de är. Därför vill jag undvika att falla in i samma tongångar som herr Heckscher använde. Detta har jag en viss läggning för, vilket jag inte behöver tala om för kammarens ledamöter, eftersom de haft många tillfällen att konstatera det. Jag vill alltså inte vara polemisk men måste ändå på vissa punkter gå in i ett sakligt bemötande av vad han säger.

Herr Heckscher säger att det inte är något av de länder som nu söker medlemskap som inte begär i olika avseenden ett särskilt hänsynstagande till de problem som ifrågavarande land kämpar med. Det är naturligtvis riktigt. Men en genomgång av vad som hittills skett och av de reservationer som anmälts visar, att det inte alls är på de områden där dessa länder begär undantag eller särbehandling som vi har våra utrikespolitiska betänkligheter. Jag har sagt det förut och jag vet att det inte är någon nyhet för herr Heckscher eller någon annan i kammaren att Danmark och England har ansett

Sveriges utrikespolitik

sig kunna acceptera en gemensam handelspolitik som är en av Romavtalets bestämmelser. Herr Wedén har sagt att det för oss är en avgörande punkt. Jag tar fasta på det uttalandet, vilket gjorts tidigare av folkpartiets ledare från denna talarstol.

England och Danmark har för sin del ansett sig böra och kunna godta Romfördragets nuvarande politiska innehåll sådant det framträder bland annat i denna bestämmelse. De har även sagt sig hysa full förståelse och intresse för att delta i en fortsatt utbyggnad av det utrikespolitiska samarbetet. Det är ju det som gör att det för oss är en helt annan situation.

Jag skall gärna medge, herr Heckscher, att det kan hända att regeringen ibland kan vara litet snabb med att dra slutsatser. Emellertid vill jag framhålla att regeringens val av associationslinjen inte skett efter ett kort övervägande eller är resultatet av en snabb slutsats. Det var mycket ingående överväganden som föregick regeringens ställningstagande i denna fråga. Alternativet för regeringen var dock aldrig ett medlemskap. Vi hade långt tidigare också efter moget övervägande kommit till det resultatet, att ett medlemskap skulle för vårt vidkommande ha inneburit ett avsteg från den utrikespolitiska kurs som vi har för avsikt att följa även i framtiden och i fråga om vilken alla demokratiska partier är överens.

Jag tror inte heller, herr Heckscher, att man kan beteckna associationen som en »genväg». Man vet mycket mer om de förpliktelser och fördelar som ett medlemskap ger. Fördelarna och förpliktelserna på det ekonomiska området hoppas vi skall bli desamma för en associerad medlem, men om så blir fallet vet vi ännu inte. Det är därför en mycket bekymmersammare väg vi har tvingats välja med hänsyn till vår utrikespolitiska linje, när vi har bestämt oss för att ansöka om association och

ingenting annat. Både ett slags handelsavtal, som det talats om i debatten tidigare i dag, och ett medlemskap hade sett endast ur synpunkten att vi då kände till innehållet varit lättare att åstadkomma.

Men det är faktiskt så, att ifall man klart deklarerar att Sverige kommer att fortsätta sin neutralitetspolitik och inte kan delta vare sig inom sexmaktsunionen eller utanför dess ram inom någon annan organisation i ett maktpolitiskt eller militärpolitiskt sammanhang, så kommer vi i en annan kategori. Då hade betänkligheterna såvitt jag förstår varit ännu större om vi hade ansökt om medlemskapsförhandlingar i stället. I så fall hade man inte trott på ärligheten i vår vilja och våra avsikter. Då hade man fått den föreställningen att vi antingen varit på väg från vår neutralitetspolitik eller att vi ville komma in i sexmaktsunionen för att uppluckra medlemstaternas eget politiska samarbete på områden där vi inte ville delta. Båda uppfattningarna hade varit skadliga för oss och inte uttryck för vad vi i dag önskar och eftersträvar.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lange har väl egentligen nu bara upprepat vad han sagt en gång förut och det blir väl varken mer eller mindre övertygande för det. Möjligen skulle man kunna säga att den omständigheten, att regeringen intagit sin ståndpunkt efter ingående överväganden i stället för som resultat av en snabb slutsats, i varje fall inte gör saken bättre.

Emellertid utgår statsrådet Langes och regeringens resonemang helt enkelt ifrån att vi utan vidare skall tro på deras påståenden, att om man vill avhålla sig från maktpolitiska eller militärpolitiska engagemang — det var det uttryck som statsrådet Lange använde och som jag tror vi kan vara överens om — så skulle man därmed vara tvingad att använda en annan väg än medlem-

Sveriges utrikespolitik

skap. Det är vi inte övertygade om. Statsrådet Lange säger att de länder som hittills beviljats undantag har fått sådana på andra områden. Just det, den ene får undantag på det ena området och den andre på ett annat område.

Sedan detta konstaterats för jag tror åttonde gången här i kammaren kan man dra den slutsatsen, att vi kommer till detta arbete från olika utgångspunkter. Inom mitt parti skulle vi ha önskat att man från början hade förfarit på ett annat sätt, och vi vill inte göra någon hemlighet härav. Men nu befinner vi oss i en situation där regeringen genom sin handläggning av frågan har låst Sverige vid en viss ståndpunkt. I det läget är det ett gemensamt svenskt intresse att vi får en anslutning som — för att åter använda statsrådet Langes egen formulering — på det ekonomiska området innebär att fördelarna och olägenheterna blir desamma som de skulle ha blivit vid ett medlemskap.

Jag tror att det är nyttigt att konstatera att utgångspunkterna har varit olika. Jag tror att det är lika angeläget att konstatera att vi, från dessa olika utgångspunkter, i dagens situation vill göra en gemensam ansträngning för att uppnå ett konkret resultat.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! För vad herr Heckscher nu senast deklarerade är jag honom mycket tacksam. Även min strävan har varit att det av den debatt som föres här i riksdagen skall framgå att vi i dagens läge, oavsett vad som hänt tidigare, är överens om det principiella utgångsläget.

Sedan vet jag naturligtvis — och kammarens ledamöter vet det också — att oppositionen anser att regeringen i vårt land missköter det mesta på alla områden. Det är väl ganska naturligt att oppositionen hyser en sådan uppfattning och framför sådana åsikter. Jag

skall därför inte bry mig så mycket om att den anser att även detta område är illa skött av regeringen. Jag tycker, som herr Heckscher sade, att det är viktigare att slå fast vad vi i dag är överens om.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Om — för att ansluta till vad handelsministern nyss sade — handelsministern känner sig nedslagen över kritiken från oppositionen kan han kasta en blick i det utlåtande från statsutskottet rörande tredje huvudtiteln som föreligger. Han kan då konstatera att där förekommer ingen avvikande mening och ingen kritik. Om statsrådet Lange har det motigt inom sitt departement, har, i varje fall i år, hans kollega utrikesministern haft det relativt bekymmersfritt inom sitt fönster.

Dagens debatt är knuten inte bara till regeringsdeklarationen utan även till utskottsutlåtandet med anledning av tredje huvudtiteln. Jag skulle vilja göra några randanmärkningar till bådaddera.

Till en början vill jag säga några ord om den storpolitiska konferens som just i eftermiddag tar sin början i Genève. Vi har energiskt varnats för att hysa någon överdriven optimism beträffande utgången av den konferensen. För min del anser jag att redan att tala om en nedrustningskonferens torde vara att inge för stora förhoppningar. Vad man möjligen skulle kunna komma någon vart med vore väl en rustningsbegränsning, som är en helt annan sak, men även därvidlag tror jag att svårigheterna kommer att bli ofantligt stora. Emellertid finns det inte anledning att, som skett på några håll här i landet, hålla begravningstal över denna konferens redan innan den börjat eller på dess första dag. Vi bör väl först se varåt tendensen kommer att gå.

Tidigare i debatten har framhållits — jag tror att det var av herr Heckscher — att sedan 1957 har ingenting

Sveriges utrikespolitik

annat inträffat på detta område än att inget nytt världskrig har brutit ut. Det konstaterandet kräver kanske någon liten nyansering. Under en stor del av denna tid har vi dock haft stopp i atomvapenproven, vilket varit av stor betydelse. Detta stopp bröts först i höstas. Det har också hänt det, att ingen av de båda stora atommakterna har velat ta på sitt ansvar att helt bryta kontakterna med varandra. Redan detta är dock något att bygga vidare på. Å andra sidan måste man vara klart medveten om att dessa frågor är så stora, så ofantligt svåra och så ingripande på känslan av säkerhet hos nationerna i olika delar av världen, att arbetet i Genève måste bli invecklat och tålamodsprövande. Men något steg framåt, det må vara aldrig så litet — kanske inte i form av någon direkt överenskomst men måhända som någon minskning av misstroendet — vill man ändå hoppas och arbeta för att konferensen skall uppnå.

Beträffande den omdiskuterade Undénplanen, vars tillkomst och presentation vi från vårt håll inte i alla avseenden kunde godkänna, har herr Wedén redan uttryckt den meningen att dess positiva sida är att den utgör, eller vill utgöra, ett försök att ge ett uppslag att föra den fastlåsta atomprovdebatten ur det dödläge, vari den tyvärr har hamnat.

Med denna reflexion om förhoppningar i anslutning till Genèvekonferensen måste också förenas en annan, nämligen den att det allra minst kan ligga i de mindre staternas intresse att driva frågorna om takten, omfattningen och kontrollapparaten på ett sådant sätt att maktbalansen mellan stormaktsblocken så skulle kunna förskjutas att känslan av säkerhet i en eller flera delar av världen skulle äventyras. Uppgiften måste bli att söka göra rimliga framsteg utan att rubba jämvikten i den maktbalans på vilken freden av allt att döma under de senaste åren till väsent-

lig del har vilat. Detta förutsätter ställningstaganden som blir ytterst svåra att bedöma och som — tror jag — måste avgöras från fall till fall utan några försök till generella riktlinjer. Man får därvidlag ta ställning i de konkreta situationer som kan komma att uppstå.

Jag skulle i anslutning till regeringsdeklarationen också vilja understryka det däri på nytt avgivna, enligt min mening välgörande klara beskedet om att Sverige skall medverka till alla åtgärder för att eliminera och kontrollera oroshärdar i olika delar av världen som kan leda till det som värre är. Glädjande nog kan man konstatera att folkopinionen efter riksdagsdebatten i höstas i allt väsentligt har stabiliserat sig kring den uppfattningen, att våra FN-insatser i Kongo från svensk synpunkt har varit riktiga och att våra deklarationer till stöd för FN ingalunda har varit bara tomma ord. Det finns emellertid fortfarande i vårt land kvar opinionsvindar som vi inte helt kan negligera och som blåser åt annat håll. Visst godtar man FN och visst erkänner man FN som ett organ för trygghet och kontroll när det gäller problem som kan hota freden, säger man, men samtidigt vägrar man att acceptera sådana medel och instrument på FN:s sida som behövs för att genomföra den politik som man själv säger sig godkänna. Jag tror att det på den punkten är ofantligt nödvändigt med en bättre och effektivare upplysning just om FN:s behov av kraftigare maktresurser för att upprätthålla och genomföra den politik som där beslutas till skydd för freden.

Jag vill också uttala min tillfredsställelse med den tolkning av vår svenska neutralitetspolitik och alliansfrihet som har getts på nytt i regeringsdeklarationen och även med de klara beskeden om att denna neutralitetspolitik måste följas upp och stödjas av ett neutralitetsförsvar av sådan omfattning att det förmår avhålla från angrepp eller, om detta inte skulle lyckas, skydda vårt

Sveriges utrikespolitik

territorium mot att bli krigsskådeplats i händelse av ett nytt krig med allt vad detta skulle kunna föra i släptåg av förstörelse och elände.

Beträffande försvarets utformning och omfattning skulle jag emellertid vilja säga några ord i anslutning till herr Heckschers uttalande i hans första anförande. Han talade där om vilken positiv inriktning man har inom det parti han företräder och satte liksom den stämpeln på åtskilliga andra att de skulle vara ljumma eller, som han sade, negativa. Jag skall gärna erkänna att detta uttalande på mig verkade som en litet olustig återklang från den tid när man försökte att monopolisera försvarsvilja och försvarsintresse för ett enda parti. Jag vill uttala den livliga förhoppningen att vi inte skall föras tillbaka till denna framför allt för försvaret djupt olyckliga situation.

Eftersom vi nu har en försvarskommitté, sammansatt av representanter för samtliga de fyra demokratiska partierna, i febrilt arbete med de frågor som gäller försvarets uppbyggnad och omfattning, vore det kanske lämpligt att uppskjuta ställningstagandena i de frågor som hör samman därmed till dess att kommittén är färdig med sitt utlåtande. Då blir det väl också tillfälle att återkomma till atomvapenfrågorna, som det enligt min mening i detta läge inte finns anledning att aktualisera.

Det har för mig syns väsentligt att få göra dessa randanteckningar till herr Heckschers anförande, inte för att nu ta upp någon polemik utan för att betona, att vill vi skydda och stärka vår alliansfria politik med ett efter våra behov avpassat försvar, är det viktigt att vi verkligen anstränger oss att motstå frestelserna till att därvidlag driva en politisering i den ena eller andra formen.

Jag tror för min del därutöver att Sovjetunionens novemhernot till Finland blev en tankeställare även för oss och att den gav en allvarlig påminnelse

om hur labilt läget är i vårt hörn av världen och om hur nära vi här i landet lever några av de verkligt stora och farliga oroshärdarna.

De handelspolitiska frågorna har blivit föremål för så livlig debatt att jag skall lämna dem helt åsido, utom i ett avseende. Det gäller i den mån de återspeglas i det här föreliggande betänkandet om tredje huvudtiteln. Den stora nyheten i årets tredje huvudtitel är just den väsentliga ökning av anslagen för svensk information i utlandet som där föreslås.

Jag bara repeterar, herr talman, att på tredje huvudtiteln uppräknas anslagen för sådan informationsverksamhet med över 500 000 kronor. Anslaget för utländska pressbesök i Sverige höjes från 40 000 till 200 000 kronor, och vidare har under tionde huvudtiteln äskats ett belopp på 3,5 miljoner kronor för att möta det växande behovet av kommersiella stödje punkter, upplysning och deltagande i olika exportfrämjande åtgärder. Detta utgör en avsevärd ökning av de medel som ställs till disposition.

Det finns anledning att fästa uppmärksamheten på de reflexioner som statsutskottet i detta sammanhang har gjort och som i viss mån innebär en nyhet. När vi hittills talat om anslag av denna typ har det gällt Sveriges informationsverksamhet i allmänhet. I år understryker utskottet — och jag vill, herr talman, ytterligare göra det här från talarstolen — vikten av att det åstadkommes en samordning och koordinering av hela denna upplysningsverksamhet. Organisatoriska förberedelser i sådant syfte är också redan vidtagna inom utrikes- och handelsdepartementeten.

Jag skulle vidare vilja erinra om vad utskottet har skrivit om att det är ett väsentligt intresse att staten »med sina informationsorgan och sin allmänna upplysningsverksamhet bidrager till att stimulera och stödja det enskilda nä-

Sveriges utrikespolitik

ringslivets ansträngningar att stärka och vidga de kommersiella kontakterna med viktiga marknader inom och utom Europa». Utskottet påpekar att detta kan ha betydelse för framväxandet av nya företag och för möjligheten att hjälpa inte minst den svenska småindustrien att vidga sina affärskontakter även ut över världen. Jag tror att dessa nya signaler från statsutskottets sida beträffande den svenska informationsverksamheten möter full förståelse både inom utrikesdepartementet och handelsdepartementet, och jag hoppas att utskottets uttalande i detta avseende verkligen skall leda till resultat, när man nu går att förbättra vår informationsverksamhet och våra kontakter ute i världen.

Jag skall inte här dra upp några jämförelser t. ex. med vad våra danska vänner lyckats åstadkomma i detta avseende, men det är inte något tvivel om att vi ligger många hästlängder efter i konkurrensen med dem beträffande en effektiv och verkligt säljande informationsverksamhet och propaganda ute i världen och att vi borde göra allt för att ta lärdom av detta.

I detta sammanhang skulle jag vilja något beröra ett ämne som herr Cassel snuddade vid, nämligen den allmänna goodwill-situationen för vårt land inom världspressen. Herr Cassel gav enligt min mening en väl onyanserad bild av Sveriges badwill eller dåliga anseende i utlandet, om man får uttrycka saken så. Den som har försökt följa tidningspressen i de stora länderna har även denna vår kunnat konstatera att det förekommit för Sverige mycket positiva och välvilliga uttalanden. Men det har också funnits uttalanden som gått i annan riktning. Jag nämner artiklar av madame Grégoire i *L'Esprit*, M. Rébuffat i *Le Soir* och nu senast av Mr Fannell i den engelska tidskriften *The Spectator* och i den stora amerikanska tidningen *Washington Post*. Det är klart att detta, i förening med de kritiska

rösterna i särskilt den belgiska pressen, verkat till vår nackdel.

Jag tror därför, herr talman, att särskilt de som står i spetsen för vår opinionsbildning och vilkas röster hörs längst, nämligen regeringens ledamöter, bör tänka på att det är bättre att förebygga behovet av positiva informationer om Sverige än att yttra sig på ett sådant sätt — förhastat eller obetänksamt; jag vet inte hur jag skall karaktärisera det — att i efterhand stora ansträngningar måste läggas ned på att reparera skadorna, vilket dessutom är kostnadskrävande och framför allt knappast får någon större effekt.

Det är utomordentligt viktigt att nu, när man går till en verklig aktion för förbättrad information om Sverige i utlandet, har klart för sig att grunden för denna är att man skapar goodwill genom att lägga sina uttalanden så att de i sig själva ger oss sympati och inte anledning till kritik och förklenande omdömen.

Herr talman! I anslutning till deklarationens ord beträffande Nordiska rådet ber jag att få instämma i alla de positiva och hjärtliga ord som här har sagts om Nordiska rådet och dess verksamhet, som jag själv aldrig haft anledning delta i men som jag har försökt följa med intresse.

Jag skall dock tillåta mig att säga ett par ord i anslutning till ett förslag, som nu skall föreläggas Nordiska rådet vid sammanträdet i Helsingfors nästa vecka och som jag tycker icke är Nordiska rådet riktigt värdigt. Mycket av det som är positivt skulle jag kunna nämna, men av tidsskal hoppar jag över det och tar fasta på en låt vara i praktiken relativt obetydlig men ändå principiellt ganska väsentlig detalj. Jag syftar på det förslag som föreligger till åtgärder mot de fria radiosändarna, som vi har dels i Öresund och dels här utanför Stockholms skärgård på fritt vatten.

Finns det verkligen anledning för de

Sveriges utrikespolitik

fyra nordiska länderna att göra till en stor fråga polis- och kriminaliseringsaktioner mot de här båda i varje fall relativt oförargliga — kanske också litet smaskämmande, det vågar jag inte säga — sändarna som finns sydväst och öster om oss. Att göra detta till en stor sak förefaller redan det vara ett missbruk av Nordiska rådets manna- och kvinnokraft.

Men därtill måste jag, herr talman, säga att jag är tveksam ur rent principiell synpunkt. Det kan vara riktigt att vår gällande tryckfrihetslagstiftning inte är utformad så att den tar sikte på radioverksamhet. Å andra sidan kommer man inte ifrån att tryckfrihetsförordningens bestämmelser faktiskt syftar icke bara på det tryckta ordet utan på meddelelsemedel över huvud taget. Om man tolkar tryckfrihetsförordningen på detta mera principiella sätt, måste man också säga sig att det är tveksamt huruvida man utifrån svensk grundlag kan göra ett ingrepp av avsett slag, som syftar till att kriminalisera annonsering från de sändare det här är fråga om.

Jag vet ingen lag som kan åberopas till stöd för kriminalisering av företagens fria och oinskränkta rätt att använda olika organ för sin reklam. Det förefaller mig vara tvivelaktigt huruvida man på det viset med stöd av dels svensk författning, dels allmän rättskänsla skulle kunna med framgång driva en sådan kriminaliseringsaktion som man uppenbarligen syftar till. Jag tror det vore utomordentligt lyckligt om det från svenskt håll kunde framföras ett yrkande om avslag på detta något förhastade förslag, och jag hoppas verkligen att förslaget inte skall leda till resultat.

Dessutom, herr talman, tror jag mig veta att det inom Sveriges Radio inte finns något intresse för en sådan här aktion, eftersom man har den bestämda uppfattningen, enligt vad man därifrån sagt, att lyssnarfrekvensen i dessa fall är så pass obetydlig att den för

Sveriges Radios del icke innebär några olägenheter. Jag tycker därför att man från både principiella och praktiska utgångspunkter borde söka få denna något förhastade aktion avskriven.

Låt mig till sist, herr talman, i avslutning till det lilla avsnitt jag nyss berörde beträffande svensk utlandsinformation och propaganda, säga blott ett par ord som jag tycker man kan tilllåta sig från denna plats, nämligen att våra vinteridrottsmän denna säsong när det gällt sverigepropaganda verkligen har gjort landet ovärderliga tjänster. Jag tänker på de lysande segrar som hemfördes av de svenska skidlöparna i Zakopane, och jag tänker på den ingalunda mindre lysande segern i natt av det svenska ishockeylaget i Colorado Springs. Jag tror att därvidlag borde idrottspojkarne kunna få bli ett föredöme för hur man skall lägga upp sin verksamhet och sätta in sina ansträngningar för att skänka heder och ära åt vårt land, ge oss goodwill och anseende för redlig strävan.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag skall inte spinna vidare på den tråd herr Ståhl var inne på i slutet av sitt anförande. Det är möjligt och kanske troligt att han har rätt rörande idrottsmännens goodwillprestation. Men jag vill göra den reflexionen att det kan ha vissa risker — som herr Ståhl säkert är medveten om — att »löpa alltför snabbt» i det ekonomiska samarbetet.

Frågan om nedrustningskonferensen och avspänningssträvandena har så ingående diskuterats här att jag i stort sett kan lämna den problematiken åt sidan. Men det finns en aspekt som förtjänar att framhållas, nämligen den att man i Sovjetunionen nyligen ganska öppenlydligt har talat om att man misslyckats med att på tillfredsställande

Sveriges utrikespolitik

sätt ordna livsmedelsförsörjningen. Om de uppgifterna är riktiga — och varför skulle vi tvivla på dem, när de kommer från sovjetiskt håll — att man alltså har akut livsmedelsbrist i Sovjetunionen så kan man väl utgå från att ingen nation i ett sådant försörjningsläge vågar driva den internationella spänningen till sin spets. Jag skall inte fortsätta på det temat men vill ändå säga att vi nog har anledning hysa vissa förhoppningar om att läget inte kommer att skärpas, åtminstone för tillfället.

Sedan skall jag inte här försöka mig på någon ideologisk utredning rörande grunden för vår alliansfrihets- och utrikespolitiska kurs. Vi har i flera år försökt definiera vår utrikeskurs i ett begrepp, samlat i en syntes uttryckt i orden *alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig*. Vi är också ense om att skall en sådan politik ha framgång gäller det att skapa *respekt för vårt försvar*. Det är det första. Det andra är att vi måste skapa *förtroende för vår alliansfrihet*. Detta har också de fyra stora riksdagspartierna varit ense om. Jag tar upp den aspekten därför att jag gjorde en observation om Finlands situation i höstas. När Sovjetunionen den 30 oktober i fjol kom med sin framställning till Finland om militära konsultationer, gav två av våra största dagliga stockholmstidningar uttryck åt den uppfattningen att om något allvarligt skulle inträffa i Finland, så var det tid att pröva om Sveriges utrikespolitiska kurs.

Jag är inte säker på att det är rätta sättet att skapa förtroende för vår alliansfrihet. I relativt lugna utrikespolitiska lägen är det självfallet lättare att upprätthålla förtroendet, men om det skall kunna upprätthållas, så kan vi inte börja diskutera attitydförändringar vid första kalla vindpust utifrån. Då riskerar vi att få det förtroendekapital förstört, som vi onekligen har nu.

Jag skall inte här kritisera något riks-

dagsparti för attitydförändring i detta fall, men jag vill med skärpa framhålla vikten av sammanhållning kring vår huvudlinje i utrikeskursen. Den måste vara så starkt åsiktsmässigt grundad, inte bara i riksdagspartierna utan även i de olika oppositionsbildande organen, att vi utåt visar att den officiella kursen är förankrad i en fast folkopinion. Sker inte det, så mister de parlamentariska deklarationerna automatiskt en del av sin tyngd och styrka.

Får jag också knyta an några reflexioner till EEC-frågan. Såväl herr Heckscher som herr Wedén har i dag nalkats det spørsmålet med ganska varsam hand, låt vara att herr Heckscher hade några små återfall till sin gamla linje — hur allvarligt man nu skall ta dem. Jag hälsar med tillfredsställelse att man nalkas den frågan litet mera varligt än tidigare. Jag säger detta inte minst med tanke på att vi förut haft en rad meningsutbyten mellan partiledarna i dessa frågor, meningsutbyten som enligt min uppfattning har hört till de mest trista inslagen i svensk politisk debatt under senare år. Man har inför öppen ridå diskuterat vem som varit mest *positiv* eller *negativ* och vad som är positivt och negativt — utan att egentligen veta så mycket om vad som i detta fall är det ena eller det andra. Man har stått i denna talarstol och inför öppen ridå avkrävt varandra svar på frågor sådana som: Hur långt vill ni gå i samarbetet med EEC-unionen? Hur långt skall vi gå i fråga om svenska eftergifter för att visa positiv vilja så långt som möjligt?

Man har också tävlat om att gå längst när det gäller sådant som ur svensk synpunkt kunde betraktas som känsliga centrala punkter i EEC-samarbetet. Jag har då frågat mig, och jag vill nu begagna tillfället att ge uttryck åt den meningen: Är detta ett riktigt sätt att bygga upp en svensk förhandlingsposition?

Jag tycker att denna debatt varit trist

Sveriges utrikespolitik

och onödig, då samtliga fyra stora partier är ense om att vi skall inta en positiv attityd till det västeuropeiska samarbetet, så långt detta nu är förenligt med vitala svenska intressen.

Jag tycker det är politiskt ABC att man inte lägger korten på bordet innan man går till en förhandling. Det är väl också politiskt ABC att det på den andra sidan finns en väl utvecklad diplomati, som mycket noga avläser nyanserna i vårt inhemska meningsutbyte. Det är inte min uppgift att ge råd eller moralisera. Men när jag hör vissa uttalanden tycker jag det är på sin plats med en varning mot att ge våra förhandlingspartners intrycket, att vi svenskar är så politiskt oeniga, att det nog skall gå att pressa oss på de känsliga punkterna vid kommande förhandlingar. Ur den synpunkten är det tacknämligt, att man i dag intagit en något försiktigare attityd, då man närmast sig spörsmålen, låt vara att herr Heckscher åtminstone antytt att högerpartiet står kvar på sin gamla linje. Det skall dock i rättvisans intresse samtidigt skrivas herr Heckscher till godo, att han förklarade sig lojal med associationslinjen. — Jag tycker det är på tiden att vi *sluter leden* i denna debatt och visar en obruten front utåt.

En aspekt kommer ibland i skymundan, när det gäller våra förhandlingar med EEC-staterna. Det är huruvida vår alliansfrihet skall betraktas som ett isolerat svenskt intresse eller som ett allmänt västeuropeiskt intresse. Vi är medvetna om den inställning man hade till vår position den gången vi inte gick med i NATO-samarbetet, men vi har väl också alla haft en känsla av att alltför snart åren gått har respekten för vår utrikeskurs ökat. För min del betraktar jag den svenska alliansfriheten som ett klart västeuropeiskt intresse, och jag tycker det är ganska egendomligt, om de västeuropeiska politikerna i dag inte skulle se det på samma sätt. Jag betraktar alliansfriheten som en av de

värdefulla tillgångarna, när vi sätter oss ned att förhandla, och jag anser att vi bör begagna situationen till att klargöra för våra förhandlingspartners, att det inte kan vara ett västeuropeiskt intresse att det går en skarp gränslinje mellan de ideologiska blocken även uppe i Nordvästeuropa. Jag tror det vore både militärpolitiskt och ideologiskt felaktigt att se saken så. Vi är inte ideologiskt neutrala — det vet alla. Men så som de militärpolitiska konstellationerna har utvecklat sig i Europa efter andra världskriget måste det ligga i fredens och avspänningens intresse, att det verkligen finns ett geografiskt område, Sverige och Finland, som står utanför maktblocken, och där dessutom ett av länderna, nämligen Sverige, stöder sin alliansfrihet på ett så starkt försvaret som det rimligen kan begäras att en liten nation skall ha. Vi kan vara övertygade om att den militärpolitiska spänningen och krigsriskerna i Västeuropa skulle ha varit avsevärt större därest vi hade intagit en annan attityd. Hurudant läget skulle ha varit för Finlands del behöver vi inte diskutera. Det är vi alla i denna kammare ense om.

Visst har vi anledning att med mycket stor tillfredsställelse notera framgången för de politiska, militära och ekonomiska samarbetssträvandena i Västeuropa. Herr Wedén nämnde i sitt anförande — och jag har själv tidigare när vi diskuterat dessa saker varit inne på detta — att det är något av ett storverk att de västeuropeiska staterna, som ju under århundraden varit offer för militära konflikter, vilka har kostat en myckenhet av materiella förluster, mänskliga offer och kulturell förstörelse, nu har lyckats enas. När vi ger vårt erkännande åt detta enhetsverk vill jag dock gärna instämma i vad som i regeringsdeklarationen anföres att vi från vår sida då måste ha rätt begära samma respekt för vår ståndpunkt

Sveriges utrikespolitik

från den grupp av stater som man ibland benämner »lilla Europa».

När vi går att förhandla kan vi självfallet åberopa att Sverige mycket lojalt lämnar sitt bidrag till Förenta Nationerna, den universella fredsorganisationen, och att vi deltar i ett flertal av de europeiska institutioner som syftar till ökat materiellt välbefinnande och kulturella framsteg på vår kontinent.

Jag skulle vilja tillägga, att vårt land inte på över ett århundrade stört den utveckling som vi betraktar som värdefull, nämligen den västeuropeiska framstegsutvecklingen. Ingen nation har behövt offra något åt de destruktiva krafterna i det mellanfolkliga umgänget på grund av Sveriges hållning. Tvärtom har vi lojalt lämnat vårt bidrag som liten nation till framstegsutvecklingen på vår kontinent. Så länge det nationella suveränitetsbegreppet fortfarande existerar — låt vara att det existerar inom ramen för den allt mer tilltagande förståelse för nödvändigheten av fredligt internationellt samarbete — menar jag att vi har rätt att hävda dessa aspekter.

Någon kanske kan säga, att detta väl ändå är reflexioner fullmättade av nationell egoism och självtillräcklighet, men jag skulle på det vilja svara, att man i så fall har missförstått innebörden av de funderingar jag här velat framföra.

Vad till sist beträffar framtiden för EEC-blocket och de nationer som väl så småningom kommer att ansluta sig till detta block, är jag inte så övertygad om att det kommer att kunna upprätthållas såsom ett högtullområde, klart avgränsat i förhållande till den övriga världen. Vi skall hoppas att man lyckas med det politiska enhetsverket, under hänsynstagande till de neutrala staternas särställning. Men vi skall ha i minnet att det största antalet av världens nationer och människor står utanför detta block. En ny värld håller på att växa fram inför våra blickar. Regeringsdeklarationen uttrycker det på följande sätt: »U-

länderna har jämsides med sitt tilläggande av nationalismens idé också börjat anamma den övertygelsen, att fattigdom och klassprivilegier inte tillhör naturens ordning utan kan ändras genom egna aktiva insatser. De stater och samhällssystem, som bäst lyckas genom sina hjälpprogram och genom sin allmänna hållning identifiera sig med dessa strävanden, har största utsikterna att bli mönsterbildande.»

Jag tycker att detta är ett väsentligt avsnitt i regeringsdeklarationen, vilket vi har all anledning att ta fasta på för framtiden.

Herr **BENGTSSON** i Halmstad (s):

Herr talman! Det har i dag sagts en del om den s. k. Undénplanen. Jag skall inte blanda mig i den diskussionen, men jag vill göra ett par reflexioner i sammanhanget.

Det är väl mest troligt, att de som hävdar att herr Undéns förslag har ganska små utsikter till framgång har rätt i sin bedömning, och jag skulle tro att även hans excellens herr utrikesministern med sin långa erfarenhet av internationell politik aldrig ens själv trott, att planen skulle bli något annat än ett diskussionsinlägg i den till synes hopplösa diskussionen om hur man skall kunna stoppa spridningen av kärnvapen till allt flera nationer.

Genom att FN har tagit upp förslaget och genom att generalsekreterare U Thant nu har gjort en rundfråga till de nationer, som ännu inte har kärnvapen, och bett dem precisera under vilka förhållanden de skulle vara villiga att framledes avstå från såväl tillverkning som lagring av sådana vapen kan man i varje fall uppnå en kartläggning av åsikterna på denna mycket väsentliga punkt. Denna kartläggning kan komma att få stor betydelse då vi en gång i framtiden måste ta definitiv ställning till hur vi själva skall agera i denna fråga — ett problem som blir mer och mer aktuellt antingen vi vill det eller ej — om det visar sig att

Sveriges utrikespolitik

stormakterna inte kan komma överens. Om man inte kan uppnå internationella överenskommelser, måste vi naturligtvis överväga vår situation i ljuset av detta. Jag tror följaktligen inte att planen som sådan har lett till någon skada.

Både här hemma och ute i världen har man ju gjort gällande, att framläggandet av Undénplanen skulle vara till skada, framför allt för den västliga världen. Jag tror emellertid att de som resonerar på detta sätt själva har förlorat balansen i terrorbalansens kalla värld.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om det bistrare politiska klimat som på sistone mött oss ute i Europa. Jag tänker då speciellt på alla de yttranden som fällt av utländska politiker och pressmän i samband med att vi tillsammans med Österrike och Schweiz ansökt om associering till EEC.

Egentligen var väl inträdandet av detta bistrare klimat väntat. Det är ju alltid på detta sätt inför en förhandling. Och EEC har ett förnämligt utgångsläge — helhjärtat amerikanskt stöd och praktiskt taget samtliga EFTA-länder stående utanför EEC-dörren med mössan i hand — vilket väl inte precis varit ägnat att dämpa de krafter inom EEC som menar att Sverige, Österrike och Schweiz skall få betala ordentligt för inträdesbiljetten. Men det är tydligt att denna kärvare attityd inte bara är ägnad för de neutrala staterna. Norrmännen har ju, enligt vad som stått i tidningarna, redan på förhand fått veta, att det i deras fall helt enkelt inte lönar sig att försöka få en associering godkänd, utan det enda möjliga för Norge är att söka fullt medlemskap.

Jag vill understryka vad som sagts tidigare, att i en sådan situation är det i sanning angeläget att vi uppträder så enligt som möjligt. Jag tror det är den bästa attityd vi kan ha inför de stundande förhandlingarna. Vår motpart bör ha fullt klart för sig att — såsom herr Sven Gustafson i Göteborg betonade inför Europarådet — om vi kommer att

ställas inför valet mellan att lämna vår neutralitetspolitik och att få komma med som associerad medlem, så blir det ingen associering av för Sveriges del.

Denna herr Gustafsons uppfattning är ju identisk med den som regering och riksdag slutit upp kring, sedan herr Hedlund — enligt egen utsago — lyckats övertyga alla oss andra klenrogna om riktigheten i denna uppfattning.

Herr Hedlunds yttrande var ju avsett för höstens val. Herr Heckscher brukar vända sig till ett mera internationellt forum. Och hans förkunnelse tycks gå ut på att visserligen skulle han och hans parti ha önskat en annan linje, men vad skall det stackars högerpartiet göra i ett land där det skulle vara politiskt självmord att göra någonting som kan äventyra neutralitetspolitiken. Det är ju på sitt sätt ett understrykande av att det svenska folket enligt och helhjärtat står bakom sin regering, då den förklarar att Sverige inte dagtingar om sin utrikespolitiska neutralitetslinje.

Den belgiske socialistledaren Henri Spaak, som ju också är en av huvudfigurerna i EEC, har som bekant ägnat associeringsansökningarna sitt intresse, och han säger att vad som oroar honom är att de neutrala länderna inte delar Romtraktatens filosofi, och han ifrågasätter om EEC-stiftarna egentligen hade avsett associationsparagrafen för neutrala länder. Kommer det inte att äventyra våra aktionsmöjligheter, undrar han, löper vi inte risken att till slut garantera dessa neutrala länder en privilegierad ställning i förhållande till EEC:s egna medlemmar? De associerade, menar, han kommer att dra de ekonomiska fördelarna utan att behöva ikläda sig de politiska förpliktelserna. Och när Monsieur Spaak skall precisera denna punkt så blir det: Med anslutning till Romavtalet kan inte bara menas en anslutning till en speciell ekonomisk formel. Det måste också innebära ett godkännande av en politisk idé som ligger till grund för Romavtalet. Denna idé är,

Sveriges utrikespolitik

säger han, Europaidén, eftersom Romavtalet endast är ett steg fram emot Europas förening, med andra ord Europas förenta stater. Detta får väl tolkas så, att den nation som vill bli associerad medlem också måste vara beredd att överge sin nationella suveränitet för ett framtida Europas förenta stater. Skulle den uppfattningen som Monsieur Spaak här gör sig till tolk för delas av EEC:s förhandlare i associeringsfrågan, kan man väl utan vidare säga att Sverige kommer att stanna utanför. Att göra Sverige till ett landskap i Europa har, såvitt jag förstår, föga möjligheter att inom överskådlig tid vinna anslutning hos det svenska folket.

För övrigt har den amerikanska understatssekreteraren Georg Ball sagt ungefär detsamma som Monsieur Spaak. Amerikanerna satsar tydligen hårt för att nå fram till sitt stora mål — att skapa ett mäktigt Europas förenta stater, som politiskt och militärt skulle vara nära lierat med USA.

Men Amerikas förenta stater har också andra storpolitiska intressen att beakta och dessa sätter liksom en handelspolitisk gräns för USA:s välvilja gentemot EEC. Jag avser Amerikas förhållande till Latinamerika, Japan och Kanada och en del andra. Ur den synpunkten är det rätt intressant att konstatera, att det på sistone har träffats en amerikansk uppgörelse med EEC, som får sin stora betydelse för oss därigenom att den indirekt också blir en murbräcka mot EEC:s fruktade yttre tullmur likaväl som den blir det för Japan, Latinamerika och Kanada. Jag delar inte herr Wedéns uppfattning om att detta är en obetydlig sak. Jag tänker naturligtvis på den tulluppgörelse, som amerikanerna undertecknade med EEC i förra veckan, då man kom överens om tullsänkningar, som tidningarna har betecknat som saknande motstycke i amerikansk handelspolitik.

Situationen är ju den, att samma tullsänkningar som amerikanerna uppnår i

förhållande till EEC får återverkningar på samtliga GATT-länder. Vi har all anledning att notera detta med tillfredsställelse, dels därför att det är ett gott stycke på väg mot den tullsänkning som bl. a. vårt land har rekommenderat inom GATT, dels — och det är enligt mitt förmenande det allra viktigaste i dagens läge — därför att det ökar våra möjligheter att stå utanför EEC, om villkoren för anslutningen blir omöjliga att anta. EEC:s ekonomiska påtryckningsmedel blir med andra ord trubbigare för varje tullsänkning som åstadkommes inom GATT-ramen.

Intressant är det också att ta del av Sveriges handelsstatistik för 1961, som nyligen har publicerats i pressen. Läser man den, frågar man sig omedelbart hur denna statistik rimmar med allt talet om att Sverige skulle komma i ett katastrofläge om vi inte vinner anslutning till EEC. Varken handelssiffrorna för 1960 eller 1961 ger belägg för detta resonemang som så ofta föres. Och ändå borde ju trenden vid det här laget vara klart synlig, om det hade funnits verklighetsunderlag för alla de risker som vi har påståtts löpa om vi inte kommer innanför den gemensamma marknadens skyddande tullmur.

Vi ökade under 1961 vår export på EEC mera än på EFTA. På EFTA blev det cirka 10 procents ökning både på exportsidan och på importsidan. Men när det gällde EEC så ökade exporten med inte mindre än 11 procent, trots att importen i stort sett låg vid oförändrad nivå: vi ökade exporten på EEC med omkring 440 miljoner trots att importökningen stannade vid cirka 130 miljoner.

Vad jag har velat säga med detta mitt resonemang, herr talman, är att det finns tendenser i utvecklingen som gör att vi med relativt stor tillförsikt kan se framtiden an när det gäller Europamarknaden, oavsett om våra motparter vid EEC-förhandlingarna skulle visa sig förhandlingsvilliga eller ej.

Sveriges utrikespolitik

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Tillåt mig att liksom herr Ståhl nyss gjorde anförå några allmänna reflexioner, som eljest närmast anknyter till punkt 20 i statsutskottets utlåtande nummer 3, nämligen om upplysningsverksamhet i utlandet rörande Sverige. Som bekant har både chefen för utrikesdepartementet och chefen för handelsdepartementet i årets statsverksproposition föreslagit en icke oväsentlig utvidgning av denna informationsverksamhet. Jag och några medmotionärer har hävdad, att den statliga upplysningsverksamheten för närvarande är alltför splittrad och att det är nödvändigt att åstadkomma en samordning av de olika åtgärderna för att uppnå full effektivitet. Till den uppfattningen har nu också statsutskottet anslutit sig och föreslagit, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t talar om det.

Det är tillfredsställande att det i dag inte föreligger några delade meningar om att vårt land måste se till att omvärlden, framför allt den västliga, på ett effektivt sätt orienteras om och får förståelse för svenska förhållanden, för svenskt näringsliv och för svensk handels- och utrikespolitik. Men det är inte tillfredsställande, att man skall behöva tillgripa särskilda åtgärder i det syftet. Det är tvärtom djupt beklagligt att vi kommit i en sådan situation. Och man frågar sig vad anledningen härtill kan vara, vad det är som skapat den misstro mot svensk politik och svenska åtgärder över huvud taget som obestriddligen blivit allt mer påtaglig under senare år.

Vi har, herr talman, diskuterat den frågan förut här i kammaren och vi har gjort det tidigare i dag, men jag vill ändå — med risk för vissa upprepningar — föra fram en del synpunkter.

Först borde vi utan vidare kunna konstatera, att om missuppfattningar och missförstånd uppkommit, så måste vi — i varje fall till en del — ha oss

själva att skylla. Vi måste alltså ha uppträtt på ett sådant sätt, att vi givit anledning till missförstånd. Det är därför väsentligt att vi i första hand rannsakar vårt eget uppträdande och inte bara skjuter skulden på omvärldens bristande fattningsförmåga. Om vi inte gör det, lär den informationsverksamhet, som vi nu vill bygga upp, inte nå sitt verkliga syfte.

Vi kan tyvärr inte bestrida, att vi i vårt land inte sällan känner olust inför och gärna skjuter ifrån oss närliggande konkreta utrikespolitiska problem. Vi engagerar oss hårt i sådana spörsmål om det rör fjärran länder, men det som händer i vårt omedelbara grannskap vill vi mindre gärna syssla med. Vi är i många hänseenden isolationister; vi är rädda för det utländska. Man behöver bara lyssna en stund på en debatt här i kammaren om exempelvis liberalisering av kapitalrörelserna eller om försäljning av LKAB-aktier för att få klart för sig, att mången talare medvetet bygger sina argument på den fruktan, som han vet föreligger hos vida kretsar för utländskt inflytande då det gäller svenska naturtillgångar och svenska intressen över huvud taget.

Vad vår inställning beror på är svårt att säga. Att vi ligger i Europas periferi kan ha medverkat. Våra kontakter med omvärlden var länge begränsade både kvalitativt och kvantitativt. Kontakterna utövades av förhållandevis tunna skikt inom affärs- och kulturlivet. I detta hänseende har förhållandena särskilt under efterkrigstiden förändrats och förbättrats. Stigande utbildning och välbästand har skapat underlag för vidgat internationellt utbyte. En allt starkare känsla av beroende av omvärlden och av samhörighet med den har börjat växa fram. Speciellt tillfredsställande är, att just ungdomen av allt att döma är särskilt medveten om att vi inte längre kan eller får isolera oss eller skilja oss ut ur gemenskapen med

Sveriges utrikespolitik

andra, framför allt med det fria Europa.

Men trots detta har vår attityd till just samarbetssträvandena i Väst Europa alltför länge präglats av självtillräcklighet. På många håll i Väst Europa har man därför fått en känsla av att vi anser oss själva vara nog, att vi från höjden av vår höga materiella standard ser ner på våra mindre lyckligt lottade kolleger. Det dröjde som bekant länge, innan vi tog integrationsarbetet ute i Europa på allvar. Vi betraktade det med skepsis och misstro, och vad värre är — vi dolde inte vår skepsis och vår misstro.

Om vi här helt bortser från de många olämpliga uttalanden, som gjordes i Sverige — även på ansvarigt håll — sen sommaren och hösten förra året och som ute i Europa registrerades och väckte inte bara undran och misstämning utan också stark indignation, så är det likväl uppenbart, att den officiella diskussionen beträffande EEC här hemma i alltför hög grad präglats av och alltför mycket präglas av att vi måste på ett eller annat sätt medverka i EEC — inte av det positiva skälet, att vi sympatiserar med det europeiska samarbetet i och för sig, utan av det negativa skälet, att det kunde få ödesdigra konsekvenser för Sveriges ekonomi om vi måste stå utanför. Det har med andra ord förefallit som om vi nalkats Europa därför att vi ansett oss vara nödda och tvungna därtill och inte på grund av ett allmänt positivt intresse för den europeiska solidariteten. Så har i varje fall vårt handlande uppfattats inom vida kretsar ute i Väst Europa, och jag tror därför att det är angeläget och till och med nödvändigt, att vi här hemma försöker skapa ett mera aktivt intresse i alla läger för Europasamarbetet i och för sig — inte som ett nödvändigt ont utan som något annat, något värdefullt. Alla framsteg i det hänseendet måste delges Väst Europa. Dessa uttalanden i dagens regeringsdekla-

ration var välgörande positivt formulerade, och jag vill gärna uttrycka min tillfredsställelse över det.

Att nu fortsätta på den inslagna vägen och att delge Europa vårt, som jag hoppas, växande positiva intresse för samarbetssträvandena måste alltså, herr talman, vara en av de viktigaste uppgifterna för den svenska informationsverksamhet jag nyss talade om. Vi har inte lång tid på oss. Utgången av de inledda associeringsförhandlingarna kan i viss mån bli beroende av våra insatser på det informativa planet.

Ett annat område av betydelse för vår upplysningsverksamhet är självfallet vår utrikespolitik. Vi kan nämligen konstatera, att vår utrikespolitik under de senaste åren i synbarligen stigande grad föranlett undran och frågor inom Väst Europa. Samtidigt som jag upprepar vad många sagt förut här i dag och tidigare, nämligen att det inte råder några som helst motsättningar här hemma om att vi skall fullfölja vår alliansfria linje, vågar jag konstatera, att det förvisso icke heller råder några meningskiljaktigheter om att det svenska folket inte är neutralt i den meningen att det står likgiltigt iakttagande i den ideologiska kampen mellan demokrati och diktatur, mellan väst och öst, men jag är inte alldeles säker på att det förhållandet alltid kommer till tydligt uttryck. Missbruket, skulle jag vilja säga, av det folkrättsliga begreppet »neutralitet» i skilda sammanhang i debatten förefaller ha medfört, att många ute i Europa undrar var vi egentligen står. Innebär svensk politik av i dag, att Sverige inte tar ställning, inte vill ta ställning då det gäller de två mot varandra stående väsentliga politiska grundåskådningarna, frågar man sig. Att sådana funderingar har gått ut över vår goodwill är väl obestridligt. Och det gör sannerligen inte saken bättre, om vi genom vårt uppträdande skapar missförstånd och impopularitet även på andra sidan om järnridån. Då en fram-

Sveriges utrikespolitik

trädande representant för socialdemokraterna i Stockholms stad i en radiodebatt helt nyligen hävdade, att det inte gjorde så mycket att vi blev impopulära av väster, eftersom det uppvägdes av motsvarande impopularitet i öster, kan man bara konstatera, att det är bra mycket man skall få höra innan öronen ramlar av.

Vi måste alltså, herr talman, sakligt och övertygande för våra vänner i väster redovisa motiven för vår alliansfria politik. Vi måste skapa insikt om och förståelse för att vi valt den linjen, därför att vi i det läge vi nu befinner oss funnit att den bäst gagnar våra strävanden att bevara vårt oberoende, vår frihet och vår självständighet och i sista hand naturligtvis freden. Och att vi, då vi gjort vårt val inte bara tagit hänsyn till våra egna intressen utan också till våra grannars, framför allt Finlands. En riktig information i det hänseendet kan måhända också skapa insikt om att vår politik rent av är till fördel för båda de mot varandra stridande intressena. Herr Antonsson var för övrigt för en stund sedan inne på denna fråga. Då Norge och Danmark valt en annan väg och anslutit sig till NATO, har deras motiv varit desamma. De har funnit att det bäst gagnade deras säkerhet och deras trygghet att gå med i västblocket. Motiven är alltså identiska men medlen olika. Det finns ingen anledning att göra gällande att den ena lösningen är moraliskt högre än den andra. Det är det som vi måste få omvärlden att förstå, och det måste ingå i målsättningen för vår informationsverksamhet.

Det är, herr talman, minst lika viktigt att redovisa att vi är beredda att betala det fulla priset för vår politik, att vårt val kräver ett starkare eget försvar och väsentligt högre försvarskostnader än vad med oss jämförbara länder inom västblocket betalar för sitt försvar. Vi kommer alltså inte billigare undan än andra. I själva verket är det tvärtom. Jag tror därför att det svenska försva-

ret och det svenska försvarets styrka måste vara ett icke oväsentligt inslag i den kommande utlandsinformationen. Det är naturligtvis inte fråga om ett militärt sabelskramlande. Försvaret måste sättas in i sitt logiska sammanhang. Vi måste visa att försvarsutgifterna och resultatet av dem är en direkt konsekvens av vår utrikespolitik.

Ett nödvändigt led i propagandan måste också vara att påvisa den allmänna fredsbevarande effekt vi eftersträvar och som vi når genom det starka försvar vi obestridligen har och också måste ha. Det finns desto större skäl att påvisa detta, eftersom vissa — låt vara enstaka — röster under den senaste tiden i anledning av överbefälhavarens förslag ÖB 62 gjort gällande, att vi inte behöver lägga ned ens de belopp vi hittills har investerat i försvaret. Mellan alliansfrihet i fred, neutralitet i krig och ett starkt, effektivt försvar föreligger, som många talare redan har understrukit, ett obevekligt samband.

Slutligen, herr talman, vill jag med tillfredsställelse understryka några uttalanden i statsverkspropositionen, som visar en mera realistisk syn än ofta tidigare på den svenska utlandspropagandan, framför allt i Förenta staterna. Alltför länge har nämligen informationsverksamheten varit inriktad på att ge något slags romantiskt hembygds-skimmer även åt det moderna Sverige. Dalahästens, folkbrörelsernas, det sociala välståndets Sverige, medelvägens samhälle — i och för sig naturligtvis vällovligen informationsmotiv — har kommit att *helt* dominera bilden där ute, och det effektivt arbetande, tekniskt avancerade, moderna industrilandet har kommit i bakgrunden. Den utvidgade informationsverksamheten syftar nu till att ge Sverige en ny profil i Förenta staterna i det hänseendet. Behovet härav är påtagligt. Syftet säges nu vara att presentera Sverige som ett modernt industriland med hög standard, och till

Sveriges utrikespolitik

den målsättningen kan man med glädje ansluta sig.

Herr talman! Jag har bara velat allmänt belysa några stora frågor, som enligt min mening måste ägnas särskilt intresse vid utformningen av det förestående upplysningsarbetet. Jag har däremot inte i det här sammanhanget velat gå in på de olika informationsvägar som bör beträdas. Men det är alldeles klart, att arbetet är både ömtåligt och komplicerat, om man skall uppnå avsett resultat. I många hänseenden blir det fråga om ett arbete på lång sikt. Det är därför väsentligt, att verksamheten organiseras effektivt och att den mångfald insatser av skilda slag varom här är fråga, samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Det är behovet härav som särskilt har understrukits i de motioner, som jag omnämnde i början av detta anförande och vilkas syfte statsutskottet, som jag också nämnde, har anslutit sig till.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag satt och lyssnade till denna utrikesdebatt erinrade jag mig några ord, som en framstående politiker yttrade 1906, då han besökte Stockholm. Vid det tillfället såg allting mörkt ut, men han sade till sina kamrater: »Ge inte tappt! Vi måste segra, för vi har rätt!», och han segrade.

I dagens situation måste man uttala sin tacksamhet till vår utrikesminister, som vill tro på möjligheten att världens folk och nationer skall kunna mötas till ett fredligt samarbete och inte ge tappt i strävandena att lösa de problem vi står inför. Det finns anledning att till utrikesministern uttala stor tacksamhet — och det är en tacksamhet, som jag väl vågar säga att huvudparten av svenska folket hyser — för att han så målmedvetet och utan sidoblickar har velat tro på människorna och på möjligheten att genom att inte vara passiv kunna undvika att världens folk

går en mer eller mindre säker undergång till mötes.

Jag vill också understryka, att utrikesminister Undén har haft ett fast riktmärke för svensk utrikespolitik, och jag är glad över att det är han som främst har att svara för denna för svenska folket så viktiga uppgift.

När det gäller den fråga, som här har diskuterats, har det gjorts uttalanden av olika innebörd. Jag lade märke till att herr Cassel sade, att vi inte kan undgå att ta ställning i kampen mellan öst och väst. I det senaste anförandet av herr Bohman sades vidare att ur ideologisk synpunkt måste vi i Sverige fråga oss: Vilka länder är mest demokratiska, och vilka länder är ur svensk synpunkt mest attraktiva?

Ja, herr talman, demokratin följer tyvärr inte öst- och västgränserna. Det finns tendenser jämväl i väst, som för många demokrater måste te sig avskräckande, och det vore olyckligt om vi i Sverige, när vi skall bedöma internationella frågor, säger att »där går gränsen mellan öst och väst, där går gränsen mellan diktatur och demokrati». Ur svensk synpunkt har ju väsentliga inslag i den politik vi fört utgjorts av uppbyggnaden av sociala, ekonomiska och kulturella värden samt hänsynstagandet till människovärdet. För mig framstår det som självklart, när man skall se på dessa frågor ur ideologisk synvinkel, att gränsen inte går på det sätt, som en del talare här har gett uttryck för. Gränsen går i stället mellan de nedbrytande krafterna i världen och de som söker att bygga upp och bevara människovärdet.

Det behövs samarbete, det är klart. Det är därför betydelsefullt att man tar skälig hänsyn till den livssyn och den syn på människovärdet som kommer till uttryck i olika delar av vår värld. Vi har tyvärr alltför många gränser, rasgränser och andra, ute i världen, men vi bör komma ihåg, att hårdhet finns inte endast hos de stater, som

Sveriges utrikespolitik

går under beteckningen diktaturstater, utan att det jämväl finns stater, som bär namnet demokratier, vilkas politik i nuvarande läge utgör en fara.

Jag vill också säga, att när det gäller att visa hänsyn är det självklart, att vi här uppe i Norden skulle önska att vi i olika frågor kunde bedöma vad som är angeläget ur de synpunkter som vi gemensamt företräder. Det vore önskvärt att mera hänsyn toges till det gemensamma än till att bara vinna vissa kortsiktiga favörer.

Men, herr talman, vi har också anledning att glädja oss över en positiv inställning till den hjälp som ges över gränserna åt alla folk och nationer, och jag vill uttala min tacksamhet för detta.

När man nu säger att vi för att kunna upprätthålla vår neutrala utrikespolitik — jag tror det var herr Heckscher som sade det — måste tänka oss att skaffa oss ett atomförsvar, skulle jag vilja varna herr Heckscher och högern för att fortsätta med den politiken. Att säga till det svenska folket att vårt försvar, vars uppgifter vi så att säga har gemensamt stakat ut, skulle vara så helt beroende av att vi får atomvapen införlivade med det, skapar defeatism i olika avseenden. Jag vågar säga, att svenska folket, inte minst inför den diskussion som förs här i riksdagen från högerns sida, ställer sig frågan: Kan det tjäna någonting till att ge ut 3,5 miljarder kronor till det svenska försvaret, ifall det inte skulle få någon betydelse i en avgörande situation där försvaret skulle behöva brukas? Det är självklart att man med fog kan ställa den frågan. Om man försöker driva denna politik till sin spets — låt vara att det råder enighet i riksdagen i vissa avseenden men icke i andra — vågar jag påstå, att vi skulle få en sådan försvarsovilja som vi aldrig har räknat med hos det svenska folket. De som talar ivrigast för att vi skall skaffa oss atomvapen är kanske de som först skulle lämna landet i en kritisk

situation, medan alla de övriga skulle bli kvar och bli utsatta för atomvapnets oerhörda verkningar. Man måste dock undra, om det är rimligt att föra en så utmanande försvarspolitik, att vi redan i första omgången skulle bli ett krigsmål. Vi bör väl i stället liksom under de två senaste världskrigen försöka värna oss mot ofärd och bevara freden.

En annan fråga som diskuterats här gäller Sveriges anslutning till Europamarknaden. Det har i debatten hänvisats till vad statsutskottet skrivit, och man kan inte förneka att det är ganska vackert. Det sägs där: »Det är dock i rådande internationella marknadsläge ett allmänt intresse att staten — jämsides med sin kommersiella utlandsrepresentation och ordinarie utrikesförvaltning — med sina informationsorgan och sin allmänna upplysningsverksamhet bidrager till att stimulera och stödja det enskilda näringslivets ansträngningar att stärka och vidga de kommersiella kontakterna med viktiga marknader inom och utom Europa.» Och det sägs vidare: »En statlig upplysningsverksamhet med inriktning härpå skulle kunna bidra till att nya företag komma ut på exportmarknaderna och även vara av värde för den svenska småindustri, som strävar att vidga sina affärskontakter till att omfatta jämväl utlandet.»

Det där låter som sagt mycket vackert, men om man sammankopplar det med de problem som dyker upp när man nu så allmänt vill gå in för Europamarknaden och så ljusblått tror att man kan särskilja ekonomi och politik — det har vi aldrig lyckats med förut — vill jag fråga: Tror högern och folkpartiet att allt detta vackra tal har någon reell grund? Vi skall komma ihåg, att om det kommer att inträffa inom svensk handel och industri som förut har påtalats, nämligen att vi kommer att få uppleva att andra kapitalstarka makter lägger under sig både handel

Sveriges utrikespolitik

och industri så att vi blir direkt beroende av dessa länder, får vi visserligen pengar på kort sikt, men vi kommer att bli beroende på ett sätt som ur svensk synpunkt måste anses vara mycket allvarligt.

Det talades nyss också om att vi skulle vara rädda för konkurrens. Jag vill då upplysa om att någon sagt, att »konkurrens kan döda konkurrens». Om någon storstat på kort sikt vill ta död på den svenska företagsamheten och har möjligheter att organisatoriskt göra detta, så är det den lättaste sak i världen, eftersom det för de flesta aktieägare i vårt land är vinsten på aktierna som är det avgörande, och eftersom de flesta icke har förmåga att överblicka vad ett överförande av svensk industri och handel i utländsk ägo skulle innebära vet ingen vart det bär hän.

På tal om småhandeln vill jag erinra om att denna i vårt land nu brottas med stora problem. Varför är det så? Jo, därför att utvecklingen går emot större enheter och den mindre handeln försvinner. Detsamma är förhållandet med industrien. Nu vill jag fråga herr Heckscher: Har högern kommit underfund med att socialismen, som den har utmålat som ett spöke under många år, trots allt är nödvändig i en situation då det krävs större enheter. Menar högern och folkpartiet nu, att svensk handel och industri skall skyddas på det sättet, att staten övertar de väsentliga delarna av handeln och industrien för att göra det möjligt för oss att upprätthålla det näringsliv och den handel som är nödvändiga för vår standard, vår kultur och vår sociala välfärd och för att vi skall kunna behålla det människovärde som vi anser oundgängligt?

Om högern och folkpartiet verkligen sätter sig in i dessa problem, skall de bli på det klara med att det i nuvarande läge gäller att gå försiktigt fram och pröva varje åtgärd som vidtas, så att vi inte en dag skall behöva vakna upp och

finna oss vara en koloni eller en stat som man tar ifrån men vill ge litet åt.

Det är dessa synpunkter som jag velat framföra, och jag har velat framföra dem därför att man inom utrikesdepartementet bör se till att utrikespolitik och handelspolitik korresponderar med varandra. Rubriken på en diskussion mellan utrikesministern och någon annan person om ekonomi och politik får inte komma bort utan måste beaktas.

Herr Bengtsson i Halmstad framförde i hög grad bärande synpunkter. Utrikesministern bör leda arbetet och se till att vi inte förhastar oss med den följd som jag nyss nämnde, nämligen att vi vaknar upp i en situation som ingen önskat att vi skulle råka i.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr PALM (h):

Herr talman! Det har talats åtskilligt här i dag om Undénplanen, om nordiskt samarbete och om Europamarknaden. Att jag trots detta ämnar ta upp dessa problem till belysning ur vissa speciella synvinklar sammanhänger med den utomordentliga vikt jag tillmäter dessa frågor.

Undénplanen är internationellt sett inte ett originellt förslag. Den är till sin idé kopierad på den polska Rapacki-planen, och den sovjetryske ambassadören i Sverige fann sig vid ett besök hos statsminister Erlander den 6 november i föl föränslåten att erinra om att den svenske utrikesministerns förslag i FN »står i samklang med det av Sovjetunionen tidigare framförda förslaget om upprättande av atomvapenfria zoner, bl. a. i Nordeuropa».

Det finns anledning fråga varför den svenske utrikesministern framlade en plan, som redan på förhand kunde bedömas bli synnerligen kontroversiell och som kunde komma att framstå såsom ett för sovjetryskt propagandaändamål användbart initiativ. Att utrikes-

Sveriges utrikespolitik

nämnden i det sammanhanget förbigicks har tidigare med all rätt hårt brännmärkts här i kammaren. För den svenske utrikesministern med dennes långa erfarenhet kan det inte ha kommit som någon överraskning, att hans förslag blivit utnyttjat i propagandasyfte från kommunistiskt håll, inte heller att det skulle vålla motsättningar till och med i viss mån mellan de nordiska länderna, när dessa besvarade frågan från FN.

I detta sammanhang skulle jag vilja erinra om det sammanträde som hölls med Nordiska rådet i februari förra året. Från kommunistiskt håll hade väckts ett förslag om en atomfri zon i Norden. I ett inlägg erinrade då den svenske utrikesministern om att gällande praxis inom Nordiska rådet borde hindra upptagandet av ett spörsmål av denna art. Det är emellertid inte denna tolkning av praxis som har intresse utan följande yttrande av den svenske utrikesministern: »Nordiska rådet är inte avsett att vara ett forum för utrikespolitiska och militärpolitiska kontroverser, vilket ju lätt skulle bli händelsen om frågor av denna art toges upp.»

Den svenske utrikesministern var med andra ord då medveten om att upptagandet av ett förslag om en atomvapenfri zon lätt skulle kunna utlösa »utrikespolitiska och militärpolitiska kontroverser», men drog sig det oaktat inte för att några månader senare införa ett annat forum, nämligen FN, själv ta initiativet till ett sådant förslag.

Det var inte bara den svenska utrikesnämnden som förbigicks vid detta tillfälle. Trots de vackra orden om den nordiska familjen, som utrikesministern yttrat i dag och vid så många andra tillfällen, hade regeringen tydligen ingen tanke på att kontakta de övriga »nordiska familjemedlemmarna» i denna viktiga angelägenhet, som i allra högsta grad berörde deras förhållanden. Resultatet har ju också blivit att t. ex. Norge i sitt svar gått emot det svenskinspirerade förslaget.

De nordiska utrikesministrarna hade en sammankomst i Köpenhamn så sent som i september månad förra året — d. v. s. månaden innan Undén-planen framlades för FN, och vägen mellan de nordiska huvudstäderna är inte längre än att kontakter som försumrats i september skulle ha kunnat tas i oktober före en svensk framstöt i FN. Med tanke på regeringens så ofta deklarerade vilja att upprätthålla ett intimt nordiskt samarbete — en fråga som ju för övrigt skall konkretiseras vid mötet med Nordiska rådet i Helsingfors nästa vecka — är det i högsta grad anmärkningsvärt, för att inte säga uppseendeväckande, att önskvärldheten av det nordiska samarbetet totalt glömdes bort av den svenska regeringen före förslagets framläggande i FN i höstas.

För att ännu ett ögonblick återgå till utrikesministermötet i Köpenhamn i september gjordes där följande uttalande: »Under behandlingen av nedrustningsproblemet konstaterades enighet om att det i nuvarande världsläge mer än någonsin är nödvändigt att verkliga förhandlingar inledes om allmän nedrustning under effektiv kontroll.»

Om utrikesminister Undén åtminstone knutit ett så klart formulerat kontrollkrav till sitt förslag i FN, skulle det ha varit svårare för östsidan att inkassera det som en propagandavinst. I det anförande den svenske utrikesministern höll vid framläggandet av förslaget om den atomfria zonen underströks ju också att kontrollfrågan helt enkelt saboterats från sovjetryskt håll vid Genèvekonferensen genom inkastandet av plötsliga förslag med helt nytt innehåll. Vilket syfte detta sprängande av Genèvekonferensen hade, framgick av de därpå följande gigantiska sovjetryska atomsprängningarna i Norra ishavet.

I det svar den svenska regeringen avgivit på sin egen utrikesministers via FN distribuerade fråga har bl. a. kontrollproblemet berörts. Detta är ju också av avgörande betydelse och borde ha

Sveriges utrikespolitik

markerats än tydligare, vilket även kunde ha varit fallet i dagens regeringsdeklaration. Där talas det visserligen om kontrollfrågan, men i stället för det klara och koncisa språket vid det nordiska utrikesministermötet i Köpenhamn återfinnes, som redan påpekats i debatten, kritiska glidningar av typen »ytterlighetsgående perfektionism» i fråga om kontrollkraven.

När det gäller europasamarbetet har herr Heckscher tidigare i dag uttalat vikten av att vi i vårt land ger uttryck åt en klart positiv linje. Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om några ord av den tidigare understatssekreteraren i brittiska Foreign Office, lord Vansittart, som mitt under brinnande krig funderade över frågan hur efterkrigstidens Europa skulle kunna byggas upp på nytt. Han skrev bl. a. följande ord i memoarverket »Lessons of my life»: »Om vi inte kan lära oss att tänka och känna europeiskt så kommer Europa att gå sin väg utan oss. Andra inflytanden kommer att uttränga vårt, och vi går mot den värsta formen av isolering: den där vi är föremål för våra grannars misstro och ovilja. Det skulle vara en olycka för oss och för Europa.»

Lord Vansittarts ord är i dag, tjugo år sedan de skrevs, högaktuella i England, men de är det också hos oss. Efter de beslut som fattats i vår riksdag befinner vi oss inte i det läget att vi kan ansöka om medlemskap i EEC. Till skillnad från England, Danmark och Norge har vårt land valt att ansöka om associering. Det är självklart att alla goda krafter måste samverka i försöken att uppnå bästa möjliga associationsavtal — en punkt där ju herr Heckscher och handelsminister Lange varit ense tidigare i dag.

Från regeringspartiets sida är man numera angelägen om att markera sin samarbetsvilja med EEC och det har också skett här under denna debatt. Tidigare har inställningen varit desto svalare, och om jag förstod herr Bengts-

son i Halmstad rätt är den alltför ganska sval på socialdemokratiskt håll något som inte bidragit till att göra utgångsläget för förhandlingarna särskilt gynnsamt för vår del.

För att ge ett auktoritativt besked om de synpunkter som förestavat oviljan inom svensk socialdemokrati mot tanken på europasamarbetet kan jag hänvisa till Clas-Erik Odhners häromdagen utkomna bok Sverige och Europa, i vilken han på uppdrag av LO och Kooperativa förbundet ger en utförlig redogörelse för EEC-frågan.

Odhner hänvisar till den olust och skepsis man känt på socialdemokratiskt håll inför tanken på samarbete med länderna inom den gemensamma europeiska marknaden. Orsaken härtill anges bl. a. vara att flertalet länder i dagens Europa har konservativa regeringar, vilka enligt socialdemokratisk mening upprätthåller ett »oupplyst penningvälde» — till skillnad således mot vår inhemska upplysta folkhemsregim!

Man får vara glad över att det sent omsider gått upp för regeringen att den attityden är ohållbar, och Odhner ger i sin bok goda skäl för att Sverige måste satsa på europasamarbetet, liksom både konservativa och socialdemokrater gör det runt om i Europa. Det får inte bli så — för att tala med Odhner — att vårt land »blir något slags socialt och politiskt Skansen, dit man turistar för att titta på Idyllen».

Det har talats åtskilligt om nödvändigheten av enighet kring för vårt land väsentliga ting. Och visst är det oändligt värdefullt med en sådan enighet framför allt kring vårt lands försvarspolitiska målsättning. Men oppositionen skulle dåligt rykta sitt värv, om den inte slog larm, när regeringen visat otillräcklig klarsyn — t. ex. i marknadsfrågan under lång tid — och när den ger sig in på utrikespolitiska framstötter av så i flera avseenden diskutabelt slag som Undénplanen. Det skulle, herr talman, ha varit ett dåligt betyg åt vår

Sveriges utrikespolitik

demokrati, om det i dessa utomordentligt betydelsefulla frågor varit tyst i det politiska ledet i vårt land.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Bara några få ord i anledning av herr Palms yttrande. Han kritiserade mig och regeringen för att vi inte hade kommit ihåg samarbetet med Norge och Danmark när det gällde detta uppslag i fråga om nedrustningen. Han menade att det var en kontroversiell fråga. Därför borde ingenting ha skett annat än i samförstånd med våra nordiska grannländer. Vidare citerade han ett uttalande av mig i Nordiska rådet förra året till stöd för sin uppfattning att kontroversiella frågor inte borde beröras i Nordiska rådet.

Vad beträffar spørsmålet om Nordiska rådet i detta sammanhang vill jag påpeka, att den synpunkt, som låg till grund för mitt anförande, var att Nordiska rådet inte brukar befatta sig med utrikespolitik. Det har varit en tyst förutsättning ända från början att Nordiska rådet inte skall syssla med utrikespolitiska frågor. Det är helt naturligt då de länder, som är medlemmar i Nordiska rådet, har vitt skilda utrikespolitiska målsättningar.

Herr Palm tycktes också mena att det över huvud taget inte skulle få göras — inte heller i Förenta Nationerna — någon insats från svensk sida i nedrustningsfrågan som inte skedde i samförstånd med våra grannländer. Emellertid är det uppenbart att Sverige har en annan ställning i detta sammanhang just med hänsyn till att vi för en självständig utrikespolitik och en annan utrikespolitik än våra båda nämnda grannländer. Det vore väl orimligt, om Sverige från sina förutsättningar inte skulle få i spørsmål om nedrustningen framlägga förslag eller göra inlägg, som vi ansåge i och för sig lämpliga och som möjligen skulle kunna leda till ett eller an-

nat resultat som vore välkommet, endast av den anledningen att våra grannländer, som för en annan utrikespolitik än vi, till äventyrs inte skulle vilja gå på samma linje. Vi har haft kontakt med våra grannländer, både i New York och i Sverige, innan vi lämnade vårt svar på generalsekreterarens fråga. Vi har haft ingående samtal för att de skulle bli medvetna om våra tankegångar. Men det har säkerligen aldrig fallit någon in, vare sig där eller på annat håll, att vi skulle avstå från en plane-rad insats därför att våra länder hade olika utrikespolitik. Nedrustningen är ett så stort problem i och för sig, att den kräver även av de mindre makterna att de följer debatterna, och om ett dödläge i en debatt kan hävas för ögonblicket genom nya uppslag är dessa nyttiga och viktiga. Det betyder ingenting om uppslaget sedan tages upp som en poäng för den ena eller den andra sidan. Vi kan inte låta det vara avgörande för våra insatser, huruvida de kommer att vinna anslutning från den ena eller den andra maktgruppen. Vi försöker göra våra inlägg och resolutionsförslag på det sättet att vi själva anser dem objektivt riktiga.

Jag kanske skall gå in litet närmare på resonemanget om att kärnvapenfria zoner ovillkorligen skulle vara till nackdel för den ena sidan och till fördel för den andra sidan, att det sålunda skulle vara en omöjlig spelöppning när det gällde nedrustningsproblemet. I och för sig är militära baser på andra länders territorier föga förenliga med ett fredstillstånd; det framgår bl. a. av det förhållandet att de olika nedrustningsprogram, som under åren har presenterats i FN, som en naturlig och viktig åtgärd innehållit förslag om avvecklande av militära baser på annan stats mark. Ingen vill väl förneka att befintligheten av baser på andra länders territorier är en kvarleva från kriget, som så snart som möjligt bör försvinna i fredens och samsjans intresse. Men då kommer den in-

Sveriges utrikespolitik

vändningen att under vissa geografiska och politiska förhållanden skulle avlägsnandet av baser kunna innebära ett gynnande av den ena sidan på den andras bekostnad. Man frågar sig då om inte detta strider mot den accepterade principen att nedrustning skall ske på sådant sätt att den militära balansen inte rubbas. Detta beror på. Om båda sidor disponerar över militära baser i andra länder behöver ett avtal om ömsesidigt nedläggande av dessa baser inte innebära någon ensidighet eller gynna den ena parten på den andras bekostnad. Men om nu endast den ena parten har baser på främmande mark, är det då nödvändigt att en sådan programpunkt i nedrustningskomplexet, som betyder nedläggande av baser, ovillkorligen skulle missgynna den ena sidan? Man får tänka litet längre. Man får göra klart för sig att begreppet balans inte är ett lättolkat begrepp.

Det vore lättare att göra jämförelser mellan olika parter rustningar, om de hade byggt upp sitt militärväsen efter någon gemensam mätsticka. Om militärväsendena i de stora makterna hade kommit till under jämförelse med varandra och under något slags avtalsmässighet, kunde man säga att den minsta avrustning på ena sidan skulle innebära en rubbning av balansen, men så är ju inte förhållandet. Varje stat har byggt upp sina rustningar efter eget godtycke. Den ena staten kan vara starkare på ett område, den andra på ett annat. Från vilken sida man än försöker att nysta upp nedrustningshärvan skall man säkert göra den erfarenheten att någon stat anser sig missgynnad.

Om vi håller oss till superstormakterna kan det hända att den ena är långt överlägsen på ett visst område och att en reduktion som drabbar detta område av rustningarna endast medför att överlägsenheten inte blir fullt så markerad som den var förut. Resonemanget blir, summariskt sett, följande: Avskaffandet av militära baser — jag tänker nu på

kärnvapenbaser, som det har varit fråga om i dag — är i och för sig ett framtidsmål. Kan man inte uppehålla jämvikten genom att samtidigt avrusta baser på båda sidor av det skålet, att den ena sidan inte har baser av samma typ eller under samma geografiska förhållanden som den andra, finns möjligheten att välja ut andra rustningar för att ge kompensation åt den stat som till äventyrs drabbas hårdare av en reduktion. Det tillkommer ju i sista hand medlemsstaterna själva att bestämma vad de vill eller inte vill gå med på, hur långtgående nedrustning de vill godta, vilket kontrollsystem de vill acceptera o. s. v.

Det som skedde i höstas i generalförsamlingen i New York var ju att det antogs en resolution som innehöll en uppmaning till medlemsstaterna att tala om, huruvida de ansåg att det behövdes särskilda villkor för att de skulle kunna acceptera en kärnvapenfri zon. Man bad alltså att få höra deras villkor närmast i syfte att kartlägga situationen och få större klarhet om vad det är som hindrar att dödläget i debatten om nedrustning kan komma att brytas.

Jag kan erinra om att Rapackiplanen — som den föregående talaren nämnde — förekommer i ett par versioner. I den senaste togs det med i beräkningen att om kärnvapenbaser skulle läggas ned på västtyskt område, skulle i stället förhandlingar äga rum om minskning av konventionella rustningar till förmån för den stat som fick avstå från kärnvapenbaser. Man erbjöd alltså som kompensation en minskning av de konventionella rustningarna på den andra sidan, ehuru det givetvis inte närmare preciserades i vilken utsträckning eller på vad sätt dessa minskningar skulle ske.

Den svenska aktionen går således helt enkelt ut på att bryta det dödläge som råder och få staterna att diskutera nedrustningen från en annan utgångspunkt än hittills.

Sveriges utrikespolitik

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr PALM (h) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller mitt uttalande om vad utrikesministern sagt vid Nordiska rådets session förra året så underströk jag att det inte var frågan om praxis som därvidlag hade intresse. Jag föreställer mig att vi alla är överens om att det var fullt riktigt att förslaget om en kärnvapenfri zon inte blev föremål för diskussion inom Nordiska rådet. Vad jag påpekade var att den svenske utrikesministern karakteriserade förslaget på det sättet att det kunde leda till utrikespolitiska och militärpolitiska kontroverser. Om ett förslag har denna karaktär, får väl samma risker förutsättas vara för handen, om förslaget framföres inför ett annat forum. Detta har även visat sig vara fallet. Meningarna har, när saken förts inför FN, varit ytterst delade beträffande förslagets lämplighet i den givna situationen.

Det är alldeles riktigt som utrikesministern här sagt att det redan tidigare väckts förslag av liknande art från den polske utrikesministern Rapackis sida och från andra håll och att det alltså inte är fråga om någon nyhet. Men just därför kan det diskuteras, huruvida det nu skulle föreligga större förutsättningar än tidigare att åstadkomma den inbrytning i dödläget som i och för sig skulle vara önskvärd. Det är ju mycket omtvistat, huruvida förslaget om en kärnvapenfri zon verkligen skulle ha den effekten.

Hans excellens herr utrikesministern framhåller att den svenska regeringen tagit kontakt med de nordiska grannländerna innan det svenska svaret på FN:s fråga lämnats. Detta är naturligtvis i och för sig mycket bra, och att kontakterna har varit fruktbärande framgår därav att den svenska regeringens svar i flera avseenden innehåller nyanser som väsentligen skiljer sig från själva förslaget i FN. Svaret före-

gicks ju också av kontakter med den svenska utrikesnämnden, vilket inte var fallet innan förslaget framlades. Att den svenska regeringens svar således blev mer tillfredsställande än själva förslaget tyder enligt min mening just på att det skulle ha varit mycket lyckligt, om redan före förslagets framläggande kontakter tagits såväl med de nordiska grannländerna som med utrikesnämnden.

I denna replik hinner jag inte gå in på den mycket intressanta översikt som utrikesministern gav av bakgrunden till försöket att få det att lossna i nedrustningsfrågan. Vi vet att liknande försök tidigare varit ofruktbara, men man bör ju inte därför ge upp hoppet om att det verkligen skall lyckas att bryta dödläget. Däremot hyser jag den bestämda uppfattningen att det förslag, som nu senast från svensk sida framlagts i FN, inte lett nämnvärt framåt — kanske inte ens ett tuppffjät — och när därtill kommer att förslaget ur andra synvinklar är synnerligen diskutabelt har vi från vårt håll ansett oss böra opponera mot det.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall ta upp det senaste meningsutbytet mellan hans excellens ministern för utrikes ärendena och herr Palm. Av det ser vi hur olyckligt det är att riksdagen ställs i efterhand.

Den socialdemokratiske gruppledaren i kammaren, herr Gustafsson i Stockholm, framhöll att en utrikesdebatt är ganska meningslös här i riksdagen, eftersom vi ingenting har att säga. Hur var det med frågan om den kärnvapenfria klubben? Inte ens utrikesnämnden fick diskutera detta utomordentligt viktiga spörsmål. Vare sig man delar utrikesministerns uppfattning eller herr Palms finner man det väl givet att den svenska riksdagen i hög grad har ansvaret för försvarspolitiken. I vad mån man sedan vill överlåta andra utrikes-

Sveriges utrikespolitik

frågor åt regering och utrikesnämnd kan diskuteras.

Vi kommer alltså i andra kammaren in på en debatt på detta plan om en så stor fråga först sedan stormakter och andra länder har sagt eller säger sin mening och några har uttalat farhågor för att ett genomförande av förslaget skulle försvaga Västern. Utrikesministern har hävdatt uppfattningen att det inte skulle göra det. Det beror på det utrikespolitiska läget. Föregående talare framhöll t. ex. svårigheterna att kontrollera om Kina får atomvapen.

Man talar nu om atomvapenfria zoner, eller atomfria, som det sägs i regeringsförklaringen med ett populärt och missvisande uttryck. Inga länder lär kunna avstå från atomenergi för fredligt bruk. Beteckningen atomfri kan vålla visst missförstånd, ty vi är väl ändå överens om att atomenergien överallt skall brukas för fredliga ändamål.

Jag skall, herr talman, ta upp en sak som herr Bengtsson i Halmstad berörde. Handelsminister Lange framhöll i sitt anförande att ståndpunkterna i själva verket har närmat sig varandra. Vi är kanske överens om att när vi går in i ett förhandlingsläge inte se tillbaka så mycket på tidigare stridigheter. I en sådan debatt har det väl från båda parter sida blivit överord. Herr Bengtssons argumentering gick emellertid ut på att om president Kennedy nu får igenom sitt förslag om reduktion av tullarna, skulle det inte ha särskilt stor betydelse om vi kom med i EEC. Herr Bengtsson i Halmstad är dock i dessa frågor en framträdande representant för det socialdemokratiska partiet och sitter i utrikesnämnden. Hans resonemang slog nästan ihjäl den positiva ton som låg till grund för regeringsförklaringen och inte minst statsrådet Langes yttrande i denna kammare. Vad skall den svenska opinionen tro?

Läs Arne Geijers anförande i första kammaren föregående år beträffande denna fråga! Trots sin kritiska hållning

till uttalanden från höger- och folkpartiet understryker LO-ordföranden klart vikten av att Sverige kommer med i EEC. Nu säger herr Bengtsson i Halmstad att om bara tullarna reduceras så har inte frågan om ansökning till EEC någon större betydelse. Jag tror, herr talman, att det är ganska farligt att komma med en sådan uppfattning inte minst i detta skede av debatten. För ett par timmar sedan hade vi väl alla det intrycket att det i stort sett rådde enighet beträffande denna fråga. Men så kastar man plötsligt i debatten in ett påstående om att vi inte behöver hysa någon större oro även om Sverige inte ens blir associerad medlem. Jag hoppas att herr Bengtsson i Halmstad vill ge en närmare förklaring till hur han ser på denna sak.

Det har tidigare här i kammaren sagts att hur vi än handlar kommer det att finnas makter som misstolkar vår alliansfria politik. Jag fick också det intrycket att utrikesminister Undén gjorde sitt bästa för att rikta ett angrepp mot den svenska högern därför att högerpartiet slagit vakt om försvaret när det gäller frågan om svenska atomvapen eller icke. Jag kan hänvisa till en artikel i Tiden av major Nils Sköld, där han helt sluter upp kring ÖB och pekar på det delvis nya läge vari vår försvarsfråga har kommit. I samma tidskrift har utrikesministern själv understrukit det ytterst olyckliga i det förhållandet, att Sovjetunionen förra året återupptagit atomsprängningarna, och med all rätt riktat kritik mot Sovjetunionen. Hur falska är inte de sovjetryska anklagelserna mot Amerikas förenta stater därför att man i denna situation hotar med atomvapenprov! Utrikesminister Undéns uppsats i Tiden kan inte tolkas på annat sätt än att han anser att Sovjetunionens handlingssätt har försvårat möjligheterna att nå en överenskommelse.

Jag skall, herr talman, sluta med att anföra ett exempel på hur man från

Sveriges utrikespolitik

främmande makters sida missförstår partiernas handlande i den svenska riksdagen. Nyligen kunde i Nyheter från Sovjetunionen läsas ett uttalande om att det hade varit den svenska högers käraste dröm att Sverige skulle gå med i Atlantpakten. Ja, det är några få talare som här i riksdagen yttrat sig om Atlantpakten — herr Wedén var fram till 1950 ibland inne på saken och herr Osvald har i första kammaren någon gång uttalat sig för Atlantpakten — men vilka ställningstaganden i den vägen har gjorts från partiernas sida?

Herr Heckscher läste här upp ett yttrande av utrikesutskottet, som visar högers anslutning till alliansfriheten, men inte desto mindre söker man i ett organ för främmande makt att miss-tänkliggöra ett svenskt parti i denna mycket betydelsefulla fråga. Det hade ju inte erbjudit några svårigheter för vederbörande att inhämta fakta om den svenska utrikespolitiken. Jag måste säga att det är ett skrämmande vittnesbörd om viljan att missförstå, när man på lösa grunder kommer med anklagelser mot ett parti.

Herr talman! Om tiden hade medgivit det, skulle jag här gått in på de mycket värdefulla synpunkter rörande utvecklingsländerna, som Gunnar Myrdal redovisat i de två senaste häftena av tidskriften Tiden. Han riktar där skarp kritik mot vårt sätt att handlägga den frågan, och det kan väl ändå inte undvikas att den kritiken sätter sina spår i den svenska debatten om dessa spørsmål — så mycket mer som Gunnar Myrdal i dessa artiklar fastslår att det vore olyckligt om en fråga av denna vikt skötes så att svenska folket inte får reda på vad saken verkligen gäller.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Braconier närmare studerar i protokollet vad jag sagt, tror jag han skall komma underfund med att jag bara sade, att när det

ute i världen vidtas tullsänkningar som så att säga faller under GATT-bestämmelserna, så får det indirekta verkningar också för vårt land, och detta i sin tur förändrar situationen. Och om vi tänker oss så långt in i en hoppfull framtid att alla tullar genom GATT tas bort länderna emellan, så måste väl herr Braconier ändå medge att situationen då blir en annan. Och denna något annorlunda situation har faktiskt redan inträtt i och med att amerikanerna tillsammans med EEC-länderna i Genève kommit överens om att vidta vissa tullsänkningar. Man får väl ändå inte vara så till den milda grad beredd att gå med i EEC att man inte vågar se uppenbara fakta i ögonen!

Sedan ville herr Braconier också veta hur jag ser på frågan om Sveriges associering till EEC. Jag vill svara att jag där har precis samma uppfattning som regeringen. Om det är möjligt att vinna en associering, som garanterar att vi kan fortsätta vår traditionella neutralitetspolitik, så skall jag ingalunda ställa mig hindrande i vägen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Braconier började sitt anförande med påståendet att jag sagt att det var onödigt med en utrikesdebatt, och med utgångspunkt från den felciteringen ville han insinuera att jag menade att regeringen själv skulle sköta utrikespolitiken. För att det inte där skall uppstå något missförstånd, vill jag ordagrant läsa upp vad jag sade tidigare: »Egentligen är väl en utrikespolitisk debatt i dag tämligen överflödig. Det verkar på något sätt ansträngt att diskutera saker, som vi ju ändå i stort borde vara överens om.» Jag gjorde alltså begränsningen »i dag», och jag vidhåller uppfattningen att det i dag inte finns någon större anledning att diskutera utrikespolitiken.

Men med detta vill jag ingalunda göra gällande att vi skall överlämna beslu-

Sveriges utrikespolitik

tanderätten i de utrikespolitiska frågorna helt till regeringen. Tvärtom diskutera vi dem kanske alltför litet här i riksdagen. I mitt tidigare inlägg gjorde jag också den reservationen att jag förutsatte att riksdagen och utrikesnämnden mycket noga skulle hållas informerade om gången av förhandlingarna med EEC.

Jag vill sluta med att säga till herr Braconier att han ju själv befinner sig i den situationen att han är beredd att överlämna utrikespolitiken — eller i varje fall stora delar av densamma — till EEC:s olika organ i Bryssel.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag fäste mig vid i herr Gustafssons i Stockholm anförande var just det han själv nu citerade, nämligen att en debatt om utrikespolitiken var onödig och verkade ansträngd. Jag menar att det hade varit ytterst angeläget att den svenska riksdagen i ett tidigare skede hade fått möjligheter att diskutera den stora frågan om de atomvapenfria zonerna och då hade fått verkningarna av en sådan politik klarlagda. Nu kommer den debatten först sedan man i stormakterna har diskuterat frågan från olika utgångspunkter. Därvid har en del hävdats att sådana zoner försvagar Västerås ställning, medan andra har gått på utrikesministrernas linje. Jag anser att det är mycket viktigt att vi har fått denna utrikesdebatt, men den kommer alldeles för sent.

Sedan har väl ingen i denna kammare velat överlåta hela bestämmanderätten på någon annan, utan vi vill givetvis som i andra internationella organisationer vara med om att utforma politiken. Är man medlem i en organisation, så överlämnar man väl inte åt andra att bestämma. Man har väl i det långa loppet också något att säga till om själv. Det har vi också.

Herr Bengtsson i Halmstad sade att hans anförande inte var avsett att reducera betydelsen av EEC, ty han till-

erkände det viss betydelse. Det var emellertid ett uttalande av herr Bengtsson som jag vände mig mot. Han säger att om Kennedy får igenom sitt förslag om sänkning av tullarna och GATT följer med, då blir denna fråga inte av någon större betydelse och man kan med viss optimism se tiden an. Mot detta framhöll jag att det inte bara är fråga om tullarna när det gäller EEC. Det är fråga om ett samarbete som Förnta staterna själva, oberoende av hur det går med Kennedys tullpolitik, fäster stort avseende vid. Inte minst Amerika har varit en drivande kraft när det gällt att stimulera europeisk samverkan. Jag uppfattar därför liksom många i denna kammare herr Bengtssons i Halmstad anförande som onödigt negativt i förhållande till både den regeringsförklaring vi fått här och det uttalande av handelsministern, där han säger att motsättningarna inte är så stora utan att vi alla hävdar ett gemensamt intresse.

Det är icke utan betydelse man i utlandet ser att den svenska riksdagen erkänner att det är viktigt att vi gör vad vi kan för att skapa ett gott samarbete och i någon form komma med i EEC.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Först ett par ord till herr Heckscher. Han sade att citaten i tidsskriften Tiden kring problemet om Internationalism och associering var korrekta. Det är självklart att de var så och skall så vara. Hur skall vi annars i ett demokratiskt samhälle som det svenska kunna driva den upplysande politiska debatt, som fordras för att vårt samhällsskick skall kunna fortsätta att utvecklas i demokratiska former?

Det är ett avsnitt i den nu aktuella utrikesdebatten som intresserar mig särskilt, och det är *graden* av associering i den framställning som vi nu riktar till EEC. Det är givet att man kan säga att allt inte kan diskuteras offentligt. Men jag anser att graden av associering inte

Sveriges utrikespolitik

är en sådan detalj i det förestående diplomatiska förhandlingsarbetet att den utan vidare kan överlämnas dit, ty det är en betydelsefull politisk fråga, vilken grad av associering vår framställning kommer att avse.

Associeringsgraden kommer att bli betydelsefull för vårt framtida politiska och ekonomiska arbete här i landet. Associeringsgraden är inte, som somliga ibland har velat göra gällande, en moralisk fråga, där det skulle vara finare eller mera moraliskt att ha den ena associeringsgraden i stället för den andra. Det har tydligt av framstående ledare från EEC framhållits, att EEC tillåter många grader av associering. Senast har det kommit till uttryck i EEC-parlamentets politiska kommittés rapport, som avlämnades i januari i år, där man talar om en kontinuerlig skala av förbindelser med Gemenskapen och sedan i detalj diskuterar tänkbara associationsgrader. Men vad man betonar i det sammanhanget är att en associering skall ske på ett sådant sätt att konkurrensen mellan låt oss säga vårt näringsliv och EEC:s näringsliv skall ske på rättvisa grunder. Vi skall inte kunna förhandla om en tullunion och sedan inte gå med på andra bestämmelser för att därigenom skapa möjligheter för oss att betala lägre löner till våra arbetare och tjänstemän än vad EEC-staterna betalar och på det sättet konkurrera från ett alltför gynnsamt utgångsläge. Vi är tvungna att vara med om harmonisering o. d. och därvidlag finns det inga problem från vår sida, såvitt jag förstår. Vi är också tvungna att följa konkurrensövervakningsbestämmelser liknande dem som EEC har. Vi får inte tillåta orättvis prissättning genom monopol, utan våra monopol skall också kunna kontrolleras från EEC:s sida.

Ett rättvist konkurrensläge vid sidan av en associering av den ena eller andra graden är en självklar sak för oss. Men lika självklar är inte frågan om de fria kapitalrörelserna inom EEC och

mellan oss och EEC till följd av en associering. Det är en fråga som kan komma att ställas i centrum för de förhandlingar som förestår.

Att det är en betydelsefull fråga är uppenbart. Jag vill bara citera vad man nyligen har framhållit från Industriförbundet i en publikation, där man gått in på kapitalrörelserna, som i hög grad berör såväl riksdagens som Kungl. Maj:ts möjligheter att agera i fortsättningen inom det svenska näringslivet. Det heter i den bedömning som gjorts i den nämnda publikationen: »Det är helt naturligt att en fullständig frigörelse av kapitalrörelserna i längden inte kan förenas med en sådan ekonomisk politik i vårt land, som är betydligt expansivare än den som förs i utlandet. Något sådant skulle ju leda till störningar i betalningsbalansen, vilket i sin tur måste få ekonomiskt-politiska konsekvenser. En liberalisering av kapitalet måste därför i princip förenas med en samordning av ländernas ekonomiska politik, något som för övrigt måste anses ligga i den ekonomiska integrations idé: vill man inte ha fria kapitalrörelser och ekonomisk-politisk samverkan, vill man heller inte ha ekonomisk integration.»

Jag anser att det citatet är lika korrekt som de som tidigare behandlats här i dag.

Det är klart, enligt uttalanden från olika håll, att om vi ger oss in på frågan om fria kapitalrörelser så binder vi våra händer och överlämnar initiativet till dem som har de stora kapitalen. Det är ett helt annat problem om två länder av ungefär samma storlek, låt oss säga Tyskland och England, träffar en överenskommelse om fritt kapitalutbyte. Det betyder att ett land kan köpa tillgångar i det andra landet, men det andra landet kan också köpa i det första.

Träffar ett stort land och ett litet land en liknande överenskommelse om fritt kapitalutbyte, blir de praktiska konsekvenserna inte desamma, utan det

Sveriges utrikespolitik

lilla landet blir i hög grad beroende av det stora. Vi kan tänka oss konsekvenserna av fria kapitalrörelser mellan Sovjet och Finland, med rätt att köpa tillgångar inom respektive stater, för att förstå vilka politiska konsekvenser en sådan handlingsfrihet på det ekonomiska området skulle få.

Liknande är situationen för vår del gentemot EEC. Vi är ett litet land — ett hundratal industrier har hand om tre fjärdedelar av vår export. Det hundratal industrier hänger redan nu finansiellt samman. Det är inte fråga om något hundratal självständiga företag, utan om betydligt färre. Dessa företag kan köpas in av kapitalstarka företag på kontinenten. Det betyder att våra råvaror, våra halvfabrikat och våra exportvaror över lag kan komma i händerna på intressen på kontinenten, där det finns mäktiga kapitalresurser. Prissättningen bestäms sedan där, inte här. Sysselsättningsgraden i gruvorna, i skogsbruket, i skogsindustrierna bestäms söderifrån och inte här. Eftersom prissättningen bestäms därifrån bestäms också den vinstmarginal, som de svenska företagen i fortsättningen skall visa upp, från detta håll. Det betyder att det skatteunderlag som stat och kommun har att arbeta med i fortsättningen kommer att bestämmas av de nya ägarna i Centraleuropa och med hänsyn till deras önsknings om kapitaltransfereringar.

Om vi från svensk sida säljer företag till kontinenten, betyder det att de svenska kapitalägarna får pengar i händerna och, under förutsättning av en fri kapitalmarknad, kan investera dessa pengar där de ger den bästa avkastningen, låt oss säga i det tätbefolkade Centraleuropa. Där kan man köpa arbetskraft billigt, där finns industriell tradition och forskning i gång, där får man låga transportkostnader i flera avseenden.

Vi skall inte räkna med annat än att de privata kapitalintressena, om stats-

makterna genom en associering ger möjligheter till fria kapitalrörelser och binder sina egna händer, kommer att utnyttja situationen.

Den situationen innebär också att svenska kapitalintressen kan sälja till utlandet och göra det i företag där, som de själva äger. Det betyder att de kan ha ett förvaltningsbolag någonstans i Centraleuropa och till det företaget sälja sina egna företag i Sverige. De svenska företagen blir då ägda av utländska företag, som visserligen i sin tur ägs av svenska intressen men i form av det utländska förvaltningsbolaget. I det utländska förvaltningsbolaget kan man då ta fram inte bara förmögenheten och få den beskattad utan också ta fram vinsterna från export- och importaffärer och få dem beskattade i utlandet.

Om skatteförmånerna för företagen är gynnsammare på kontinenten än hos oss, kommer man från svensk sida att flytta över sina företag på utländska företag som man själv äger till en del. Det är en erfarenhet som gjorts i praktiken på sjöfartens område, där »flags of convenience» har sin betydelse i fråga om den internationella handelsflottans fördelning på olika länder.

Jag skall inte i detalj gå in på vilka konsekvenserna av de fria kapitalrörelserna kan bli — det tillåter inte tiden — men uppenbart är att vi i ökad grad får ta hänsyn till den ekonomiska och sociala politik som drivs på kontinenten. Genom en fri kapitalmarknad kommer andra och utvidgade lokaliseringalternativ än de som hittills funnits, att ställas till förfogande för de svenska kapitalägarna.

Jag tror inte detta är för mycket sagt. Det kan på litet sikt mycket väl utveckla sig åt det hållet att de norrlandsproblemet som vi har haft inom våra egna gränser kommer att upprepa sig inom EEC, där vårt land kommer att stå i en liknande relation till Centraleuropas folkrika, industriella och kommersiella centrum.

Sveriges utrikespolitik

Vi bör verka för en så fri handel som möjligt, för fria kapitaltransfereringar i anslutning till industriens berättigade intressen när det gäller betalning för dess import och export och också för industriens behov att bygga upp dotterbolag i utlandet, men att gå därutöver och helt avhända oss möjligheterna att kontrollera de internationella kapitalrörelserna över våra gränser anser jag vara att sätta oss i ett mycket ogynnsamt läge, om vi vill driva en självständig ekonomisk och social politik i vårt land i fortsättningen.

Får jag bara sluta med ett mycket litet exempel på vilka konsekvenser ett medlemskap har och därmed också en associering kan ha, om den på denna punkt kommer att likna medlemskapet. Om vi ställer oss under de internationella myndigheterna i Bryssel, kommer bestämmelser liknande dem som tillämpas inom EEC-området för kontroll över exempelvis konkurrensen och monopolen, att gälla för oss. Detta betyder att vi enligt den tillämpningsföreskrift som finns måste iaktta följande vid de svenska företagen: De svenska företagen skall ställa alla böcker och affärshandlingar till denna internationella myndighets förfogande, och dess tjänstemän skall få ta kopior av böcker och affärshandlingar inom de svenska företagen och på platsen kunna begära muntliga förklaringar. De internationella tjänstemännen skall äga tillträde till företagens samtliga lokaler, områden och transportmedel. Om man inte följer deras förelägganden kan man straffas till böter på 1 miljon dollars eller 10 procent av föregående års omsättningsvärde inom företaget.

Vi vet inte alla gånger varifrån dessa tjänstemän kommer eller vilka intressen de i fortsättningen kommer att tjäna. Vi vet att det utan tvivel finns svenska karteller, som är av intresse på kontinenten. Det finns t. ex. en nordisk cellulosakartell av intresse för pappersbruk på kontinenten. Denna cellulosakartell

skall alltså i fortsättningen ställa sina böcker och affärshandlingar till förfogande, lämna muntliga förklaringar och öppna allt för tjänstemän från kontinenten, om vilka det inte kan uteslutas att de kan ha förbindelser med central-europeiska pappersintressen.

Vi lämnar ifrån oss en hel del av vår suveränitet om vi går in för en alltför vidsträckt associering. Fri handel skall vi ha. Vi kan till och med vara mera liberala i vår fria handel än vad EEC är. Vi behöver inte alls kräva så hög protektionistisk skyddsmur runt oss som sextatsgruppen har. Vi kan klara oss med betydligt lägre tullskydd, och vi vill inte stänga ute de andra världsdelarna från oss. Vi kan vara betydligt mera liberala än EEC är. Vi är beredda att ta konsekvenserna av den friare handeln, men därmed är inte sagt att vi skall ha fria kapitalrörelser som en punkt på vår associationsöverenskommelse. Jag anser att det skulle vara olyckligt för våra möjligheter att i framtiden driva vår ekonomiska och sociala politik.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen i detta ärende samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 6

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 21 mars, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 10.00. Det är icke uteslutet att detta sammanträde måste fortsättas på kvällen.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.55.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 14 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Sveriges utrikespolitik (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att den till punkten 1 i statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, knutna överläggningen rörande Sveriges utrikespolitik nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr DICKSON (h), som yttrade:

Herr talman! Grundtanken i svensk utrikespolitik har väl tidigare traditionellt varit och är till dels även i dag, att handla så att vårt land får största möjliga nytta och minsta möjliga skada av omvärlden. Sedan förutsättningarna för denna målsättning tillgodosetts har man i stort sett struntat i resten av världen — den finge göra som vi och reda sig bäst den själv kunde.

Det fanns redan tidigt åtminstone en motvikt mot denna nationalegoistiska syn, men den låg och ligger inom sektorn för enskild offervilja: jag tänker på missionsverksamheten — såvitt jag förstår hittills säkerligen det största och värdefullaste, som vårt land har exporterat. Men i stort levde vi med oss själva som mål.

Nu har vi börjat vakna upp och finner, att vi är en del av omvärlden; som-

liga inser t. o. m. att alla människor till sist sitter i samma båt, och att vi har skyldigheter även utåt.

Vad är det egentligen Sverige står för? När människor tänker på Sverige, tänker de sig det då som ett föredöme, som en fyrbåk i mörkret att rätta kursen efter? Själva tycker vi nog allmänt, att vi är så bra och duktiga — om alla vore som vi, så vore allt i sin ordning. Men det gamla bibelordet om bjälken i vårt eget öga och grandet i nästans har förvisso sin tillämpning även i vår tid.

Bekymmer har nu uppkommit över att utlandet inte av egen kraft kan förstå att inse hur förträffliga vi svenskar är. En stor och dyr propaganda skall sättas i gång i alla möjliga länder för att öka deras klarsyn. Men om propaganda i längden skall få någon verkan krävs att den talar sanning. På avstånd kan nog Sverige se rent och fint och lockande ut, men när man börjar komma närmare, förnimmar man förruttnelsedofterna. Själva är vi så vana vid dem, att vi märker dem inte.

Jag skall inte, herr talman, utbreda mig närmare över våra brister och fel — säkert är, att det är guldkalven vi dansar kring, och att en alltmer gudlös materialism breder ut sig. Gent emot utlandet är det väl ganska mycket våra konstnärliga filmer, som är vårt visitkort — filmerna som går kring världen med rykte om pålitlighet i fråga om ohöljd sexualitet. Och vi vet ju vad vi har att se fram emot: en film som demonstrerar ett äktenskapsbrott i en av SJ:s — svenska folkets järnväg — sovvagnar. Jag ropar inte på förbud, men det är hög tid att vi ändrar smakriktning här i landet.

Sveriges utrikespolitik

Vår väsentligaste utrikespolitiska uppgift just nu är att först se sanningen om oss själva och sedan inom våra gränser sopa rent och vädra ut, eller åtminstone besluta oss för att göra detta. När ett sådant beslut är fattat, kan vi börja tala till världen med auktoritet. Det är sant att Sverige är ett litet land, och vår enda verkliga auktoritet är den moraliska. Därmed kan vi börja axla vårt individuella, personliga ansvar för utvecklingen i världen.

Och så ett mycket viktigt minnesord: *Ingen människa har ett privatliv.* Och jag vill säga, att skulle den tesen tränga igenom hos alla oss i denna lokal, och även de som borde vara här, så vore det en historisk händelse. Varje handling, ord och tanke, som man känner att man inte är beredd att lägga fram i ljuset, är det säkerligen något fel på och är till skada även om en aldrig så tjock hemlighetens slöja svepes däromkring. Det är viktigt att man sköter sitt arbete och sin tjänst på ett oklanderligt sätt, men det är lika viktigt att man lever otadligt även utom tjänsten.

Det har ofta sagts att svenskar, som reser utomlands är ambassadörer för sitt folk, och man får väl fatta detta så, att när man väljer uttrycket ambassadör menar man en person, som är sådan som en ambassadör borde vara. Jag har träffat många ambassadörer i mina dagar och det händer, att man ibland sätter ett frågetecken i marginalen.

Och här kommer åter en viktig sak. Är de människor vi skickar ut till andra länder — ambassadörer och andra — sådana att de i alla stycken lägger sig vinn om att bygga upp och inte riva ner? Särskilt gäller min fråga de s. k. utvecklingsländerna med den misstro som ofta råder där mot alla vita. Vi kommer med materiell hjälp, och den är nödvändig och riktig. Men vänskap och förtroende kan man inte köpa för pengar eller varor. Där betyder den mänskliga faktorn allt.

Vi har undertecknat FN:s klausul om

de mänskliga rättigheterna. Detta gör det omöjligt för oss att vara ideologiskt neutrala. Fredlig samexistens mellan gott och ont kan och får inte äga rum. Och jag vill än en gång betona: man kan vara politiskt och militärt neutral men aldrig ideologiskt.

En intensiv propaganda pågår även i vårt land för att hålla minnet av nazismens vedervärdigheter levande. Men vad kommer det sig att man håller så tyst om alla tiders väldigaste diktaturföreteelse? Vad man får höra därom är huvudsakligen dess tekniska framsteg och höga kulturella nivå. Är detta ett utslag av fruktan eller av inställsamhet inför makten? Man talar om hänsyn till Finland. Varför skulle nu Finlands ställning vara mer ömtålig och farlig än vår eller Norges eller Paraguays? Är det nu så, att den sovjetiska målsättningen är den som dess regeringschef proklamerar — och jag tycker det vore både ohövligt och orealistiskt av oss att på denna punkt dra sanningshalten av hans tal i tvivelsmål — nämligen att i hans livstid röda farnor skall vaja över alla jordens huvudstäder — om detta alltså är målet för det ideologiska kriget, ja, då är ju varje stat en permanent måltavla och ett potentiellt offer i detta krig.

Jag tror på att mänskligheten har en stor framtid och att Sverige har en central uppgift i det sammanhanget. Det kommer inte att ske på världskommunismens villkor och inte heller på basis av ett degenererat västerlands moraliskt uppluckrade livsform.

En ledande kommunist i ansvarig ställning — inte från Sverige — sade till mig för inte så länge sedan under ett samtal om absoluta moraliska normer, att om de som kallar sig kristna, genom tiderna verkligen och bokstavligen *levt* sin kristendom till dess fulla djup, så hade kommunismen aldrig uppstått, därför att då hade Karl Marx inte haft något att skriva om; problemen hade nämligen då varit lösta.

Sveriges utrikespolitik

Jag håller helt med honom. Vi i väst måste göra klart för oss, att vi med vårt västerländska materialistiska handlande och vandlande berett grogrunden för både kommunism och nazism. Men min vän kommunisten pekade på vägen: Tillämpa de absoluta kristna normerna så löser sig problemen. Om ett sådant program skulle han och jag kunna enas. Men för att genomföra det behövs en radikal sinnesändring både i väst och öst.

Och den är på gång, denna sinnesändring, på båda hållen. För att ett samhälle skall fungera fordras, att människorna upptäcker, att det finns en klar skillnad mellan rätt och orätt, och att de själva beslutar sig för det förra. I väst pågår nu på många håll mycket märkliga ting i det här avseendet. Och så vitt jag vet har man även i Sovjetunionen nu inriktat sig på att stärka och höja moralen. Den dag är kanske inte så långt borta då man inser, att man inte kan undvara ett Guds-begrepp. När den dagen kommer skall jag gärna överväga att kalla mig kommunist.

Herr talman! Jag har i denna utrikesdebatt velat säga det här för att betona, att när det gäller människornas och därmed världens fundamentala problem kan ingen lösning uppnås på organisatorisk eller politisk väg; därvidlag behövs krafter av en helt annan dimension.

Detta är väl nu egentligen inte en fråga som rör riksdagen. Men det är i eminent grad en fråga, som rör riksdagsledamöterna.

Därefter anförde:

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Den översikt över den svenska utrikespolitikens inriktning som i dag har presenterats riksdagen är både klagande och föredömligt logisk. Den lämnar efter sig intrycket av en handlingslinje, som kapslar in samlingsproblemen i Norden, förhållandet

till den europeiska stormarknaden, vårt ansvar för hjälpen till u-länderna och den naturlighet med vilken Sverige fullgör sina förpliktelser inom FN:s ram.

Utrikesministerns redogörelse andas en behärskad, men dock fullt klar optimism beträffande möjligheterna att åstadkomma en internationell avspänning.

Den allt överskuggande uppgiften för vårt land är att verksamt bidra till fredliga förhållanden. Inför risken av ett nytt storkrig — som inte gärna kan få något annat slut än totalförintelse — måste andra frågor krympa ihop och te sig små. Det förundrar mig därför, att den del av riksdagens ledamöter som i dag spjärnar emot på viktiga områden inte har klart för sig de perspektiv som ett aktiviserat fredsarbete kan medföra.

Det är nu sjutton år sedan andra världskriget slutade. Resultatet av detta vansinne blev 20 miljoner dödade — soldater, ungdomar, kvinnor och barn. Det är tredubbelt Sveriges befolkning! Den unga generation som växt upp i andra världskrigets skugga — i terrorbalans, maktgrupperingar och diktatur — och i många fall under svåra umbäranden, är den redan dömd till undergång i ett nytt storkrig? Finns det ingen utväg ur den rustningsiver, som många med rutinmässigt lugn förklarar naturlig men som andra känner den djupaste oro för.

Sverige har sitt ansvar för världsfreden. Det låg väl i linje med de bästa traditioner inom svensk utrikespolitik, när Östen Undén hösten 1961 framlade sin bekanta avrustningsplan. Den fick ett starkt gensvar, också från de mest oväntade håll. I morgon utgår respiten för den förfrågan beträffande anslutningen till Undénplanen som medlemmarna erhållit från FN:s generalsekreterare. Vi vet redan att det inte blir en odelad ja-kör i svarsfloden. Vi vet också att konferensen i Genève inte har

Sveriges utrikespolitik

börjat i bästa samförståndsatmosfär. Undénplanen ställer oss inför ett viktigt avgörande. Det finns fyra makter som har atomvapen, vederbörligen utprovade i Hiroshima och Nagasaki och där-efter genom både överjordiska och underjordiska provserier — inte minst genom Sovjets grova övertramp på förhösten 1961. Det räcker mer än väl!

För varje ny stat som skaffar sig atombeväpning ökar krigsrisken. Undénplanens konkretaste element — att medlemsstaterna frivilligt avstår från att lagra, producera eller importera atom- och kärnladdningar — är kanske den sista chansen mänskligheten får att påverka sitt eget öde. Undénplanen har också rönt starka sympatittringar och jag vill gärna i Sveriges riksdag betyga den aktning och respekt som den reguljära svenska fredsrörelsen känner inför den svenske utrikesministerns utomordentliga initiativ. Den har — utan varje spår av tvekan — en överväldigande del av landets folk bakom sig och då främst dess unga generation. Den onda cirkeln av ideliga rustningsprojekt måste någonstans ha någon öppning — om än aldrig så mikroskopisk och välcamouflerad — som just *den* kan betyda en kursförändring i de internationella förbindelserna. Vi skulle illa förvalta våra uppgifter om vi inte — nästan ängsligt — tog tillvara alla befintliga chanser att medverka till en internationell avspänning och nedrustning.

Under täckmantel av den ständiga — nästan sjukliga — misstänksamhetens slöja har nu många skyndat till och lagt sina värderingar på denna Undénplan. Någon påstår att den gynnar öst — andra påstår med andra ord att besvikelsen i väst är stor. Det finns ju i vårt land en rad självutexaminerade personer som alltid står redo att utkas- ta förkastelsedomar över nya förslag, idéer och initiativ. Man liksom paralyseras när man inte får gräva i gammal välkänd skåpmat. Varför skulle då Undénplanen undgå dessa kritiker som

har det gemensamt att de kan sätta ving- ar på svårigheterna? Undénplanen tar ju inte sikte på att gynna någon särskild part. Där tycker jag vi kan ta utrikes- ministerns deklaration i eftermiddag som en klar dementi. Jag skulle för öv- rigt vilja se den fredsplan där inte stor- makterna — inte minst Sovjet — skyn- dar fram och försöker nappa åt sig god- sakerna för egen räkning. Sådana freds- initiativ finns endera inte — eller ock- så är de så uttunnade och urholkade att de inte ens är värda det papper på vil- ket de nedtecknats. Men världen har inte längre bruk av deklarationer, fra- ser och högljutt middagstal. Man måste leta sig fram till en praktisk utväg och nog borde man väl kunna medge att Un- dénplanen åtminstone innehåller stom- men till en fredligare och mera harmo- nisk världsordning.

Med mycket stort intresse lyssnade jag i eftermiddag på herr Palm — se- dermera assisterad av herr Braconier. Herr Palm kände sig plågad av en Sov- jetdiplomats besök hos den svenske statsministern där den senare skulle ha påstått att Undénplanen från början in- gick i ett ryskt förslag. Därför, menade herr Palm, var den kontroversiell och frågade i ett något irriterat röstläge, var- för en svensk utrikesminister skulle läg- ga fram förslag som hade en sådan klart kontroversiell karaktär.

Nu har ju herr Palm fått sin förkla- ring av utrikesministern själv. Men nog skulle det vara högst intressant att höra herr Palm räkna upp frågor på det in- ternationella stormaktsplanet som inte har kontroversiell karaktär. Jag tror att kammaren inte är ointresserad av den- na upplysningsverksamhet.

Herr Braconier förde på tal herr Un- déns deklaration i FN som borde ha fö- regåtts av överläggningar i utrikesnämnden. Jag trodde denna procedurfråga numera var avförd. I utrikesnämnden kunde naturligtvis detta ha inträffat, att högerledaren sagt nej till Undénpla- nen. Men detta nej kunde väl näppeligen

Sveriges utrikespolitik

ha inneburit att landets utrikesminister måste avstå från sitt bidrag till avrustningen genom att underlåta att lägga fram sitt förslag i FN:s generalförsamling. Men jag medger att det skulle ha försämrat planen i dess utgångsläge om den varit försedd med högerns förbudsstämpel.

Vi har hört i flera inlägg vad högerns företrädare inte vill; vad de inte vill, inte kan och inte önskar vara med om. För omväxlingens skull skulle det vara intressant att veta vad de vill. Det finns väl inte många som nöjer sig med förklaringen att svensk atombeväpning är högerns värdefullaste bidrag till världsfreden. Det verkar liksom inte helt trovärdigt. Såvitt man nu inte räknar herr Dicksons förhoppningar om ändrade smakriktningar visavi det filmiska avsnittet om äktenskapsbrott i en SJ:s sovvagnskupé som ett reellt bidrag till världsharmonien. Jag vet inte om detta har någon förankring i högerns parti-program.

För mig är det självklart att Sverige skall värna sin neutralitet. Försvarets roll är att komplettera — och understryka — landets alliansfrihet. Från detta utgångsläge har vi att aktivisera oss — precis som regeringen förordar — i det internationella umgänget. Men det räcker inte med detta. Fredens angelägenhetsgrad är så stor att den ständigt måste bjuda till än mer ökade insatser. Där kommer Undénplanen att spela en stor roll — i dess väsentligaste bitar kanske den avgörande roll som alla människor i alla länder har rätt att vänta sig. Däremot vägrar jag att utrusta mig med en kronisk katastrofteori om ett nytt världskrigs oundviklighet. Visst kan man gripas av förtvivlan och miss-tröstan i den långa rad av misslyckanden som kännetecknat stormakternas fredstrevanden. Men därifrån är steget långt till att ha ett nytt krigs oundviklighet som en hypotes. Det kan man utläsa ur vissa inlägg i dagens debatt och — för att nu bringa i erinran föregå-

ende veckas egendomliga atomdebatt — vad som då förekom i denna kam-mare. Det är nog inte något oklokt råd jag ger när jag rekommenderar dessa herrar att stämma sina röstlägen med en fredligare stämgaffel.

Med detta har jag, herr talman, velat uttrycka min starka sympati, respekt och beundran för såväl Undénplanen som dess upphovsman. Jag tror att det är värdefulla riktlinjer för landets utrikespolitik, och jag vet att den har ett överväldigande fast stöd bakom sig hos majoriteten av Sveriges ungdom.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara framhålla, att jag har understrukt vikten av att debattera denna fråga innan stormakterna hade tagit ställning till den. Det borde ändå ha varit angeläget för den svenska riksdagen att i tid få debattera ett problem, som är av så väsentlig betydelse för försvarspolitiken.

Här håller vi på i timmar att debattera försvarsfrågor och hur vi skall använda de mer än 3 miljarder kronor som anslagits till försvarsändamål. Det är väl en positiv sak att den svenska riksdagen blir i tillfälle att enligt grundlagens mening ge till känna sin uppfattning i en fråga av sådan betydelse för nationen. Det är väl inte någon negativ inställning utan tvärtom att hävda folkopinionens betydelse i en fråga, som aldrig har varit underställd folkmeningen eller i övrigt varit föremål för ställningstagande i något val. Skall inte den svenska riksdagen här hävda angelägenheten av en noggrann prövning?

Jag uttalade mig inte om huruvida det var något fel med Undénplanen. Jag sade att man kan ha vilken uppfattning som helst — t. ex. herr Palms eller herr Undéns — om verkningarna av planen, men vad som man inte behöver ha mer än en uppfattning om är att man bör diskutera konsekvenserna när det gäller den svenska försvarspolitiken.

Jag kan också erinra om att i Dan-

Sveriges utrikespolitik

mark och Norge, som ju ändå står oss nära, har det kommit fram mycket kritiska synpunkter i frågan.

Detta är inte, herr talman, någon negativ hållning. Det är att handla i försvarsfrågan på det sätt alla måste önska, när försvarsfrågan lyftes över partierna och vi får till stånd en diskussion i denna kammare i en fråga, som kan vara av avgörande betydelse för vårt öde och framtid.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag bara påminde om att herr Braconier i eftermiddag åter igen hade tagit upp denna fråga som en procedurfråga i riksdagens diskussion. Jag hävdade att vad som kunde ha inträffat, därest planen skulle ha presenterats i utrikesnämnden, skulle ha varit att man konstaterat det som herr Heckscher i dag gett uttryck för i denna kammare, nämligen att han i så fall skulle ha gått emot Undénplanen. Jag menade då, att det skulle ha varit ett sämre utgångsläge med avseende på värdsopinionen, om detta utomordentliga bidrag till fredsarbete vid det tillfället skulle ha blivit försett med högerns förbudsstämpel.

Jag vet inte om herr Braconier anser, att detta är att betrakta hans inlägg som negativt, men det som jag yttrade tycker jag utgör en klar och riktig skildring av händelseförloppet.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Detta är inte någon procedurfråga utan en debatt i en väsentlig fråga, sedan andra stater gett till känna olika meningar. Var skulle man ha tagit upp en diskussion om detta om inte i den utrikesdebatt, som nu kommit till stånd. Vi kunde inte ha tagit upp den för flera månader sedan.

Jag tog upp Undénplanen i anslutning till vad den socialdemokratiska gruppens ledare sade: Utrikesdebatterna är så ointressanta, att kammaren inte själv lyssnar på dem. Det är väl en viss

inkompetensförklaring för hela folkrepresentationens medverkan i utrikesfrågor. Jag sade då som en förklaring, till det bristande intresset — vilket jag tror är riktigt — att vi kommer i sådan efterhand, att vi inte kan påverka utrikeskursen. Då säger man med rätta: Varför skall vi då över huvud taget debattera detta eftersom saken är klar. Men det är inte riktigt i ett demokratiskt samhälle att inte riksdagen skall ha en avgörande inverkan på utrikespolitiken. Det är en avgörande grundsats om folkrepresentationens medverkan som inte minst socialdemokraterna hävdar när de bekämpat den hemliga diplomaten, när de i valmanifest efter valmanifest anklagat regeringar för att det förts en hemlig diplomati. Då framhöll jag att det är väl ändå av vikt att få till stånd en debatt i en betydelsefull situation och i ett betydelsefullt avgörande för den svenska utrikespolitiken. Det är väl ingen procedurfråga, utan det är ett avgörande för Sveriges hela folk, och det avgörandet skall träffas i denna kammare.

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att är det så att herr Braconier vill ändra på förhållandena beträffande riksdagens inflytande på dessa angelägenheter, kan jag inte inse att diskussionen i dag kan ha en avgörande betydelse. Jag betraktar det som ett inlägg i diskussionen, och då får herr Braconier finna sig i att jag med den utgångspunkt som riksdagen har för sin diskussion betraktar det hela som en procedurfråga. Jag tycker därför att det är ganska onödigt att herr Braconier går upp i högsta röstläget, ty denna enkla lilla fråga har inte den karaktär som herr Braconier försöker påskina. Det finns ingen anledning till sådan indignation som herr Braconier nu visat.

Jag vill bara konstatera att mot mitt yttrande i själva sakfrågan har herr Braconier inte rest några invändningar.

Sveriges utrikespolitik

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt delta i denna debatt, och jag begärde ordet först när herr Hagnell talade strax före middagsrasten. Herr Hagnells anförande kan inte gärna få stå oemotsagt. Skulle de synpunkter som han framförde vara representativa för den svenska regeringens inställning, är våra utsikter att få ett associeringsavtal praktiskt taget obefintliga.

Det var ju en verklig skräckskildring som herr Hagnell gjorde om vad som skulle kunna hända om Sverige blev associerat med gemensamma marknaderna på ett sådant sätt, att det skulle bli fråga om en samordning av den ekonomiska politiken och fria kapitalrörelser. Utlänningar skulle köpa upp praktiskt taget hela fosterlandet och utländska tjänstemän med dunkla motiv skulle komma till den svenska cellulosakartellen och kontrollera om man där hade uppfört sig ordentligt. Om man inte hade gjort det skulle man få böta 1 miljon dollar — för att nu bara ta något exempel.

Av det som herr Hagnell sade här och av det som han publicerat tidigare i denna fråga fick man klart för sig, att han vill ha en mycket låg associeringsgrad. Så litet som möjligt av ekonomiskt samarbete — bara vi kan komma innanför den gemensamma tullmuren! Jag tror att den inställningen är farlig för de förhandlingar vi nu står inför. En journalist har nyligen i en positivt hållen artikel i Washington Post skrivit om utsikterna för de neutrala länderna. Han säger att man i Bryssel har en känsla av att det i vissa kretsar av de länder, som nu vill ha associering, finns något slags önskan att få en »självserveringsassociering» — ungefär detsamma som att gå in på en mjölkbar och plocka till sig de rätter, som man tycker är passande, och komponera hela måltiden själv. Det finns inga utsikter för Sverige att få en sådan »självserveringsassociering».

Reser vi ned till Bryssel i tron att vi skall få en sådan, kommer vi att bli ytterligt besvikna.

Herr Hagnell talar om samordning av den ekonomiska politiken såsom en nackdel, om vi skulle få associering. Han citerade vad Industriförbundet har sagt i en skrift som förbundet givit ut, där det hette att en fullständig frigörelse av kapitalrörelserna i längden inte kan förenas med en sådan ekonomisk politik i vårt land, som är betydligt expansivare än den som förs i utlandet. Vidare säger Industriförbundet att vill man inte ha fria kapitalrörelser och ekonomisk-politisk samverkan, vill man heller inte ha ekonomisk integration.

Jag uppfattade inte om herr Hagnell instämde i slutsatsen, att man inte kan få ekonomisk integration, om man inte går med på en samordning av den ekonomiska politiken och fria kapitalrörelser. Jag har inte någon anledning att nu ta ställning till det uttalandet. Det verkade dock som om herr Hagnell instämde i det, och då skulle väl konsekvensen närmast bli att han inte vill ha den ekonomiska integration, som man från regeringshåll säger sig vilja ha.

Om vi nu kommer att stå utanför EEC, har vi då möjligheter att föra en helt självständig ekonomisk politik? Man fick närmast intrycket att herr Hagnell menade att vi skulle ha det. Vi skall akta oss för en allt för långt gående associering med EEC, ty då kan vi bli tvungna att gå med på en samordning av den ekonomiska politiken, anser herr Hagnell. Nej, om vi står utanför, blir nog våra möjligheter att föra en expansiv och sysselsättningsbefrämjande politik mindre än om vi kommer med i gemenskapen.

Stabiliseringsutredningen, där de demokratiska partierna, arbetsmarknadsparterna och några andra organisationer var representerade, sade enhälligt att det är en alldeles för stor uppgift för ett litet lands resurser att i dagens

Sveriges utrikespolitik

läge försöka föra en självständig ekonomisk politik. Utredningen säger ordagrant: »Det handelspolitiska samarbetet bör därför följas av en medveten samordning av den ekonomiska politiken. Skall konjunkturpolitiken ge några väsentliga resultat måste den föras i internationell samverkan. Vi anser därför att Sverige bör arbeta för att få till stånd en sådan samverkan.»

I det Europa, som nu håller på att integreras, kan vi helt enkelt inte föra en helt självständig ekonomisk politik, utan våra möjligheter att driva en expansiv sysselsättningsbefrämjande politik är — som handelsministern anförde vid årets remissdebatt — beroende av utvecklingen inom de andra länderna i en sådan marknad. Vid samma debatt sade handelsministern också att ett ömsesidigt hänsynstagande mellan länderna med kanske ett visst uppgivande av kortsiktiga nationella intressen och en anpassning av den ekonomiska politiken till det gemensamma måhända hade blivit nödvändig i Efta trots att det inte fanns några regler om detta. Om oppositionen påstår något annat, yttrade handelsministern, slår man in öppna dörrar.

Så långt frågan om ekonomiskt-politiskt samarbete inom en stormarknad. Men vad blir resultatet av de fria kapitalrörelserna? Jag har ingen anledning att gå närmare in på den frågan, ty den utreds för närvarande av Malmforskommittén och av de organ som håller på att bygga upp vår förhandlingsposition. Men som en liten motvikt mot herr Hagnells skräckskildring anser jag det värdefullt att citera vad LO-ekonomen Clas-Erik Odhner sagt i en skrift som i dagarna utgivits av LO och KF och som bygger på uttalanden på ledande håll inom fackföreningsrörelsen och konsumentkooperationen. Denna skrift vill jag även i övrigt rekommendera som debattinlägg. Tyvärr finns det för närvarande alltför litet material för dem som vill sätta sig in i dessa frågor.

Jag beklagar att den skrift som aviserats skulle komma från kommerskollegium ännu inte kommit. Jag vill rikta en uppmaning till handelsministern att påskynda den för att ge allmänheten tillfälle att tränga in i dessa frågor och bilda sig en uppfattning om dem. I denna skrift, som alltså innehåller intressanta synpunkter för en fortsatt debatt, säger författaren om de fria kapitalrörelserna:

»Vad beträffar mer varaktiga ekonomiska engagemang torde Sverige ha åtskilligt att vinna av fria kapitalrörelser med åtföljande utbyte av tekniskt kunande, både vad avser möjligheterna att investera svenskt kapital utomlands och att låna för egna investeringar eller ta emot utländska investerare i Sverige.»

Det framgick av herr Hagnells anförande att han inte hade någonting att invända mot att svenska industrier engagerade sig i utlandet, men det framgick dessutom, att han inte skulle vara villig att ge samma rätt för utländska företag att etablera sig här i landet.

När vi står inför förhandlingarna kan vi inte räkna med att kunna plocka rusinen ur kakan — det är detta vi beskylls för på kontinenten. Vi måste vara beredda på att om vi vill ha fördelarna av ett friare handelsutbyte, så måste vi också delta i det ekonomiska samarbetet genom en associering som är långtgående. Det är också den uppfattning författaren till LO- och KF-skriften har, när han på sidan 46 i skriften anför:

»Man torde vidare vara tvungen att räkna med att en associering måste bli ganska långtgående, d. v. s. innebära ett accepterande av de allra flesta mål och regler i Romavtalet, ifall den skall ge Sverige det eftersträfvade tillträdet till den gemensamma marknaden.» I ett annat sammanhang säger han: »En lösligare associering, som inte ger Sverige fullt tillträde till denna marknad,

Sveriges utrikespolitik

synes knappast vara av intresse att diskutera.»

Herr talman! Jag har funnit det vara nödvändigt för att få en viss balans i diskussionen att något beröra de synpunkter som herr Hagnell här framfört. Herr Hagnell menar att vi bör ha en ganska låg grad av associering. Så har jag dock icke uppfattat regeringens inställning. Statsministern har sagt att vi skall eftersträva ett så nära ekonomiskt samarbete med Västeuropa som är förenligt med vår alliansfria politik. Och handelsministern har i dag gjort ännu klarare och positivare uttalanden. Över huvud taget kan jag säga att den regeringsdeklaration som lämnats i dag enligt min åsikt är ett framsteg. Handelsministern sade i sitt anförande att associationen inte kan betraktas som en genväg: »Man vet mycket mer om de förpliktelser och fördelar som ett medlemskap ger. Fördelarna och förpliktelserna på det ekonomiska området hoppas vi skall bli desamma för en associerad medlem, men om så blir fallet vet vi ännu inte.»

Herr talman! Här har talats — och med all rätt — om vikten av att vi försöker bygga upp en gemensam förhandlingsplattform. Förutsättningarna för detta är att regeringen fullföljer den målsättning som den har givit uttryck åt tidigare om ett så nära ekonomiskt samarbete som är förenligt med vår alliansfria politik. Skulle man däremot börja lyssna på de locktoner som kom fram i herr Hagnells anförande, måste vi tyvärr konstatera att förutsättningarna för en enighet inte finns och att förutsättningarna för en associering inte heller föreligger.

Herr HAGNELL (s):

Vi har olika intressen att bevaka i denna fråga. Det är inte säkert, herr talman, att en liberalisering av det internationella kapitalets rörelsemöjligheter i vårt land behöver sammanfalla med svenska folkets intressen. Så fort vi hör

ordet liberalisering behöver vi inte lägga oss platt på marken, fyllda av beundran för detta ord. Detsamma gäller beträffande ordet internationellt. Så fort en utländsk makt använder uttrycket internationellt samarbete skall vi inte heller böja oss, fyllda av beundran, inför allt vad det rymmer. Vi har sett sådana följder av internationellt samarbete för 20, 25 år sedan, att vi hoppas få slippa se dem i framtiden. Vi skall inte bara stanna inför orden internationalism och liberalism och därmed låta oss nöja, utan vi bör försöka ta reda på vad som ligger bakom uttrycken. Vi vet att andra länder med stor noggrannhet tillvaratar sina intressen vid de förhandlingar som nu har pågått om integrationen i Europa.

Vi har ingen anledning att inte noga tänka igenom våra intressen i detta sammanhang och konsekvenserna av den ena eller andra utformningen av vår associationsansökan när det gäller graden av associering. Gång på gång får man från högern och folkpartiet höra moraliserande betraktelser över vår syn på associeringen, betraktelser som går ut på att det inte skulle vara riktigt moraliskt att associera sig så värst långt ifrån hundra procentigt; man skall helst vara så nära de hundra procenten som möjligt. Varför det? Det står inte i Romavtalet att det skulle förhålla sig på det sättet, och vid samtal med folk som har med denna fråga att göra i andra länders utrikesdepartement märker man ingen sådan moralisk inställning till den ena eller andra graden av associering. Alla grader finns där, och det är en politisk bedömning som vi gör när vi anhåller om en viss grad av associering. Det är också fullt tänkbart med en associering som icke innefattar fria internationella kapitalrörelser. Vi tillåter redan i praktiken fria kapitalrörelser i samband med handeln över gränserna och vi tillåter också att svenska pengar investeras i dotterföretag i utlandet, dotterföretag som arbetar med lägre kostnader

Sveriges utrikespolitik

än de svenska och som inriktar sin export även på den svenska marknaden, där lönerna ligger högre.

Vi är mycket liberala i detta fall. Vi tillåter utländska bolag att göra investeringar. Det senaste exemplet härpå är Stenungsund, där industrien satsar 200 miljoner kronor och vi skall klämma ut av löntagna 450 miljoner i skatter för de övriga anläggningar som behövs runt omkring för att industrien skall fungera. Det tycker jag är ganska liberalt.

»Vi skall inte plocka russinen ur kakan», heter det gång på gång. Jag har sett de orden även i tyska skrifter. De orden betyder bara att vi inte skall plocka till oss fördelar som vi inte ger andra. Om vi öppnar våra gränser och de andra öppnar sina gränser, följer ett ökat handelsutbyte som kan vara till bådas fördel. Vi plockar inte heller russinen ur kakan, när vi fördubblar eller på vissa punkter tredubblar våra tullar för att de skall höjas upp till europeiska tullunionens nivå gentemot länder utanför detta område, som ändå inte omfattar mer än 250—300 miljoner människor. Mot resten av världen höjer vi tullarna till det dubbla och tredubbla. Detta anser jag är en uppoffring från vår sida. Det innebär svårigheter i vissa fall med vår handel med de länder som står utanför tullunionen.

Uttryck från Washington Post är också intressanta. Där har stått mycket om Sverige på sista tiden. Vad är en sådan liknelse som den om självservering egentligen värd? Det säges att man skall inte ha en självservering för associering utan man skall ta allt på en gång. På självserveringar får man välja, på andra restauranger får man också välja. Vart vill herr Gustafson komma med den liknelsen? Skall man ha en färdig meny? Vilka restauranger serverar efter sådana? Liknelsen förefaller inte ha så mycket halt i sig att den håller ens vid en enkel granskning.

Det är ju ett helt annat problem som uppstår när en liten stat associerar sig

med en stor stat än när två lika stora länder öppnar gränserna sig emellan. Jag använde före middagsrasten exemplet om Finland och Ryssland. Antag att de länderna öppnar gränserna sig emellan och säger att varje land får köpa så mycket det vill av det andra landets industri. Vad blir konsekvensen? Det är lätt att föreställa sig.

Sverige har inte mer än 7 miljoner människor mot Centraleuropas 250—300 miljoner. Vi måste räkna med de realiteter som ligger i att i Centraleuropa finns stora och mäktiga kapital i industriföretag som är fyra à fem gånger större än våra största företag. Våra största företag är munsbitar för dem, om de vill köpa upp dem, och de ekonomiska realiteterna är sådana att de inte behöver köpa hela företagen för att få kontrollen över dem. Det räcker att de köper den minoritet av aktier som har det dominerande inflytandet i de svenska företagen. Det är i ASEA endast 6 procent av aktierna och i Electrolux en tjugondel av aktiekapitalet. Mera behöver man i dessa fall inte köpa för att behärska företagen. Om vi nu har knappt 200 företag som har hand om tre fjärdedelar av hela vår export, är det alltså frågan om ytterst få företag. De företagen hänger dessutom ihop. Det innebär att man kan köpa upp kanske ett hundratal företag och därmed behärska större delen av den svenska exporten. Redan 50 företag representerar en majoritet av den svenska exporten.

Herr Gustafson skyllde på herr Lange. Men vad sade herr Lange i höstas? De synpunkter han då förde fram i EEC-debatten innebar att vi skulle ha rätt till egen handelspolitik, till egen jordbrukspolitik, till uppsägningsrätt av avtalet — en uppsägningsrätt som inte finns för medlemskap — till begränsningar av den förenade marknadens institutioners rätt att besluta över frågor som gäller vår ekonomi och sociala politik. När det i Industriförbundets redogörelse för dessa frågor säges att

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

en ekonomisk självständig politik inte kan förenas med fullständig frigörelse av kapitalrörelserna i längden, kallar herr Gustafson detta för skräckskildringar.

Är det skräckskildringar? Det är en bedömning från deras sida. Jag har samma bedömning på den punkten. Herr Gustafson må ha en annan bedömning. »Skräckskildringen» om kontrollanter från myndigheter i Bryssel har jag från texten till första tillämpningsföreskrifterna för artiklarna 85 och 86 i Romfördraget angående konkurrensregler för företag. Där heter det att de tjänstemän som myndigheten skickar ut skall ha befogenhet att undersöka böcker och andra affärshandlingar, ta kopior av böcker och affärshandlingar, på platsen begära muntliga förklaringar och äga tillträde till företagens samtliga lokaler, områden och transportmedel. Är det en skräckskildring så står den tryckt här. Om straffpåföljder, i fall inte detta iakttas, står i andra paragrafer.

I den skildring som Industriförbundet har skickat ut görs i ett annat sammanhang en bedömning som är intressant med hänsyn till vad herr Gustafson drog upp nu. »Hinder får inte uppställas för utländska förvärv av aktier i svenskt fastighetsägende bolag. Därmed är det enligt fördragstexten ej heller möjligt att förhindra att svenska naturtillgångar kommer i utländska händer.» Ni vill dessutom sälja ut LKAB, domänverket och televerket m. m., vilket ni motionerat om. Det betyder ökade möjligheter för utländskt förvärv av svenska naturtillgångar. Det får ni själva ta konsekvenserna av.

Vi är beredda att spela ett ärligt spel med Centraleuropa och näringslivet där. Vi är beredda att liberalisera handeln med länderna där ytterligare. Vi för redan nu en mera liberal politik än Centraleuropa i dessa frågor. Vi har bland annat lägre tullar. Vi har högre lönekostnader, vi har inte lägre transport-

kostnader än de, vi för inte heller en sådan politik som genom monopolprissättning innebär dumpning på deras marknader. Undantag finns alltid från alla parterers sida men vi för inte den politiken i detta land. Under 1930-talet förekom en konkurrens länderna emellan, där somliga länder försökte hjälpa sin utrikeshandel på andra länders bekostnad genom att värdera sin valuta lågt och »exportera» sin arbetslöshet till andra länder. Det finns länder inom sexstaterna vars valuta anses lågt värderad och som gynnas på den punkten. Inte heller därvidlag spelar vi ett oärligt spel. Det finns därför inte något fog för talet om att vi plockar russin ur kakan. Men Europa måste samarbeta med andra delar av världen och minska tullarna så att de blir lägre än dem EEC för närvarande har. Vi är beredda att vara mera liberala i fråga om tullar än EEC.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27

Lades till handlingarna.

§ 2**Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet.

I den till konstitutionsutskottet hänvisade motionen nr 6 i andra kammaren av herr *Lundberg* hade föreslagits, att riksdagen ville för sin del till grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 110 första stycket första punkten regeringsformen:

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

Ej må någon riksdagsman under tilltal ställas eller eljest till domstol instämmas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hör, sådant tillåtit genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjättedelar av de röstande instämt.

Utskottet hemställde, att motionen nr II:6 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Spångberg*, som yrkat att utskottet måtte hemställa,

att riksdagen ville för sin del till grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 110 första stycket första punkten regeringsformen:

Ej må någon riksdagsman under tilltal ställas eller eljest till domstol instämmas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hör, sådant tillåtit genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjättedelar av de röstande instämt.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Under den nyss avslutade debatten yttrade någon talare — jag tror det var herr Heckscher: »Från denna talarstol får man tala fritt.» Ja, hur är det med den saken egentligen?

Den fråga som vi nu skall behandla gäller en motion av herr Lundberg om ändrad lydelse av § 110 regeringsformen angående rätt för riksdagsman att yttra sig i riksdagen utan att riskera åtal. Herr Lundberg vill ha en ändring i denna paragraf så att den så att säga återställs till sitt ursprungliga värde. Utskottet har avstyrkt motionen. Jag har till utlåtandet fogat en reservation som helt överensstämmer med yrkandet i herr Lundbergs motion.

I motionen och reservationen yrkas på ett tillägg i första punkten av § 110 regeringsformen som innebär att riksdagsman inte kan ställas inför domstol för yttrande i egenskap av riksdagsman utan att vederbörande kammare beslutar om att åtal får ske, i överensstämmelse med paragrafens ursprungliga mening.

Jag skall gärna erkänna att utskottets skrivning har en positiv tendens i motionens syfte. Det framgår tydligt. Men utskottet skjuter ifrån sig frågan och överlämnar initiativet till justitieministern.

Det är dock en för riksdagen synnerligen allvarlig sak, att det nu skett en ändring i den tillit man förut hade till att den enskilde riksdagsmannen enligt grundlagen var skyddad, så att han i enlighet med det yttrande jag nyss citerade kunde tala fritt från denna talarstol. Detta skydd har berövats den enskilde riksdagsmannen och därmed har också riksdagen berövats möjligheten att arbeta på samma sätt som tidigare. Genom beslutet av en häradsrätt och högsta domstolen att tillåta åtal mot en riksdagsman har det skydd som tidigare fanns tagits bort.

Justitieministern kan givetvis med all rätt säga att bestämmelsen fortfarande kvarstår och att högsta domstolen inte har rätt att göra en lagtolkning härvidlag. Men den uppfattningen må vara hur riktig som helst; domstolarna ute i landet kommer säkert att ha olika uppfattningar, därest någon i framtiden skulle finna på att åtala en riksdagsman för sanningar som han sagt här i riksdagen och som vederbörande funnit vara obehagliga och ärekränkande för sitt vidkommande. Den rättssäkerhet, som ligger i grundlagens ifrågavarande bestämmelse, är nödvändig för att riksdagen skall kunna fungera, men domstolarna kan komma att betrakta högsta domstolens ställningstagande såsom vägledande för sitt handlande i händelse av att det framställs nya krav om åtal.

Rätten att fritt uttala sig i riksdagen

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

är gammal. Såsom även konstitutionsutskottet erinrar om har den nuvarande bestämmelsen gällt alltsedan regeringsformens tillkomst år 1809, och den går historiskt sett tillbaka till frihetstiden och dess kungaförsäkringar. Det är denna rättssäkerhet som högsta domstolen tillåtit avskaffa genom sitt beslut år 1960 beträffande ett — jag vågar säga — obefogat åtal.

Beträffande detta åtal säger utskottet på sid. 2 i sitt utlåtande: »Enligt Andrés mening» — det var alltså den man som åtalat riksdagsman Svensson i Ljungkile — »uttalade sig Svensson i ett av sina anföranden (s. 84) på ett sätt, som var för André kränkande.» Ja, agronom André tyckte så, men när utskottet i sitt utlåtande har tagit med detta uttalande borde man också ha återgivit vad herr Svensson i Ljungkile yttrade, så att kammaren skulle kunna bilda sig en uppfattning om vad som ligger bakom det ändrade läget.

Herr Svensson uttalade sig inte kränkande om någon och han yttrade sig i en fråga som då förelåg till riksdagens behandling. Det gällde en försäljning av egendom som var sammankopplad med ett slags byte, varvid flygförvaltningen köpte ett jordstycke av agronom André. I sitt anförande redogjorde herr Svensson för denna försäljning och riktade kritik mot flygförvaltningen för dess tillvägagångssätt vid värderingen av egendomen m. m. och så fortsatte han — och nu kan vi lyssna till det brottsliga:

»När värderingen är klar och kontraktet skall underskrivas, säger alltså André: 'Det här skriver jag inte på, om jag inte får 19 500 kronor till.' Och det får han också. Han får pengarna under bordet — för att begagna den terminologi som brukar användas på hyresmarknaden.» Därefter lämnar herr Svensson en förklaring till att han kan säga att agronom André får pengarna under bordet: »Pengarna tas av till förfogande stående medel, och flygförvalt-

ningen talar om att även staten haft nytta av agronom Andrés advokat — vad det varit för nytta framgår inte närmare av skrifterna.»

Herr Svensson i Ljungkile kritiserar alltså det förhållande att beloppet i fråga inte varit upptaget i det ursprungliga kontraktet och detta är inkörsporten till den situation, vari de enskilda riksdagsmännen nu har kommit. Man frågar sig efter detta, vad en riksdagsman egentligen får yttra här i kammaren när det gäller affärsangelägenheter, där det betalas höga priser, för att inte någon skulle kunna känna sig kränkt. Det är ett orimligt läge som skapats genom högsta domstolens ställningstagande — och som riksdagen av vördnad för högsta domstolen underlåtit att i tid förebygga — när det gäller möjligheterna att här i kamrarna fritt diskutera.

Vad säger då lagtolkarna om saken? Nu skall inte grundlagen bli föremål för tolkning, men det föreligger vissa kommentarer till grundlagen. För att gå något tillbaka i tiden så har professor Reuterskiöld, som väl var en av alla erkänd statsvetare och lagtolkare, i sin kommentar till § 110 regeringsformen klart understrukt att riksdagman icke kan ställas till juridiskt ansvar för yttrande i egenskap av riksdagsman. Och Reuterskiöld förklarar vidare att detta är en naturlig följd av riksdagens egenskap av att vara ett utåt suveränt statsorgan.

Går jag till senaste upplagan av Malmgrens förklaringar till grundlagarna, vilken finns här inne i biblioteket, står det där i kommentaren till 110 § regeringsformen att riksdagen måste lämna tillåtelse till åtal. Jag citerar: »Tillåtelsen erfordras, vare sig brottet hör under allmän åklagares eller enskild målsägares åtalsrätt.»

Om jag nu med detta som bakgrund tänker mig att framställning har gjorts i riksdagen om åtal mot herr Svensson i Ljungkile för hans av mig nyss citera-

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

de anförande, kan det väl inte finnas någon i denna kammare som skulle rösta för att han skulle åtalas. Åtalet var obefogat och herr Svensson frikändes som vi vet i alla instanser Men därmed har vi nu kommit i detta rättslösa läge.

Sedan högsta domstolen har fattat sitt beslut och riksdagen genom skrivning och uttalanden föreslagna av konstitutionsutskottet har godkänt detta, har denna lagparagraf närmast satts ur funktion. Man har i varje fall gett en så stark ledning åt domstolarna ute i landet att paragrafen praktiskt taget har förlorat sin ursprungliga betydelse. För att återställa denna är det sålunda nödvändigt med en ändring i paragrafen. En sådan har herr Lundberg föreslagit i sin för övrigt mycket välskrivna motion. Jag skall gärna erkänna att om man inte har studerat dessa saker och bara läser grundlagsparagrafen, kan man tycka att hela aktionen egentligen är överflödigt, men jag upprepar det än en gång: sedan högsta domstolen har fattat sitt beslut, som har godkänts av riksdagen, har det ursprungliga värdet av paragrafen gått till spillo.

Utskottet är naturligtvis medvetet om detta förhållande. Det framhåller nu att frågan skall utredas inom författningsutredningen och att justitieministern kommer att framlägga proposition i detta speciella fall, om inte författningsutredningen blir klar inom nu löpande fyra års valperiod för andra kammaren. Det är ett mycket bra uttalande av justitieministern. Att författningsutredningen inte går förbi några av dessa frågor är väl fullt klart. Det skall ju skrivas en helt ny författning, och det torde knappast finnas någonting i författningen som inte i detta sammanhang kommer upp. Men hur blir förhållandet under tiden och vem skall ta initiativ i detta fall?

Jag lämnar gärna allt erkännande åt justitieministerns ställningstagande då han tillkännager att han kommer att lägga fram en proposition. Jag vill erin-

ra om vad han yttrade år 1961 då han svarade på en interpellation i denna kammare, nämligen att han »från saklig synpunkt ville beklaga att riksdagen föregående år inte tog tillfället i akt och genomförde en vilande grundlagsändring», som vid årets riksdag hade kunnat bli gällande. Därefter meddelade han att han skulle framlägga en proposition före valperiodens slut.

Det är viktigt att denna sak påtalas av riksdagen. Det vore ju riktigare att den själv slog vakt om sin rätt och inte överlämnade vakthållningen till justitieministern och därmed till regeringen, ty den är främst en riksdagens sak.

Jag ber med dessa ord, herr talman, med vilka jag har velat motivera riktigheten av att riksdagen fattar ett beslut i denna fråga, yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Bakgrunden till denna motion är ju ett yttrande som herr Svensson i Ljungskile fällde här i kammaren den 4 mars 1959. En person i Norrköping ansåg detta uttalande kränkande för sig och instämde herr Svensson till en häradsrätt med begäran om skadestånd på 10 000 kronor. Problemet huruvida domstol hade behörighet att utan kammarens medgivande uppta målet till prövning har sedan behandlats i alla tre instanserna. Högsta domstolen har den 5 december 1960 svarat ja på denna fråga om domstolsbehörighet. Domstol måste alltså enligt nu gällande bestämmelser anses ha rätt att ta upp skadeståndsmål av detta slag utan att begära att kammaren med fem sjättedelars majoritet lämnar sitt tillstyrkande därtill. Det är denna möjlighet att åtala en riksdagsman för kränkande uttalanden i kammaren som motionären vill ha inskränkt men inte helt borttagen.

Som det framgår av utskottets utlåtande har vi inte i utskottet gått in på någon prövning av huruvida ett ökat

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

skydd för riksdagsmännen skall genomföras eller på vilket sätt det i så fall skall utformas.

Varje noggrann läsare av utskottsutlåtandet måste väl ändå finna — det erkände också herr Spångberg — att det fanns en positiv inställning inom utskottet i sak. Anledningen till att utskottet inte gått in på en realbehandling av frågan är att vi ansett att ett beslut icke skall fattas under innevarande riksdag. Det är inte på det sätt som herr Spångberg antydde, att vi vill överlåta initiativet helt på justitieministern.

Vi vet att författningsutredningen sysslar med dessa frågor och vi vet att utredningen räknar med att lägga fram sitt betänkande inom ungefär ett år. Det är ju här fråga om en grundlagsändring och för en sådan krävs det två beslut, mellan vilka nyval har ägt rum. Om intet oförutsett inträffar har vi nästa riksdagsval hösten 1964, och tidigast 1965 kan vi alltså fatta ett definitivt beslut i denna fråga. Det är följaktligen betydelselöst huruvida vi fattar det första beslutet innevarande riksdag, 1963 eller 1964. Därför finns det all anledning att avvakta författningsutredningens förslag. Den uppfattningen har 19 av konstitutionsutskottets 20 ledamöter haft, bland dem också herr Hammar, som 1960 motionerade om en grundlagsändring av det här slaget. Samma mening, att man skall avvakta författningsutredningens betänkande, framförde också justitieministern i en interpellationsdebatt vid fjolårets riksdag.

Utskottet har alltså inte avvisat tanken på en ändring av § 110. Vi har sagt att vi vid innevarande års riksdag inte vill lägga fram ett förslag. Vi vill först se vad författningsutredningen kommer fram till. Därmed handlar KU enligt gånge riksdagspraxis. Det är så mycket lättare att avvakta utredningen innan vi tar ståndpunkt som det inte kan innebära en försinkning av frågan.

Med dessa få ord, herr talman, ber

jag få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är nästan obegripligt hur herr Andersson i Linköping kan säga att man inte hänskjutit den här saken till justitieministern. Det står i utlåtandet: »I detta sammanhang vill utskottet även erinra om att statsrådet och chefen för justitiedepartementet förklarat sig beredd att före utgången av innevarande valperiod till andra kammaren framlägga förslag avseende det nu aktuella grundlagsstadgandet.»

Det är väl alldeles tydligt att det inte menas något annat än att man väntar ett dylikt förslag, om författningsutredningen inte blir färdig. Huruvida författningsutredningen blir färdig har man inte yttrat sig om. Kvar står fortfarande att det icke är justitieministern utan riksdagen som bör ta ställning till denna fråga i enlighet för övrigt med justitieministerns mening vid interpellationsdebatten i fråga, då han beklagade att riksdagen icke tidigare tagit detta initiativ till en ändring av paragrafen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Spångberg hade läst ytterligare en mening, kanske inte hans slutsats varit fullt lika klar. I den följande meningen står nämligen: »Härjämte må framhållas att utskottet jämlikt 38 § riksdagsordningen har initiativrätt i grundlagsfrågor.» Är inte det ett rätt klart uttalande om att utskottet avser att ta ett initiativ i denna fråga för den händelse icke justitieministern lägger fram en proposition?

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det kanske kan vara onödigt att säga så mycket utöver det

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

anförande herr Spångberg hållit och vad jag framfört i motion och interpellation. Med anledningen till att jag ansett att riksdagen själv skall besluta i denna fråga är ju att någon utanför riksdagen har kränkt riksdagsman, riksdagen och riksdagens talmän och presidium. Sveriges riksdag kan nämligen icke tillåta tjänstemän av vilket slag det vara må att sätta sig över riksdagen och talmännen. Om man hade följt vanlig ordning, skulle väl icke ledamoten utan den som vid tillfället lett förhandlingarna ha blivit föremål för en stämning.

Trots att det förelåg en motion i ärendet 1960, tog konstitutionsutskottet ändå inte något initiativ. Jag frågar mig då om konstitutionsutskottet inte kunde prestera ett sådant arbete att det kunde framlägga förslag i ärendet, fastän utskottet i motiveringen ansåg frågan färdigarbetad och sade att om inte författningsutredningen kommer med förslag och om inte justitieministern lägger fram någon proposition, så skall man ta ett initiativ. Tänk om man för drygt 150 år sedan, när grundlagen skrevs och beslut skulle fattas i riksdagen, hade haft ett sådant menlöst konstitutionsutskott! Det är angeläget att riksdagen säger ifrån i denna fråga. Riksdagen har minsann så många beklagare att de som har den konstitutionella prövnings- och granskningsrätten bör säga ifrån klart och tydligt i den för riksdagen viktiga fråga.

Jag vill också ställa frågan huruvida domstolsbeslutet även innebär att 1807 års immunitetsskydd för domare och tjänstemän i olika grader är upphävt? Kan riksdagen nu förfara på samma sätt som andra har gjort mot riksdagen i detta fall? Jag skulle tro att kammarens talman, med den erfarenhet och kunnighet och det omdöme han besitter, icke skulle tillåta något sådant. Riksdagen följer regler som den själv har beslutat om, och lagen skall självfallet gälla även för riksdagsmän.

Eftersom första kammaren nu har beslutat i enlighet med utskottets förslag, är det inte stor mening i att diskutera denna fråga längre, i synnerhet inte efter herr Spångbergs anförande. Men för att ge uttryck åt opinionens mening vill jag ändå säga, att om riksdagen hade tagit detta förslag till grundlagsändring, så skulle väl konstitutionsutskottet ändå förstått att det varit vägledande för framtiden vid domstols prövning av liknande rättsfall. När så inte skett — av skäl som jag har svårt att förstå — nöjer jag mig för dagen med att yrka bifall till reservationen, som också innebär bifall till den motion jag väckt.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Vi skall väl inte göra denna debatt längre än den förtjänar. Jag vill rekommendera de ledamöter av kammaren som är särskilt intresserade av dessa frågor att läsa protokollet från fjolårets interpellationsdebatt. Den som lyssnade till herr Skölds inlägg i den debatten fann kanske liksom jag att frågan inte är så enkel och att lösningen är så självklar som herrar Spångberg och Lundberg här försöker göra gällande.

Man talar här bl. a. om riksdagsmännens rättssäkerhet och rätt att yttra sig fritt, men jag tror man bör tillägga att det också finns andra människor vilkas rättssäkerhet vi bör tänka på.

Herr Lundberg säger att vi har ett menlöst konstitutionsutskott. Ja, det är väl kammarens sak att avgöra om den vill placera herr Lundberg i konstitutionsutskottet och därigenom ge utskottet den rätta prägeln. Men om denna menlöshet består i att utskottet inte vill bifalla vilka förslag som helst, då föredrar jag ett menlöst konstitutionsutskott framför ett utskott som följer herr Lundbergs tankegångar.

Det är möjligt att vi efter ingående prövning av denna fråga kommer fram till att § 110 bör ha ungefär den formu-

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

lering som herr Lundberg föreslagit i sin motion. Men det kan också tänkas — hur teoretiskt omöjligt det kan förefalla herr Lundberg — att det finns bättre formuleringar. Det kanske går att skapa bättre regler än herr Lundberg tänker sig. Kanhända finns det också andra grundlagsparagrafer som berör riksdagsmännens rätt att yttra sig fritt och som bör ses över i samband med § 110.

Risken för att det skall bli nya åtal förefaller inte alltför stor. Vi har haft denna grundlagsparagraf i stort sett oförändrad sedan 1809. Fram till 1959 har vi bara haft ett enda fall av detta slag. Det gick alltså 150 år innan vi fick ett åtal, och rent statistiskt borde sålunda nästa fall inträffa omkring år 2100.

Nu önskar både herr Spångberg och herr Lundberg diskutera klokheten i det beslut riksdagen fattade år 1960, men det är väl ändå rätt ovanligt att ta upp ett beslut ett par år efteråt och mästra dem som stod bakom det förslag som låg till grund för riksdagsbeslutet den gången. Man talar ibland om efterkloshet, och det går givetvis mycket bättre, herr Spångberg och herr Lundberg, att vara efterklok om man avstår från att redogöra för den situation som förelåg 1960. När herr Hammar m. fl. väckte motion om en grundlagsändring liknande den som herr Lundberg motionerade om i år, hade högsta domstolen ännu inte avgjort frågan huruvida domstol är behörig att ta upp ett ärende av detta slag. Konstitutionsutskottet visste inte i vilken riktning högsta domstolens beslut skulle komma att gå. Om herrar Spångberg och Lundberg genom egna speciella förbindelsekanaler kände till det, så uraktlät de att tala om för oss betydligt enklare människor i konstitutionsutskottet vad som skulle komma.

Om konstitutionsutskottet under vår-sessionen 1960 fattat ett beslut i denna fråga, så hade högsta domstolens prövning av ärendet föregripits. Det

kanske finns skäl som talar för att ett beslut ändå borde ha fattats, men det finns också skäl för att avstå från att föregripa högsta domstolens utslag i ett sådant här ärende.

I vilken situation hade riksdagen hamnat om den mening, som i högsta domstolen framfördes av *en* ledamot — vilken alltså blev i minoritet — kommit att utgöra högsta domstolens beslut? Jo, då skulle riksdagen opåkallat ha begärt ändring av en grundlagsparagraf som det inte förelåg något behov av att ändra. I den situationen önskade inte konstitutionsutskottet att riksdagen skulle hamna, och så fattades ett beslut i kamrarna om uppskov till höstriksdagen.

Ungefär en vecka före höstsessionens avslutning offentliggjordes högsta domstolens utslag. Av flera skäl ansåg utskottet det olämpligt att förslag till grundlagsändring då framlades. Ett av skälen var att det anses i högsta grad tveksamt, herr grundlagsexpert Lundberg, huruvida en höstriksdag som sammanträder efter ett riksdagsval skall vidtaga ändring i grundlag och följande riksdag sedan skall konfirmera detta beslut. Meningen är nog, att det i varje fall som regel skall ligga ett nyval mellan besluten.

Jag tror det finns starka skäl för den ståndpunkt som konstitutionsutskottet intog 1960 och som även kamrarna anslöt sig till.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom konstitutionsutskottet föreslog att behandlingen av motionen skulle uppskjutas till hösten 1960 förutsätter jag att konstitutionsutskottet hade läst handlingarna så, att vad den sittande riksdagens ledamöter beslöt skulle — oavsett om beslutet fattades under vår- eller höstriksdagen — gälla såsom ett beslut för den riksdagen,

Ändrade bestämmelser rörande riksdagsledamots immunitet

varefter nästa riksdag, som inledde sin session i januari följande år, skulle äga att fatta beslut en andra gång. Den uppfattningen förefaller det som justitieministern hade när han svarade på min interpellation.

Herr Andersson i Linköping säger att man inte skall göra denna fråga större än vad den är, att konstitutionsutskottet handlat rätt i olika avseenden och att det inte är någon större fara, eftersom det bara blivit ett åtal under 150 år. Jag tror inte att herr Andersson i Linköping förstår det principiella och vad som hänt gentemot riksdagen i denna fråga. Det är också ganska underligt att detta skett under det demokratiska skedet. Under äldre tid skulle något dylikt aldrig ha kunnat tillåtas, ty konstitutionsutskottet skulle, med den rätt det har, ha påtalat saken och omedelbart vidtagit ändringar.

Det är vidare märkligt att herr Andersson i Linköping säger: Vi måste ha kännedom om högsta domstolens beslut, innan vi vågar hysa någon uppfattning. Jag frågar: Skulle det, herr Andersson i Linköping, ha varit ett större brott att riksdagen föregrep högsta domstolen än att högsta domstolen föregrep riksdagen?

Jag har den uppfattningen att detta är en så allvarlig sak att herr Andersson i Linköping borde söka inse, att om vi skall ha en demokrati och ha av folket valda kvinnor och män som stiftar lagar och skapar en viss ordning i detta land, så bör man vara angelägen om att skydda riksdagen men jämväl dem som valts att delta i riksdagens förhandlingar. Frågan är inte så enkel som herr Andersson i Linköping vill göra gällande. Men jag förstår att någon utanför konstitutionsutskottet måste framlägga förslag, och när förslagen serverats kan konstitutionsutskottet följa dem och fatta beslut.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag överlåter åt kamma-

rens ledamöter att avgöra vem som anser denna fråga vara mest enkel. Herr Lundberg, som har den principiella förståelsen för detta, kan väl då tala om hur vi skall kunna få en grundlagsändring till stånd före 1965 års riksdag. Det är ju det som är huvudfrågan här. Vi kan inte enligt vad jag förstår få någon ändring av grundlagsparagrafen förrän efter ett beslut av 1965 års riksdag. Frågan gäller då: Skall vi i dag fatta ett beslut utan att ha spørsmålet utrett eller skall vi avvakta författningsutredningens förslag och på basis av detta avgöra hur vi vill ha denna fråga ordnad i fortsättningen? Jag tycker att det är ganska klart att man bör avvakta den utredning som det är möjligt att slutföra inom den tidrymd, vilken står till förfogande.

Herr Lundberg sade att det väl inte var nödvändigt att avvakta högsta domstolens beslut. Nej, det är en lämplighetsfråga. Jag tycker att det är lämpligt att avvakta högsta domstolens beslut därför att ändringen av § 110, om högsta domstolens beslut går i en annan riktning, blir helt onödig. Detta är den enkla förklaringen till att vi ville avvakta högsta domstolens beslut.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Antag att i en aktuell situation, herr Andersson i Linköping, ett nyval företoges nästa år. Hur skulle då konstitutionsutskottet finna en väg ur sitt dilemma, om författningsutredningen eller justitieministern inte framlagt förslag i frågan?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ersättning till städerna för mistad tolag

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Spångberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 40 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Utgifter inom finansdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—46

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 47***Ersättning till städerna för mistad tolag**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 9, punkt 61, s. 108 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansnärden för den 3 januari 1962) föreslagit riksdagen att till Ersättning

till städerna för mistad tolag för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 273) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 341), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 273 och II: 341, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1962/63 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ivar Johansson, Bengtson, Svensson* i Stenkyrka och *Antonsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 273 och II: 341, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för budgetåret 1962/63 av ett förslagsanslag av 40 000 000 kr. till Ersättning till städerna för mistad tolag;

2) av herr *Nilsson* i Göingegården, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Den punkt som vi nu behandlar gäller städernas särskilda tolagsersättning. Jag har på känn att kammarens ledamöter håller mig räkning för om jag inte efter de långa debatter vi har haft under dagen nu gör ett historiskt referat över hur denna ersättning har utvecklats. Det är en gammal ersättning från 1600-talet, och jag skall inte ta upp tiden med att referera dess utveckling.

Alltnog, vi har inom centerpartiet sedan några år tillbaka ansett att denna

ersättning till städerna för mistad tolag inte har någon förankring i nutida verklighet. Den är föråldrad och kan mönst-ras ut. 1955 års stadsutredning har nyss avlämnat sitt betänkande och har kommit till samma slutsats som vi har gett till känna i vår partimotion, nämligen att denna ersättning skall utmönstras och ersättas med vissa andra åtaganden som staten tar på sig för städernas vidkommande.

Låt mig bara, herr talman, för att ange frågans storleksordning nämna att denna ersättning från 1960 uppgick till cirka 38 miljoner kronor, varav Stockholms stad fick nära hälften eller 16 miljoner.

I årets statsverksproposition är beloppet upptaget till 40 miljoner kronor. Jag uppfattar läget så, att riksdagen är i den situationen att den nu kan antingen bifalla motionen i år och därmed spara 40 miljoner kronor åt statsverket eller bifalla motionen i den formen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om proposition till nästa års riksdag. Jag föredrar i det här fallet, att vi bifaller motionen i år och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Herr Antonsson har varit kortfattad och jag skall följa hans exempel. Jag vill bara säga, att så enkelt som herr Antonsson tog på saken är det ändå inte.

Utskottet — och även 1955 års stadsutredning — är principiellt ense med motionärerna om att tolagserättningen bör avskaffas. Frågan är bara hur och när det skall ske, vad som skall komma i stället och vad det kommer att kosta.

Herr Antonsson anför nu samma motivering som i reservationen där det heter: »Enligt utskottets mening bör hinder inte föreligga att avföra tolagserättningen från riksstaten redan från och med nästa budgetår.» Tolagserättningen är inte bara en ersättning till

Ersättning till städerna för mistad tolag

städerna för att hålla tullhus. Den har samband med bland annat städernas uppgifter när det gäller jurisdiktionen och förvaltningen, domstolsväsendet, polis- och åklagarväsendet, uppbörds-väsendet och hållande av domstolslokal-er och exekutionsverk. Den har också samband med huvudmannaskapet för dessa städers rättsväsen, underhåll och förvaring av fångar etc. I vissa fall ingår även hållande av hamnar och farleder med flera uppgifter och skyldigheter, som städerna har.

Utredningen föreslår att tolagserättningen skall avskaffas. Det blir staten som får påtaga sig dessa uppgifter, som tidigare ålegat vissa städer. Då kan man inte, som herr Antonsson föreslår, ta bort dessa 40 miljoner kronor i år. Jag är, herr Antonsson, inte övertygad om att det nya systemet blir billigare för staten än det hittillsvarande — kanske är det tvärtom. Av den utredning som föreligger framgår att medan städerna uppburit 40 miljoner kronor i tolagserättning så har dessa skyldigheter kostat städerna 271 miljoner kronor om året. Utredningen utgår nu ifrån att tolagserättningen skall avvecklas; övergångstiden blir minst fem och högst tio år.

Av vad som sagts framgår, att det inte är möjligt att avveckla denna ersättning från 1 juli. Jag är litet förvånad över att en föreningsbonde, därtill så pass avtalskunnig och van vid överenskommelser som herr Antonsson är, tror att man på detta sätt kan avveckla denna ersättning utan att träffa överenskommelser om ett annat system. Jag utgår ifrån att det blir både många och långa förhandlingar innan man kan träffa en överenskommelse om på vilket sätt tolagserättningen skall avvecklas.

Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Det är fullständigt riktigt som herr Pettersson i Degerfors sä-

Televerkets anslagsbehov

ger, att 1955 års stadsutredning föreslår att städerna skall få viss kompensation för tolagsersättningen genom att staten tar på sig vissa jurisdiktionella och administrativa uppgifter. Min uppfattning, att man kan ta bort tolagsersättningen redan i år, grundar sig på en prioritetsbedömning av reformernas angelägenhet, som vi gjort i vårt parti.

Jag vill påpeka för herr Petterson i Degerfors, att det belopp det här gäller är exakt lika stort som det belopp staten släpar efter med när det gäller ersättningen till kommunerna för skolmåltiderna. Det rör sig om 40 miljoner kronor i båda fallen. Där har statsutskottet — jag vill minnas tre år i följd — gjort en ganska klar beställning till Kungl. Maj:t om att denna eftersläpning skall avklaras. När vi gjort denna prioritetsbedömning, har vi ansett att den aktuella reformen är viktigare. Jag ville tillägga detta för fullständighetens skull.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Får jag för fullständighetens skull bara säga att vi i denna kammare varit tämligen ense om hur staten försöker skjuta över vissa kostnader på kommunerna. I det här fallet kastar herr Antonsson om och vill att kommunerna skall överta kostnader som staten tidigare haft — även om det här är frågan om städer, går dessa ju ändå under begreppet kommuner.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antonsson begärde emellertid votering, i anledning varav eftergiven varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 47:o) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antonsson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 28 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 48—59

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 60

Lades till handlingarna.

§ 4**Utgifter å kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifter å kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3**Televerkets anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 8, punkt 69, s. 168—200 av bilagt utdrag av stats-

Televerkets anslagsbehov

rådsprotokollet över kommunikations-
ärenden för den 3 januari 1962) före-
slagit riksdagen att för budgetåret
1962/63 under televerkets fond anvisa
i statsrådsprotokollet angivna invest-
eringsanslag å tillhoppa 352 600 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet
till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av frö-
ken *Wetterström m. fl.* väckt motion
(II: 604);

dels två likalydande motioner, väckta
den ena inom första kammaren av herr
Dahlberg m. fl. (I: 220) och den andra
inom andra kammaren av herr *Lund-
kvist m. fl.* (II: 270);

dels en inom andra kammaren av herr
Christenson i Malmö väckt motion
(II: 35);

dels ock en inom andra kammaren
av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion
(II: 181), vari föreslagits att riksdagen
måtte besluta att i skrivelse till Kungl.
Maj:t hemställa om sådan komplette-
ring och ändring av direktiven för 1960
års radioutredning att dennas uppdrag
komme att innefatta även frågan om en
avveckling av systemet med radio- och
TV-licenser.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte för budgetåret
1962/63 under televerkets fond anvisa
följande investeringsanslag, nämligen

	Kronor
1. Inköp och byggande av fastigheter	19 500 000
2. Telefon- och telegrafanläggningar	283 000 000
3. Ljudradioanläggningar	6 800 000
4. Televisionsradioanläggningar	22 000 000
5. Radioanläggningar för kommersiell trafik	3 300 000
6. Radioanläggningar för luftfarten	2 700 000
7. Försvarsberedskap vid televerket	7 300 000
8. Televerkets dispositionsanslag	8 000 000;

II. att motionen II: 604 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 220 och II: 270 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionen II: 35 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen II: 181 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag har under denna punkt en motion, som blivit avstyrkt och som jag skall be att få säga några ord om. I motionen yrkas att inträdesavgifterna för telefon för ensamboende åldringar, invalider och kroniskt sjuka skall reduceras med 50 procent av den ordinarie inträdesavgiften.

Det finns givetvis fortfarande åtskilliga i dessa kategorier som tyvärr inte har råd att skaffa sig telefon. Tillgång till telefon — som ingen av oss betraktar som lyx — skulle bli en stor tillgång som ett medel att bryta den isolering dessa ensamma människor ofta lever i. Vetskapen om att kunna komma i förbindelse med yttrevärlden och att kunna vända sig till någon för att få hjälp om någonting skulle inträffa måste inge en trygghetskänsla som är av stort värde.

Utskottet säger att det finner syftet med motionen behjärtansvärt, och det är jag naturligtvis glad för. När utskottet likväl avstyrker motionen, åberopar man tidigare remissvar från telestyrelsen där det sägs, att ett affärsdrivande verk inte rimligen kan åläggas att lämna socialhjälp genom att sätta ned allmänt gällande avgifter för vissa speciella abonnentkategorier. Utskottet menar därför att det bör ankomma på de sociala organen att efter behovsprövning ställa medel till förfogande i de enskilda fallen. Det är naturligtvis, herr talman, ett i och för sig alldeles riktigt resonemang. Men jag skulle vilja till-

Televerkets anslagsbehov

lägga att rent ekonomiskt tror jag inte att konsekvenserna för televerket skulle bli vådliga, ty det måste här röra sig om ett mycket begränsat antal, då ju de flesta säkerligen redan har telefon. Vi har emellertid som motionärer inte resonerat på det sättet. När inträdesavgifterna infördes konstruerades de som en investeringsavgift och avsåg att begränsa efterfrågan på telefoner. Om man alltså ser saken på det sättet, kan det knappast vara rimligt att man tar ut en så stor inträdesavgift av personer som är, låt oss säga, över 67 år som av övriga.

Jag ämnar inte här ställa något yrkande om bifall till motionen; det vore meningslöst mot ett enigt utskott. Jag hoppas i stället kunna finna en annan väg för en förnyad framställning, som måhända skall kunna leda till ett positivt resultat. För oss här i kammaren kan väl en fråga som denna anses vara tämligen obetydlig, men jag tror inte att den är det för de människor den berör.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Under denna punkt behandlas förutom den motion som fröken Wetterström nyss talade om också två motioner som ifrågasätter det lämpliga i att ljudradio och TV finansieras på det sätt som nu sker.

Tidigare har samma fråga tangerats dels i ett förslag om höjning av licensavgiften, dels i ett förslag om att avgiftsskyldigheten för bilradio skall slopas. Därtill kommer att regeringen tillsatt en särskild utredning som skall pröva en del av de frågor jag nu nämnt och dessutom framlägga material som kan vara till ledning för statsmakterna när det gäller att bedöma frågor som har samband med de ekonomiska villkoren för radioverksamheten.

Men utskottet motsätter sig att de sakkunniga, som regeringen tillsatt, också skall ta befattning med de kommunistiska och socialdemokratiska förslagen om att helt eller delvis slopa li-

censsystemet. Jag förstår för min del inte anledningen till denna rädsla för att göra en ordentlig utredning om alla de synpunkter, som kan läggas på denna fråga, när utredningens syfte dock anges vara att utforma de grundläggande riktlinjerna för radioverksamheten för mycket lång tid framåt.

I direktiven för utredningen betonas också att man därvidlag måste ta hänsyn till de verkningar, som televisionens genombrott har fått. Men allt detta är frågor, som inte bara har stor ekonomisk betydelse för staten utan också inverkar mycket kännbart när det gäller enskilda människors ekonomi. I princip ställer staten ljudradio- och televisionsprogram till förfogande för alla svenska medborgare. Men det är en likställighet av samma slag som mycket annat i ett samhälle, där medborgarrätt fortfarande tyvärr heter pengar. Miljontals svenskar får inte del av de förbättringar, som i princip beslutas för hela svenska folket. I årets statsverksproposition har regeringen själv räknat ut att en tredjedel av landets hushåll inte kommer att skaffa sig televisionapparater. Vore det inte lämpligt, att den utredning, som nu tillsatts, försökte klarlägga vad det kan bero på att en så stor del av svenska folket som en tredjedel inte kommer att skaffa sig TV-mottagare? För min del står det alldeles klart, att det beror på att dessa familjer inte har ekonomiska förutsättningar för det, alltså att kostnaderna för att skaffa TV-mottagare och betala licensavgifter är så stora i förhållande till dessa människors inkomster att de inte rår med det. Det vore kanske genant om en kunglig utredning skulle visa, att vi även har denna fläck på vår demokrati. Men jag tror att det skulle vara nyttigt, om det blev allmänt erkänt för att därigenom kunna framtinga en bättre ordning.

Statsutskottets ledamöter skall inte heller tro att det är så självklart för alla, att vi bör fortsätta att tillämpa det

Televerkets anslagsbehov

nuvarande systemet. Det är visserligen kort tid sedan denna sak aktualiserades i riksdagen — bara ett par tre månader sedan — men den har också tagits upp på andra håll. Vi har för vår del citerat en artikel i det socialdemokratiska partiets tidskrift Tiden. Det finns också på riksdagens bord en socialdemokratisk motion, som i princip går på samma linje. Och i den socialdemokratiska dagspressen finns det redan flera som har påyrkat en radikal förändring i fråga om finansieringen av ljudradio och TV. Jag tror för min del att det här är en första upptakt till en förändring, som redan har vunnit stor anslutning.

I samband med ett annat motionsyrkande, nämligen det som fröken Wetterström nyss talade om och som går ut på att vissa ekonomiska förbättringar skall vidtas för ensamboende åldringar, invalider och kroniskt sjuka, använder utskottet ett argument, som också har ett visst samband med licensdiskussionen. Statsutskottet vill nämligen inte vara med på dessa förbättringar för åldringar och sjuka, därför att det skulle uppstå olägenheter och merarbete ur administrativ synpunkt. För min del tycker jag att man bör se mera på den sociala sidan av saken än på de administrativa bekymren. Men härvidlag bör också observeras, att utskottet inte tycks ha några som helst bekymmer för den mångfalt värre administrativa djungel, som har uppstått på grund av licenssystemet. Enbart televerket tillfogas en extra kostnad på många miljoner kronor och måste ha en massa anställda för att driva in radiolicensavgifter. Över 30 000 sådana fall hade man att göra med i fjol, och ett mycket stort antal av dessa skulle dessutom gå igenom den långa proceduren med polisrapporter, domstolsförfarande och bötesindrivning och annat sådant trassel, som orsakar staten stora kostnader och andra besvär.

Det är exempel på byråkrati och onö-

dig arbetsbelastning samt onödiga kostnader, som det nuvarande systemet för med sig. Egentligen handlar det här bara om vilken form för finansiering och indrivning av pengar till ljudradio- och TV-verksamheten som man skall använda sig av. Jag anser att den form vi har tillrätt, nämligen att anvisa medel över budgeten, är den bästa ur både demokratisk och praktisk synpunkt och inte minst ur besparingssynpunkt. Men det krångel och de onödiga kostnader, som det nuvarande systemet för med sig, är dock bara en detalj. Det viktigaste är att vi åstadkommer en demokratisk ordning i fråga om möjligheterna för var och en att tillgodogöra sig ljudradio- och TV-programmen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr II: 181.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Fröken Wetterström yrkade inte bifall till motion II: 604, och då finns det kanske ingen anledning att säga så mycket om saken i detta sammanhang. Från utskottets sida har vi inte förnekat, att det i och för sig är en behjärtansvärd sak som motionen sysslar med. Vad vi, i likhet med en ståndpunkt som beredningsutskottet tidigare har intagit, velat hävda är att man inte rimligen kan föra in socialpolitiken i ett affärsdrivande verk. Om jag inte är alldeles felunderrättad om tankegångarna här i kammaren, tycker jag att det är en synpunkt som man bör ha särskilt stor förståelse för inom den grupp som fröken Wetterström tillhör. Jag tror inte att man rimligtvis kan motivera ett principiellt genombrott bara med att saken i och för sig i första omgången inte skulle vara så stor.

Herr Holmberg har tagit upp en mycket större sak i anslutning till motion II: 181. Där gäller det att gå ifrån licenssystemet och att finansiera ljudradio och televisionen över budgeten. För närvarande pågår en utredning om särskilt ljudradians ekonomiska och

Luftfartens markorganisation

även andra problem. Riksdagen har tidigare haft anledning att syssla med saken. Man har varit överens om att dessa frågor skall läggas upp på en affärsmässig bas. Att nu gå över på en så radikalt annorlunda linje som herr Holmberg föreslår är jag tämligen övertygad om att riksdagen inte kan reflektera på; i varje fall har det inte höjts några röster inom statsutskottet för att man skulle slå in på en sådan väg. Vad som kan hända i en mycket avlägsen framtid behöver vi inte diskutera, men det händer ju också här och var i världen, att man litet för tidigt utlovar prisernas avskaffande. Vi får nog tänka oss för.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Till utskottets talesman herr Svensson i Ljungskile vill jag bara säga, att jag själv framhöll att det i och för sig är ett rimligt resonemang som telegrafverket som affärsdrivande verk fört. Det var inte vår avsikt att blanda in socialpolitiken i detta sammanhang. Jag pekade också på hur motionärerna resonerat. Det kan ju hända att motionen borde ha varit utförligare på den punkten, men den saken kan vi få tillfälle att utveckla i en förnyad motion.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile erinrade om att riksdagen tidigare varit överens om att lägga finansieringen av ljudradio- och TV-verksamheten på en affärsmässig basis. Det vet jag också. Men det har även skett mera betydande förändringar än den, som det nu är fråga om, på områden, där riksdagen tidigare har intagit en helt annan ställning än vad som senare blev fallet efter utredningar och ny riksdagsbehandling.

När man nu i alla fall skall utreda en massa frågor beträffande ljudradio- och TV-verksamheten, varför kan man då inte låta pröva även motionärernas

förslag? Även om herr Svensson i Ljungskile och hela statsutskottet har en förutfattad mening, kan det hända att utredningen kommer att inta en annan hållning. Jag är säker på att många människor ute i landet har en annan uppfattning än statsutskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I) — IV)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V)

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II:181; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Luftfartens markorganisation

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! Under denna punkt äskas 9 miljoner kronor för programenlig utbyggnad av storflygplatsen Arlanda. Samtidigt sägs att man beslutat uppföra en temporär stationsbyggnad, som skall kunna klara trafikutvecklingen fram till 1970. Som skäl för detta anföres, att man — intill dess att verksamheten inom SAS efter pågående rationaliseringsarbeten stabiliserats — inte närmare kan precisera flygföretagets framtida behov av utrymmen på Arlanda och att man har för avsikt att utlysa en arkitekttävling för detta byggnadsprojekt. Vidare är nu bestämt, att utlandstrafiken från och med den 1 april i år skall föras över till Arlanda.

Herr talman! Beslutet om Arlanda tillkom 1957 efter många och långvariga utredningar, men icke desto mindre gick det enligt min uppfattning ändå litet

Luftfartens markorganisation

väl hastigt när man fastnade för denna lösning. Den som tänker tillbaka på denna tid kanske erinrar sig, att SAS in i det sista hade ganska, för att inte säga mycket, starka argument mot Arlanda. Varför SAS ändrade sig vet jag inte — och det finns i och för sig ingen anledning att rota i det som varit om man inte kan få fram någonting positivt. Jag har dock en känsla av att det inte blev ett beslut i den anda av harmoni och entusiasm som hade behövts i denna viktiga fråga. Man borde ha varit verkligen övertygad om att den beslutade lösningen var den allra bästa.

Vad kommer att inträffa från och med den 1 april ur kundernas synpunkt? Kommer de att resa över Malmö eller över Arlanda? Det vet vi ingenting om; det får framtiden utvisa. Det är så mycket som har inträffat sedan 1957. SAS har ställts inför stora svårigheter, och dem måste man naturligtvis försöka bemästra i en så positiv samarbetsanda som möjligt, men jag vill fråga i dagens situation: Om man nu skulle sätta sig ner och fundera över vilken som vore den bästa lösningen för SAS för framtiden, vilket resultat skulle man då komma till?

Jag inbillar mig att Arlanda i dag är en för SAS ekonomiskt dålig lösning. Om det finnes den ringaste möjlighet att realisera Arlanda, skulle SAS säkert göra det! Jag frågar mig då: Finns det inte anledning att i en så stor och viktig fråga göra förnyade överväganden och därvid se framåt? På det svarar man förmodligen så här: Därtill finns ingen möjlighet; vi har redan bundit oss. Vi sitter där med våra pengar och våra byggnader. Vad skall vi göra med dem? Ja, det är ungefär den fråga jag skulle vilja ställa. Jag tror nämligen att det kan finnas förutsättningar för att realisera eller »sälja» Arlanda för att så småningom ersätta det med något mera fruktbärande framtida alternativ, innebärande en riktig lösning. Enligt mitt förmenande kan det icke anses vara en

riktig lösning att vi, som ändå statistiskt har den kanske största passagerartrafiken i inomeuropeisk flygfart, skall behöva lägga ned så pass mycket av tid och kostnader — en taxi till Arlanda kostar 60—65 kronor beroende på var jag bor i Stockholm — för att komma till en flygplats varifrån vi sedan på 4, 5 eller kanske 6 timmar flyger till exempelvis Italien.

Med andra ord, herr talman, jag anser det väl motiverat att tänka över dessa frågor. Det skulle nog inte vara så svårt att där ute anlägga en drabantstad till Stockholm och samtidigt därmed lösa landshövding Eckerbergs problem rörande lokalisering av vissa ämbetsverk — för att bara ta ett exempel.

Jag skall inte ställa något yrkande, herr talman, men jag anser, att kommunikationsministern skulle göra en positiv insats om han ville låta några experter titta på denna fråga — med uppmärksamheten riktad på framtiden. De kunde kanske lägga fram ett förslag, som skulle kunna benämnas »tredje gången gillt».

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag kan konstatera, att statsutskottet i sitt utlåtande över motionerna I: 141 och II: 182, upptagande frågan om anläggande av flygfält i Borås, har ställt sig betydligt mera positivt än vad departementschefen gjort i statsverkspropositionen. Medan departementschefen närmast ansåg att frågan borde falla kan man nu på goda grunder säga, att frågan åtminstone har fallit framåt. Genom att man i utskottet säger sig vara angelägen om att frågan om byggande av civilt flygfält i Borås under vissa premisser upptages till förnyad prövning, har vi ändå fått möjligheter att återkomma. Man borde kanske från motionärernas sida kunna nöja sig med detta. Jag anser dock att det kan vara angeläget att framföra några synpunkter.

Luftfartens markorganisation

Det argument i negativ riktning, som har anförts både från departementschefens och utskottets sida, är att osäkerhet vidlåder det nu föreliggande undersöknings- och utredningsmaterialet. Man anser också att trafikunderlaget inte skulle vara tillräckligt stort.

Det är svårt att förstå på vilka grunder man bedömt trafikunderlaget som svagt och med vilka mått man mätt när det gäller anläggandet av flygfält i andra städer. Det har heller inte kunnat åberopas något skäl varför trafikunderlaget i Boråstrakten skulle vara svagt.

När det gäller trafikunderlaget bör väl detta ses i relation till befolkningsunderlaget, och det är vad vi har gjort. Vi har inom ett naturligt upptagningsområde en befolkningssiffra på i runt tal 200 000 personer. Bortsett från A-regionerna runt Stockholm, Göteborg och Malmö är Boråsregionen en av de folktätaste, och när det gäller industriellt sysselsatta kommer Borås som rikets fjärde stad. Hela Borås' omland, Sjuhäradsbygden, är ett starkt industrialiserat område med en kraftig koncentration av befolkningen till tätorter.

Linjeflyg ansåg på dessa grunder, att det var klarlagt att ett tillräckligt trafikunderlag fanns, och luftfartsstyrelsen har också tillstyrkt framställningen om byggande av ett flygfält i Borås.

Det har hänvisats till att närheten till flygfälten i Göteborg och Jönköping skulle ge Borås tillfredsställande flygmöjligheter. Avstånden är dock till Torslanda 83 km och till Jönköping 96 km. Det förstnämnda kortare avståndet uppvägs av de svårartade trafikförhållandena i Göteborg och av att Torslanda-flyget för det mesta är överbokat. Vi har i motionen också starkt understrukit, att avstånden till nu nämnda flygplatser överstiger vad som kan anses attraktivt när det gäller inrikes luftfart.

Man har vidare talat om konkurrens med marktrafikmedel. Jag finner det

underligt, att detta anförs som ett särskilt skäl just för vårt vidkommande.

Som ett ytterligare skäl för att Borås inte skulle släppas fram just nu har man hänvisat till pågående undersökningar rörande luftfartsverkets ekonomi. Vi motionärer har naturligtvis all förståelse för besparingar, där sådana är möjliga utan att man behöver ta till alltför drastiska nedskärningar. Vid anläggande av flygfält får dock kommunerna bära den större delen av kostnaderna. Av varje tusenlapp som kan sparas går 650 kronor till kommunen och 350 kronor till staten. Beträffande driftkostnader och underhåll av den tänkta flygplatsen i Viared utanför Borås framgår det också av motionen, att staden påtagit sig eventuellt uppkommande driftunderskott.

Det är av den anledningen vi känt oss i viss mån överrumplade av att besparingsaktionen tycks ha insatts direkt mot ifrågavarande förslag. Om det nu är fråga om andra grunder för kostnadsfördelningen mellan stat, kommun och trafikanter över hela linjen, borde detta inte ha stått hindrande i det aktuella fallet, utan man kunde ha tagit upp nya förhandlingar med oss.

Utbyggandet av flyget får ses som en länk i en aktiv lokaliseringspolitik. Borås och Sjuhäradsbygden har en industri med ensidig inriktning, och det är angeläget att bryta ensidigheten och få ett mer differentierat näringsliv. Vi anser att goda flygförbindelser skulle ge oss ökade möjligheter att lyckas med det. Men — och det är inte det minst viktiga i detta sammanhang — vi vill också slå vakt om den industri vi redan har. Man har på industrihåll förklarat sig mycket angelägen om att ett flygfält kommer till stånd, inte bara för personbefordran utan också därför att man anser det värdefullt att kunna ordna varutransporter per flyg.

Till slut vill jag framhålla att denna fråga inte bara berör Borås. På ett flertal större orter planerar man för flyg-

Luftfartens markorganisation

trafik, och det kan på goda grunder antagas, att vi inte slipper ifrån en utbyggnad av det inrikes trafikflyget. Det hade ur dessa synpunkter varit till fördel för fler, om Borås-fältet, som redan är färdigprojekterat, hade kunnat förverkligas redan nu.

För dagen får vi väl ändå nöja oss med statsutskottets positiva skrivning. Jag har, herr talman, därför intet yrkande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Under denna punkt har chefen för kommunikationsdepartementet upptagit ett belopp av 3 miljoner kronor för att, därest flygplatsfrågorna för Göteborg och Karlstad skulle aktualiseras senare under riksdagen, möjliggöra en höjning av luftfartsverkets ram utan att ytterligare anslagsmedel behöver anvisas av riksdagen.

Med anledning av uttalandet »därest flygplatsfrågan för Göteborg — — skulle aktualiseras», ber jag att få vädja till kommunikationsministern att påskynda denna fråga så mycket som möjligt. De oeffterrättliga förhållanden som sedan ett par år tillbaka råder på Torslanda flygplats kan inte få fortsätta längre än som är absolut nödvändigt.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! I anledning av herr Källenius' anförande vill jag bara konstatera, att vi inom utskottet inte haft anledning att diskutera dessa frågor i år. Det förefaller också som om herr Källenius var litet osäker på vad han själv skulle dra för slutsats av sitt resonemang. Den slutsats som jag tycker man kunde dra både av hans eget resonemang och av situationen i övrigt är, att det är för sent att diskutera Arlanda på projekteringsbasis och för tidigt att diskutera det ur erfarenhetsmässiga

synpunkter. Nu är vi väl komna så långt, att vi får avvakta erfarenheterna innan vi kan ta upp en diskussion på nytt om detta flygfält.

Jag vill sedan bara säga några ord i anledning av motionen om flygfältet i Borås och fru Hörnlunds anförande. Vi har inom utskottets bedömt saken så, att man inte för närvarande kan ta på sitt ansvar att tillstyrka beslut om ett flygfält i Borås. Borås tillhör ju inte precis avkrokarna eller de avlägset liggande bygderna i detta land där man måste sätta in flyg för att skapa rimliga förbindelser, såsom t. ex. är fallet när det gäller Norrland eller Gotland. Det finns flygfält på båda sidor om Borås, och drar man en cirkel runt Borås, såsom man har gjort när man har beräknat trafikunderlaget, och låter den cirkeln vara så vid, att man kommer halvvägs till Göteborg och halvvägs till Jönköping, så är det alldeles klart att det trafikunderlag man på det sättet får fram inte kan så att säga monopoliseras för ett flygfält i Borås. Trafiken kommer att delas upp även på andra flygfält som ligger inom räckhåll, vilket medför att trafikunderlaget för ett flygfält i Borås kan bli åtskilligt mindre än man föreställer sig. Det kan också i viss mån påverka ekonomin för de närliggande flygfälten. Med hänsyn till de ekonomiska problem, som man över huvud taget har att dras med på detta område, har man inom utskottet ansett att frågan bör ställas på framtiden, men man får ju se vad de fortsatta erfarenheterna kan ge för resultat.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid frågan, därför att vi ju är tämligen överens om vad vi skall göra i detta fall. Jag bara ville konstatera, att med utskottets skrivning hålles frågan öppen för framtiden. Utskottets förslag innebär icke något åtagande från riksdagens sida.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Luftfartens markorganisation

Herr KÄLLENIOUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman sade att det å ena sidan var för sent att diskutera frågan med hänsyn till pågående projektering av återstående byggnader och att det å andra sidan var för tidigt därför att man inte hade något erfarenhetsmaterial att bygga på. Därför skulle man över huvudet taget inte ta upp någon diskussion i frågan.

Emellertid är inte detta själva huvudsaken, d. v. s. hur man skall fullfölja Arlandaprojektet som sådant. Huvudsyftet med mitt inlägg var att ställa frågan vad vi skall göra för framtiden och om man, därest vi i dag hade ett bud på Arlanda, skulle kunna sälja det.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Med anledning av vad fru Hörnlund sade beträffande den lokaliseringspolitiska betydelsen av ett flygfält vill jag nämna ett exempel på hur viktigt detta är.

En dansk fabrikant som är tillverkare av korsetter har under det senaste halvåret etablerat sig på flygplatsen i Visby och använder sig av den gamla flygstationen. Denne fabrikant räknar med att företaget så småningom skall utvecklas mycket kraftigt. Bland annat är det tal om att amerikanskt kapital skall sättas in. Särskilt stor betydelse har tillmätts det faktum, att varorna kan föras direkt i flygplan ut i Europa till den nya stora Europamarknaden.

Jag tror sålunda att för de delar av landet, där den lätta industrien — och framför allt lätt konfektion — överväger, kommer existensen av flygplatser att betyda oerhört mycket. En landsända där detta är fallet är just Sjuhäradsbygden eller Boråsbygden. Exemplet från Visby anser jag visar, att existensen av en flygplats just i Borås skulle ha betydelse för näringslivet där i ännu högre grad än man i allmänhet föreställer sig.

Nu vet jag att kommunikationsministern är en stor vän av flygplatser,

framför allt i Norrland. Där har man mycket tunga varor och tung industri. Jag undrar om inte kommunikationsministern skulle behöva fundera litet på hur bra det går att transportera lätta varor med flygplan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Med anledning av vad herr Kellgren sade vill jag nämna, att jag länge varit medveten om den betydelse flyget kan ha såsom befraktare. Därför har vi också inriktat oss på att även i andra delar av landet än Norrland få till stånd flygfält. Riksdagen får i år ett förslag om bl. a. en ombyggnad av flygfältet i Karlstad.

Men det var, herr talman, inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var ett uttalande av herr Källenius som jag inte kan låta stå alldeles oemotsagt. Herr Källenius gjorde nämligen gällande, att beslutet om Arlanda kom alltför hastigt. Utredningen var inte tillräcklig, menade herr Källenius. Jag har nu en helt motsatt uppfattning, och jag är ganska övertygad om att de riksdagskolleger, som var med när detta beslut fattades en gång i tiden, helt delar min uppfattning, att sällan har en fråga utretts så många gånger och så ingående som frågan om var storflygfältet skulle vara beläget. Alla upptänkliga orter nämndes i sammanhanget från trakten av Stockholm ned till Åhus i Skåne. Alla alternativ undersöktes. Sakkunskapen, den tekniska såväl som annan, stannade vid att storflygfältet skulle förläggas till Arlanda. SAS själv var angeläget om att beslutet skulle fattas så snabbt som möjligt, så att vi skulle kunna ha flygfältet färdigt när jettrafiken satte in. Det är den synkroniseringen som sker nu den 1 april 1962.

Jag har endast velat påminna härom. Jag förstår att herr Källenius måste vara främmande för dessa synpunkter, eftersom han inte var med i andra kammaren när denna fråga diskuterades och de

Luftfartens markorganisation

många utredningarna presenterades och dryftades. Men om herr Källenius idkar litet källforskning beträffande vad som hände på luftfartens område under de ifrågavarande åren skall herr Källenius ganska snart komma underfund med att utredningen sannerligen inte var bristfällig, och påhittigheten när det gällde förslag till förläggning av storflygfältet var anmärkningsvärt stor.

Herr Gustafson i Göteborg riktade en vädjan till mig. Får jag ge herr Gustafson ett råd: rikta den vädjan västerut ett tag just nu.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag förstår att kommunikationsministern avser de förhandlingar som pågår mellan staten och Göteborgs stad. Jag har ingen närmare kännedom om dessa förhandlingar och deltar inte heller i dem på något sätt. Men jag vill påminna kommunikationsministern om att staten sedan gammalt har vissa förpliktelser gentemot Torslanda flygfält. Kanske jag kan få ge kommunikationsministern rådet att också påminna sig dem.

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! Vad beträffar de överläggningar och utredningar som föregick beslutet om förläggningen till Arlanda och frågan om vad som därvid gjordes eller icke gjordes, så kan man naturligtvis diskutera åskilligt. Jag framhöll dock att det är mycket som har hänt sedan dess och att harmonien visst inte varit så fullständig som det föregående uttalandet kanske tyder på. Men jag undrade vidare, hur det skulle bli om vi i dag satte oss att tänka över problemet. Är vi säkra på att vi har handlat rätt? Skulle det inte vara värt att undersöka, om man kunde avveckla den enligt min uppfattning felaktiga investering det här gäller?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag undrar om herr Käl-

lenius brukar gå till väga på det sättet, att han först gör en utredning och med ledning därav uppför ett hus på en viss plats för att sedan riva huset när han kommer underfund med att platsen inte var den riktiga. Det är väl ändå inte så, som herr Källenius menar att man i detta fall skulle förfara.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga, att jag är fullt medveten om allt som sammanhänger med flygplatsen på Torslanda. Det hindrar emellertid inte att jag tycker att herr Gustafson har en mission att fylla i detta avseende.

Herr KÄLLENIUS (h):

Herr talman! Om man kommer underfund med att man har byggt ett hus på felaktig plats, så skulle jag nog för min del vilja undersöka, om inte denna investering kunde avvecklas och ett nytt hus byggas på rätt plats. Herr kommunikationsminister, detta är precis vad jag menar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Det är bara herr Källenius som anser att det i detta fall är fråga om en förläggning till felaktig plats. För min del har jag inte sagt något sådant.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 7—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13

Lades till handlingarna.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser kommunika-

Stat för försvarets fastighetsfond

tionsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6**Stat för försvarets fastighetsfond**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1962/63 jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag återkommer till ett ärende som jag tidigare i år haft anledning att beröra.

I motion nr 658 i denna kammare har motionärerna påtalat vissa brister beträffande de militära förläggningarna. Jag behöver inte närmare redogöra för dessa förhållanden. Vi vet alla att ungefär hälften av de militära förläggningarna är synnerligen undermåliga och i fråga om inredning och utrustning befinner sig på sekelskiftets nivå. Jag pläderar inte för några lyxbetonade förläggningar, men jag anser att rimliga krav skall vara uppfyllda när det gäller hygien och snygghet över huvud taget.

Vidare kommer med i bilden den förslitning som äger rum och den kapitalförstöring som sker genom att det kostar mer och mer pengar ju längre man väntar med reparationerna. I motionerna har vi föreslagit att det skulle göras en skyndsam översyn av förläggningsbeståndet. Utskottet har i sitt utlåtande kommit med ett par intressanta påpekanden, och försvarsministern har i propositionen upprepat ungefär det uttalande som han gjorde i ett svar på en enkel fråga: »Jag vill understryka att en fortlöpande anpassning är nödvändig icke minst med hänsyn till önskemålen att bereda de värnpliktiga en någorlunda hygglig förläggningsstandard. Här till

kommer som tidigare framhållits i olika sammanhang att otillräckligt underhåll medför risk för betydande kapitalförstöring.» Utskottet gör för sin del på den punkten ett yttrande som jag finner anmärkningsvärt:

»Utskottet vill erinra om att de i motionerna påtalade förhållandena under en följd av år vid upprepade tillfällen varit föremål för utskottets uppmärksamhet. Utskottet har sålunda framhållit, att försvarets byggnadsbestånd, särskilt arméns äldre kaserner, vore i dåligt och otillfredsställande skick och att de icke fyllde de krav på standard, som i samhället i övrigt anses självklara.»

Här säger alltså utskottet, att det i flera år har uppmärksammat denna fråga och funnit förhållandena otillfredsställande. Det har följaktligen skett en försummelse här, när det står till som det gör i dagens läge. Utskottet tillägger:

»Enligt vad utskottet inhämtat torde fortifikationsförvaltningen med nuvarande organisation icke hinna utföra istandsättningsarbeten i större omfattning än som planerats för innevarande och nästa budgetår.»

Herr talman! Jag har den uppfattningen, att här bör skyndas på och vidtas ordentliga åtgärder. Med de stora försvarskostnader vi har — över 3 200 miljoner kronor under nästa budgetår — blir utgiften för reparation av dessa undermåliga kaserner mycket låg i procent räknad. Jag dristar mig att säga, att om det är ont om pengar bör man kunna ta beloppet inom ramen för försvarsanslaget. Jag tror inte att det skulle inverka så mycket på rustningarna.

Herr talman! Jag har inte något yrkande men väl ett önskemål om att något bör ske på detta område.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Vad herr Carlsson i Huskvarna här läst upp ur utskottsutlåtandet visar att utskottet sedan länge har

Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond

haft sin uppmärksamhet riktad på kassernbeståndet. Jag erinrar om de siffror som finns angivna i utskottsutlåtandet. På de senaste fem åren har vi lyckats höja det belopp, som är anslaget för dessa reparationer och istandsättningar, med det tredubbla från runt räknat 10 miljoner kronor till runt räknat 30 miljoner kronor. Dessutom ligger planer — såsom motionärerna begär — färdiga för fullföljande av behövliga reparationer ända fram till år 1970. Man kan emellertid inte rycka i trådarna hur man vill. Det måste finnas utarbetade ritningar och planeringar för istandsättningarna. Även om man har aldrig så mycken respekt och sympati för motionärernas ambition och omtanke i detta fall, kan man därför inte improvisera dessa arbeten. Vi måste nog konstatera att när inemot 30 miljoner kronor är disponibla och åtskilligt mer är planerat är det inte möjligt att göra något ytterligare. Det är också utskottets mening.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Denna fråga har varit aktuell inte bara i år och förra året utan under många föregående år. Vad jag är ute efter är ett erkännande av att det har försummats en hel del på detta område. Här behöver repareras och det snart.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 7

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse

se från ersättningsskyldighet till kronan m. m., och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8**Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond**

Föredrogs bevillningsutskottets belänkande nr 16, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond.

I de inom riksdagen väckta till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 63 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 199 av herr Nordgren m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt utreda frågan om rätt för rörelseidkare respektive jordbrukare att vid inkomsttaxering åtnjuta avdrag för avsättning till självfinansieringsfond i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna uppdragna riktlinjer samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 63 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 199 av herr Nordgren m. fl. om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar Hagberg, Yngve Nilsson, Magnusson i Borås och Darlin, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 63 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 199 av herr Nordgren m. fl. — ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till

Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond

Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta skyndsamt utreda frågan om rätt för rörelseidkare respektive jordbrukare att vid inkomsttaxering åtnjuta avdrag för avsättning till självfinansieringsfond i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna uppdragna riktlinjer samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet;

II) av herrar *Stefanson* och *Gustafson* i Göteborg, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Anledningen till att vi i år har återkommit med förslaget om att avdrag i begränsad utsträckning skall medges för avsättning till självfinansieringsfond är naturligtvis de nya och stora problem, som uppstår särskilt för den mindre företagsamheten då den svenska industrien skall anpassas till den europeiska stormarknaden. Vi anser nämligen att de mindre företagens kapitalförsörjning inte kan klaras enbart genom lån. Om småföretagen med framgång skall kunna möta den hårdnande konkurrensen är det viktigare, att företagen genom ändrade beskattningsregler får bättre möjligheter till egen kapitalbildning genom självfinansiering. Detta gäller framför allt företag som drivs av fysiska personer under enskild firma. Företag av det slaget har sällan några större lager som medger nedskrivning och bildande av dolda reserver. Uppsättningen av maskiner och inventarier är för det mesta inte heller så mycket att skriva av på. De fysiska personer som driver rörelse har inte rätt vare sig till avdrag för avsättning till pensionsstiftelse eller till investeringsfond.

Vårt förslag går ut på att avsättning till självfinansieringsfond skall få göras med 10 procent av årsvinsten, dock högst 5 000 kronor. Villkoret skulle vara att avsättningen öppet redovisas i bok-

föringen och att fonden maximeras till 50 000 kronor. Meningen är att avsatta medel skall återföras till beskattning efter tio år. Innebörden av förslaget är alltså att företagen inom hantverk, småindustri, handel och jordbruk skall få en begränsad skattecredit på tio år. Men förslaget betyder samtidigt ett ökat företagssparande och en konsolidering av de mindre företagen, vilka i dagens läge obestriddligen är hårt pressade. Och det är alldeles uppenbart att det inte finns några skattek tekniska svårigheter för ett genomförande av förslaget.

Bevillningsutskottet vill nu föra detta förslag liksom alla andra skattereformer till allmänna skatteberedningen, men vi menar att det skulle dröja för länge om förslaget om självfinansieringsfond skulle manglas genom skatteberedningen. Utskottet hänvisar bl. a. till att 1955 års beslut rörande företagsbeskattningen innebär att enskilda företagare likställas med företag som drives i aktiebolagsform. Ja, detta kan nog vara sant, men beslutet innebär i huvudsak att avskrivningarna för aktiebolag försämrats när det gäller avskrivning av maskiner och inventarier till vad som tidigare gällde för fysiska personer. Utskottsmajoriteten menar tydligt att det går att på det sättet åstadkomma likställighet.

Som jag tidigare anfört skall fonden maximeras till 50 000 kronor. Vår motion avser sålunda att stödja de allra minsta företagen, som sannerligen är i behov av stöd. Därför bör förslaget om självfinansiering bli föremål för särskild prövning.

I förra årets debatt i denna fråga yttrade herr Brandt i Aspabruk bland annat: »Endast en liten del av de enskilda rörelseidkarna torde ha någon möjlighet att disponera sin årsinkomst till ytterligare konsolidering. Det stora flertalet av dem har inte mer än som nätt och jämnt förslår till att täcka deras nödvändiga levnadskostnader och skatten.» Ja, herr Brandt, om företagen har

Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond

det så svårt, så finns det ännu större anledning att biträda yrkandet i vår motion. Men efter den ytterligare belastning av småföretagsamheten, som herr Brandts parti tillsammans med centerpartiet åstadkom genom förra höstens skattepaket, finns det kanske inte så mycket att hoppas på. Den ökade omsättningsskatten på småindustriens förbruknings- och investeringsvaror har verkligen inte bidragit till att förbättra företagens konkurrensläge och göra dem bättre skickade att möta den hårdnande konkurrens som företagarna dagligen måste utstå.

Skatten på bensin och brännolja har också försämrat våra konkurrensmöjligheter. I det läget är det verkligen högst angeläget att man tillvaratar alla uppslag som skulle kunna förbättra företagens möjligheter att hävda sig på den nya stormarknaden.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 16 fogade reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Som herr Darlin sade har denna fråga diskuterats ett flertal gånger, senast förra året. Men det som herr Darlin citerade av mig var vad utskottet den gången skrev — men givetvis motsvarade det i huvudsak också min uppfattning.

Jag tycker inte att det finns anledning att nu ta upp någon längre diskussion om dessa ting och att upprepa alla argument. Intet nytt har inträffat. Bevillningsutskottet hänvisade förra året till att allmänna skatteberedningen hade frågorna under utredning, och i beredningens direktiv säges att den skall beakta ifrågavarande gruppers problem och undersöka om man kan finna ett samband mellan beskattningen av dessa grupper och bolagsbeskattningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Kapitalförsörjningen för de mindre och medelstora enskilda företagen har under senare år ägnats ett visst intresse, och till årets riksdag har förslag väckts om ett nytt kreditinstitut till gagn för den mindre företagsamheten. Vi hoppas självfallet mycket av det. Vår förhoppning är att institutet skall bli ett nytt led i den förbättrade kapitalförsörjning som de mindre företagen så väl behöver.

Herr Brandt i Aspabruk sade att ingenting nytt hade inträffat på denna front. Men om vi ser på de års- och verksamhetsberättelser som avgivits av de organisationer som representerar de mindre företagen, kan vi nog ändå konstatera att det under de senaste åren har blivit ett avsevärt hårdare konkurrensläge även för dem.

Dessa åtgärder — de som har vidtagits och den som är föreslagen — är värdefulla i och för sig, men de är dock av en ganska begränsad räckvidd för ett stort antal av de företagare det gäller. De vidtagna åtgärderna har ju uteslutande tagit sikte på företagens försörjning med främmande kapital. Den egna kapitalbildningen och företagens ekonomiska konsolidering synes mig i varje fall vara minst lika viktiga om inte viktigare. Det är ju det, som i första hand skapar trygghet och utvecklingsmöjligheter för just dessa företagare och även för deras anställda.

Det är först och främst genom att underlätta företagens egen kapitalbildning och självfinansiering som man skapar ekonomiska förutsättningar för dessa mindre företags fortsatta utveckling. Vi kan inte underlåta att fråga oss: Varför skall just dessa företag och företagare inom handel, hantverk, mindre industrier och jordbruk vara ställda i ett sämre läge än övriga konkurrerande företagsformer?

Utskottet delar också enligt utskottsutlåtandet i viss mån motionärernas uppfattning, och man kan läsa både på

Rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond

och mellan raderna att utskottet också delar den uppfattningen att dessa företagare är sämre ställda och att det kunde förtjäna övervägas om de inte borde inta samma ställning i beskattningshänseende som övriga företagsformer.

I motionen pekar vi på en enkel väg att eliminera denna särställning. Utskottet anser att den vägen, självfinansieringen, bör prövas, men tyvärr inte nu utan i annat sammanhang.

Herr talman! Både från regeringshåll och från samtliga partiers sida hör vi ofta hur stort värde man sätter på de mindre företagen och deras utvecklingsmöjligheter. Borde man inte då också kunna sträcka sig så långt från samtliga partier, att man inte uppskjuter till morgondagen vad som kan beslutas i dag, och på det sättet medverka just till dessa företags utvecklings-, rationaliserings- och omställningsmöjligheter med tanke på den hårdnande konkurrensen? I all synnerhet borde man kunna vänta sig det då fjolårets riksdag och även årets utskottsutlåtande understrukt att en sådan prövning bör ske. Låt den alltså ske nu!

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i herr Darlins anförande och yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vid detta betänkande finns fogad en blank reservation av herr Stefanson och mig själv. Den kom till därför att vi på ett mera uttryckligt sätt än vad utskottsmajoriteten gjort har velat säga att vi finner syftet med dessa motioner mycket behjärtansvärt.

Det behövs en möjlighet för företagen att konsolidera sig, det behövs möjligheter till självfinansiering. Vi har från folkpartiets sida vid årets riksdag lagt fram en rad olika förslag i denna riktning. Det gäller liberalisering av varulagervärderingsreglerna, en genomförd resultatatutjämning, som inte minst kom-

mer att vara de mindre företagen till gagn, och det gäller möjligheterna att inom företagen avsätta pensionskostnadsutjämningsfonder.

Anledningen till att vi inte har yrkat bifall till denna motion är att vi finner att denna fråga i alla fall måste tas upp i ett något vidare sammanhang.

Herr Nordgren pekade här på att de företagsformer som inte är aktiebolag i vissa fall är sämre lottade än aktiebolagen. Vi har vid en tidigare riksdag gemensamt varit med om att kräva en utredning om möjligheterna för olika företagsformer att konkurrera på lika villkor. Tyvärr har inte riksdagsmajoriteten gått med på det kravet. Men när man nu som en motivering för denna motion säger att man genom förslaget vill ge de företag som drivs av enskilda rörelseidkare möjligheter att konkurrera på lika villkor med aktiebolagen så begär man samtidigt såvitt jag förstår — det är oklart skrivet — att aktiebolagen, som dock har en del andra fonder, också skall få rätt till dessa fonder. Då bortfaller ju det motiv som herr Nordgren här nämnde.

Detta är några av de skäl som gjort att vi inte har anslutit oss till motionen. Men jag vill säga att om skatteberedningen tar längre tid på sig än vi tänkt, tror jag att denna fråga måste prövas, men kanske i ett något större sammanhang än vad som förekommer i denna motion.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Darlin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 16, röstar

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Darlin begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 41 nej, varjämte 26 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogs bankoutsnittets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs vart för sig

bankoutsnittets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om jordbrukskasserörelsen, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bankoutsnittet; och

bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1956 (nr 216) om

jordbrukskasserörelsen, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 11**Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 68 i första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.* och nr 102 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening uttala, att den praxis som för närvarande syntes råda vid avgörande av medborgarskapsansökningar från sådana flyktingar, vilka genom statliga åtgärder mottagits och komme att mottagas för stadigvarande vistelse i landet, måtte ändras, så att varje sådan flykting utan hänsyn till sitt hälsotillstånd och därav föranledd arbetsoförmåga naturaliserades så snart den i 6 § lagen den 22 juni 1950 om svenskt medborgarskap angivna minimtiden förflutit.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 68 och II: 102, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Gustafsson* i Borås, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort erhålla följande lydelse:

»Sverige har alltsedan andra världskrigets slut genom en humanitär flyktingpolitik verksamt bidragit till att lösa framför allt det europeiska flyk-

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

tingproblemet. Genom statliga initiativ har tusentals flyktingar erhållit fristad i Sverige. Vårt land anses på ett fördömligt sätt ha tagit hand om dessa hårt drabbade människor.

Dessa flyktingar, som tagits hit efter att de utvalts av speciellt utsända tjänstemän, har kommit för att stanna. Detta markeras också genom den dispenspolitik som förts i fråga om medborgarskap. Praxis har varit att Kungl. Maj:t medgivit dispens för kravet på självförsörjningsförmåga då sökanden fyllt 67 år eller om sökanden vid 60 års ålder vistats i landet cirka 10 år. Även för vissa kategorier flyktingar under detta åldersstreck har undantag gjorts. Andra åter har inte medgivits dispens när de trots skötsamhet saknat förmåga att försörja sig själva. De senare har hänvisats till socialvården. Många av dem har upplevt förfarandet som uttryck för att de inte är önskvärda eller som uttryck för ovisshet om deras fortsatta vistelse i landet. Även om detta är en mycket subjektiv upplevelse kan den vålla onödigt lidande.

Den nu varierande tillämpningen av dispensgivningen förefaller inte helt överensstämma med de statliga avsikterna. Utskottet förordar därför att samtliga på statligt initiativ hitförda flyktingar naturaliseras så snart den minimitid förflutit som anges i 6 § lagen den 22 juni 1950 om svenskt medborgarskap utan hänsyn till att hälsotillstånd eller likartade orsaker föranlett arbetsoförmåga.

På grund härav får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 68 och II: 102, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anförte.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Vårt land har erhållit ett gott internationellt rykte för sitt

sätt att bista flyktingar. Denna hjälpverksamhet har traditioner sedan 1930-talet. Verklig omfattning fick den först i senaste världskrigets slutskede, då flera tiotusentals fångar från koncentrationsläger överfördes till Sverige efter förhandlingar av greve Bernadotte. Redan under krigets tidigare skeden hade mängder av flyktingar börjat söka sig till Sverige, men de kom på eget initiativ och sökte en fristad i det enda fria land som fanns inom räckhåll.

Den Bernadotteska aktionen var en annan sak. Där var svenska staten inte passiv. Den var aktiv, och statliga myndigheter sörjde för flyktingarna — kostnaderna och i viss mån även arbetet lades ej på kommunerna. Efter denna aktion har följt många andra både rent statliga och helt privata. Friska och sjuka, gamla och unga har kommit till Sverige i och för bosättning.

De som kan arbeta och försörja sig utgör om de är skötsamma, inget problem i fråga om medborgarskap. Detta gäller även åldringarna. Men för de yngre, som togs hit därför att de inte kunde arbeta, de sjuka, de vanföra och de ensamma mödrarna känns det svårt att inte bli godtagna i det land som sökt upp dem i deras nöd i vistelse-landets läger och erbjudit dem att få komma till Sverige och här inlemmas i samhället. Det var ju svenska tjänstemän, som sänts ut av svenska staten, och representanter för enskilda organisationer som gjorde urvalet av dessa människor.

Flyktingarna kommer hit fyllda av hopp — önsketänkandet är väl en säkerhetsventil för dem. De tror att Sverige skall ge dem medborgarskap. De upptäcker att detta dröjer sju år, och sedan finner de att inte heller denna tid är nog. De flyktingar vilka har ett handikapp, som urständssätter dem att försörja sig, kan inte fatta att de skall följa andra regler än de som är så lyckligt lottade att de kan arbeta.

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

Med sjukdomen och arbetsoförmågan följer isolering från grannarna. Hade flyktingarna haft arbete, skulle de ha fått svenska anknytningar på arbetsplatsen. Nu uppfattar de det som det slutliga beviset på att deras liv är slut och deras förhoppningar gäckade, att de är satta i särklass och isolerade och vägras medborgarskap när andra får sådant. I dessa banor går deras tankar — visserligen till en del felaktigt, till en del dock rätt.

Det är gott och väl att de får komma till Sverige och får ett nytt hem i stället för att leva i flyktingläger, att de får socialhjälp, blir medlemmar i sjuk-kassa och kan få allmänna barnbidrag till sina barn. Men denna materiella, av dem alla högt skattade sociala trygghet är icke det de anser sig ha blivit lo-vade. Dessutom kan de inte få invalid-pension eller andra förmåner som är förbundna med medborgarskapet, t. ex. bidragsförskott.

I den isolering som många allt oftare sjunker ned i synes det vägrade medborgarskapet vara det som för dem bevisar att de inte är säkra här. Såsom exempel kan jag nämna en kvinna som efter 8 års vistelse i vårt land fick sitt medborgarskap, då hon fyllt 67 år. Hon grät av tacksamhet och sade: »Nu kan jag vara säker på att om här blir dåliga tider och kanske krig, så blir jag inte hemsänd för att jag är utländska — jag kan vara lugn. Äntligen kan jag efter det att 15 år förflutit sedan jag lämnade mitt hemland säga, att jag hör hemma någonstans och att ingen kan besluta att jag skall sändas till ett annat land.»

Vi har nog svårt att göra oss en föreställning om vad det betyder att vara statslös, att — som förre flyktingkommissarien sade — vara en icke existerande person som saknar papper och ett lands legitimation. Denna osäkerhets känsla och otrygghet i tillvaron kan så lätt elimineras. Det står i vår makt att skänka trygghet genom att ge

medborgarskapet efter den i lagen stad-gade sjuårsperioden. Det blir inte kost-sammare och är barmhärtigare.

Det är nog riktigt som utskottet skriver, att i stor utsträckning kompletterar Kungl. Maj:t insatserna i flykting-hjälpen med en generös behandling av ansökningar om svenskt medborgar-skap. Men kvar står i alla fall, herr talman, att vissa flyktingar inte med-givits dispens, när de trots skötsamhet saknat förmåga att försörja sig själva — de har hänvisats till socialvården. Många av dem upplever förfarandet som ett uttryck för att de är icke önsk-värda eller som ett uttryck för oviss-het om deras fortsatta vistelse i landet. Även om detta är mycket subjektivt och felaktigt i vissa avseenden vållar det likväl ganska mycket onödigt li-dande.

Särskilt med hänsyn till att staten uppmanat flyktingarna att immigrera till Sverige och faktiskt »handplockat» dem finns ej någon anledning att vissa myndigheter mot flyktingarna skall an-vända det handikapp, som var orsaken till att de erbjöds att komma till vårt land, och onödigt lång tid innehålla det slutliga beviset för att de är män-niskor med samma rättigheter som de arbetsföra. Dispens bör därför med-givas för de flyktingar staten själv över-fört till vårt land och förbundit sig att sörja för i framtiden.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationen.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det föreliggande ut-skottsutlåtandet har föranletts av en motion, som framburits av företrädare för de fyra stora partierna. Det gäller alltså den av herr Gustafsson i Borås här berörda frågan om beviljande av svenskt medborgarskap, speciellt för sådana flyktingar som har överförs till Sverige genom statliga aktioner. I detta sammanhang har flyktingarna ef-ter prövning av särskilt utsedda svens-

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

ka tjänstemän på ort och ställe personligen utvalts för mottagande i Sverige. De utvaldes för att bosätta sig i Sverige för framtiden.

Orsakerna till flyktingars överförande till Sverige är i första hand att underlätta de primära asylländernas försörjningsbörd för de flyktingar som strömmat in till dem från grannländerna och i andra hand att bereda dessa flyktingar möjlighet att inlemmas i ett samhälles normala liv, med andra ord att bereda dem ett hemland som ersättning för deras förlorade fosterland.

Urvalet av de överförda flyktingarna har i huvudsak skett från två kategorier, nämligen dels arbetsföra, som mer eller mindre direkt kan inlemmas på arbetsmarknaden, dels handikappade personer — främst tbc-sjuka — som efter rehabilitering i stor utsträckning inpassats i samhällslivet. Samtliga har överförts tillsammans med sina närmaste anhöriga.

Det slutliga tecknet på att flyktingskapet upphör utgöres av medborgarskap. Dessförinnan har vederbörande främlingspass, och detta räknas nog ofta som en särstämpel och kan i många fall av flyktingen själv betraktas som, jag skulle vilja säga, en sorts pariatecken. Sociala förmåner utgår, som herr Gustafsson i Borås sagt, trots att vederbörande inte är svenska medborgare. Men det finns också undantag. Herr Gustafsson nämnde något — jag tror dock inte att han nämnde folkpensionerna. De flyktingar, som är under 60 år och som inte har förmåga att försörja sig, kan inte bli svenska medborgare efter de 7 år som annars gäller, utan det kan gå 10—15 år och ibland mer. Detta sker trots att det är svenska staten som har uppmanat dem att immigrera till Sverige och att de efter immigrationen praktiskt taget saknar varje möjlighet att lämna landet.

Den bristande förmågan att försörja sig kan ju bero på sjukdom. Den kan

också när det gäller personer i låt oss säga 50-årsåldern bero på svårigheter att lära sig ett nytt språk eller på bristande yrkesutbildning. Försörjnings-svårigheterna kan också bero på att flyktingarna har minderåriga barn, vilkas skötsel hindrar dem att ta ett avlönat arbete.

Särskilt påfallande är svårigheten att erhålla medborgarskap för de flyktingar som 1945 direkt från koncentrationsläger överfördes till Sverige genom den s. k. Bernadotteaktionen. Deras antal översteg ursprungligen 30 000. Många har repatrierats men ett stort antal har stannat i landet. Har de icke återvunnit hälsa och arbetsförmåga kan deras ansökningar avslås, och så sker ofta.

Att märka är att många av dessa jämlikt särskild tysk lagstiftning erhållit eller erhåller skadestånd från Förbundsrepubliken Tyskland. Dessa skadestånd utgår i form av kapital eller livränta eller som en kombination av båda delarna. Då sådana belopp erhålles, upphör socialhjälpens och flyktingarnas uppehälle bekostas, under längre eller kortare tid, inte av allmänna medel.

Jag har också hört talas om flera fall då medborgarskapsansökningar har avslagits. Jag vill nämna ett.

Det gäller en kvinna som sändes till tvångsarbete i Tyskland, där hon senare hamnade i koncentrationsläger. Efter krigets slut placerades hon i flyktingläger. Där träffade hon en man. De gifte sig och fick en dotter. I samband därmed upptäckte man att hon led av allvarlig tuberkulos, varför hon lades in på sanatorium. Mannen emigrerade till Amerika tillsammans med dottern. Kvinnan skulle komma efter om och när hon blev frisk. Genom en av de första statliga svenska aktionerna för tuberkulossjuka kom hon till Sverige. Det är mer än 10 år sedan dess. Efter långvarig vård blev hon utskriven därför att hon inte längre ansågs vara vårdbehövande.

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

Hon har inte kunnat arbeta och kan inte försörja sig. Hon har efter hand förlorat kontakten med mannen och dottern. Det enda hon har är Sverige, och här blir hon alltså inte godtagen som medborgare.

Det finns många flera mer eller mindre tragiska fall. Dessa flyktingar säger öppet: »För oss lönar det sig icke att försöka bli medborgare. Vi har försökt liksom andra, men det blir bara avslag. Ingen vill godtaga oss.»

Herr talman! Med hänsyn till statsmakternas och svenska folkets humanitära inställning till alla hjälpbehövande och Sveriges internationella rykte just i fråga om flyktinghjälpen, tycker jag det vore riktigt att, såsom motionärer och reservanter föreslår, införa en generösare praxis vid behandling av medborgarskapsansökningar.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde fru *Boman* (h).

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Till en början vill jag säga att hela utskottet ställt sig synnerligen positivt till motionernas syfte att kravet på försörjningsförmåga inte bör upprätthållas alltför strikt när det gäller sådana flyktingar som kommit till Sverige såsom ett led i en räddningsaktion från svenska statens sida. Men det förhåller sig ju dock alltför så att en huvudregel för erhållande av svenskt medborgarskap är att vederbörande kan försörja sig. Det är en gammal regel, och den föranleddes från början av det förhållandet, att ett sådant krav ansågs nödvändigt för att inte landet skulle bli överlupet av utlänningar som inte kunde försörja sig.

Situationen har sedan dess förändrats, bl. a. genom en lagändring 1950 då Kungl. Maj:t fick möjlighet att, om särskilda skäl förelåg, medge dispens från villkoret att vederbörande skulle kunna

försörja sig. Reservanterna anser att denna dispensmöjlighet inte har tillämpats tillräckligt generöst. Man har å andra sidan inte föreslagit att kravet på försörjningsmöjlighet helt skall borttas ur lagen. Det vore ju annars det radikalaste sättet att lösa frågan att inte i något fall uppställa krav på försörjningsmöjlighet.

Under utskottsbehandlingen har inte framkommit, att det finns någon egentlig anledning till kritik av det sätt på vilket möjligheterna till dispens har tillämpats. Som regel har dispens från försörjningsförmåga medgivits i de fall då vederbörande uppnått folkpensionsålder och även i de fall där det varit tydligt att vederbörande varit varaktigt oförmögen till arbete och sålunda uppfyllt kraven för att få invalidpension. I vissa fall, där en sökande i större eller mindre omfattning uppburit socialunderstöd, har ansökan om medborgarskap avslagits, beroende på att man inte ansett det vara fråga om en varaktig arbetsoförmåga. Jag vill erinra där-om, att för det fall man beviljar svenskt medborgarskap, utan att vederbörande har möjlighet att få invalidpension eller folkpension, överflyttas betalningsansvaret för det socialunderstöd, som i fortsättningen skall utgå om vederbörande är i behov av det, från staten till kommunen. Jag tror att det varit en bidragande orsak, när sådana här ansökningar avslagits, att man inte velat övervältra kostnaderna på kommuner, som inte haft tillräckliga ekonomiska möjligheter att lämna dylikt understöd.

Jag vill i sammanhanget också nämna, att det för alla de utlänningar, som kommit hit i reguljär ordning och som kanske under många år fört ett strävsamt liv för att försörja sig och sin familj, skulle te sig egendomligt om man satte dem i en mindre gynnad ställning än flyktingar, som kommit hit mer eller mindre ofrivilligt.

Motionernas avgränsning till de flyktingar som kommit hit genom stalliga

Ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden

åtgärder är tämligen opraktisk. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning finns det nämligen ingen anledning att dra en gräns mellan de flyktingar, som kommit hit genom statens åtgärder, och sådana flyktingar som kommit hit t. ex. genom förmedling av internationella hjälporganisationer, t. ex. Röda korset eller Rädda barnen. Det har också i praktiken ofta visat sig vara svårt att av ansökningshandlingarna om medborgarskap se på vilket sätt utlänningen kommit hit till landet, om det skett genom statlig medverkan eller på annat sätt. Det är en mycket flytande och osäker gräns mellan de olika fallen. Utskottsmajoriteten har funnit att den praxis, som hittills tillämpats av Kungl. Maj:t då det gällt dispens från försörjningsförmåga vid ansökningar från dessa flyktingar i stort sett tillgodosett de önskemål som framförts i motionerna. Därför har vi inte funnit anledning att rikta någon hemställan till Kungl. Maj:t i förevarande hänseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Utskottets ordförande, fru Gärde Widemar, åberopade här huvudregeln, att det ställs krav på försörjningsförmågan, och talar om att denna regel har tillkommit för att landet inte skulle bli överlupet av flyktingar. Det är rimligt och riktigt, tycker jag, att den regeln finns. Fru Gärde Widemar säger, att det hade varit effektivast om vi hade yrkat på att kravet på försörjningsförmåga helt skulle avskaffas, men vi ser det inte alls på samma sätt. För oss är det en väsentlig skillnad mellan de flyktingar som svenska staten själv har erbjudit eller förmått att komma hit och andra utlänningar. Det gäller människor som har fått sig förespeglat att de skulle få en fristad och ett nytt hemland här och som av skäl, som de inte rör för, inte kan försörja sig. För denna kategori finner vi det

rimligt att medborgarskap beviljas på mera generösa grunder.

Fru Gärde Widemar sade vidare att hon tror att den restriktivitet, som ibland har förekommit, skulle bero på att man vore obenägen att flytta över de sociala kostnaderna på kommunerna. Jag hoppas att detta inte är en av anledningarna till att man har nekat dessa flyktingar medborgarskap. Det skulle illa anstå dem som handhar dessa ärenden att anlägga sådana synpunkter då det gäller flyktingar som Sverige har åtagit sig ansvar för.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag vill rätta till ett missförstånd. Fröken Wetterström sade att jag hade påstått att denna regel om försörjningsförmåga hade tillkommit för att landet inte skulle bli överlupet av flyktingar. Det sade jag inte, utan jag sade att den tillkommit för att landet inte skulle bli överlupet av utlänningar. Den regeln härrör från en tid långt tillbaka då det inte alls var aktuellt med flyktingar. Regeln uppställdes med tanke på alldeles ordinära förflyttningar mellan olika länder.

Sedan kanske jag skall tillägga att det inte har visat sig någon större rusning efter svenskt medborgarskap annat än i de fall då flyktingarna genom detta har kunnat få en förmån som de inte skulle kunnat få om de inte var svenska medborgare, t. ex. folkpension eller invalidpension. För de flesta utlänningar är det likgiltigt om de får sitt understöd i form av socialunderstöd från det ena eller andra hållet. Att medborgarskapet för många inte är så eftersträvänsvärt kan man se därav, att av de ester som kom hit 1944 är det fortfarande över 4 000 som ännu inte har ansökt om svenskt medborgarskap.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Så långt jag känner saken och enligt de upplysningar jag har fått i ämnet är frågan främst inte av

Statsbidrag till den organiserade barntandvården

ekonomisk art. Vad dessa människor mest längtar efter är den trygghet som svenskt medborgarskap faktiskt ger.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fru Segerstedt Wiberg och herr Gustafsson i Borås.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 58 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om utlämning mellan Sverige och Amerikas förenta stater,

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 6 december 1957 (nr 668) om utlämning för brott, samt

nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Statsbidrag till den organiserade barn-tandvården

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till den organiserade barntandvården.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 208, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Nilsson* i Lönsboda hemställt, »att riksdagen måtte besluta att statsbidrag till den organiserade (avgiftsfria) barn-tandvården skall utsträckas att omfatta tandvård som meddelas t. o. m. det kalenderår varunder barnet fyller 16 år».

Motionen innehöлле därjämte vissa yrkanden om ändring av 14 § sjukförsäkringslagen och av reglerna angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel. Dessa yrkanden beräknade utskottet att behandla i samband med den väntade propositionen med förslag till lag om allmän försäkring, m. m.

Utskottet hemställde, att förevarande motion II: 208, såvitt den anginge frågan om statsbidrag till den organiserade barntandvården, icke måtte föranledda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av fru *Hamrin-Thorell*, fru *Gärda Svenson*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall, *Gustavsson* i Alvesta och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

Statsbidrag till den organiserade barntandvården

att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 208, såvitt den anginge frågan om statsbidrag till den organiserade barntandvården, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam översyn av bestämmelserna om sådant statsbidrag i syfte att förslag skulle föreläggas riksdagen om statsbidrag jämväl för tandvårdsbehandling av barn under det år det fyller sexton år;

II) av fru *Svensson* i Kungsör, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! I ett yrkande i motion nr 208 i denna kammare föreslås att den avgiftsfria tandvården utsträcker till att jämväl omfatta 16-åringar och att således statsbidrag utgår för dessa. Andra lagutskottets majoritet har avstyrkt motionen med motivering att det är brist på tandläkare. Utskottet anför bl. a.: »Med hänsyn härtill anser utskottet att det av motionärerna väckta förslaget, till vilket utskottet dock i princip vill ansluta sig, för närvarande icke är möjligt att genomföra.»

I den reservation som fogats vid utskottets utlåtande föreslås »att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 208, såvitt den angår frågan om statsbidrag till den organiserade barntandvården, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsam översyn av bestämmelserna om sådant statsbidrag i syfte att förslag skall föreläggas riksdagen om statsbidrag jämväl för tandvårdsbehandling av barn under det år det fyller sexton år».

I motionen och reservationen har framhållits bl. a. att barntandvården är knuten till den obligatoriska skolan. Frågan är inte ny. 1946 års tandvårds-sakkunniga föreslog att den fria tandvården skulle omfatta även 16—19-åringar. I proposition nr 84 1950 framhålls bl. a.: »De sakkunnigas förslag att utsträcka den taxefria barntandvården

att omfatta åldrarna 16—19 år samt att väsentligt utöka den för barntandvården anslagna tiden på bekostnad av vuxentandvården fann sig departementschefen icke kunna biträda. Ungdomarna i de nämnda årsklasserna åtnjöt i regel inkomst av förvärvsarbete och då de därjämte mera sällan hade någon försörjningsplikt, torde de i större utsträckning än de sakkunniga förutsatt själva kunna bekosta sin tandvård, och vidare borde någon generell förtursrätt icke införas. Barntandvårdens minimala andel torde böra motsvara 55 % av arbetstiden.»

1957 års tandvårdssakkunniga anförde: »De sakkunniga ha därför, ehuru under stor tvekan, ansett sig kunna förorda att den organiserade barntandvården utsträcker till i princip omfatta jämväl 16-åringar. De sakkunnigas ställningstagande har påverkats även av den omständigheten att skolplikten tenderar att utsträckas till att omfatta även åldersgruppen 16 år. Barntandvårdens nu gällande övre gräns torde ha fastställts till 15 år bl. a. på grund av denna tandvårds nära anknytning till skolgången. Skolklasserna ha regelmässigt bildat de enheter som ingått i den organiserade tandvården. Det har då framstått såsom naturligt att låta barntandvården omfatta de årsklasser som obligatoriskt deltaga i skolundervisningen. Enhetsskolans successiva genomförande och därmed skolpliktens utsträckande till ett 9:e skolår aktualiserar därför särskilt 16-åringarnas tandvård. Det stora flertalet ungdomer kommer nämligen att tillbringa åtminstone en del av sitt 16:e levnadsår i enhetsskolans högsta klass. 16-åringarna förutsättes skola erhålla tandvård på samma villkor som sina yngre kamrater.»

Herr talman! Min uppfattning är att det finns bra mycket större förutsättningar nu för 16-åringarnas tandvård än när det på sin tid beslöts införa denna vård för 6—15-åringarna. Om

Statsbidrag till den organiserade barntandvården

man sedan rubbar något på 55 procent som norm för barntandvården och 45 procent för vuxentandvården när det gäller bestämmelserna för folktandvård, vore ingen större olycka skedd. Redan nu går ett stort antal barn kvar i den obligatoriska skolan till det år då de fyller 16 år, och inom en nära framtid, när grundskolan blir genomförd, blir det så gott som alla. Det skäl som förut åberopas, att de har egna förtjänster, bortfaller således.

Efter vad som framkommit i tidningarna i dag är medicinalstyrelsen även inne på linjen att ge 16-åringarna rätt till fri tandvård.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr I av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom det förefaller mig som om utskottet skulle ha missuppfattat vad som ligger bakom motionen och reservationen och anger tandläkarbristen som orsak till att man inte kan tillstyrka motionen, vill jag som ordförande i en hälso- och sjukvårdsstyrelse, som sysslar med praktisk tandvård, säga att det här är en ekonomisk fråga, som inte har något samband med tillgången på tandläkare etc. Frågan gäller: Skall vi från landsting och staten ge bidrag till 16-åringarnas tandvård? Eftersom vi inom landstingen har den uppfattningen, att man inte kan lämna 16-åringarna i sticket, om dessa inte har kunnat få erforderlig tandvård vid 15 år, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr I. Jag vill samtidigt säga, att förslaget i reservationen är väl blygsamt, men eftersom det inte finns något mera långtgående yrkande, stöder jag det.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Det här är en fråga, som normalt skulle hänskjutas till behandling av statsutskottet, men på grund av att denna fråga utgjorde en del

i en motion, som också gäller sjukförsäkringsfrågor, har den blivit remitterad till andra lagutskottet.

Denna fråga behandlades här i riksdagen så sent som förra året i samband med behandlingen av 1961 års statsverksproposition. Statsrådet Johansson redovisade då under inrikesdepartementets huvudtitel det förslag som 1957 års folktandvårdssakkunniga hade kommit fram till. Det innebar bl. a. en utökning av skoltandvården till att omfatta ungdom upp till 16 år. Trots att departementschefen fann starka skäl tala för en sådan utökning av skoltandvården, ansåg han sig inte kunna för riksdagen föreslå detta, emedan bristen på tandläkare fortfarande var så stor, att man räknade med att 257 tandläkartjänster saknade innehavare eller vakansvika-rier. Endast 60 procent av barnen mellan 7 och 15 år kunde få en fullständig behandling inom skoltandvården, och då statsrådet också ansåg, att det vore av stor betydelse att även de vuxna kunde få tillgång till tandvård inom folktandvården, ansåg han sig inte kunna förorda en ändring när det gällde avvägningen emellan barn- och vuxengruppernas rätt till tandvård inom folktandvården. Han föreslog dock en förtursrätt för 16—19-åringar inom vissa områden. Medicinalstyrelsen har nämligen möjlighet att ge tillstånd till denna förtursrätt, där förhållandena så medger. Statsrådet föreslog också i statsverkspropositionen i fjol, att det skulle utgå 25 procent rabatt för ungdom i åldersgruppen mellan 16 och 19 år.

Statsutskottet anslöt sig till departementschefens förslag och avstyrkte samtidigt en motion av ungefär samman innehåll som den, vilken andra lagutskottet nu har behandlat.

Liksom andra lagutskottet i sitt nu föreliggande utskottsutlåtande har uttalat sig positivt för principen i motionen uttalade sig också statsutskottet förra året i princip för en utvidgning av skol-

Statsbidrag till den organiserade barntandvården

tandvården. Alla ledamöter av statsutskottet som varit närvarande vid behandlingen av detta ärende har ansett att förhållandena inte är tillfredsställande. Vi utökar skolplikten, samtidigt som vi inte har möjligheter att ge de skolpliktiga ungdomarna tandvård på samma sätt som när det gäller de yngre grupperna.

Den redovisning som ges i årets statsverksproposition visar hur besvärlig situationen är, och de flesta av oss känner till av erfarenhet att inte alla är så lyckligt lottade som man tycks vara i Uppsala, där man tydligen har särskilt framsynta kommunal- och landstingsmän. På många andra orter har vi emellertid erfarenhet av hur svårt det är att kunna ge grupperna upp till 15 år en nöjaktig tandvård inom folktandvårdens ram.

Man räknar med att det finns cirka 600 000 barn inom landskommunerna och cirka 148 000 inom städer utom landsting. Man uppskattar antalet inom folktandvården verksamma tandläkare till omkring 1 900 per den 1 juli 1962. Detta är visserligen en ökning i förhållande till år 1961, då man den 1 juli hade 1 812 tandläkare, men om vi tänker på att det finns omkring 800 000 ungdomar som behöver fullständig tandvård, förstår vi lätt att situationen inte är så tillfredsställande som herr Lundberg här vill göra gällande.

Med detta för ögonen måste vi säga oss att ett riksdagsbeslut endast skulle bli en reform på papperet, eftersom man nu inte kan klara av de ungdomsgrupper som riksdagen tidigare fattat beslut om.

Ingen har väl påstått, att varenda tandvårdspoliklinik skall vara fullt utrustad innan man beslutar om en utökning av tandvården att gälla upp till 16 år, men så länge den tidigare beslutade organisationen inte blivit fullt utbyggd bör vi se tiden an.

Herr Nordgren har i dagarna riktat en fråga till chefen för inrikesdeparte-

mentet. Han frågade vad statsrådet ämnar göra för att öka tillgången på tandläkare inom folktandvården och sade, att en tanvårdspoliklinik uppe i Edsbyn nyligen måst stängas på grund av brist på tandläkare. Jag tycker detta är en illustration till de förhållanden som råder på detta område. Jag har själv erfarenhet från min hemort av de besvärligheter vi har att brottas med för att ge barnen under 15 år tandvård — en tandvård som vi här i riksdagen tidigare beslutat om.

Jag kan inte heller underlåta att påminna om sambandet mellan utökade sociala reformer och de ekonomiska resurser som riksdagen vill ställa till regeringens förfogande. Kanske vi kan förvänta att herr Carlsson i Huskvarna kommer ihåg detta när vi fram i maj månad skall behandla budgeten och ta ställning bl. a. till folkpartiets förslag om en försämring av statens inkomster på omkring 400 miljoner kronor. Jag hoppas i alla fall att herr Carlsson vid den tidpunkten förstår, att om man skall kunna utvidga de reformer som vi har genomfört eller om man vill genomföra nya reformer, så måste man först och främst se till att man har de ekonomiska resurserna.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är tydligt att utskottets talesman fullständigt har missuppfattat denna fråga. Det är nämligen så att huvudmännen ser till att 16-åringar i första hand får tandvård. En eventuell brist på tandläkare har inget samband med det vi nu diskuterar. Frågan är: om den organiserade barntandvården utsträcks att omfatta även 16-åringar, skall då föräldrarna eller barnen själva betala tandvården eller skall huvudmännen med hjälp av statsbidrag betala denna tandvård.

Den som praktiskt sysslar med dessa frågor, vet att vi har svårigheter beträf-

Rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m.

fande tillgången på tandläkare, men det är inte den frågan som här avses utan det är den ekonomiska. Om fröken Sandell sysslat med dessa frågor praktiskt, skulle hon ha vetat det.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Det var en synnerligen mörk bild som fröken Sandell tecknade här. Först berörde hon bristen på tandläkare och möjligheterna att bereda organiserad barntandvård även för dem som fyllt 16 år. I slutet av sitt anförande talade hon om den ekonomiska sidan av frågan. Jag vet inte om det har varit tandläkarbristen eller det ekonomiska spörsmålet som varit avgörande för utskottets förslag.

När vi kommit fram till maj, kan vi nog ta upp till övervägande den fråga som fröken Sandell ställde till mig.

Beträffande det som sägs i reservationen ligger det i regeringens hand att bestämma tiden och begära de pengar av riksdagen som regeringen behöver för detta ändamål. Om vi skall räkna ifrågavarande utgifter till socialkostnader, tror jag inte att de betyder så ofantligt mycket i den stora omsättning som vi har på statsbudgeten.

Jag tror alltså fortfarande — liksom herr Lundberg — att det finns möjligheter att genomföra denna reform.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlsson i Huskvarna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 78 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14**Rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I detta utlåtande behandlas fyra olika motioner om rätt till ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för tandvårdskostnad, m. m. Två av motionerna rör patienter med gomdefekter. Dessa defekter fordrar mycket komplicerade behandlingsmoment av specialister på olika områden. Det är därför naturligt, att den framställning av problemen som kunde komma till uttryck i motionerna, ej blev fullt uttömmande. Därför har inte heller utskottets utlåtande blivit fullständigt i beskrivningen av dessa problem. Utskottet underlät nämligen att remit-

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

tera motionerna till någon sakkunnig-instans, eftersom man räknade med att nå enighet om att motionerna skulle bifallas.

Läkare som sett utskottets skrivning har emellertid beklagat den ofullständiga beskrivningen. När man nu i utlåtandet har försökt sig på en uppräknings av behandlingsmomenten för patienter med gomdefekter, borde man inte ha stannat vid att uppdelat behandlingen i en kirurgisk del och en tandläkarvårdsdel. Man borde även ha tagit med talbehandling för att bilden skulle bli fullständig.

Eftersom utskottets utlåtande torde bli betraktat som kompletterande direktiv till den i december 1961 tillsatta kommittén för översyn av sjukförsäkringslagstiftningen, har jag ansett det vara av värde att få det anförda intaget i kammarens protokoll.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr *ANDERSON* i Sundsvall (fp):

Herr talman! Med anledning av herr *Tobés* anförande vill jag endast framhålla att vi i andra lagutskottet inte haft anledning att ta ståndpunkt till andra yrkanden än dem som framlagts i motionerna. Jag kan inte erinra mig att någon propå om talbehandling finns omnämnd i någon av motionerna.

I övrigt har jag ingenting att erinra mot herr *Tobés* tillägg till protokollet. Jag hemställer alltså om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 15**Ekonomisk värdering av hushålls-
arbetet**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta mo-

tioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet.

Andra lagutskottet hade till behandling förbehållit två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 28 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 54 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning »med uppgift att företaga en ekonomisk värdering av hushållsarbetet i syfte att underlätta en rättvisande bedömning av det ekonomiska värdet av husmödrarnas arbetsinsats i hemmet».

Motionerna innehöll även yrkanden om ratificering av vissa av Internationella arbetsorganisationens konventioner samt om utredning av möjligheterna för en självständig pensionering inom ATP för hemarbetande husmödrar. I dessa delar kommo motionerna att behandlas i senare utlåtanden.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 28 och II: 54, såvitt avsågo de däri under 2. a) upptagna yrkandena, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner I: 28 och II: 54, såvitt avsågo det däri under 2. a) upptagna yrkandet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, som kunde ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats;

II) av fröken *Wetterström*, utan angett yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Frågan om en ekonomisk värdering av husmödrarnas arbete i hemmet har behandlats i riksdagen både 1960 och 1961. Vid båda dessa tillfällen liksom i år har frågan aktualiserats i partimotioner från folkpartiet.

Årets utskottsutlåtande i ämnet hänvisar till den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten och riksdagen intagit vid de två tidigare tillfällena. Enligt utskottets mening har ingenting därefter inträffat, som är av den beskaffenheten, att det bör föranleda ett ändrat ståndpunktstagande.

Vi reservanter kan anföra samma skäl och använda samma formulering. Något nytt, som ger oss anledning att ändra vår uppfattning om behovet av en värdering av husmödrarnas arbetsinsatser i hemmet, har inte förekommit. — De värderingar, som nu i vissa situationer måste ske, göres ganska slumpmässigt. Då vi på nytt för fram kravet på en förutsättningslös utredning, menar vi att denna bör kunna prestera enhetliga normer för en mera realistisk bedömning av värdet av hushållsarbetet. Sådana normer skulle bli av praktiskt värde i skilda sammanhang.

Om man tar del av de synpunkter, som tidigare framförts, kan man inte undgå att göra den reflexionen, att motståndarna överdimensionerat de svårigheter, som tornats upp som hinder för en värdering av hushållsarbetet. Visst är det sant att hushållsarbetet utföres under mycket skiftande förhållanden och förutsättningar. Det gäller beträffande bostadens storlek och beskaffenhet; det gäller också familjens storlek och inkomstförhållanden och många andra omständigheter, som direkt påverkar arbetet. Men olika betingelser för arbetets utförande gäller också på många andra områden, där arbetsvärdering gjorts och lagts till grund för den ersättning, den lön, som fastställts för hela yrkesgrupper.

Ingen kan väl påstå att t. ex. alla

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

lärare tillhörande viss kategori utfört sitt arbete under exakt samma förhållanden. Tvärtom kan de yttre förutsättningar, under vilka arbetet utföres, vara mycket olika t. o. m. vid samma skola, alltså på samma arbetsplats. Ändå värdesättes arbetet — mätt i pengar — efter samma norm för samtliga som tillhör samma kategori. Samma sak gäller t. ex. kontorsanställda, affärsanställda, verkstadsarbetare o. s. v. De yttre betingelserna skiftar. Värdesättningen sådan den mäts i lön blir densamma för samtliga.

Även sådana saker som utbildning, naturlig fallenhet, intresse, ambition och prestation skiftar från fall till fall. Men värdet av den enskildes arbetsinsats mätt i pengar blir densamma för samtliga inom facket, eftersom lönen numera inte bestämmes för varje individ utan för hela yrkesgrupper.

Det är möjligt, att variationerna beträffande de yttre förhållandena och de personliga förutsättningarna är större, då det gäller utövarna av hushållsarbete, men så stora är variationerna dock inte, att det inte skulle vara möjligt att åstadkomma mera rättvisande värderingar än de famlande försök till sådana som nu ibland göres. Det är ju inte här, lika litet som på andra arbetsområden, fråga om att åstadkomma millimeterrättvisa för den enskilde individen. Det bör, såsom vi anför i reservationen, i varje fall vara möjligt att utarbeta normer för hur det ekonomiska värdet av husmödrarnas arbete i hemmet skall bedömas.

Vad skulle en dylik värdering tjäna för syfte?

Vid tidigare tillfällen har sjukförsäkringen och i någon mån även pensionsförsäkringen skjutits fram i förgrunden. Man ville få fram ett värdemässigt underlag för att kunna placera in husmödrarna i socialförsäkringen, ett underlag för deras placering i t. ex. sjukpenningklass. Personligen tror jag att betydelsen av en värdering av

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

hushållsarbetet inte främst ligger på detta område. En sådan sak som sjukförsäkringsförmånerna kan ordnas på annat sätt, det visar bl. a. det förslag till samordning på socialförsäkringens område, som riksdagen i år skall ta ställning till. Vi har redan fått en förhandsupplaga av förslaget. Nej, betydelsen av en värdering ligger framför allt på det civilrättsliga området. Någorlunda rättvisande normer för uppskattningen av husmödrarnas arbete i hemmet skulle enligt min mening framför allt få betydelse då det gäller att fastställa underhållsbidrag, ersättning för familjevård, fosterbarnsvård och framför allt skulle de bli av värde när det gäller att fastställa skadestånd, t. ex. i samband med olyckshändelse.

I debatten kring detta ämne i första kammaren i fjol anfördes belysande exempel på den saken. Det kan t. ex. vara fråga om en husmor som råkar ut för en trafikolycka och invalidiseras. Försäkringstjänstemän, advokater och även domstolar, som inte sällan får pröva skadeståndsanspråk i sådana fall, kommer ofta till olika resultat när det gäller att utmäta skadeersättningen. Det är naturligt att bedömningen blir olika, eftersom enhetliga normer för värderingen inte finns.

Det är alltså enligt min mening främst när det gäller att fastställa skadestånd och utmäta ersättningar av olika slag som normer för värdering av hushållsarbetet skulle bli av betydelse. Förr eller senare torde det också bli nödvändigt att gripa sig an problemet att finna en rimlig lösning.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 12 fogade reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Vissa frågor går som följetong i detta hus och denna är en av

dem. Vi har åtskilliga gånger diskuterat frågan om en värdering av husmödrarnas arbete, och det lär väl inte finnas så många argument att anföra — i synnerhet som reservanternas talesman själv har gått ifrån det resonemang man tidigare fört och även för i reservationen i år, nämligen att en värdering av husmödrarnas arbete skall ligga till grund bl. a. för husmödrarnas inordnande i försäkringssystemet. Motionärerna har inte heller i år kunnat anvisa några bestämda vägar till hur en rättvis ekonomisk värdering av husmödrarnas arbetsinsats skall kunna göras.

Jag tror inte att det är någon idé att upprepa de argument som tidigare har anförts i denna fråga. Jag vill endast understryka vad reservanten sade, att sjukförsäkringen inte kommer att ha något samband med en eventuell värdering av arbetsinsatsen i hemmet. Den är helt avhängig av vad familjeförsörjaren anser sig ha råd att betala i husmodersförsäkringar.

I föregående debatter i denna fråga har samtliga talare betygat sitt intresse för en bättre värdering av hemarbetet. Vi är alla medvetna om att det har en stor psykologisk betydelse om vi kan ge de hemarbetande så att säga ett bättre socialt anseende. Jag tror emellertid inte att motionärerna kan ange på vilket sätt man rättvist skall kunna värdera husmödrarnas arbetsinsats, därför att arbetsförhållandena är så skiftande. Många sysslor går in i varandra och man har ingen möjlighet att komma fram till bestämda normer.

För min del tror jag att vi i stället borde arbeta för en bättre utbildning av de unga människor, både män och kvinnor, som skall bära ansvaret av att sköta ett hem. Att göra detta rationellt och med ansvar för hemmets ekonomiska värde har stor betydelse i samhället. Värderingen av dessa arbetsinsatser kommer vi bäst fram till genom att ge de i hemmen arbetande ett bättre underlag för denna arbetsinsats.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Fröken Sandell sade att reservanterna och motionärerna inte kunnat anvisa några vägar för värderingen av husmödrarnas arbete. De normer för värderingen, som vi i motionen och reservationen efterlyser, hade vi trott att utredningen skulle prestera.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarkaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarkaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarkarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 149 ja och 41 nej, varjämte 5 av kammarkarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarkaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Undersökning av vissa malmfyndigheter

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om undersökning av vissa malmfyndigheter.

I en inom andra kammarkaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion II: 67 av herrar Nilsson i Gävle och Holmberg hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om att åtgärder snarast vidtoges i syfte att utröna om det finnes utvinningsbara malmfyndigheter i sådan omfattning, att industriell malmbrytning kunde igångsättas inom de i motionen angivna områdena.

Utskottet hemställde, att motion II: 67 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Huruvida det lönar sig att igångsätta en industriell brytning av de malmfyndigheter som bevisligen finns i västra Hälsingland är en fråga som vi har ställt oss där uppe och som vi genom denna motion vill ha svar på. Utskottet har med hänvisning till två remissmyndigheter, som lagt rent ekonomiska synpunkter på motionen, yrkat att denna icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag vill i anslutning till utskottets korta och något ensidiga motivering erinra om att motionen bygger på närings- och befolkningspolitiska motiv. Kraven på ordentliga undersökningar grundar sig som bekant på den befolkningsuttunnings som ifrågavarande länsdel har att uppvisa. Jag ber att få ge några siffror som belyser befolkningsförändringarna inom västra Hälsinglands domsaga. Folkmängden var där år 1929 38 000 personer, år 1939 34 000, år 1949 33 000, år 1959 32 000 och år 1961 26 000 personer. Den sista siffran är preliminär.

Undersökning av vissa malmfyndigheter

Till dessa siffror, som i och för sig är mycket talande, vill jag lägga några andra upplysningar. De jordbruksinventeringar som lantbruksnämnden lät genomföra år 1958 kom till resultatet att av länets åkerareal vid jordbruk om över 2 hektar 11 procent kunde bedömas komma att övergå i betesmark, skogsmark och annan mark. Inom de kommuner som ligger i den länsdel jag nu talar om — alltså västra Hälsingland — är siffrorna för denna utveckling följande: I Järvsö 11 procent, i Bjuråker 9,3 procent, i Voxna 25,4, i Ljusdals landskommun 21,3, i Ramsjö 18,1, i Färila 3,9 och i Los 38,4 procent.

Antalet bruksenheter med en åkerareal om över 2 hektar var år 1958 10 148. Av dessa har 4 923, eller 42,3 procent, bedömts helt eller nästan helt sakna förutsättningar att bestå. För kommunerna i västra Hälsingland noteras följande prognos. Av bruksenheter kommer med sannolikhet i Järvsö 41,7 procent att nedläggas, i Bjuråker 42,6 procent, i Voxna 47, i Ljusdals landskommun 45,5, i Ramsjö 44,4, i Färila 35,8 och i Los 50 procent.

Siffrorna säger att cirka hälften av bruksenheter kommer att upphöra. Den utveckling som vi sålunda har att emotse för denna länsdel är enligt min mening minst sagt skrämmande. Den ställer befolkningen inför en framtid av ovisshet, och den kommer att i ett accelererande tempo ytterligare förstora kommunernas ekonomiska problem, liksom de enskilda människornas sysselsättningsmöjligheter givetvis minskar i motsvarande takt.

Det finns personer inom vårt län som anser att man inte skall offentligt svartmåla förhållandena inom länsdelen utan i stället tåga och i tysthet söka från fall till fall lösa de uppkomna problemen. Jag delar inte denna uppfattning, om man med svartmålning menar att vi också skall avstå från att omtala de rätta förhållandena.

Jag har här givit en kort antydan om

de problem vi har att brottas med inom detta område och därmed också inom hela vårt län. Några nyetablerade företag av betydelse har icke kommit länsdelen till godo. Det har då legat närmast till att söka få klarhet i frågan om huruvida det finns brytningsvärda malmfyndigheter inom området. Denna fråga har grundat sig på det faktum att vi inom området har inte mindre än 415 gällande mutsedlar och 1 558 ansökningar om sådana.

Bolidenbolaget har tio s. k. utmål, d. v. s. baser för igångsättande av gruvdrift. Ansökan om utmål förutsätter nämligen att bergmästaren vid s. k. utmålsförrättning konstaterat förekomst av inmutnings- och utvinningsbar fyndighet.

Sveriges geologiska undersökning anför: »Först när en sådan mineralisering kunnat konstateras och det visats att mineralen förekommer i sådan myckenhet, att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, erhålles utmål.»

Bolidens Gruv AB har beviljats 10 utmål sedan år 1932 men later dessa fyndigheter ligga för fåfot. Jag ifrågasätter inte Bolidenbolagets förmåga till ekonomiska bedömningar. Det är mycket möjligt att bolaget inte anser det ekonomiskt lönande för sin verksamhet att uppta dessa fyndigheter till vidare bearbetning. Bolaget har emellertid funnit det lönande att offra nära en miljon kronor på malmletningar i skilda delar av världen, i Colombia liksom i Kanada. Man framhåller från bolagets sida att just detta är ett uttryck för att man inte har funnit det lönande att bryta malm i Hälsingland. Enligt de uppgifter, som Sveriges geologiska undersökning anför, har bolaget under årens lopp lagt ned 0,5—1 miljon kronor för prospektering inom detta område, och man framhåller att »det är klart, att om det funnits malmförekomster, som skulle vara ekonomiskt möjliga att tillgodogöra sig, gruvbrytning

inom området kommit till stånd för länge sedan».

Först och främst måste jag säga att när det gäller Bolidenbolagets prospekterings- och undersökningskostnader borde en något mera preciserad siffra ha kunnat anges. För övrigt är beloppet mikroskopiskt litet med hänsyn till att utmålen varit i bolagets ägo sedan 1932. Och vad beträffar frågan om ekonomisk brytning, som ju alltid blir en bedömningssak, så känner jag inte till Bolidenbolagets synpunkter på vad som kan vara ekonomiskt i detta avseende.

Avsikten med vår motion har varit att staten med sin expertis skulle tillsammans med Bolidenbolaget låta verkställa en ny och opartisk prövning av dessa fyndigheter i västra Hälsingland. Men därutöver skulle, vilket kanske är det viktigaste, företas en prövning av frågan, huruvida det inte ur samhälls- synpunkt — alltså inte enbart ur krassa ekonomiska synpunkter, utan jämväl med tanke på den stora bygd det handlar om och det stora antal människor vilkas framtida existens synes vara starkt hotad — skulle vara försvarbart att göra de ordentliga undersökningar som måste föregå en eventuell industriell gruvdrift.

Denna tankegång är på intet sätt ny. Länsstyrelsen i Norrbottens län har vid samråd med arbetsmarknadsstyrelsen låtit företa en utredning rörande Tornedalen och Överkalixbygden, och jag ber att få citera några synpunkter ur denna utredning. Det heter där: »Genom mellersta Tornedalen från Kaunisvaara i öster till Masugnsbyn i väster utbreder sig ett område med bergarter och malmer, som i framtiden kan tänkas bilda grundval för gruvbrytning och järnindustri. Inom detta område har ännu icke utförts så noggrann inventering och undersökning av malmreserverna, att man kan bedöma möjligheterna att på ett ekonomiskt försvarligt sätt utnyttja dessa. Länsstyrelsen förordar därför att malmfyndighe-

Undersökning av vissa malmfyndigheter

terna inom Masugnsby- och Kaunisvaara-fälten snarast möjligt blir föremål för inventering och undersökning. De sammanlagda kostnaderna för denna undersökning beräknas till drygt 7 milj. kronor.»

Länsstyrelsen i Norrbotten och arbetsmarknadsstyrelsen är alltså mycket intresserade av att staten skall satsa pengar — på ett annat ställe anges beloppet till 8 miljoner kronor — för att undersöka malmfyndigheterna i dessa områden.

Denna utredning resulterade i en kungl. proposition nr 31 för innevarande år, vilken i sin tur föranledde herr Lassinantti att i en motion nr 636 ytterligare framlägga förslag rörande den ekonomiska och näringspolitiska upp- rustningen i denna landsända. Vidare aktualiserade herrar Holmberg och Hagberg i en motion nr 634 frågan om malmförekomsterna inom området. Samma motiv som låg bakom såväl utredningen som motionärernas önskemål beträffande Tornedalen, utgör grundva- len för vår motion nr 67.

Jag vill också något kommentera det yttrande som kommerskollegium avgi- vit över denna motion. Kommerskolle- gium erinrar om att malmfyndigheterna i västra Hälsingland är gamla. De upp- täcktes redan på 1600-talet och det har sedan under 1600-, 1700- och 1800-ta- len förekommit sporadisk malmbryt- ning som inte givit så gott ekonomiskt resultat. Under de senaste tio åren har emellertid antalet ansökningar om mut- sedlar och inmutningar avsevärt ökat och kommerskollegium säger beträffan- de denna sak ordagrant följande: »Av dessa uppgifter framgår, att ett relativt starkt intresse på senare år ägnats malmförekomsterna i området.» På ett annat ställe heter det: »Med hänsyn till begränsningen i de ekonomiska resur- ser, som rimligen kunna ställas till för- fogande för sådana ändamål, och ej minst till bristen på kvalificerad ar- betskraft, är det naturligt och nödvän-

Undersökning av vissa malmfyndigheter

digt att endast de objekt, som av ett eller annat skäl te sig mest aktuella, tas upp till omedelbar slutlig undersökning, medan fullföljandet av undersökningar på fyndigheter, som mer eller mindre utpräglat ha karaktären av reserver för kommande behov, ställas på framtiden.»

Det är uppenbart att även kommerskollegium lutar åt den uppfattningen att de malmförekomster som här finns bör betraktas som något slags reserv. Kommerskollegium säger vidare att med hänsyn härtill och till att de statliga resurserna för malminprospektering redan är hårt ansträngda för angelägen uppgifter finner man sig icke kunna tillstyrka motionen.

Jag ifrågasätter inte på något vis tillförlitligheten av de uttalanden som kommerskollegium gjort — jag förmodar att det inom kommerskollegium finns mycket sakkunskap och vetande på detta område. Men det yttrande, som kommerskollegium avgivit, bygger endast på rent ekonomiska kalkyler för en eventuell gruvbrytning, och det är på dessa rent ekonomiska kalkyler som beredningsutskottet baserar sitt utlåtande. Utskottet bortser helt från närings- och befolkningspolitiska synpunkter och säger kort och gott att med hänsyn till vad remissmyndigheterna anfört kan inte motionen tillstyrkas.

Detta är en så allvarlig fråga för oss i Hälsingland, att vi inte kan acceptera denna inställning till våra problem, som vi ju också i andra sammanhang försökt uppmärksamma här i kammaren.

Jag vill med adress till en hel del människor citera vad landshövding Per Eckerberg skrivit i en bok med titeln »15 år med Tage Erlander»: »Många har accepterat tanken att de senaste årtiondenas utveckling inte en koncentration av folk och sysselsättningsmöjligheter till några få regioner i vårt land är något oundvikligt, något önskvärt och rationellt, som kommer att ytterligare fortsätta. Stora värden ödeläggas, väldiga investeringsbehov skapas, såväl en-

skilda som hela samhället ställs inför ofantliga problem som en konsekvens av detta skeende. Det är möjligt att det skulle kunna visas att detta måste ske. Någon sådan övertygande argumentation har dock hittills icke förebragts. Man konstaterar endast, kanske ibland med beklagande, att 'utvecklingen' tyvärr går i den riktningen. Det är förvånansvärt att — i ett land där man i övrigt verkligen inte saknat tilltro till människans förmåga att styra utvecklingen — man på ett område som på ett avgörande sätt påverkar inte bara hela samhällslivet utan alldeles speciellt griper in i den enskilda människans och familjens möjlighet att forma sitt liv, demonstrerar en så väl utvecklad handlingsovilja. Man kan icke med fog påstå att det under senare år förelegat någon ambition att här påverka utvecklingen. Denna passivitet kontrasterar dessutom mot vad som sker i flera oss närliggande länder.»

De raderna skulle jag med varm hand vilja överräcka till dem som nu vurmar för att näringslivet och företagsetableringen skall gå till Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna och som med kall hand avvisar varje försök från oss i norrlandslänen att få något intresse för våra problem.

Det synes mig som om det måste bli strid i dessa frågor — inte så att vi vill strida om huruvida företag av tvivelaktigt ekonomiskt värde skall startas eller inte utan så att all tänkbar kraft och förmåga måste till för att uppslag som framkommer skall få den allsidiga prövning som saklighet och realiteter påfordrar — sålunda icke enbart en ekonomisk prövning.

Det skulle förvåna mig mycket om inte de kommunala organen liksom medborgarna inom länsdelen helhjärtat ansluter sig till den tankegång som jag nu citerat av landshövding Per Eckerberg och som jag i detta fall helt ansluter mig till.

Man säger att »utvecklingen» av före-

tagsetableringen alltmera söker sig till storregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Vem svarar då för denna utveckling? Det gör företagarna själva. Arbetsmarknadsstyrelsen, vars politik Gösta Rehn vill kalla för en ny ideologi, har hittills i stort rättat sig efter denna »utveckling». Man anser tydligen det hela som ödesbestämt. Medborgarna i Gävleborgs län accepterar inte denna tankegång. Vi kräver att regering och riksdag med sina resurser påverkar och styr utvecklingen på sådant sätt att medborgarna i Norrland får del av samhällsutvecklingens resultat.

Om det skulle kosta litet pengar att stimulera nya företag till västra Hälsingland och Norrland i övrigt, bör dessa pengar anslås nu. Sker inte det, kommer vi slutligen i samma situation som Tornedalen. När länsdelen där, utan kraftiga ingripanden från staten, hamnar i vad man kan kalla ett hopplöst läge, först då finner man sig tvingad att anslå hundratals miljoner kronor för att något kompensera tidigare handlingsovilja. För den länsdel jag nu talar om har vi att motse samma trista utveckling, därest inte statsmakterna kan övertygas om att man även vid de ekonomiska bedömningarna bör räkna med människorna och deras framtid. Företagsverksamhet med t. o. m. mycket liten kontant ekonomisk utdelning kan vara motiverad, om den bidrager till arbete och utveckling i bygden.

Utskottet har böjt sig för remissmyndigheternas ekonomiska sakkunskap. Jag beklagar detta emedan denna låt vara sakliga men ensidiga bedömning icke kan vara till fyllest mot bakgrunden av det läge som råder i här nämnda landsdel.

Våra förhoppningar om statlig medverkan till industriell gruvbrytning tycks alltså denna gång ha grusats. Jag vill dock understryka, herr talman, att vi vet och har kommerskollegii ord på att det finns malmförekomster. Vi vet att Bolidenbolaget på 30 år offrat — om

Undersökning av vissa malmfyndigheter

uppgiften är riktig — mellan en halv och en miljon kronor. För den lilla summan kan inga omfattande undersökningar ha gjorts, i varje fall inte tillräckliga undersökningar, när man nu från Tornedalsutredningen anser sig behöva åtta miljoner kronor för att undersöka malmförekomsterna i Kaunisvaara och Masugnsby.

Vi måste nog be, herr talman, att få återkomma till denna fråga, enär vi anser att utskottet icke visat tillräcklig hänsyn till de krav om vi formulerat i motion nr 67, till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag skall inte gå så djupt in i denna fråga som föregående talare, men jag har i alla fall känt mig manad att säga någonting.

Frågan om eventuell gruvdrift i de delar av Hälsingland som motionärerna nämner har ofta diskuterats i sysselsättningsdebatter i dessa trakter. Alla eventuella möjligheter prövas för att man skall finna en lösning på det svåra problem som befolkningsminskningen utgör. Det är ett livsvillkor för oss att kunna stoppa upp den olyckliga utvecklingen, och inom kommunerna i regionen arbetar man med det gemensamma målet för ögonen, att vår landsdel och länsdel skall förbli levande och attraktiv.

Det första villkoret härför är att allt flera kan beredas sysselsättning inom området, och det är i dessa diskussioner som en eventuell gruvdrift kommer in i bilden. Anledningen härtill är, som vi hört, att ett par bolag under många år innehaft s. k. utmål och inmutningar i västra Hälsingland. Efter att i många år ha lämnats åt sitt öde blev trakten för några år sedan föremål för stor aktivitet från bolagens sida, och många trodde att nu skulle något ske. På direkta frågor om anledningen till det nyvaknade intresset blev svaret att man nu med förbättrade brytningsmetoder fått större

Undersökning av vissa malmfyndigheter

möjligheter att tillvarata också s. k. fatiga malmer, även om de var utspridda över ett större område.

Under senaste tiden har undersökningarna avbrutits och återupptagits av och till. I de berörda kommunerna har man därför varit intresserad av att få del av bolagens planer, och man har inom varje kommun utsett representanter som gemensamt skall följa denna fråga. Det är nämligen av intresse för kommunerna i deras planläggningar att få veta vad som eventuellt kan komma att ske även på detta område, lika väl som man söker kontakter med andra industrier och företag.

Eftersom frågan så nyligen aktualiserats inom kommunerna att representanterna inte hunnit kontakta bolagen tycker jag nog, herr talman, att motionärerna — som väl känner till detta förhållande — kunde ha inväntat resultatet av den aktionen innan frågan förelagts riksdagen, där man ju i förväg kunde vara ganska säker på avslag.

Trots det negativa svaret från utskott och remissinstanser tror jag mig ändå veta, herr talman, att man i berörda trakter inte vill låta någon möjlighet vara oprövad, utan man kommer att undersöka även detta sysselsättningsobjekt och väl då i första hand begära en redogörelse av bolagen för de prov och undersökningar som gjorts och de resultat man hittills nått.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Fru Thunvall tyckte att det kunde räcka med de åtgärder som kommunerna däruppe planerar eller har beslutat vidta, och att motionen aldrig borde ha väckts. Ja, det är möjligt att den uppfattningen är riktig. Vi kanske har varit litet för snabba i detta fall. Men jag har svårt att tro att motionen på något sätt skulle förstöra våra möjligheter att gemensamt vinna ett positivt resultat. Det är min förhoppning att kommunernas valda representanter skall

mötas av bättre förståelse än vad motionen har mött här i riksdagen. Jag uttalar också som min mening att vi nog måste räkna med att statsmakterna skall visa större intresse för denna fråga än de hittills gjort.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Motionärerna har inte här ställt något yrkande, men herr Nilsson i Gävle sade i slutet av sitt anförande att utskottet inte har behandlat denna fråga med den hänsyn som hade varit befogad med tanke på de förhållanden som råder uppe i norr. Jag kan emellertid försäkra herr Nilsson att vi har behandlat motionen med hänsyn till även den saken. Vi har haft fullt klart för oss att västra Hälsinglands domsaga under en 30-årsperiod har förlorat tiotusentals invånare, och det är självfallet en fruktansvärd sak för ett så pass litet område. Men den omständigheten har ändå inte varit avgörande för oss i vårt ställningstagande. Vi har stött oss på de ganska fullständiga utredningar som gjorts dels av kommerskollegium på det ekonomiska planet och dels av Sveriges geologiska undersökning inom dess kompetensområde. När utskottet haft klart för sig att man på den vägen inte kunde förhindra eller ens stoppa upp befolkningsflykten från denna landsdel, så har utskottet inte ansett sig kunna göra något annat än att yrka avslag på motionen.

De utredningar som gjorts av Sveriges geologiska undersökning och kommerskollegium visar ju på förhållanden, som inte endast är lokaliserade till västra Hälsingland utan som också finns på en del andra håll i vårt land, där man har latent malmfyndigheter som är så fatiga att det inte lönar sig att bearbeta dem. Så är tydligen fallet även med här ifrågavarande fyndigheter, och jag tror därför inte att det är önskvärt att ta upp brytning där. Då kan man nämligen riskera att inom någon tid få stor arbetslöshet. Jag tror alltså att riksdagen

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

gen här kan bifalla allmänna beredningsutskottets avslagsyrkande.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag måste be om överseende. Kammarens ledamöter tycker kanske att jag tjarar. Jag har ålagt mig mycken disciplin tidigare och försökt att avkorta mina debattinlägg, men nu kan jag inte göra det. Alla här i kammaren måste förstå att detta är en livsfråga för Hälsingland och för Gävleborgs län.

Jag har all aktning för utskottet, men när utskottets talesman här säger att de ekonomiska och personella resurserna inom malmprospekteringen är inriktade på redan påbörjade och mera angelägna arbetsuppgifter, så måste jag fråga: Är då inte utskottet övertygat om att detta är en angelägen arbetsuppgift?

Talet om dålig ekonomi och om brist på arbetskraft är faktiskt inte något bärande argument i en fråga som har betydelse på så lång sikt som denna. Över huvud taget förefaller motiveringarna minst sagt ansträngda, vilket såvitt jag förstår beror på att tillräcklig uppmärksamhet inte ägnats åt det svåra läge som råder i området och på att man inte tagit hänsyn till de malmförekomster som de facto finns. Jag är övertygad om att vi, därest man vill ge litet större anslag — samma anslag som man givit till Tornedalen — skulle kunna hitta malmförekomster som motiverade industriell gruvbrytning.

Jag ber att ytterligare få understryka att vi inte kan frånfalla de önskemål vi framfört i motion II: 67. Jag hoppas verkligen att kammarledamöterna förstår vilken livsfråga detta är för vårt län och vårt landskap och att de understödjer våra strävanden härvidlag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 67.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 12 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17**Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram.

I de likalydande motionerna I: 319 av herrar *Torsten Andersson* och *Thorsten Larsson* samt II: 401 av herrar *Wahlund* och *Fälldin* hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en parlamentariskt tillsatt utredning för upprättande av ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram avseende samhällets centrala och

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

regionala kulturstödjande åtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 319 och II: 401 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Johnsson* i Skoglösa, *Axel Emanuel Andersson* och *Magnusson* i Nennesholm, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 319 och II: 401 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om skyndsam utredning och översyn för upprättande av ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram avseende samhällets centrala och regionala kulturfrämjande åtgärder.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Under de senaste årtiondena har vårt land upplevt en högkonjunktur, som i längd och stabilitet är unik och som medfört näringslivets utveckling och välståndets förbättring. Den sociala strukturen har samtidigt utvecklats mot allt större social och ekonomisk jämlikhet. Välståndsförbättringen har inneburit att ökade resurser kunnat ställas till statens förfogande. En stor del av dessa har använts till utbyggnaden av ett socialt välfärdssystem. Över huvud taget kan man säga att statmakterna i materiellt hänseende visat sig vara väl medvetna om sitt ansvar för medborgarna.

I kulturpolitiskt hänseende däremot har utvecklingen kännetecknats av en förbättrad undervisning men också av en restriktivitet när det gäller utgifterna för övriga områden av andlig odling. De för konstnärlig verksamhet och för andra kulturmanifestationer nödvändiga yttre betingelserna är inte tillfredsställande. Kulturarbetarna har därigenom fått en i förhållande till andra grupper i samhället klart försämrad situation. I

ett stort antal fall är vederbörandes inkomster så obetydliga, att möjligheterna till aktivt konstutövande av ekonomiska skäl blivit starkt begränsade, och det gäller även eliten av konstnärerna.

Den ekonomiska expansionen har alltså inte motsvarats av någon liknande utveckling på det andliga arbetets område. Till någon del beror detta väl på att stora reformer på andra områden stått i centrum och absorberat intresset och resurserna, men det beror också på en länge kvarlevande orcalistisk kulturoptimism. Man har litat på att i det framtida välfärdssamhället kulturen mer eller mindre automatiskt skulle få sitt och mindre fäst sig vid missförhållanden i samtiden. Tyvärr har denna optimism dock visat sig vara betydligt överdriven.

Det är, herr talman, mot denna bakgrund som vi i en motion krävt att ett samlat grepp skulle tas för att se över samhällets insatser också på detta område. Jag skall inte ge mig in på en redovisning av de olika avsnitt vi berört — var och en som är intresserad kan ju ta del av motion II: 401 — men utskottsmajoritetens behandling av motionen ger mig anledning att ta upp ett par ting.

Vi har pekat dels på behovet av en samordning då det gäller det centrala administrerandet av kulturfrågorna, dels på behovet av ett kraftigt ökat ekonomiskt stöd åt kulturlivet. När det gäller splittringen av kulturfrågorna på olika departement hänvisar utskottet till att handelsministern i statsverkspropositionen framhållit att översynen bör samordnas med frågan om departementsorganisationen. Det är allt utskottet kostar på sig. Låt mig därför något beröra den speciella frågan.

De tre departement som fr. o. m. nästa budgetår berörs är vad gäller lotterimedelsfonden främst handelsdepartementet, vad gäller radio och TV kommunikationsdepartementet och vad gäller kulturfrågorna i övrigt ecklesiastik-

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

departementet. Den uppdelningen måste försvåra en planmässig handläggning och utveckling av de kulturfrämjande åtgärderna. Jag behöver bara nämna hur nära varandra vissa anslag ur lotterimedelsfonden och vissa anslag över riksstaten ligger. Jag kan också peka på att det inte är särskilt lyckat att radio- och televisionsfrågorna handlägges inom kommunikationsdepartementet med hänsyn till den roll t. ex. skolradio och skol-TV redan spelar och framgent kommer att spela. Undervisningsfrågor i övrigt handlägges inom ecklesiastikdepartementet liksom folkbildningsverksamheten.

Jag är klart medveten om att radio- och TV-företaget skall ha sin frihet och inte i detta avseende dirigeras av statsmakterna. Jag vill dock även nämna att den utbyggnad som syftar till ökade möjligheter att sända regionala och lokala program är beroende av de medelsramar som fastställs av riksdagen. Det är ju meningen att program 2 alltmör skall kunna utnyttjas för sådana sändningar. I fråga om TV kommer väl så småningom en likartad utveckling att göra sig gällande, och det är från vår sida ett starkt önskemål att så sker.

En sådan utveckling av radio- och TV-verksamheten skulle uppenbarligen främja och stimulera den lokala och regionala kulturaktiviteten. Här finns möjligheter till ett samspel mellan kulturskapare, folkbildningssträvanden och radio- och TV-verksamhet som hittills inte uppmärksammats i nämnvärd grad. Det är givetvis önskvärt att det för att kunna främja ett sådant samspel åstadkommes en planmässig handläggning i fråga om exempelvis radio- och TV-nätets utbyggnad och kapacitet, folkbildningsstödet och kulturstödande åtgärder i övrigt. Jag anför detta som exempel för att visa att den nuvarande uppdelningen på olika departement inte är lycklig.

När jag förordar att kulturfrågorna skall ha en samlad behandling på det

centrala planet, innebär det inte att jag talar för en centralisering. Jag anser tvärtom att en decentralisering av både kulturyttringar och handläggningen av kulturfrämjande åtgärder bör eftersträvas. Jag har något berört detta när det gäller radio och TV m. m. Som exempel kan jag ytterligare nämna tillskapandet av fasta institutioner på det regionala planet, t. ex. i fråga om yrkesmässig konstnärlig musik och teater. Som ett annat exempel, direkt hämtat ur motiönen, kan jag nämna att en betydande del av den sakrala konst som förvaras i huvudstadens museer bör kunna återställas eller deponeras i ursprungskyrkorna. Detta gäller både utställda föremål och sådana som förvaras i museernas källarutrymmen.

Det ursprungliga motivet för ett sådant centralt hopsamlande av denna konst i en gången tid var att man med hänsyn till att framtidsvärdet av dessa kulturskatter inte var allmänt känt ville rädda dem åt eftervärden genom att ta hand om dem på den ort där sakkunskap fanns att tillgå. Nu är förhållandena helt annorlunda och en annan disponering av denna konst bör därför komma i fråga. Dessa konstföremål skulle ute i kyrkorna kunna spegla bygdens kulturtradition och på detta sätt få en mycket större betydelse än på ett museum utan organiskt samband med bygd och folk.

Vad beträffar handläggningen av de kulturfrämjande åtgärderna tror jag att en instans exempelvis på länsplanet, alltså någon form av länsråd, skulle vara av värde. Jag vill inte göra något kategoriskt uttalande i frågan om utformningen av sådana råd o. s. v., men jag anser att frågan bör prövas genom utredning. Jag anser att genom sådana organ inte bara centralisering utan också dirigering av kulturlivet lättare skulle kunna undvikas. Bland annat borde sådana organ kunna ges stort inflytande vid fördelningen av det samhälleliga kulturstödet.

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

Frågan om departementsindelningen ligger ju i Kungl. Maj:ts hand, och man kommer väl där att ta den tid på sig som man anser vara erforderlig. Men skulle man inte medan departementen funderar på vilken avdelning eller byrå som skall flyttas hit eller dit kunna vidta åtgärder för att få till stånd det allmänna handlingsprogram som vi motionärer efterlyser? Detta borde ske på basis av utfört utredningsarbete och de resultat som väntas med anledning av pågående utredningar. Syftet skulle vara dels att täcka de luckor som trots allt kan finnas, dels att få fram det allmänna handlingsprogram som vi skisserat i motionen. Den dag då vi får en samlad departemental handläggning av kulturfrågorna skulle man ha någonting att ta fasta på och slippa vänta i ytterligare några år innan man kan skrida till verket.

Till en sådan beredning säger utskottet nej och uttalar sig om den i negativa ordalag. Utskottet säger: »Man bör heller inte bortse från faran för att ett kulturpolitiskt handlingsprogram av det slag motionärerna synes ha tänkt sig kan få inslag som innebär en dirigering av kulturarbetet från statsmakternas sida i strid mot den vidsträckt handlingsfrihet som nu är tillerkänd exempelvis de kungl. teatrarna och Sveriges Radio och som enligt utskottets uppfattning representerar ett väsentligt värde.»

Jag är mycket förvånad över detta uttalande av utskottet. Vad i all världen grundar man uttalandet på? För mig är det obegripligt vilken orsaken kan vara. Och nog är väl exemplifieringen egendomlig?

Jag tillåter mig att till utskottets majoritet ställa frågan om det finns någon orsak eller om man bara hugger till så där i största allmänhet för att ha någonting att säga på den punkten. Ta t. ex. vårt krav i motionen när det gäller direktstödet. Vi har pekat på att ett ökande av stipendierna till t. ex. 150 stipendier à 12 000 kronor per år och 50

punktstipendier à 5 000 kronor skulle komma att kosta ungefär två miljoner kronor per år. Skulle en sådan åtgärd innebära den risk utskottet pekat på? Jag får kanske i det sammanhanget erinra om vad utskottet skrev i sitt utlåtande nr 121 i fjol med anledning av propositionen om en uppräknig av kulturstödet: »Av särskilt värde är att den statliga kulturpolitiken på hithörande fält genom det handlingsprogram, som i propositionen utformats, fått en fast och målmedveten inriktning.»

Detta principiella uttalande var riksdagen helt enig om. Nu var uttalandet kanske välvilligt i överkant; riksdagen har ju ofta för vana att vara vänlig mot regeringen. Ser man närmare efter finner man, att det omfattar en halv sida i propositionen. Man anger tre punkter: stöd åt blivande konstnärliga utövare, stöd åt konstnärliga utövare samt stöd åt offentlig kulturkonsumtion. Härtill anges som ytterligare en central punkt åtgärder för en breddning av kulturmiljön och för en effektiv kulturdistribution. Propositionen gällde alltså till denna del vad ett handlingsprogram borde omfatta.

I fjol ansåg riksdagen, att det skulle vara bra med ett sådant program. För vår del har vi tidigare varit inne på detta spörsmål. Det var på det sättet kulturfondsutredningen tillkom. Den är ju en av de utredningar som ännu inte avsatt några märkligare resultat. Vi har också på senare år haft motioner på basis av bl. a. kulturfondutredningen.

Alltnog, när vi nu anger vissa utgångspunkter och mål för ett sådant här program och vill ha konkreta åtgärder så snart som möjligt, då tycks utskottet inte ha något intresse för ett handlingsprogram med »fast och målmedveten inriktning».

Herr talman! Utskottsmajoriteten konstaterar, att utskottet liksom vi motionärer är väl medvetet om att vissa av de exemplifierade utredningarna ännu icke lett till praktiska resultat i önskvärd

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

omfattning och att ökade insatser från det allmännas sida för främjande av kulturlivet är starkt påkallade. Men där slutar utskottets intresse. Nu finns det en reservation fogad till utskottsutlåtandet och med exakt samma inledning som utskottet har, men till skillnad från majoriteten fullföljer reservanternas sitt resonemang och sin inställning. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det förslag om en utredning för att få till stånd ett kulturpolitiskt handlingsprogram, som herr Fälldin här presenterat, är i och för sig av mycket stort intresse och väl värt en diskussion. Ett kulturpolitiskt handlingsprogram av denna typ är helt enkelt nödvändigt.

Med stort intresse noterar jag att förslaget kommit från centerhåll. Jag betraktar motionen som ett uttryck för centerpartiets vilja att medverka till en kulturpolitisk upprustning på bred front och med betydande ekonomisk räckvidd. Någon anledning att ta upp en kritik av de synpunkter som framförts i motionen, har jag alltså icke, även om jag i detaljer och i fråga om avvägningen mellan olika åtgärder skulle kunna anföra avvikande meningar. I det stora hela ställer jag mig bakom de krav på kulturpolitiska åtgärder som motionen innehåller. Jag vill också gärna betona, att jag anser att ecklesiastikministern bör känna sig stimulerad av centerinitiativet i sitt arbete på att förverkliga det kulturpolitiska program han av allt att döma redan har till sitt förfogande.

För några år sedan bildades en samarbetsnämnd mellan de organisationer som här i landet företräder kulturarbetarnas intressen. I nämnden är för närvarande femton riksorganisationer företrädna — författare, tonsättare, tonsktsnärer, bildkonstnärer, regissörer, skådespelare m. fl. — och vi har på detta sätt fått ett samlat uttryck för kul-

turarbetarnas syn på de frågor som centerpartimotionen behandlar. Denna samarbetsnämnd uppvaktade för något år sedan regeringen med ett kulturpolitiskt handlingsprogram i 24 punkter, av vilka de 12 första gällde kulturkonsumtionen, de 12 sista kulturproduktionen, d. v. s. kulturarbetarnas villkor.

Ett samlat kulturpolitiskt handlingsprogram har redan härigenom skapats. Vad det nu gäller är snarast att skaffa fram pengar och att göra den lämpliga avvägningen mellan de olika programpunkterna. Detta torde vara en departemental uppgift snarare än en uppgift för en parlamentarisk utredning.

Om uppgiften är av departemental art framstår det emellertid som väsentligt, att ett enda departement får hand om de kulturpolitiska frågorna. Detta understrykes både i motionen och i utskottsutlåtandet. Det verkar, herr talman, som om ett överförande av de kulturpolitiska uppgifterna till ecklesiastikdepartementet borde ske utan dröjsmål.

Det har ofta sagts, att det inte erfordras några avskräckande stora belopp för att lösa kulturarbetarnas existensfrågor och därmed skapa gynnsamma villkor för den svenska kulturproduktionen. Motionen pekar mycket riktigt på att redan ett förverkligande av principen, att hälften av avkastningen av lotteriverksamheten skall gå till kulturpolitiska ändamål, skulle vara tillräckligt för att lösa de aktuella problemen på här ifrågavarande område. Tiden synes vara mogen härför.

Under 1950-talet har en lång rad specialutredningar tillsatts, och de har satt oss i stånd att överblicka behoven av kulturpolitiska åtgärder. En sammanställning av dessa utredningar och de förslag som framförts finns såvitt jag vet inom ecklesiastikdepartementet. Handlingsprogrammet finns där alltså.

För min del tycker jag att viktigare än att söka skapa ett nytt sådant program är att söka åstadkomma vissa

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

kompletterande specialutredningar. Jag vill i detta sammanhang bara peka på en sådan.

Vårt kulturområde är litet. En av anledningarna till kulturarbetarnas nödläge och därmed till kulturproduktions svårigheter ligger just i begränsningen av kulturområdet. Systematiska ansträngningar att med våra kulturprodukter nå över landets gränser har hittills saknats. Svenska böcker t. ex. över-sätts i mycket ringa utsträckning till de stora kulturspråken. Då detsamma gäller om danska, norska och finska böcker har frågan om kulturexporten nordisk räckvidd. Från författarhåll kommer därför förslag i detta avseende att utarbetas på allnordisk basis. Men böckerna som exportartiklar kan inte behandlas isolerat. Den bildande konsten och musiken befinner sig i samma läge, och det är angeläget att åtgärderna på kulturlivets olika områden samordnas när det gäller en svensk eller nordisk exportoffensiv.

En utredning av detta specialproblem är så omfattande, att den inte bör stoppas in i en utredningskvarn som skall mala fram ett helt kulturpolitiskt program. Detta kan vara ytterligare en motivering för att inte nu utredningsvägen söka få fram ett stort kulturpolitiskt handlingsprogram. Ecklesiastikministerns åtgöranden under senare år vittnar om så stor målmedvetenhet att ett kulturpolitiskt program måste existera.

Med understrykande av de många vitala synpunkterna i motionen och reservationen och med förhoppning om att de olika punkterna i det kulturpolitiska program som uppenbarligen redan finns i snabb takt aktualiseras från regeringens sida, ansluter jag mig vad beträffar själva hemställan till utskottet. Just den punkt i utskottets skrivning däremot som behandlar risken för dirigerig förefaller mig, liksom herr Fälldin, litet märkvärdig. Jag vill alltså inte ge mitt anslutande till utskottets

motivering men ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! I likhet med herr Arvidson finner jag motionärernas inställning till en upprustning på det kulturella området vara utomordentligt sympatisk. Jag har också ungefär samma synpunkter som herr Arvidson i fråga om bästa sättet att arbeta för en sådan upprustning.

De förslag som motionärerna framfört t. ex. om att återuppliva äldre beslut angående enprocentsregeln för utsmyckning av statliga byggnader och likaså det förslag — som herr Arvidson också berörde — om att ta en större del av lotterimedlen i anspråk rör kulturlivets behov, allt detta är sådant som inte behöver fördröjas genom en utredning. Vi kan längre fram vid denna riksdag ta direkt ställning till dessa frågor eftersom det finns motioner som går i angiven riktning.

Det är naturligtvis riktigt som motionärerna framhåller att vi har haft en mängd utredningar rörande kulturlivets olika områden, men de har givit synnerligen ringa resultat. Just därför bör man, tycker jag, akta sig för att begära ytterligare utredningar om hur man skall kunna skapa bättre materiella villkor för kulturarbetarna.

Med utgångspunkt härifrån tycker jag att vi nu i stället bör handla mer och utreda mindre. Därför anser jag också att man med stor tillfredsställelse skall hälsa alla nya proselyter i denna församling, som inser att vi måste göra något för att vidga och fördjupa kulturarbetet såväl på konsumtionssidan som för kulturarbetarna själva. Motionärerna har lämnat ett positivt bidrag men jag tror inte — liksom utskottet och herr Arvidson — att vi för den sakens skull behöver en ny utredning angående ett stort kulturhandlingsprogram. Jag är rädd för att det kan bli

Ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram

en reformpaus i det ökade kulturarbetet.

Herr talman! För övrigt tror jag att man just nu bäst främjar intresset för kulturarbetet genom att avstå från att ytterligare argumentera.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Det är allmänna beredningsutskottets öde att alltid få sina ärenden behandlade omkring midnatt. Detta gör att även om man skulle vilja gå in på en närmare granskning av denna utomordentligt berättigade och välskrivna motion, anser jag knappast att tiden just nu är lämplig. Jag är så mycket lättare löst från det uppdraget efter herr Arvidsons anförande, som fullständigt tackar vad utskottet ansett i denna fråga.

Utskottet är nämligen fullt på det klara med att alla resurser för en upprustning av allt vad som ryms i uttrycket kultur är önskvärd. Vi vet också att under de senaste åren har på detta område också skett och sker ständigt — jag hänvisar till årets statsverksproposition — en upprustning som gör att vi nog är fömligen ense om dessa saker. Jag tror inte att jag skall beröra den katalog motionen innehåller; det är ett oerhört vidsträckt område som motionärerna har visat på och som enligt utskottets uppfattning skulle komma att innebära årtal av utredningsarbete, om man skulle gå in på den linjen. Det bleve ett utredningsarbete som troligen skulle komma att verka i en hämmande riktning därigenom att vi vet hur lätt utskotten har att hänvisa till redan pågående utredningar när det kommer motioner och propåer, med påföljd att utvecklingen i detta speciella fall skulle komma att hämmas i stället för att främjas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets förslag.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag har inte på nytt begärt ordet för att polemisera, ty efter alla de deklarationer som gjorts och som jag hälsar med tillfredsställelse borde framtiden bli rätt ljus på det område vi nu diskuterar.

Jag vill bara säga, att jag har mycket svårt för att inse att i kravet på en utredning skulle ligga någon möjlighet att fördröja en aktiv insats, när det är fråga om tillskott av medel. Jag har lätt för att se på problemet på samma sätt som ecklesiastikministern, när han i sin proposition i fjol beträffande den fråga utskottet tagit upp framhåller, att det närmast är en praktisk fråga, hur man skall kunna komma ifrån risken för att stödet blir bindande. I departementschefens uttalande heter det: »Vad först beträffar risken för minskad frihet för konstskaparen i den meningen, att ekonomiskt stödjande åtgärder skulle kunna verka bindande på eller till och med tendera till dirigering av det konstnärliga arbetet, är jag för egen del övertygad om att det i huvudsak är en praktisk fråga hur man skall undanröja en sådan risk.»

Låt mig peka på den väg, som vi anvisat i motionen. Om man ger ökade möjligheter för samhällets kulturpolitik — frånsett att man samlar dess administration till ett departement — och låter besluten till stor del fattas regionalt, låter ett länsråd få stort inflytande vid fördelningen av exempelvis stipendier och eftersträvar omsättning av ledamöter i dessa råd, skulle det bli mycket liten risk för att favorisering av någon eller några särskilda skulle komma i fråga. Men sådana organ brukar man inte inrätta utan vidare, i varje fall har jag gjort den erfarenheten tidigare i riksdagen. Jag tycker fortfarande att man behövde studera dessa förhållanden just för att åstadkomma en decentralisering av åtgärderna.

Nu uppges det att det ligger ett färdigt handlingsprogram i ecklesiastik-

Interpellation i anledning av vissa fraktkostnadsökningar på Öland

departementet. Om så är fallet är det bra. Då hoppas jag bara att vi får fram det i ljuset rätt snart, så att vi får se vad det innehåller. Jag är emellertid litet förvånad, om det kan finnas ett färdigt handlingsprogram, som spänner över hela fältet, så länge ärendet sorterar under tre olika departement. Jag har exempelvis lagt märke till att det i årets statsverksproposition anmäls, att filmstödet flyttats över från finansdepartementet till ecklesiastikdepartementet. Om det funnits en medveten strävan till samordning, ställer jag mig frågan, om man då inte lika gärna hade kunnat ta steget fullt ut och till ecklesiastikdepartementet flytta det som i dag sorterar under kommunikations- och handelsdepartementen — allt under förutsättning att det verkligen finns ett färdigt handlingsprogram i ecklesiastikdepartementet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fälldin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Johnsson i Skoglösa m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter ha röstat för ja-propositionen. Herr Fälldin begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 24 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om statlig rådgivningsverksamhet vid byggande av ungdomsgårdar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Herr TALMANNEN yttrade:

Enligt den preliminära planen är kammarens sammanträde fredagen den 30 mars avsett att bli ett bordläggningsplenum och ta sin början kl. 14.00. Erhållna uppgifter om bordläggning av utskottsutlåtanden ger emellertid vid handen att det eventuellt kan bli erforderligt att nämnda dag anordna arbetsplenum, som i så fall torde komma att börja kl. 11.00.

§ 20

Interpellation i anledning av vissa fraktkostnadsökningar på Öland

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp), som yttrade:

Herr talman! Nedläggningen av järnvägen på Öland den 1 oktober i fjol och av järnvägsfrakten över Kalmarsund har medfört betydande kostnadsökningar för transporten av vagnslastgoods. Av en sammanställning, som gjorts av järnvägsmyndigheterna, framgår att de totala fraktkostnaderna för vagnslastgodset nu ligger mellan 7 och 41 procent högre än före järnvägsnedläggningen.

Interpellation i anledning av vissa fraktkostnadsökningar på Öland

Som exempel kan nämnas, att transportkostnaderna för socker från Arlöv till Mörbylånga stigit från kr. 5: 52 till kr. 5: 96 per 100 kg, d. v. s. med 7,9 procent, för gödning från Stockviksverken till Borgholm från kr. 5: 61 till kr. 6: 26, d. v. s. med 11,5 proc., för potatis från Böda till Stockholm från kr. 5: 08 till kr. 6: 07, d. v. s. med 19,4 procent, för lök från Mörbylånga till Gävle från kr. 9: 50 till kr. 11: 39, d. v. s. med 19,8 procent, för träfiberplattor från Öd till Böda från kr. 6: 54 till kr. 8: 28, d. v. s. med 26,6 procent, för plåtburkar från Södervärn till Mörbylånga från kr. 10: 15 till kr. 13: 55, d. v. s. med 33,5 procent, och för arbetad sten från Persnäs till Karlstad från kr. 7: 24 till kr. 10: 21 d. v. s. med 41 procent. I genomsnitt torde fraktfördyringen uppgå till cirka kr. 1: 50 per 100 kg.

Dessa fraktkostnadsökningar är framför allt en följd av att tågfärjedriften över Kalmarsund nedlagts. Vid nuvarande förhållanden måste vagnslasterna lastas och lossas vid järnvägen i Kalmar. Överfarten på bilfärja medför givetvis avsevärt ökade tidskostnader.

Redan tidigare har ju näringslivet på Öland haft stora svårigheter med transportförhållandena i följd av den speciella situation, som förbindelserna över Kalmarsund medför. Den ökade belastning, som nu kommit på det öländska näringslivet genom fraktkostnadshöjningarna, är mycket betungande. Det synes mig därför nödvändigt, att lättnader genomföres exempelvis genom taxenedsättning på järnvägen eller genom återupptagande av tågfärjedriften över Kalmarsund.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet uppmärksammat, att nedläggningen av järnvägen på Öland och av tågfärjedriften över Kalmarsund medfört kraftigt ökade frakt-

kostnader för vagnslastgods, och har herr statsrådet i så fall för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att uppnå en kostnadsutjämning mellan Öland och fastlandet, exempelvis genom taxenedsättning på järnväg för vagnslastgods från och till Öland eller genom återupptagande av tågfärjedrift över Kalmarsund?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 111, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 98, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 99, för herr Bengt Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 100, för herr Hans Hagnell att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 101, för herr Gunnar Heckscher att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 102, för herr Ingemar Andersson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 103, för herr Sven Gustafson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 104, för herr Gunnar Hedlund att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 105, för herr Yngve Möller att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 106, för fru Elisabeth Sjövall att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 107, för herr Carl Göran Regnéll att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 108, för fröken Lisa Mattson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 109, för herr Per-Olof Hanson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 110, för herr Torsten Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 22

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 59, angående anslag för budgetåret 1962/63 till journalistutbildning,

nr 88, angående marinens tekniska personal m. m.,

nr 89, angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska träforskningsinstitutet, m. m.,

nr 92, med förslag till lag om straff i vissa fall för oriktig ursprungsdeklaration, m. m.,

nr 95, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., och

nr 96, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 23

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.16 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson